HERMANN

AFA

Bir Büyücünün Çocukluğu

Bir Büyücünün Çocukluğu

Hermann Hesse

Çeviren: Kâmuran Şipal

AFA YAYINLARI, Mayıs, 1999

ISBN: 9754143498

Spaete Prosa, Innen und Aussen adlı hikaye kitaplarından derlendi

Arka Kapak

Yaşlı Nuh, ışıl ışıl gözlerini kaldırıp kendisine soruyu yöneltenlere baktı babacan bir bakışla. “Çocuklar!” dedi iyilikseverlik dolu alçak bir sesle. Yüzündeki ifade bir anda iyice aydınlandı. “Sevgili çocuklar! Söylediklerinizde hem haklısınız, hem haksız. Ama siz daha sormadan, Tanrı sorunuzun yanıtını vermiş bulunuyor. Sizi haksız görmem elde değil, savaş ülkesinden gelen bu adam pek hoş bir konuk sayılmaz kuşkusuz. Bu gibi antikaların yeryüzünde ne işi var, bilmem. Ama bu tür insanları bir kez yaratan Tanrı neden böyle davrandığını biliyordur elbet. Hepimizin de bu beyaz adamların pek çok suçunu bağışlaması gerekir, zavallı dünyamızı bir kez daha mahvedip cezalandırılmasına yol açan bunlardır. Ama bakın, Tanrı beyaz adamla neyi amaçladığını bir işaretle bildirdi bize. Siz hepiniz, sen Zenci, sen Eskimo, hepiniz pek yakında umarım yeniden kurmaya başlayacağımız yeryüzündeki yaşam için sevgili eşlerinizi de yanınıza aldınız, sen Zenci eşini, sen Kızılderili eşini, sen de Eskimo eşini. Yalnızca Avrupalı beyaz adamın eşi yok yanında. Uzun zaman böyle olduğuna üzülmüştüm, ama şimdi bunun altında yatan anlamı sezer gibiyim: Bu adam bizler için bir uyarı ve itici bir güç olarak, bir hayalet olarak belki de, yok olmaktan kurtarılıp yanımıza verildi. Ne var ki, çoluk çocuğa karışamayacak; meğerki çok renkli insanlığın seli içine yeniden dalıp gitsin. Sizin yeryüzündeki yaşamınızı yok edemeyecektir bundan böyle. Gönlünüz rahat olsun!”

Hermann Hesse

Hermann Hesse 1877'de Almanya'nın Calw kasabasında doğdu. İlk şiirini yirmibeş yaşında yazdı. Bunu Peter Camenzind, Çarklar Arasında, Gertrud, Rosshalde, Demian ve diğer romanları izledi.

Birinci Dünya Savaşında Alman militarizmini protesto etmek için İsviçre'ye yerleşen, İkinci Dünya Savaşında kitapları Naziler tarafından yakılan Hesse, bu ortamın, sorunlu aile yaşamının ve savaş esirlerine yardım konusundaki yoğun çalışmasının sonucu ağır bir bunalım geçirdi. Jung'un öğrencisi Lang ona psikanaliz tedavisi uyguladı. Lang ile dostluğu Hesse'nin ruhbilime ve Jung'a duyduğu ilgiyi körükleyerek şiirse, iç dünyasını zenginleştirdi. İnsancıllığı, barışseverliği ve insan yaşamını irdeleyen felsefesi, Bozkırkurdu, Narziss ve Goldmund ve Sidarta adlı romanlarında özellikle belirgindir.

Boncuk Oyunu adlı romanından sonra 1946'daNobel Edebiyat Ödülü de alan Hesse'nin Doğu edebiyatına olan yatkınlığı ve bu konudaki bilgi ve etkinliği, özellikle 1960 yıllarında Amerika'da canlanan Budizm ve Zen Budizmi akımları sırasında en çok okunan yazarlar arasına girmesine neden oldu.

Hemann Hesse 1962 yılında İsviçre'nin Montagnola kasabasında öldü.

Avrupalı

En sonunda durumu kavrayan Tanrı, büyük tufanı yollayarak kanlı dünya savaşıyla yakılıp yıkılan yeryüzündeki yaşama kendi eliyle son vermişti. Seller yaşlı gezegenin onurunu ayaklar altına alan ne varsa, hepsini bir acıma duygusuyla silip süpürdü, karla kaplı toprakları, toplardan geçilmeyen dağları, çevrelerinde ağlayıp sızlayanlarıyla çürüyüp kokuşmuş cesetleri, isyan edenleri, yoksul düşenleri, gözlerini kan bürümüşleri, başkalarının canına kastedenleri, aklını kaçıranları, açlık çekenleri toparlayarak alıp götürdü.

Evrenin mavi gökyüzü, pırıl pırıl yerküresine dostlukla bakmaya başladı yukarıdan.

Şunu da belirtelim ki, Avrupa teknolojisi son ana kadar işin içinden yüzünün akıyla çıkmış, Avrupa yavaş yavaş yükselen sulara karşı haftalarca temkinle, inatla karşı koymuştu. İlkin milyonlarca savaş tutsağının gece gündüz uğraşıp didinerek inşa ettiği devcileyin setlerle yapmış bu, ardından da yapay yükseltilere başvurmuştu; yükseltiler eşi görülmedik bir tempoyla yukarılara tırmanıyor ve başlangıçta alabildiğine geniş teraslar görünümünü içerirken sonraları giderek kulelere dönüşüyordu, insanlardaki yüreklilik, sadakatten şaşmayarak en son güne kadar bu kulelerde başarıyla sınav verdi. Avrupa ve bütün dünya sulara gömülerek boğulup giderken, ışıldaklar son kalmış çelik kulelerden batmakta olan yeryüzünün ıslak loşluğunu hâlâ göz kamaştırıcı bir ışıkla delip geçiyor, toplardan çıkan mermiler havada nazenin yaylar çizerek uğultuyla sağa sola mekik dokuyordu. Sondan iki gün önce orta büyüklükteki ülkelerin liderleri, ışık işaretleriyle düşmanlarına barış önerisinde bulunmaya karar verdiler. Ne var

ki, düşmanları hâlâ ayakta kalan tahkim edilmiş kulelerin hemen boşaltılması koşulunu öne sürdü. Böyle bir şeyi ise barışın en kararlı taraftarları bile kabule hazır olduklarını açıklayamazdı. Dolayısıyla, en son saat gelip çatana kadar silahların ateşlenmesi yiğitçe sürdürüldü.

Sonunda, dünya baştan aşağı sulara gömülmüştü. Sel felaketinden sağ çıkan tek Avrupalı, belinde bir tahlisiye kemeri, sularda dolanıp duruyordu; kalan gücünü yaşanan son günlerin olaylarını not etmeye harcıyor, böylece vatanının son düşmanları öbür dünyayı boyladıktan sonra birkaç saat daha ayakta kalmayı, defne dalından zafer çelengini sonsuz zamanlar için başında taşımayı garantilediğini belgelemek istiyordu.

Ansızın bozbulanık ufukta kara renkli, devcileyin ve hantal bir araç belirdi, bitkin durumdaki Avrupalıya ağır ağır yaklaştı. Bunun kocaman bir tekne olduğunu gören Avrupalı rahatladı; tam bayılmak üzereydi ki, o çok, çok yaşlı Nuh Baba'nın boylu poslu vücuduyla, sakalının gümüş telleri havada uçuşarak, yüzer eve benzeyen teknenin güvertesinde dikildiğini fark etti. Dev gibi bir zenci sularda ordan oraya sürüklenen Avrupalıyı çekip aldı gemiye. Adam yaşıyordu, pek kısa bir süre sonra da kendine geldi. Hz. Nuh dostlukla gülümsedi adama; başarmış, yeryüzündeki yaratıkların her birinden birer örneği yok olmaktan kurtarmıştı.

Arkadan esen rüzgarda yavaş yavaş yol alan Nuh'un gemisi bulanık suların çekilmesini beklerken, güvertede rengârenk bir yaşam kaynaşmaya başlamıştı. Koca koca balıklar kalabalık sürüler halinde teknenin peşinden geliyor, renk renk düşsü kuşlar ve böcekler geminin açık çatısının üstünde küme küme uçup tekneyi izliyordu. Tüm hayvanların, tüm insanların içi, kurtarılmış ve yeni bir yaşam için seçilip ayrılmış olmanın kıvancıyla dolup taşmaktaydı. Rengârenk tavus kuşu tiz ve keskin çığlıklarını sular üzerine yolluyor, neşe içinde gülüp oynayan fil havaya kaldırdığı hortumuyla hem kendisi banyo yapıyor, hem eşine banyo yaptırıyordu. Kertenkele, teknenin

güneşli kalaslarının üzerinde ışıl ışıl parıldayarak yatıyor, Kızılderili birden suya daldırdığı mızrağıyla uçsuz bucaksız tufanın içinden pırıl pırıl balıklan avlıyordu. Kuru dalları birbirine sürterek ateş yakan zenci, sevincinden tombul karısının kalçalarına belli bir ritim gözeterek şaplaklar indiriyor, kollarını kavuşturmuş ayakta dikilen sıska vücutlu Hindu, dünyanın yaratılışına ilişkin ezgilerden alınmış dünya kadar eski dizeler mırıldanıyordu. Buğular çıkararak güneşte uzanmış yatan Eskimo, gözlerinin içi gülerek vücudundaki suyu ve yağı terle atıyor, sevimli bir tapir koklaya koklaya ağzını Eskimonun orasında burasında gezdiriyordu. Kısa boylu Japona gelince, ince bir değnek yontmuş, bazen burnunun, bazen çenesinin üzerinde titizlikle dengede tutmaya çalışıyordu. Avrupalı ise kalem kâğıdı alıp gemideki yaratıkların envanterini çıkarmaya koyulmuştu.

Teknedeki canlılar arasında gruplaşmalar oluşup dostluklar kuruluyor, arada patlak veren bir kavga Hz. Nuh'un bir işaretiyle yatıştırılıyordu. Bütün yaratıklar, toplu halde şen şakrak yaşıyor, yalnızca Avrupalı yazı işiyle tek başına uğraşıp duruyordu.

Derken bütün o çok renkli insan ve hayvanlar yeni bir oyun oynamaya başladı; her biri ötekilerle yarışarak yetenek ve hünerlerini sergiliyor, her biri yarışta birinci olmak istiyordu. Bunun üzerine Hz. Nuh işe el koyarak düzeni sağladı; büyük hayvanları bir yana, küçükleri bir yana ayırdı; insanlar arasında da aynı yola başvurdu, her canlı öne çıkıp büyük bir başarıyla üstesinden geleceğine inandığı hüneri sergileyecekti. Ve teknedeki yaratıklar bu işi sırayla yapmaya başladı.

Şahane oyun günlerce sürdü; sık sık oyununu yarıda kesen bir grup sahneden uzaklaşıyor, bir başka grubun oyununu izlemeye koyuluyordu. Sergilenen her güzel hüner herkes tarafından hayranlıkla karşılanarak yüksek sesle alkışlanmaktaydı. Olağanüstü öyle çok şey vardı ki görülecek,

Tanrının yarattığı her canlıda ne yetenekler gizliymiş meğer! Nasıl da gülünüyor, bağırmalarla, kavga dövüşlerle, el çırpmalarla, ayaklan yere vurmalarla, kişnemelerle nasıl da takdir duyguları açığa vuruluyordu!

Gelincik nasıl da koşuyor, tarlakuşu nasıl da büyüleyici bir sesle ötüyor, kabarmış baba hindi nasıl da görkemli görkemli yürüyor, sincap ne inanılmaz bir çeviklikle ağaca tırmanıyordu! Mandril Malezyalıya, şebek de Mandril'e öykünüyordu. Koşanlar, ağaca tırmananlar, yüzenler ve havada uçan yaratıklar bıkıp usanmadan birbiriyle yarışıp durmaktaydı; her birinin de kendi alanında üstüne yoktu ve çevresindekilerden saygınlık görmekteydi. Öyle hayvanlar vardı ki, sihirli bir güçle donatılmıştı; yine öyleleri vardı ki, kendilerini dışarıdan görünmez duruma sokabiliyordu. Pek çok hayvan güçlülüğü, pek çoğu da açgözlülüğüyle, bazıları saldırganlığı, bazıları da kendini savunmadaki becerisiyle öne çıkmaktaydı. Böcekler vardı, ot, yosun, taş parçası kılığına girerek kendilerini düşmanlarından koruyabiliyorlardı. Güçsüz hayvanlardan bazısı ise leş gibi kokular salarak saldırgan düşmanlarını yanlarına yaklaştırmıyor, söz konusu becerileriyle kendilerine gülen seyircilerin takdir ve beğenisini kazanıyordu. Başkalarından geride kalan hiçbir hayvan yoktu; hiçbiri belli bir yetenekten yoksun yaratılmamıştı. Kuş yuvaları örülerek, yapıştırılarak, dokunarak, duvarlar çıkılarak inşa ediliyor, yırtıcı kuşlar müthiş bir yükseklikten yerdeki en ufak bir nesneyi seçebiliyordu.

Beri yandan, insanların da sergilediği hünerlere diyecek yoktu. O iri yarı zenci nasıl da hiç zahmet çekmeden bir direğe tırmanıveriyordu! Malezyalı, bir palmiye dalından nasıl da bir, iki el oynatışta bir kürek yapıp çıkıyor, minicik bir tahta parçasının üzerinde kürek çekip sağa sola dümen kırarak ilerliyordu, görülmeye değerdi doğrusu! Kızılderili hafif okunu yollayıp en küçük bir hedefe tam isabet kaydediyor, karısı ise iki çeşit liften öyle bir hasır örüyordu ki, herkes derin bir hayranlığa kapılmaktan kendini

alamıyordu. Hindunun öne çıkıp birkaç hokkabazlık numarası sergilediğini gören seyirciler uzun zaman susup hayretler içinde kalmıştı. Çinli'ye gelince, yerlerinden söktüğü fideleri eşit aralıklarla toprağa dikerek buğday rekoltesinin nasıl üç katma çıkarılabileceğini göstermişti.

Teknedekilerden şaşılacak kadar az sevgi gören Avrupalı, başkalarınca sergilenen hünerlere yönelttiği sert ve aşağılayıcı eleştiriler nedeniyle insan soydaşlarını kızdırmıştı. Kızılderilinin yükseklerde uçan bir kuşu okuyla vurup göğün maviliklerinden alaşağı ettiğini gören beyaz adam omuzlarını silkti, kendisinin üç kat daha yükseklikteki bir hedefe ateş edebileceğini ileri sürdü. Buyur yap denilince de beceremedi; sözde falan falan şey, bunların dışında da daha bir sürü şey olsaydı yapabilirdi söylediğine göre. Daha önce Çinliyle de alay etmiş, fidelerin sökülüp eşit aralıklarla dikilmesinin kuşkusuz sonsuz bir çaba gerektirdiğini ve böyle köle gibi çalışmanın bir ulusu mutlu edemeyeceğini açıklamıştı. Çinli de yeter ki yiyecek bir şeyi olsun ve Tanrılara saygıda kusur etmesin, bir halkın pekâlâ kendini mutu hissedeceği yanıtını vermiş ve oradakilerce alkışlanmıştı. Ne var ki, Çinlinin bu sözlerine Avrupalı alaylı alaylı gülmüştü.

Yarışma neşe içinde sürüp gitmiş, sonunda hayvan olsun, insan olsun tüm canlılar yetenek ve hünerlerini sergilemişti. Gösteri, teknedekileri enikonu etkilemiş, gönüllerini şenlendirmişti. Nuh Peygamber de aksakalını siper ederek gülmüş, artık suların çekilip yeryüzünde yeni bir hayatın başlayabileceğini Tanrıya övgüler döşenerek açıklamış, çünkü Tanrının giysisinde renkli bir ipliğin hâlâ var olduğunu, yeryüzünde sonsuz ve mutlu bir yaşam kurmak için hiçbir şeyin eksik sayılmayacağını söylemişti.

Hünerini sergilemeyen bir tek Avrupalı kalmıştı; teknedekiler, o da öne çıksın, hünerini sergilesin, görelim bakalım Tanrı'nın güzelim havasını solumaya, Nuh'un yüzen evinde bulunmaya hakkı var mıdır diye dayattılar.

Avrupalı buna yanaşmak istemedi, bahaneler uydurdu. Ama Hz. Nuh parmağıyla Avrupalının göğsüne dokunarak peşinden gelmesini istedi.

Bunun üzerine, beyaz adam "Ben de", diye başladı konuşmaya, "ben de kendimde bir yeteneği geliştirip mükemmelleştirdim. Bende başkalarından üstün olan göz değildir, kulak ya da burun değil, el becerisi ya da buna benzer bir başka şey değildir. Bendeki daha yüce bir yetenektir, bendeki yetenek akıldır."

"Göster de görelim öyleyse!" diye sesini yükseltti zenci. Ötekiler de itiş kakış Avrupalının çevresini sardılar.

"Gösterilecek bir şey yok ortada", diye yanıtladı beyaz adam, yumuşak bir dille. "Sanırım beni pek anlamadınız. Benim üstün özelliğim akıldır."

Zenci keyifli keyifli güldü ve kar gibi beyaz dişlerini gösterdi. Hindunun ince dudakları alaylı alaylı büzüldü. Çinli de önüne bakıp zeki ve babacan gülümsedi.

"Akıl mı?" dedi ağır ağır. "Haydi, göster bakayım şu aklını lütfen. Şimdiye kadar bir şey göremedik."

"Akıl gözle görülebilecek bir şey değildir", diye savundu kendini beyaz adam, suratını asarak. "Benim yeteneğim ve üstün özelliğim şudur: Ben kafamın içinde dış dünyaya ilişkin görüntüleri depolar ve tek başına bu görüntülerden kendim için yeni görüntüler, yeni düzenler üretirim. Bütün dünyayı beynimde tasarlayabilir, yani onu yeniden yaratabilirim."

"İzninle", dedi Zenci ağır ağır, "neresi iyi bunun? Dünyayı, Tanrının yarattığı dünyayı bir kez daha yaratman, bunu o küçük kafanın içinde yalnızca kendin için yapman, ne yarar sağlar bu?"

Oradakilerin hepsi de bravo diye seslerini yükseltip Avrupalıyı soru yağmuruna tuttular.

"Durun!" diye sesini yükseltti Avrupalı. "Beni doğru anlamıyorsunuz. Aklın gördüğü iş herhangi bir el becerisi gibi kolay sergilenemez."

Hindu gülümsedi.

"Hiç öyle şey olur mu benim beyaz amcaoğlum! Pekâlâ sergilenebilir, niye sergilenmesin. Bize aklın gördüğü bir işi göster de anlayalım. Hesap yapmasını örneğin. Hesap yapma işinde gel seninle yarışalım. Kulak ver bana şimdi: Bir karı kocanın üç çocuğu var, bu çocuklar evlenip yeni bir aile kuruyor ve her biri her yıl bir çocuk sahibi oluyor. Aradan kaç yıl geçmeli ki, çocukların sayısı yüzü bulsun?"

Merakla kulak verip soruyu dinleyen oradakiler parmak hesabı yapmaya koyuldu; herkesin bakışında aşırı bir çaba okunmaktaydı.

Avrupalı hesap kitaba başladı. Ama aradan bir an geçmemişti ki, Çinli bulup çıkardı sonucu.

Avrupalı "Pek güzel!" diyerek Çinlinin hakkını teslim etti. "Ancak, bu gibi şeyler küçük hünerlerdir. Benim aklım böyle ufak işlerle uğraşmaz; onun görevi insanlığı mutlu kılmak, bunun için çözümü gereken büyük sorunları çözüme kavuşturmaktır."

"Bak bunu beğendim işte", diye atıldı Nuh Peygamber. "Mutluluğu bulmak, elbet bütün diğer becerilerden daha üstün bir şeydir. Bunda haklısın. İnsanlığın mutluluğuna ilişkin olarak senden öğreneceğimiz bir şey varsa, durma söyle hemen, hepimiz sana minnettar kalırız."

Bunun üzerine herkes büyülenmiş gibi, adeta nefesini tutarak beyaz adamın dudaklarından dökülecek sözleri beklemeye koyuldu. Derken oradakilerden biri atıldı: "Saygılar sunarız insanın mutluluğunun nerede yattığını bize gösterecek adama! Ağzımızdan çıkmış kötü sözlerden dolayı kendisinden, bu sihirbaz kişiden özürler dileriz. Göz, kulak ve el gibi organların hüner ve becerilerinin ne gereği var ona. Sözünü ettiği şeyleri bildikten sonra, ne diye çaba harcasın, ne diye hesap kitapla uğraşsın!”

O zamana kadar yüzünde bir gurur ifadesi taşıyan Avrupalı, bu büyük saygı ve merak karşısında yavaş yavaş afalladı, ne yapacağını bilemez

duruma düştü.

"Kabahat bende değil!" dedi duraksayarak. "Sizler hâlâ beni yanlış anlıyorsunuz. Ben, mutluluğun gizini bildiğimi söylemedim. Yalnızca dedim ki, benim aklım, çözümü insanlığın mutluluğa kavuşmasını kolaylaştıracak sorunlar üzerinde çalışıyor. Bu amaca götüren yol uzundur, ne ben, ne de siz sağlığınızda bu yolun sonunu görebilir, ileride daha pek çok kuşak, bu çetin sorun üzerinde kafa yoracaktır."

Herkes, kararsızlık ve güvensizlikle oracıkta dikiliyordu. Neden söz ediyordu bu adam? Nuh Peygamber de başını yana çevirmiş, kaşlarını çatmıştı.

Hindu Çinliye bakıp gülümsedi. Ötekiler şaşırmış susarken, Çinli tatlılıkla şöyle konuştu: "Sevgili kardeşlerim! Bizim bu beyaz amcaoğlu anlaşılan şakacının biri. Bize demek istiyor ki, kafasının içinde bir çalışma gerçekleştiriyormuş; bunun sonucunu, bizim torunlarımızın torunlarının torunları belki bir gün görebilir ya da görmeyebilirmiş. Benim bir önerim var, gelin onu bir soytarı olarak kabul edelim. Bize öyle şeylerden söz ediyor ki, hiçbirimiz pek anlamıyoruz. Ama öyle seziyoruz ki, söylediklerini gerçekten anlayabilsek, bu bizi sürekli güldürecek bir şey olurdu. Sizler de benim gibi düşünmüyor musunuz? İyi o zaman, yaşasın soytarılar!"

Oradakilerin büyük çoğunluğu da yaşasın diye haykırdı, bu karmaşık işin bir sonuca bağlandığını görmekten memnundu. Ne var ki, olup bitenler birkaç kişiyi kızdırmış, keyfini kaçırmıştı. Avrupalıya gelince, tek başına, kimseden bir teselli sözü işitmeksizin oracıkta dikiliyordu.

Ne var ki, Zenci yanında Eskimo, Kızılderili ve Malezyalıyla akşamüzeri Hz. Nuh’a gelip şöyle konuştu:

"Saygıdeğer Nuh Baba! Sana bir sorumuz var: Bugün bizimle eğlenen o beyaz adamı gözümüz tutmadı. Lütfen, düşün bir, bütün hayvanlar, ayılar,

pireler, sülünler, bokböcekleri ve biz insanlar, hepimiz kendi hünerini, Tanrıyı ululamamızı sağlayan, yaşamımızı korumamıza, yüceltmemize ya da güzelleştirmemize olanak veren hüneri sergiledi. Şaşılacak yeteneklere tanık olduk. Bazı yetenekler de vardı, güldürdü bizleri. Ama ne kadar küçük olursa olsun her yaratık gönül şenlendirici, hoş bir şey sundu çevresindekilere. Yalnız ve yalnız sulardan en son çıkardığımız bu soluk yüzlü adam acayip ve mağrur sözlerden, imalardan ve latifelerden başka bir şey ortaya koymadı, bunları da kimse anlamadı, kimse sevmedi. Bu yüzden sana soruyoruz, aziz Nuh Baba: Sevimli yeryüzünde yeni bir yaşamın kurulmasına böyle bir yaratığın da katkıda bulunması acaba doğru mudur? Bu bizi bir felakete sürüklemez mi? Adama bir baksana! Gözleri bulanık; alnı kırışıklardan geçilmiyor, elleri soluk ve güçsüz; şöyle aydınlık, çın çın öten bir yanı yok. Kendisinde tökezleyen bir taraf olduğu kuşkusuz. Teknemize kim yolladı bunu Allah bilir!"

Yaşlı Nuh, ışıl ışıl gözlerini kaldırıp kendisine soruyu yöneltenlere baktı babacan bir bakışla.

"Çocuklar!" dedi iyilikseverlik dolu alçak bir sesle. Yüzündeki ifade bir anda iyice aydınlandı. "Sevgili çocuklar! Söylediklerinizde hem haklısınız, hem haksız. Ama siz daha sormadan, Tanrı sorunuzun yanıtını vermiş bulunuyor. Sizi haksız görmem elde değil, savaş ülkesinden gelen bu adam pek hoş bir konuk sayılmaz kuşkusuz. Bu gibi antikaların yeryüzünde ne işi var, bilmem. Ama bu tür insanları bir kez yaratan Tanrı neden böyle davrandığını biliyordur elbet. Hepimizin de bu beyaz adamların pek çok suçunu bağışlaması gerekir, zavallı dünyamızı bir kez daha mahvedip cezalandırılmasına yol açan bunlardır. Ama bakın, Tanrı beyaz adamla neyi amaçladığını bir işaretle bildirdi bize. Siz hepiniz, sen Zenci, sen Eskimo, hepiniz pek yakında umarım yeniden kurmaya başlayacağımız yeryüzündeki yaşam için sevgili eşlerinizi de yanınıza aldınız, sen Zenci

eşini, sen Kızılderili eşini, sen de Eskimo eşini. Yalnızca Avrupalı beyaz adamın eşi yok yanında. Uzun zaman böyle olduğuna üzülmüştüm, ama şimdi bunun altında yatan anlamı sezer gibiyim: Bu adam bizler için bir uyarı ve itici bir güç olarak, bir hayalet olarak belki de, yok olmaktan kurtarılıp yanımıza verildi. Ne var ki, çoluk çocuğa karışamayacak; meğerki çok renkli insanlığın seli içine yeniden dalıp gitsin. Sizin yeryüzündeki yaşamınızı yok edemeyecektir bundan böyle. Gönlünüz rahat olsun!"

Gece olmuştu; ertesi sabah da doğuda Kutsal Dağ'ın tepesi, sivri ve küçük, sulardan başını çıkardı.

Kral Yu

Eski Çin'in tarihinde bir kadına yakasını kaptırarak ya da bir sevdanın eline düşerek yıkılıp giden hükümdar ve devlet adamlarının örneği fazla değildir. Kral Yu von Dschou ile sevgili eşi Bau Si seyrek rastlanan bu örneklerden biridir ve pek ilginç bir örnektir.

Dschou'nun ülkesi Batı'da barbar Moğolların topraklarına kadar uzanıyor, ülkenin başkenti Fong da zaman zaman o barbar kavimlerin baskın ve yağmalamalarına uğrayan nazik bir bölgenin ortasında bulunuyordu. Dolayısıyla, sınır güvenliğinin elden geldiğince güçlendirilmesinin, özellikle başkentin daha iyi korunmasının düşünülmesi gerekmekteydi.

Fena bir devlet adamı sayılmayan ve işinin ehli danışmanlarının öğütlerine kulak vermesini bilen Kral Yu hakkında tarih kitaplarının bildirdiğine göre, ülkesinin sınırlarının içerdiği sakıncaları akıllıca bir önleme başvurarak gidermesini başarmış, gelgelelim hayranlık duyulacak bu akıllıca önlem albenili eşinin kaprisleriyle gümleyip gitmişti.

Örneğin, kral bütün vasallarının* yardımıyla batı sınırında bir sınır koruma örgütü oluşturmuştu; örgütün bütün politik kurumlar gibi biri ahlaksal, öbürü mekanik olmak üzere iki yönü vardı. Vasallarla anlaşmanın ahlaksal yönü, gerek vasalların, gerek emirlerindeki memurların güvenilirliği temeline dayanmaktaydı. Krala sadakat yemininde bulunan bu kişilerden her biri, ilk yardım çağrısında hemen askerlerini alıp başkentin ve kralın yardımına koşmak yükümlülüğünü üstlenmekteydi. Örgütün teknik yönüne gelince, kralın batı sınırında inşa ettirdiği iyi düşünülmüş bir kuleler sisteminden oluşmaktaydı. Her birinde gece gündüz nöbet tutulması

öngörülen kuleler, çok güçlü davullarla donatılmıştı. Diyelim düşman sınırın rasgele bir yerinden içeri sızdı, o yere en yakın kule davullarını çalıyor, kuleden kuleye bir kuş gibi uçup giden davul sesi en kısa zamanda ülkeyi bir baştan bir başa dolaşıp tehlikeyi haber veriyordu.

* Vasal: Avrupa feodal sisteminde, derebeyine hizmetleri karşılığında kendisine toprak ve köylü (yurtluk) tahsis edilen kişi, soylu, şövalye, vb.

Kral Yu bu akıllıca ve değerli önlem üzerinde uzun zaman kafa yormuş, prensleriyle konuşup görüşmüş, mimarlarının düşüncelerini dinlemiş, sonunda kulelerde görev yapacak nöbetçilerin eğitilmesi emrini vermişti. Gelgelelim, kralın Bau Si adında bir karısı vardı; kralın kalbine ve duygularına, gerek bir hükümdar, gerek ülkesi için hayır getirmeyecek ölçüde söz geçirebilen güzel bir kadındı. Nasıl hayat dolu, zeki bir kız, oğlanların oyunlarını hayranlık ve coşkuyla izlerse, Bau Si de kocası gibi sınırdaki çalışmaları büyük bir merak ve ilgiyle izliyordu. Mimarlardan biri üzerinde çalışılan işi pek somut olarak kendisine gösterebilmek için sınır güvenlik sisteminin kilden minik bir modelini yapmış, boyayıp ateşte pişirerek Bau Si'nin önüne koymuştu. Modelde sınır ve kule sistemi canlandırılıyor, kilden küçük ve narin kulelerin her birinde yine kilden alabildiğine küçük bir nöbetçi bulunuyordu; davul yerine de minik bir çıngırak asılmıştı kulenin içine. Bu sevimli oyuncak kralın eşini sonsuz hazlara boğmuştu; keyfi yerinde olmadığı zamanlar, nedimeleri kendisine çokluk "barbarların baskını" oyununu oynamasını önermiş, bunun üzerine bütün kuleleri çıkarıp dizmişler, iplerini çekip minik çıngırakları çalmış, pek neşelenip eğlenmişlerdi.

Kulelerin yapımının sonunda bittiğini, davulların yerlerine yerleştirildiğini, bunları kullanacak personelin eğitiminin tamamlandığını

ve daha önce kararlaştırıldığı gibi yılın kutlu bir gününde yeni sınır güvenlik sisteminin denendiğini görmek, kralın yaşamında büyük bir gündü. Yapılan işten göğsü kabarıyor, içi merakla dolup taşıyor, saray memurları kendisini kutlamaya hazır oracıkta dikiliyordu; özellikle güzel Bau Si beklenti ve heyecan içindeydi, hazırlık niteliğindeki bütün o seremoniler ve dualar bitinceye kadar zor sabretti.

Sonunda beklenen an gelmişti, kralın eşini sık sık eğlendiren kule ve davul oyunu ilk kez gerçek boyutuyla ve gerçek anlamda sahnelenecekti. Kadın oyuna bizzat burnunu sokup sağa sola emirler yağdırmaktan kendini güçlükle alıkoyuyordu, sevinç ve heyecanı işte öylesine büyüktü. O vakur yüzüyle kralın işaret ettiğini görerek kendini tuttu. Beklenen saat gelmişti; artık büyük ve gerçek kulelerle, gerçek davulla ve insanlarla "barbarlar baskını" oyunu oynanacak, yapılan işlerin güvenilirlik derecesi anlaşılacaktı. Kralın buyruğunu ilk saray memuru süvari birliğinin yüzbaşısına iletti, yüzbaşı da atının üstünde ilk kulenin önüne gelerek davulun çalınmasını emretti. Davulun pes sesi gümbür gümbür ötmeye, görkemle, derin bir tedirginlik ve korku uyandırarak kulakları dövmeye başladı. Telaş ve heyecandan benzi sararan Bau Si’yi bir titreme almıştı. Büyük savaş davulu o hoyrat, yeri göğü inleten ezgisini var gücüyle söylüyordu, uyarı ve gözdağıyla, ileride olacaklarla, savaşlar ve kıtlıklarla, korkular ve yok oluşlarla dolup taşan ezgisini. Oradakilerin hepsi de derin bir saygıyla ezgiyi dinliyordu. Ses yavaş yavaş yankılanıp söndü, en yakın kuleden yanıt geldi derken; uzaktan, bir an sonra yine duyulmaz olan güçsüz bir yanıt. Sonra bir sessizlik kapladı ortalığı. Aradan biraz geçti; görkemli suskunluk son bulup oradakiler yine konuşmaya, bir aşağı bir yukarı gezinip birbirleriyle sohbet etmeye koyuldular.

Bu arada davulun o pes ve tehditkâr sesi ikinci kuleden üçüncüsüne, derken onuncu, derken otuzuncu kuleye ulaştı. Sesin işitildiği her yerde

kralın kesin buyruğuna uyularak, her asker hemen teçhizatını kuşanıp ekmek torbasını kaptığı gibi önceden belirlenmiş yere koşuyor, her yüzbaşı ve her albay, bir an bile gecikmeden birliğini yola çıkmaya hazırlıyordu; bunu da alabildiğine hızlı bir tempoyla gerçekleştiriyor, önceden belirlenmiş emirleri ülkenin içerilerine iletiyordu. Davul sesinin duyulduğu her yerde işmiş, aşmış, oyunmuş, uykuymuş hepsi bir yana bırakılıyor, yükler hazırlanıp atlar eğerleniyor, bir araya toplanılıp yaya ya da at üzerinde yürüyüşe geçiliyordu. Göz açıp kapamadan tüm komşu bölgelerden birlikler acele başkent Fong'un yolunu tutmuştu.

Başkentteki sarayda, tüyler ürpertici davul sesinin işitilmesiyle herkesin ruhunu saran heyecan ve merak çok geçmeden yine tavsamıştı. Bahçe ve parklarda insanlar coşku içinde, sohbet ederek gezip dolaşıyordu. Bütün kent bir bayram gününü yaşamaktaydı. Aradan daha üç saat geçmeye kalmamıştı ki, sağdan soldan küçüklü büyüklü süvari birlikleri başkente yaklaştı ve her geçen saat yenileri izledi onları; bütün gün sürdü bu, sonraki iki gün boyunca da sürmesi karşısında, kral, saraydaki memurlar ve subaylar giderek büyüyen bir hayranlığa kapılmaktan kendilerini alamadılar. Kral saygı gösterilerine ve kutlamalara boğuldu, mimarlara ziyafetler çekildi, davula ilk vuruşu yapan birinci kulenin davulcusunun başına çelenk takılıp sokaklarda gezdirildi, herkes tarafından armağanlar sunuldu kendisine.

Ne var ki, kralın sevgili eşi Bau Si büsbütün kendinden geçmiş, adeta mest olmuştu. Kulecik ve çıngırakçık oyunu akıl ve hayalinden geçiremeyeceği kadar parlak bir şekilde gerçekleşmişti. Verilen buyruk, davulların engin ses dalgalarına bürünerek sihirli bir şekilde ülkenin içerilerine dalarak kaybolmuş, derken etkisi uzaklardan canlı, doğal büyüklükte, devcileyin dönüp gelmişti. Davulların insanın yüreğini bunaltan uluması bir orduya, sonsuz bir sel halinde, hiç kesintiye

uğramaksızın hızlı bir tempoyla yaya ya da at üzerinde akıp gelen baştan tırnağa silahlı yüzlerce, binlerce askerin oluşturduğu bir orduya dönüşmüştü. Okçular, hafif ve ağır süvariler, mızraklı askerler giderek büyüyen bir kalabalık oluşturarak kent çevresindeki tüm alanı doldurmuş, burada karşılanıp ait oldukları garnizonlara yollanmış, garnizonlarda kendilerine kucak açılıp izzet ikramda bulunulmuştu. Askerler yeni yerlerinde konaklayıp çadırlar kurmuş, ateşler yakmışlardı. Gece gündüz kesilmemişti gelenlerin arkası; adeta bir masal gibiydi; gri topraktan fışkırıyor, uzakta, minicik, toz bulutçularına bürünmüş beliriyor, sonunda da sarayın ve mest olmuş Bau Si'nin hemen gözlerinin önünde ezici bir gerçeklik içinde sıralanıyorlardı.

Kral Yu'nun ağzı kulaklarına varıyordu, ama en çok sevgili eşinin kapıldığı hayranlık kendisini memnun etmişti; mutluluktan bir çiçek gibi yüzü gülüyordu eşinin, kralın gözüne hiç bu kadar güzel görünmemişti. Ne var ki, şenlikler kısa ömürlüdür. Bu büyük şenlik de yavaş yavaş sönüp yerini günlük yaşama bırakmış, bundan böyle hiçbir mucize yaşanmaz, hiçbir masalsı düş gerçekleşmez olmuştu. Aylak ve kaprisli insanlar da katlanamazdı böyle bir şeye. Şenlikten birkaç hafta sonra Bau Si'nin keyfi yine kaçmıştı. Kilden kuleciklerle ve ipleri çekilip çalınan çıngıraklarla oynanan küçük oyun, büyük oyunun zevkini tattıktan sonra alabildiğine yavan nitelik kazanmıştı. Aman Tanrım, nasıl da insanı sarhoş etmişti şölen! İnsanı mutluluğa boğan oyunu yinelemek için her şey hazırdı: Kuleler hazır duruyordu, kulelerin içinde davullar yerlerinde asılıydı, askerler nöbet yerlerindeydi ve davulcular, sırtlarında üniformaları, oturmuş bekliyorlardı; her şey sabırsızlıkla kralın o büyük buyruğunu gözlüyordu, buyruk duyulmadığı süre her şey ölü ve işe yaramaz durumdaydı.

Bau Si'nin yüzündeki gülücükler silinip gitmiş, gözleri neşeyle parıldamaz olmuştu; keyfi kaçan kral canı gibi sevdiği eşinden, yaşlı

günlerinin bu avuntusundan yoksun kalmış hissediyordu kendini. Sevgili eşinin yüzünde bir tek gülümseme görebilmek için ona verdiği armağanları arttırdıkça arttırdı. Durumu kavrayıp eşinden beklediği o küçük, tatlı sevecenliği görevine feda edeceği an gelip çatmıştı. Ne var ki, Kral Yu'da bunun için gereken güç yoktu, Bau Si'nin yüzünün yeniden gülmesi, onun için her şeyden önemliydi.

Dolayısıyla, eşinin ayartısına yenik düştü. İlkin karşı koymaya çalıştıysa da yavaş yavaş yumuşadı, sonunda da pes etti. Bau Si kendisini o duruma getirmişti ki, görevi çıkıp gitmişti aklından. Binlerce kez yinelediği ricalarına dayanamayarak sevgili eşinin gönlündeki o biricik büyük isteği yerine getirdi: Görünürde düşman varmış gibi sınır nöbetçisine gereken işaretin verilmesine razı oldu. Hemen savaş davulunun o pes, o heyecan veren sesi duyuldu. Kral Yu bu kez korkunç bulmuştu sesi; Bau Si de sesi işitince irkildi birden. Ama o büyüleyici oyun tümüyle yinelenmeye başlamıştı. Dünyanın bir ucunda küçük küçük toz bulutları kalktı havaya, atlı ve yaya birlikler üç gün boyunca arkası kesilmeksizin saraya doğru akın etti. Kumandanlar kralın önünde eğildiler, askerler çadırlarını kurdular. Bau Si'nin keyfine diyecek yoktu, eski gülümsemesi yine ışıl ışıl parıldamıştı yüzünde. Ne var ki, Kral Yu'yu zor saatler bekliyor, gerçekte ülkesine baskın düzenleyen bir düşman falan bulunmadığını, her şeyin dirlik düzenlik içinde olduğunu çaresiz itiraf etmesi gerekiyordu. Gerçi yanlış alarm verilmesini yararlı bir egzersiz gibi gösterip haklı çıkarmaya çalıştı, kimseden de bir itiraz gelmedi, herkes kralın önünde eğilip söylediklerini sineye çekti. Ne var ki, subaylar arasında kralın alçakça bir oyununa gelindiği söylentisi dolaşmaya başlamıştı; sevgili eşinin gönlünü hoş etmek isteyen kral, sınırdaki bütün güvenlik güçlerini alarma geçirmiş ve binlerce kişiyi yollara dökmüştü. Subayların büyük çoğunluğu aralarında konuşup görüşerek ileride verilecek böyle bir buyruğa uymamayı kararlaştırdılar. Bu

arada kral bol bol izzet ikramda bulunarak kendisine kızıp içerlemiş birlikleri yatıştırmak, kaçan neşelerini yerine getirmek için çaba harcadı. Bau Si ise amacına ulaşmıştı.

Ne var ki, yeniden bir kaprise kapılarak o acımasız oyunu bir kez daha oynamaya kalmadan, eşi de, kral da cezasını buldu. Batıdaki barbarlar belki bir rastlantı sonucu, belki de söz konusu olayı haber aldıklarından günün birinde ansızın atlarına atlayıp kalabalık sürüler halinde ülkenin sınırını geçtiler. O saat kuleler işaretlerini verdi, davulların pes sesi ısrarlı uyarılarla en uzak sınır köşelerine kadar uzandı. Gelgelelim, işte öylesine hayranlık uyandıran mekanizmasıyla mükemmel oyuncak kırılıp dökülmüştü adeta. Davullar güm güm ötmeye ötüyor, ama ülkedeki asker ve subayların yüreklerinde yankı bulmuyordu. Asker ve subaylar davul sesine aldırmıyor, Kral Yu eşi Bau Si ile gözlerini sağda solda boşuna gezdiriyordu; hiçbir yanda havaya kalkan toz bulutları seçilmiyor, hiçbir yönden küçük, bozbulanık kafilelerin adeta yerde sürünerek yaklaştığı görülmüyor, kimse kralın yardımına koşayım demiyordu.

Kral, o sırada elinin altında bulunan az sayıdaki birliklerle koşup barbarları karşıladı. Ama hayli kalabalıktı barbarlar, kralın askerlerini yenilgiye uğratıp başkent Fong'u ele geçirdiler; sarayı, kuleleri yakıp yıktılar. Kral Yu ülkesini ve yaşamını yitirdi, o uğursuz gülmesinin bugün bile kitaplarında sözü geçen sevgili eşi Bau Si'nin başına gelenler de kocasınınkilerden değişik değildi.

Başkent Fong yakılıp yıkıldı, oyun ciddilik kazanmıştı. Davul oyunu diye bir şey kalmamıştı ortada, Kral Yu diye bir kral, Bau Si diye gülen bir kadın kalmamıştı. Yu'nun yerine tahta geçen Kral Ping, Fong'u bırakıp başkenti Doğu'nun uzak bir köşesine taşımaktan başka çıkar yol göremedi; büyük toprak parçaları verip komşu ülkelerin hükümdarlarıyla anlaşmalar

yapmak ve saltanatının gelecekteki güvenliğini bu yoldan sağlamak zorunda kaldı.

Kent

Bir gün önce döşenen demiryolu hattı üzerinde insanla, kömürle, araç ve gereçle, yiyecekle dolup taşan ikinci trenin gelmesi üzerine: "İşler iyi gidiyor!” diye sesini yükseltti mühendis. Bozkır sarı güneş ışığında içten içe yanıp tutuşuyor, ufukta ormanlık ulu dağlar mavi bir sis ortasında yükseliyordu. Vahşi köpekler ve şaşırmış bozkır bizonları bu ıssız yerde nasıl harıl harıl çalışıldığını, ortalığı nasıl bir curcunanın kapladığını, yeşil topraklarda kömür, kül, kâğıt ve tenekeden lekelerin nasıl oluştuğunu izliyorlardı. İlk trende tiz bir ses çıkararak ülkenin içinden geçip gitti, ilk tüfek gümleyerek dağlara doğru uzandı ses, ilk örs hızlı çekiç darbeleri altında çın çın öttü. Derken tenekeden bir baraka doğup çıktı ortaya, ertesi gün de tahtadan bir kulübe. Ve bunları diğer konutlar izledi, her gün yeni evler yapıldı, çok geçmeden de taştan binalar gelip katıldı öncekilere. Vahşi köpekler ve bizonlar kendilerini uzağında tuttular kentin; çevre ehlileştirilip verimli duruma sokuldu, daha birinci baharda tarlalar yeşil ekinlerle rüzgârda dalgalanmaya başladı; çiftlikler, ahırlar ve sundurmalar boy verip yükseldi tarlalar içlerinden, ıssız ve yabani topraklar yol yol kesilip doğrandı.

İstasyonun inşası bitip açılış töreni yapıldı derken, bunu hükümet binası, sonra da bankanın yapımı izledi. Aradan pek birkaç ay geçmeden yakında kardeş kentler kuruldu. Dünyanın dört bir yanından işçiler, köylüler ve kentliler akın etti, iş adamları ve avukatlar doldu kente ayrıca, rahipler ve öğretmenler geldi, bir okul kuruldu, üç de dini cemaat ve iki gazete gözlerini hayata açtı. Batıda petrol kuyuları keşfedildi, çiçeği burnunda kent büyük bir gönence kavuştu. Bir yıl daha geçti aradan, yankesiciler,

pezevenkler, evlerden öteberi çalan hırsızlar türedi, bir mağaza açıldı, alkollü içkilere savaş ilan eden bir dernek kuruldu. Paris'ten bir terzi çıkıp geldi, bir Bavyera birahanesi işletmeye açıldı. Komşu kentlerin rekabeti gelişim sürecini hızlandırmaktaydı. Eksik hiçbir şey kalmadı sonunda, seçim konuşmalarından grevlere, sinemalardan ispritizma derneklerine kadar her şey vardı kentte. Fransız şarabı, Norveç'in ringa balığı, İtalyan sucuğu, İngiliz kumaşı, Rus havyarı satın alınabilmekteydi. Artık ikinci sınıf şarkıcılar, dansçılar ve müzisyenler çıktıkları turnelerde kente de uğramadan geçmiyorlardı.

Ve yavaş yavaş kültür denen şey geldi kente. İlkin yalnızca yerleşim bölgesi olan kent giderek bir vatan, bir yurt niteliği kazandı. Başka kentlerdekinden kolaylığı ve inceliğiyle ayrılan bir çeşit selamlaşma, bir yerde karşılaşıldı mı baş eğilerek selam verme âdeti kentte yerleşti. Kentin kuruluşunda emeği geçenlere saygı ve sevgi gösteriliyordu; bunların arasından küçük bir soylular grubu parlayıp öne çıktı derken. Zamanla genç bir kuşak yetişti; şimdiden kente çok eski, nerdeyse dünya kuruldu kurulalı var olan bir yurt gözüyle bakmaya başladı. Kentte ilk çekiç sesinin yankılandığı, ilk cinayetin işlendiği, ilk ibadetin yapıldığı, ilk gazetenin yayınlandığı günler uzaklarda, gerilerde kalmış, şimdiden tarih olmuştu.

Kent komşu kentleri egemenliği altın almış, geniş bir bölgenin başkenti konumuna yükselmişti. Bir zaman kül yığınlarının, çamur ve çirkeflerin yanı başında tahtadan ve oluklu tenekeden ilk barakaların bulunduğu geniş ve güleryüzlü yollarda şimdi ağırbaşlı ve vakur devlet daireleri, bankalar, tiyatrolar ve kiliseler yükseliyor, öğrenciler geze geze bu yollardan üniversiteye ve kitaplıklara gidiyor, ambulanslar kliniklere usulcacık hasta taşıyor, bir milletvekilinin arabası fark edilecek oldu mu selama duruluyor, taştan ve demirden yirmi kadar koca okul binasında her yıl ünlü kentin kuruluş günü şarkılar ve konuşmalarla kutlanıyordu. Bir zamanki bozkırı

tarlalar, fabrikalar, köyler kaplamıştı. Dağlar yakma gelmiş, bir dağ treniyle uçurumların kalbine kadar inilmişti. Dağların orada ya da daha uzaklarda, deniz kenarında varlıklı kişilerin yazlıkları yer almaktaydı.

Derken kuruluşundan yüz yıl sora bir deprem kenti yerle bir etti. Ama yeniden belini doğrulttu kent, ne kadar ahşap bina varsa kâgir yapıya dönüştürüldü; ne kadar küçük şey varsa büyük, ne kadar dar şey varsa geniş duruma sokuldu. İstasyon ülkenin en büyük istasyonu, borsa bütün kıtanın en büyük borsası oldu; mimarlar ve sanatçılar gençleşen kenti resmi binalarla, bahçeler ve parklarla, çeşmeler ve havuzlarla, heykeller ve anıtlarla donattılar. Bu yeni yüzyıl içinde kent, ülkenin en güzel, en zengin kenti aşamasına yükseldi, görülmeye değer bir kent ününe kavuştu. Ünlü kentin yapılarını, su yollarını, yönetim birimlerini ve diğer kuruluşlarını incelemek için yabancı kentlerden politikacılar, mimarlar, teknik adamlar ve belediye başkanları geldi. O günlerde belediye sarayının, dünyanın en büyük ve en görkemli bu binasının yapımına başlandı; kentin zenginleşip kentlilerin koltuklarının kabardığı bu dönem, mutlu bir rastlantı sonucu, genel beğenide, mimaride, ama hepsinden çok heykelcilikte gerçekleşen atılımla aynı zamana denk geldiği; dolayısıyla kaşla göz arasında büyüyen kent, pervasız ve alımlı, harika bir kent olup çıktı. Yapılarının kesinlikle tümünü açık gri soylu bir mermerin oluşturduğu iç kesimi şahane parklardan yeşil bir kuşak sarıp sarmalıyor, bu kuşak dışında yollar ve evler geniş bir alanda yavaş yavaş taşramsı bir açıklığa doğru uzanıp gidiyordu. Yüzlerce salonunda, avlusunda ve pavyonunda kuruluşundan son gelişim çizgisine kadar kent tarihinin sergilendiği koca bir müze pek çok ziyaretçi tarafından geziliyor, pek çok ziyaretçinin hayranlığına konu oluyordu. Müzenin alabildiğine geniş ön avlusunda bakımlı bitkileriyle, hayvanlarıyla ve başlangıçtaki sefil konutların, sokakların, kurum ve kuruluşların titiz modelleriyle bir zamanki bozkır canlandırılmaktaydı. Burada gençler gezip

dolaşıyor, çadırlardan, tahta sundurmalardan ve engebeli şekilde döşenmiş ilk tren hattından başlayıp büyük kentlere özgü görkemli caddelere kadar uzanan kentin tarihçesini inceliyorlardı. Bu arada öğretmenleri tarafından bilgilendirilen gençler, öğretmenlerinin kılavuzluğunda gelişim ve ilerlemenin eşsiz yasalarıyla tanışıyor, kabadan incenin, hayvandan insanın, kıtlıktan bolluğun, doğadan uygarlığın nasıl doğup çıktığına akıl erdirmesini öğreniyorlardı.

Sonraki yüzyılda, kent, görkeminin doruğuna ulaştı, bolluk ve bereketle kendini açığa vurdu bu görkem, bir anda aldı yürüdü, sonunda altsınıfların kanlı bir devrimi söz konusu görkeme dur dedi. Ayak takımından insanlar, kentten birkaç mil ötedeki büyük petrol kuyularını ateşe vermekle işe başladı; sonuçta fabrikaları, çiftlikleri ve köyleriyle ülkenin büyük bir bölümü kısmen yandı, kısmen harabeye döndü. Kan gövdeyi götürdü kentte, dehşetin her türlüsü kol gezdi, ama kent yine de ayakta kaldı, ilerideki tatsız, sıkıcı yıllarda yavaş yavaş tekrar kendine geldi; ama önceki şenlikli yaşamına kavuşamadı bir türlü, eskisi gibi binalar kurup çatmanın üstesinden gelinemedi. Kent bu berbat dönemi yaşarken, denizin karşı tarafında uzak bir ülke ansızın parlayıp öne çıktı; söz konusu ülkede hububat, demir, gümüş ve diğer madenlerin bolluğundan geçilmiyordu, toprak bağrındaki hazineleri seve seve insanlara buyur ediyor, bereketi bir türlü sona ermiyordu. Yeni ülke eski dünyanın boş duran güçlerini, çaba ve isteklerini zorla kendinden yana çekip alıyor, akşamdan sabaha yerden mantar biter gibi kentler yükseliyor, ormanlar ortadan kaybolup çağlayanlar dizgine vuruluyordu.

Güzelim kent giderek yoksullaşmaya başlamıştı. Bundan böyle dünyanın kalbi ve beyni, pek çok ülkenin pazarı ve borsası olmaktan çıkmıştı. Kendini ayakta tutmakla, yeni çağların hayhuyu ortasında büsbütün sararıp solmaktan kendini esirgemekle yetinmesi gerekiyordu.

Uzaktaki yeni dünyaya çekip gitmeyen boş iş gücü kalmışsa, bunlar için ortada kurup çatacakları ne bir bina vardı, ne ele geçirecekleri bir toprak parçası. Ticaretle uğraşıp para kazanmak için de fazla bir olanağın sözü edilemezdi. Bütün bunların yerinde, artık yaşlanmış tarım toprağında düşünsel bir yaşam filizlenmeye başlamıştı; sessizleşen kentte bilginler ve sanatçılar yetişiyor, ressamlar ve yazarlar türüyordu. Bir vakit körpe toprakta ilk evleri kurup çatanların soyundan gelenler, düşünsel zevk ve heveslerin bu çiçeklenme döneminde gülümseyerek günlerini geçiriyor, zamanla dağılıp ufalanmış heykeller ve yeşil sularıyla yosun kaplı eski parkların hüzünlü görkemini resme geçiriyor, yiğitlik taşan o eski dönemin uzaklarda kalmış hay huyunu ya da eski saraylarda yorgun insanların sessiz sedasız düşlere dalışını ezgilere dökerek narin dizelere taşıyorlardı.

Böylece kentin ismi ve ünü bir kez daha dünyada yankılanmaya başlamıştı. Dışarıda uluslar istediği kadar savaşlarla sarsılsın, büyük büyük işlerle uğraşsınlar, kentte suskun bir inziva içinde barış korunuyor, geçmişe gömülmüş zamanlardaki görkemin el altından ışıldaması sağlanıyordu; Üzerlerine sarkmış çiçekli dallar altında sessiz yollar, gürültüsüz meydanlarda düşlere gömülmüş heybetli yapıların hava ve rüzgârdan solmuş cepheleri, oynaşan suların fıskiyelerden üzerlerine döküldüğü hafif bir müzik içindeki havuzların yuvarlak çanakları.

Pek çok yüzyıl düşlerde gezinen kent, yeni dünya için sevilip sayılan bir yer oluşturdu; şairler tarafından şiirlere konu edildi ve sevgili çiftlerini ağırladı. Ne var ki, insanları giderek büyüyen bir güçle başka kıtalara göçe zorladı. Ve kentin yerlisi eski ailelerin soyundan gelenlerin kökü kurumaya ya da bakımsızlık yüzünden dökülmeye başladı. Son düşsel parlak dönem de çoktan ömrünü doldurmuştu, kala kala çürüyüp kokuşan bir doku kaldı geride. Komşu küçük kentler çoktan ortadan silinmiş, suskun yıkıntılara dönüşmüştü; bazen dış ülkelerden gelen ressamlar ve turistler buraları gezip

dolaşıyor, bazen çingeneler ve bir suç işleyerek soluğu kaçmakta alanlar buralarda barınıyordu.

Kente dokunmadan geçen bir depremin ardından ırmağın yatağı değişmiş, ıssız ülkenin bir bölümü bataklığa dönüşürken, bir bölümü kuruyup çoraklaşmıştı. O eski orman hayli eski taş köprülerin ve yazlıkların ufalanıp döküldüğü dağlardan yavaş yavaş aşağılara inmeye başlamıştı. Geniş bir bölgenin bir ıssızlık ve tenhalık içinde durup durduğunu gören orman, acele etmeksizin kentten parça parça koparıp kendi yeşil alanı içine almış, burada bir bataklığı üzerini fısıltılı bir yeşile bürümüş, orada bir moloz yığınını genç ve dayanaklı iğne yapraklı ağaçlarla süslemişti.

Sonunda kent boşalmış, rezil ve vahşi geçmişin yan yatmış, yıkıldı yıkılacak saraylarında barınıp eski bahçe ve parklarla yollarda cılız keçilerini otlatan ayaktakımından meymenetsiz, ilkel insanlar dışında içinde oturan kalmamıştı. Kent halkını oluşturan bu son insanlar da zamanla hastalıklara yenik düşerek ve beyinleri sulanarak kırılıp gitmiş, bataklığa dönüştükten sonra baş gösteren sıtma belası ülkenin canını okumuş, onu terkedilmişliğin kucağına itmişti.

Bir zaman kentin koltuklarını kabartan belediye sarayının kalıntıları hâlâ ulu ve heybetli yerinde duruyor, bütün dillerdeki ezgilerde sözü ediliyor, kendi kentleri de bakımsızlıktan hanidir harap olmuş ve kültürleri yozlaşmış komşu ulusların sayısız söylencelerinin odak noktasını oluşturuyordu. Çocukların cadı masallarında ve çobanların nostaljik ezgilerinde kentle ve geçmişe karışmış görkemle ilgili isimler çarpıtılıp eciş bücüş duruma sokulmuş olarak boy gösteriyordu. Şimdi kendi yıldızları parlayan uzak ulusların bilginleri çıktıkları tehlikeli inceleme gezilerinde ara sıra bu yıkıntılar ketine geliyor, uzak ülkelerin okul öğrencileri kentin gizleri üzerinde büyük bir merakla söyleşilerde bulunuyorlardı. Saf altından kapılar, mücevherlerle bezenmiş mezarlar vardı sözde kentte; ayrıca,

yöredeki göçebe kavimler, o efsanevî eski zamanlarda binlerce yıl sürmüş büyülü bir sanatın kayıplara karışmış kalıntılarını kendilerinde barındırıyordu.

Ne var ki, orman dağlardan düze inmesini sürdürdü; göller ve ırmaklar oluştu, sonra yok oldular yeniden ve orman ilerledi, yavaş yavaş bütün ülkeyi ele geçirdi, yol kenarlarındaki eski duvarların, sarayların, tapınakların, müzelerin kalıntılarını örtüp kapladı. Derken tilkiler, sansarlar, kurtlar ve ayılar bu ıssız yeri şenlendirdi.

Tek bir taşının bile artık ortada görülmediği yıkık saraylardan birinin üzerinde genç bir çam duruyordu, daha bir yıl önce dağdan aşağılara doğru büyüyen ormanın ilk habercisi ve öncüsü olmuştu. Ama onun da şimdiden genç ağaçlardan bir orman sarmıştı çevresini. "İşler iyi gidiyor!" diye sesini yükseltti bir ağaçkakan gagasıyla bir ağacın gövdesini döverek ve büyüyen ormanı, yeryüzünde o canım yeşilin ilerlemesini memnun memnun izledi.

Kuş

Kuş, eski zamanların birinde Montagsdorf yöresinde yaşıyordu. Ne öyle olağanüstü renklerle bezenmiş bir kuştu, ne olağanüstü güzeldi, ne de iri ve heybetli. Hayır, kuşu görenler küçük bir şey diyorlardı onun için, hatta minicikti. Aslında bir güzelliği de yoktu, daha çok kendine özgü, tuhaf bir kuştu, hiçbir cins ve türden olmayan hayvan ve yaratıklarda rastlanır bir acayipliği, bir görkemi barındırıyordu kendisinde. Ne bir çakır kuşu, ne bir tavuk denebilirdi; ne baştankara, ne ağaçkakan, ne ispinozdu. Montagsdorf kuşuydu, o kadar. Başka hiçbir yerde benzeri de yoktu, bir kezliğine bir kuştu işte. İnsanların çok eskiden beri, dünya kuruldu kurulalı böyle bir kuştan haberleri vardı; her ne kadar Montagsdorf sakinleri onu gerçekten tanıyorlarsa da, geniş bir alan içindeki komşu yörelerde de onu biliyordu, kendilerinede orijinal bir şey bulunan herkesle olduğu gibi Montagsdorflularla da eğlenilip dalga geçiliyor, "Montgasdorfluların kuşunu da sevsinler" deniyordu örneğin. Careno'ya, oradan Morbio'ya ve daha ilerilere kadar herkes bu kuşu tanıyor, ona ilişkin öyküler anlatıyordu. Ama çokluk karşılaşıldığı gibi, ancak yakın zamanda, hatta kuş ortadan kaybolduktan sonra hakkında pek titiz ve güvenilir bilgiler edinmeye yönelik çalışmalar başlamıştı. Köye gelen pek çok yabancı kuşla ilgili araştırmalar yaptı, Montgsdorfluların bazısı gelen yabancıların ikram ettiği şarabı içip sorularını güzel güzel dinlediler ama sonunda kendilerinin kuşu asla görmediklerini itiraf edip çıktılar. Gerçi köydeki herkes kuşu bizzat görmemişse de, en azından onu bir kez ya da sık sık görüp ondan söz açan birini tanıyordu. Bütün bu kişiler sorup soruşturularak saptandı, kayda geçirildi. Ne tuhafsa, gerek kuşun dış görünümü, sesi, uçuşu, gerekse huyu

suyu ve insanlarla ilişkisi konusundaki anlatı ve betimlemeler birbirini pek tutmamaktaydı.

Söylendiğine göre kuş eskiden çok daha sık görülebiliyor, onunla her karşılaşma bir sevinç ve mutluluk kaynağı oluşturuyormuş. Nitekim bazen bir tilki ya da bir guguk kuşu görmeleri ya da izleyebilmeleri de doğa dostları için başlı başına küçük bir yaşantı, bir mutluluk ve serüven oluşturur. Söz konusu durumlarda öyle olur ki, ya kısa bir süre için hayvanın cani insan karşısındaki korkusu kaybolur ya da ihsanın kendisi yeniden insan öncesi yaşamının safiyeti içerisi ne çekilip alınır. Nasıl bahar geldiğinde ilk kez bir kızılkantoronu görmesi ya da yaşlı ve akıllı bir yılana rastlaması bazıları için fazla önem taşımazsa, köyde de kuşu pek umursamayan kimseler vardı. Ama bazıları da vardı ki, kuş için deli divane oluyor, onunla karşılaşmaya görsün, sevincinden yerinde duramayarak bunu kendisi için bir ödüllendirme, bir ayrıcalık gözüyle bakıyordu. Seyrek olmasına karşın bazen açığa vurulan bir görüşe göre, kuş belki daha çok zararlı ya da en sızından uğursuz denecek bir hayvandı; onunla karşılaşanlar bir süre öylesine heyecan içinde kalıyordu ki, geceleri sık sık düş görüp rahat bir uyku uyuyamıyor, gönlünü bir hoşnutsuzluk ya da bir yurtsama duygusu sarıyordu. Kimileri de vardı, bu görüşün düpedüz karşısında yer alıyor, her karşılaşmadan sonra kuşun insanda uyandırdığı duygudan daha harikulade, daha soylu bir duygu olamayacağını, her seferinde insanin kendini bir kutsamanın ardından ya da eli yüzü düzgün bir ezgiyi dinledikten sonra nasıl hissederse öyle hissettiğini, kafasında hep güzel’i ve mükemmel’i düşündüğünü, bir başka insan, daha iyi bir insan olmaya içten içe karar verdiğim ileri sürüyordu.

Pek çok yıl Montgasdorf'nun belediye başkanlığını yapan tanınmış Sehuster’in kuzeni Schalaster isminde bir adam, ömür boyu kuşla pek ilgilenmişti. Anlattığına göre, her yıl bir ya da iki, bazen de birkaç kez kuşa

rastlamış, her karşılaşma da kendisini günlerce tuhaf bir ruh durumu içinde yaşatmış; neşeli dese neşeli değilmiş bu ruh durumu, ama insan tuhaf bir heyecan duyuyormuş, bir beklenti ve sezgiyle gönlü dolup taşıyor, kalbi her zamankinden bir başka türlü çarpıyormuş, nerdeyse biraz ağrılı bir çarpmaymış bu, en azından göğsünde bir kalbi bulunduğunu insan hissediyormuş, oysa normal zamanlarda insan pek bilmezmiş kalbinin çarptığını. Söz dönüp dolaşıp kuş konusuna geldi mi, bazen dediğine bakılırsa, yörede böyle bir kuşa sahip olmak genelde küçümsenecek bir şey sayılmazdı. Kuşkusuz insanın göğsünü kabartan bir kuştu bu, hem de eşine pek rastlanamayacak bir kuş. Ve kime daha sık görünürse, o kişinin başkalarında rastlanamayacak yüce bir şeyi kendisinde barındırdığını söylemek yanlış olmazdı.

(Aydın çevrelerdeki okuyucular için Schalaster hakkında şu bilgiyi de vermek yerinde olacaktır: Schalaster kuş olayının baş tanığı ve şu sıra yine unutulup gitmiş eskatolojik yorumun pek sık gönderme yapılan başlıca kaynağıydı; ayrıca kuşun ortadan kaybolmasından sonra Montagsdorf ta oluşmuş bir grubun sözcülüğünü yapıyordu ve gruptakiler kuşun hâlâ yaşayıp ileride yine ortaya çıkacağına kesinlikle inanmaktaydı.)

"Onu ilk gördüğümde" diye açıklıyordu Schalaster, "küçük bir çocuktum, okula gitmiyordum henüz. O sıra evimizin arkasındaki bahçede büyüyen otlar yeni kesilmişti. Bir kiraz ağacına yaslanmış duruyor, ağacın uzanabildiğim kadar alçak bir dalındaki henüz sert ve yeşil kirazlara bakıyordum ki, ağaçtan bir kuş uçup geldi aşağı. Başka zaman gördüklerimden değişik bir şey olduğunu hemen farketmiştim. Anızların üzerine kondu, ordan oraya sekip zıplamaya başladı. Ben de merak ve hayranlıkla peşinden koştum; bahçeyi bir baştan bir başa dolandık.

Parlak gözleriyle ikide bir beni süzüyor, ardından sekip zıplamalarını sürdürüyordu. Sanki tek başına biri dans edip şarkı söyler gibiydi. Bu

haliyle kandırıp peşine takarak bana sevineceğim bir şeyi göstermek istediğini çok iyi sezmiştim. Boynunda beyaz bir kolye vardı. Anızların üzerinde seke seke bahçenin ısırgan otlarına kadar geldi, otların üzerinden sıçrayıp geçerek çitin kazıklarından birine kondu, şakıyıp öttü, alabildiğine içtenlikle dönüp bir kez daha bana baktı, sonra ansızın kayboldu gözden. Korkudan neye uğradığımı şaşırmıştım. İleride de sık sık yaşadım aynı olayı. Hiçbir hayvan bu kuş gibi beklenmedik bir anda insanın karşısına çıkıp sonra yine gözden kaybolmaz. Doğru eve koşup içeri girdim, olup bitenleri anneme anlattım. Annem o saat dedi ki, gördüğüm isimsiz kuşmuş, iyi ki görmüşüm onu, insana mutluluk getirirmiş."

Schalaster —diğer bazı kişilerin tanımlamalarından biraz uzaklaşıyor bu konuda— kuştan küçük olarak söz ediyor, bir çalıkuşundan daha iri değilmiş açıkladığına göre, en minik yanı da başıymış, şaşılacak kadar ufak, akıllı ve (devingen bir başcağızmış bu, gösterişli değilmiş, ama gri-sarışın tepeliğinden hemen tanınıyormuş, insana bakışından tanınıyormuş ayrıca, öbür kuşlardan hiçbiri insana böyle bakmazmış çünkü. Tepeliği guguk kuşununkine benziyormuş, ama onunkinden hayli küçükmüş, çokluk bir tahterevalli gibi çabuk çabuk bir aşağı bir yukarı inip kalkıyormuş, zaten kuşun kendisi yerinde duramıyormuş bir türlü, uçarken olsun, ayakları üzerinde dikilirken olsun, devinimleri de esnek ve anlamlıymış. Adeta öyleymiş ki, sanki gözleriyle, başını sallayışla, tepeliğini oynatışıyla insana bir bildirimde bulunmak, ona bir şeyi anımsatmak istiyormuş. Sanki bir görevle, bir haberci gibi çıkıp geliyormuş hep; insan ne zaman kendisini görse, sonradan bir süre onu düşünmeden edemiyor, onun acaba ne istediği, ne anlattığı üzerinde kafa yormadan duramıyormuş. Hakkında gizli saklı bilgi edinilmeye çalışılmasından ve gözetlenmekten hoşlanmıyormuş pek; nereden çıkıp geldiği asla kestirilemiyor, her vakit apansızın ortada bitiveriyormuş. Yanı başınızda bir yerde tünüyor, öteden beri oracıktaymış

gibi yapıyormuş. Sonra da o dostça bakışı yok muymuş! Kuşların normalde sert, ürkek ve camsı gözleri olduğunu, bakışlarıyla insanı süzmek diye bir şey bilmediği kimsenin yabancısı değilmiş çünkü. Gelgelelim, bu kuş gözlerinin içi gülerek, adeta sevecen bakışlarla insana bakıp duruyormuş.

Kuşa ilişkin olarak çok eskilerden beri sürüp gelen birbirinden değişik anlatı ve söylenceler de bulunmakta. Günümüzde ise kuştan seyrek söz açılıyor, insanlar değişti, yaşam zorlaştı, gençlerin hemen hepsi iş bulup çalışmak için kentlerin yolunu tutuyor, aile üyeleri yaz akşamları topluca kapı önlerinde, kış geceleri ocak başında oturmuyor artık, insanların hiçbir şeye zamanı kalmadı; günümüzde bir delikanlının ismiyle bildiği birkaç orman çiçeği ya da bir kelebek yok pek. Öyleyken bugün bile bazen yaşlı bir ninenin ya da bir büyükbabanın çocuklara kuşa ilişkin öyküler anlattığı işitilmekte. Bu öykülerden birinde, belki de en eskisinde açıklandığına göre, Montagsdorf kuşu dünya kadar eskiymiş, Kabil kardeşi Habil'i vurup öldürdüğünde kuş oradaymış ve Habil'in kanından bir damla içip onun ölüm haberiyle uçup gitmiş, haberi bugün bile insanlara iletmeyi sürdürüyormuş. Olayın unutulmasını istemiyor, insanları uyarıp insan yaşamına kutsal bir gözle bakmalarını, kardeş kardeş bir arada yaşamalarını sağlamaya çalışıyormuş. Bu Habil söylencesi de eski zamanlarda kayda geçirilmişmiş ve elde ilgili konuda düzülmüş ezgiler bulunuyormuş. Ne var ki bilginlerin dediklerine göre, Habil kuşu söylencesi gerçi dünya kadar eskiymiş eski olmaya, pek çok ülkede ve dilde anlatılıp dururmuş, ama Montagsdorf-kuşuna yanlışlıkla mal edilen bir söylenceymiş. O binlerce yıllık Habil kuşunun sonradan yalnızca Montagsdorf'a gelip yerleşmesi, başka hiçbir yerde görülmemesi insanı düşündürüyor, insan buna bir anlam veremiyormuş.

Gerçi biz de, buna karşı, söylencelerde akademik çevrelerdeki gibi her zaman her şeyin akla mantığa uygunluk içinde olup bitmesi gerekmediği

üzerinde düşünülmesinin uygun olacağını ileri sürebilir, kuş sorununa bunca belirsizlik ve çelişkinin girmesi özellikle bilginlerin işi değil midir diye sorabilirdik. Öyle ya, bildiğimiz kadarıyla kuş ve kuşa ilişkin söylenceler konusunda asla bir tartışma çıkmamıştır; diyelim ki bir kişinin kuş üzerinde anlattıkları komşusunun anlattıklarına uymuyor, serinkanlılıkla kulak verip dinleniyordu anlatılanlar, belki insanların kendisi hakkında böyle birbirini tutmayan şeyler düşünüp anlatmaları kuş için de onurlandırıcı bir şeydi. Daha da ileri giderek bilginleri suçlayabilir, kuşun ortadan kaybolmasına yol açmakla kalmayıp şimdiki inceleme ve araştırmalarıyla kuşun anısını ve ona ilişkin söylenceleri de çözüp dağıtarak bir hiçe indirgemek için çaba harcadıklarını ileri sürebilir, zaten geride hiçbir şey kalmayıncaya kadar çözüp dağıtmanın bilginlerin uğraşları arasında yer aldığını söyleyebilirdik. Ama içimizden hangi biri, bilimin kendilerine her şeyi değilse de pek çok şeyi borçlu olduğu kişilere böyle kabaca saldırmak gibi o acımasız cesareti gösterebilirdi?

Hayır, biz yine eskiden kuş üzerinde anlatılan, bugün bile bazı kalıntılarına taşra sakinlerinde rastlayabileceğimiz söylencelere dönelim. Bunların pek çoğunda kuştan büyülenmiş, aslındakinden bir başka kılığa sokulmuş ya da lanetlenmiş bir yaratık diye söz edilir. Kuşun, büyülenmiş bir Hohenstaufe, daha doğrusu bu soydan gelip Sicilya'da saltanat sürerek Arap bilgeliğinin gizlerini öğrenmiş son imparator ve büyücü olduğu söylencesinin, Doğu Yolcuları'nın etkisi altında oluştuğunu ileri sürebiliriz; Doğu Yolcuları'nın serüveninde Montasgsdorf ile Morbio arasındaki yer belli bir rol oynamış olup bunun izlerine söz konusu yörenin dört bir yanında rastlayabilmekteyiz çünkü. Çokluk anlatıldığına göre, kuş eskiden bir prensmiş sözde ya da (örneğin Sehuster böyle söylendiğini duymuş) bir büyücüymüş; bir zaman Yılan Tepesi'nde kırmızı bir evde yaşıyor ve o yörede herkes taralından el üstünde tutuluyormuş. Ama derken yörede yeni

Flachsfingen yasaları yürürlüğe sokulmuş, söz konusu yasalar yüzünden de bazı kimseler işinden gücünden olmuş, çünkü büyücülük, şairlik, bir kılıktan bir başka kılığa girmeler ve benzeri uğraşlar yasaklanıp buna aykırı davrananlar vatandaşlık haklarından yoksun bırakılmakla cezalandırılmışlar. O vakitler söz konusu büyücü kırmızı evinin çevresine böğürtlenler ve akasyalar dikmiş, çok geçmeden dikenler ortasında kaybolup gitmiş ev; daha önce evden çıkıp giden büyücü de bir kafile oluşturan yılanların eşliğinde, ormanların içine dalıp sır olmuş. Kuş kılığında zaman zaman çıkıp geliyor, insanların ruhlarını doğru yoldan saptırıyor, eskisi gibi büyücülüğünü sürdürüyormuş. Pek çok kimse üzerindeki asıl etkisini de kuşkusuz büyüye borçluymuş; bütün bunları anlatan, yapılan büyünün ak mı yoksa kara büyü mü olduğu konusunda kesin bir şey söylemek istemiyormuş.

Anaerkil uygarlığın bir katmanına işaret eden ve içlerinde Ninon diye de ismi geçen yabancı kadının rol oynadığı o acayip söylence kalıntılarının da kuşkusuz yine Doğu Yolcuları'na bağlanması gerekiyor. Bu kalıntılardan bazısında belirtildiğine göre, yabancı kadın kuşu yakalamayı ve yıllar yılı onu tutsak etmeyi başarmış, ama sonunda bir gün Montagsdorflular ayaklanarak kuşlarını yeniden kurtarmıştı.

Bir söylence de var ki, buna göre yabancı kadın Ninon, lanetlenip kuş kılığına sokulmadan çok önce kuşu büyücü kılığında tanımış, kırmızı evde onunla oturup uzun uzun, kara yılanlar ve mavi tavus kuşlarıyla yeşil kertenkeleler yetiştirmişlerdi. Bugün bile Montagsdorf'un yukarısındaki Böğürtlen Tepesi yılandan geçilmiyordu; bugün bile yılanlardan, kertenkelelerden her birinin, bir vakit büyücünün atölye olarak kullandığı evin kapısının önünden geçerken nasıl bir an durup başını kaldırdığı, ardından saygıyla eğildiği açık seçik gözlenebiliyordu. Montagsdorf ta hayli zaman önce bu dünyadan göçüp gitmiş Nina adında çok yaşlı bir kadın

söylencenin bu çeşitlemesini anlatmış; yemin ederek söylediğine göre, sık sık o dikenli tepede şifalı otlar ararken, pek çok yüz yıllık bir gül ağacının bir zamanki büyücü Ninon'un evinin girişini belirlediği yerde yılanların saygıyla eğildiklerini görmüş. Buna karşılık başka kişilerin kesinlikle açıkladığına göre, kuş büyücü kılığındayken Ninon'un onunla hiç ilişkisi olmamış. Ninon çok, çok daha sonraları Doğu Yolcuları'nın eşliğinde yöreye gelmiş, o geldiğinde de büyücü çoktan kuş kılığına girmiş bulunuyormuş.

Kuşun son görünmesinin üzerinden bir insan ömrü kadar süre geçmedi henüz. Gelgelelim yaşlı insanlar öylesine apansızın bu dünyadan göçüp gidiyor ki! "Baron" da yaşamıyor artık; şen şakrak Mario da kendisini tanıdığımız zamanlardaki gibi dimdik yürüyemiyor hanidir. Gün gelecek, bir de bakacağız ki, çevremizde kuş dönemini görüp yaşayan kimse kalmamış. Dolayısıyla, ne kadar karmaşık görünürse görünsün, şu kuşun yaşam öyküsünü ve nasıl bir sonun kendisini beklemiş olduğunu yazıya dökeceğiz.

Montagsdorf hayli sapa bir yerde bulunuyor olsa da, çaylağın ormanı sultası altında tuttuğu, guguk kuşunun dört bir yanda ötüp durduğu yörenin sessiz ve küçük ormanlık uçurumlarını pek çok kişi bilmese de, yabancılar da sık sık kuşu görmüş ve söylenceleriyle tanışmışlardı. Anlatıldığına göre, ressam Klingsor uzun süre yöredeki bir saray yıkıntısında yaşamış, Morbio uçurumu Doğu Yolcusu Leo sayesinde üne kavuşmuştu (söylencenin daha çok saçma bir çeşitlemesine göre, Ninon üzümlü ve bademli pastanın reçetesini ondan almış, bu pastayla kuşu besleyip onu evcilleştirmişti). Unutmayalım, yüzyıllar boyu hiç tanınmadan kalmış ve bekâretini korumuş bizim yöre üzerine dünyada kimi şeyler ağızdan ağıza dolaşıp durmaktaydı; öyle kimseler vardı ki, Leo'nun Morbio'ya giderken izlediği yol üzerinde doktora çalışmaları kaleme almış ve Montagsdorf kuşuna ilişkin değişik

anlatılarla yakından ilgilenmişlerdi. Bu arada aceleyle, düşünülmeden yazılıp söylenmedik şey bırakılmamıştı; öyle şeyler ki, söylencelere ilişkin ciddi inceleme ve araştırmaların rafa kaldırılmasına yönelikti. Diğer savlar arasında birçok kez şu saçma sav da ileri sürülmüştü: Sözde kuş, ressam Klingsor'la ilişkisi olan ve pek çok gizli bilgi gibi bir kılıktan bir kılığa girme hünerine de sahip bulunan herkesin bildiği Piktor kuşunun aynısıydı. Ne var ki, Piktor kuşu Piktor sayesinde üne kavuşan "kırmızı ve yeşil, güzel ve atak" bir kuş olarak ilgili kaynaklarda öylesine titizlikle tanımlanmakta ki, nasıl olup da iki kuşun birbirine karıştırılabildiğine insan pek akıl erdiremiyor.

Ve sonunda bilim dünyasının biz Montagsdorflulara, bizim kuşa, dolayısıyla kuşun tarihçesine gösterdiği ilgi artarak şu şekli aldı: Günün birinde bizim o zamanki belediye başkanımıza —daha önce sözünü ettiğimiz Sehuster idi başkan— bağlı bulunduğu üst makamdan bir yazı geldi, Doğugot İmparatorluğu'nun hükümet danışmanı Lützkenstett'in buyruğuna uyularak başkanlık makamına aşağıdaki bilgi sunulmakta ve bunların cemaat üyelerine duyurulması istenmekteydi: Halkın ağzında "Montagsdorf kuşu" diye nitelenen isimsiz bir kuş eğitim bakanlığının direktifiyle Lützkenstett tarafından aranmaktadır. Kuşa, onun nasıl yaşadığına, neyle beslendiğine, ondan bahseden atasözlerine, onu konu alan söylencelere vb. ilişkin bilgi sahibi olan varsa, bildiklerini belediye başkanı aracılığıyla Doğugot İmparatorluğu'nun Bern'deki elçiliğine iletecektir. Ayrıca, kim adı geçen belediye başkanına yine Bern'deki elçiliğe yollanmak üzere söz konusu kuşu sağ salim teslim ederse, bin altın dukayla, kuşun ölüsünü ya da iyi korunmuş postunu getiren ise yüz dukalık bir ödülle ödüllendirilecektir.

Belediye başkanı uzun zaman oturup resmî yazıyı inceledi. Şu üst yöneticilerin de uğraştıkları işleri akılsızca ve gülünç buldu. Eğer

kendisinden böyle bir şey isteyen o bilgin Got ya da Doğugot elçiliği olmasa, söz konusu isteği içeren yazıyı yanıtsız bırakıp yok eder ya da bu gibi oyunlarla belediye başkanı Sehuster'in kaybedecek vakti olmadığını beylere kısaca bildirip bir güzel derslerini verirdi. Gelin görün ki yazı kendisinin bağlı bulunduğu üst makamdan geliyordu, bir emirdi, emre de uymak zorundaydı. Yaşlı kâtip Balmelli de kollarını uzatabildiği kadar uzatarak yakını görmeyen gözleriyle yazıyı okudu, yazıda açığa vurulan isteğe layık gördüğü alaylı bir gülümsemeyi gizlemeye çalışarak şöyle dedi: "Emre uyacağız, Sayın Başkan, çaresi yok. Ben, emirle istenen şeyin cemaate duyurulması için gereken yazıyı hazırlayacağım."

Böylece birkaç gün sonra bütün cemaat belediye binasının ilan tahtasındaki duyuruyla öğrenmişti ki, kuşun kanı helaldi, dış ülkeden istenmekteydi kuş ve başına ödül konmuştu. İsviçre konfederasyonu ve kanton efsanevi kuşa kol kanat germeye yanaşmamıştı; zaten ne vakit sıradan adamı, onun sevdiği, onun değer verdiği şeyi şuncacık umursayan olmuştu ki! En azından Balmelli'nin ve diğer pek çok kişinin görüşü böyleydi. Zavallı kuşu yakalayacak ya da tüfeğini ateşleyip alaşağı edecek olana yüksek bir ödül göz kırpmaktaydı, bunu başaracak kimse varlıklı biri olup çıkacaktı. Herkes bundan söz ediyor, herkes belediye binasını önünde dikiliyor, ilan tahtasının çevresinde itişip kakışıyor, heyecanlı heyecanlı birbirleriyle konuşup duruyordu. Neşeden içleri içlerine sığmayan gençler karar vermişti, hemen tuzaklar, ökseler hazırlayacaklardı. İhtiyar Nina, yaşlı atmaca başını sallayarak şöyle dedi: "Günah ayol! Eğitim bakam için yüz kızartıcı bir şey aslında. Şu insanlar yok mu, karşılığında para gelsin yeter ki, İsa'nın kendisini bile yakalayıp teslim ederler. Ama şükürler olsun ki kuşu ele geçiremeyecekler, şükürler olsun ki ele geçiremeyecekler onu."

Belediye başkanının kuzeni Schalaster de ilanı okuyanlar arasındaydı; hiç sesini çıkarmadı, tek bir söz konuşmadı, dikkat kesilerek ikinci bir kez

okudu ilanı, her pazar sabahı yaptığı gibi kiliseye gitmeye niyetlenmişti, vazgeçti bundan, ağır ağır yürüyüp belediye başkanının evine geldi, bahçeden girdi içeri, ama birden düşüncesini değiştirip döndü, kendi evine doğru seğirtmeye koyuldu.

Schalaster ömür boyu kuşla özel bir ilişki içinde yaşamıştı. Onu başkalarından daha sık görmüş, daha sık gözlemlemişti; deyim yerindeyse kuşa inanan, onu ciddiye alan, ona bir çeşit yüce anlam mal eden kişilerden biriydi. Dolayısıyla, ilan tahtasındaki duyuru hayli güçlü ve çelişik bir etki yapmıştı üzerinde. Kuşkusuz ilk anda yaşlı Nina'da, geleneğe bağlı yaşlı Montagsdorf sakinlerinde uyanan duygu Schalaster'de de uyanmıştı: Dış ülkenin birinden gelen istek üzerine kuşun, Montagsdorf ve yörenin bu hâzinesi ve simgesinin yakalanıp ya da öldürülüp teslimi emri onu ürkütmüş, çileden çıkarmıştı. Ne yani, ormanlardan çıkıp gelen bu eşine seyrek rastlanır konuk, bu masalsı, öteden beri herkesçe bilinen, bir yandan Montagsdorfu üne kavuşturup beri yandan alay konusu edilmesine yol açan, kendisine ilişkin pek çok anlatı ve söylencenin atalardan miras olarak devralındığı bu kuş, para ve bilim için bir araştırmacının caniyane merakına kurban mı edilecekti? İşitilmedik bir şeydi bu, düpedüz akıl almayacak bir şeydi. Yapılması istenen, mukaddesata saygısızlıktı. Ancak, her şey düşünülüp taşınılarak terazinin bir gözüne falan, bir gözüne filan şey konulup tartıldığında, mukaddesata saygısızlık eden kişiye olağanüstü ve parlak bir gelecek vaat edilmiyor muydu? Beri yandan, övülecek kuşu ele geçirebilmek için belki özel, belki seçilmiş ve uzun zaman öncesinden bu iş için belirlenmiş birinin, daha çocukluktan beri kuşla bir gizli ilişki ve aşinalık içinde düşüp kalkan, yazgısı kuşun yazgısıyla iç içe girmiş bir kişinin varlığı gerekmeyecek miydi? Peki, bu seçilmiş, bu biricik kişi kim olabilirdi? Ondan, Schalaster'den başka kim? Kuşa el uzatmak bir cinayet işlemek, mukaddesata saygısızlık etmek demekse, Judas Ischariot'un İsa'ya

ihaneti gibi bir saygısızlıksa eğer, bu ihanet, yani İsa'nın çarmıha gerilişi ve kurban edilişi zorunlu, kutsal ve pek çok zaman öncesinden belirlenmiş ve sonraki kuşaklara bildirilmiş değil miydi? Schalaster kendi kendine ve dünyaya soruyordu; diyelim ki o Ischariot denilen adam ahlaklı ve akıllıca davranıp rolünü oynamaya yanaşmasaydı da ihanete başvurmak istemeseydi, bunun en ufak bir yararı olur muydu? Tanrının kararını en ufak bir şekilde değiştirebilir, insanlığı esenliğe kavuşturma eylemini en ufak bir şekilde önleyebilir miydi?

Schalaster'in düşünceleri yaklaşık böyle bir seyir izlemekteydi işte. Söz konusu düşünceler içini var gücüyle eşeliyor, altını üstüne getiriyordu. Küçük bir çocukken kuşu ilk kez görüp bu yaşantının o acayip mutluluk sağnağını üzerinde hissettiği bahçede, evin arka tarafında mutfak penceresinin, tavşan kafesinin önünden gelip geçiyor, pazarlık urbası samanlığın arka duvarında asılı tırmığa, yabaya ve orağa sürünüyordu, kafasında düşünceler, istekler ve kararlarla sarhoş, coşkulu ve sersemlemiş yüreğinde kasvet, Judas'ı düşünerek, cepte o binlerce ağır düşsü altın.

Bu arada köyde heyecan, telaş sürüp gitmekteydi. Söz konusu haberin duyulmasından sonra hemen bütün cemaat belediye binasının önünde toplanmıştı. Zaman zaman topluluk içinden biri bir kez daha gözlerini dikip duyuruya bakmak için ilan tahtasına yaklaşıyordu. Herkes, kendi deneyimlerinden ve Kutsal Kitap'tan iyi seçilmiş sağlam kanıtlarla düşünce ve niyetlerini var gücüyle dile getiriyordu. Köyü iki kampa ayıran duyuru karşısında daha ilk ondan başlayarak bir tutum takınmamış az kişi vardı. Bazılarının durumu Schalaster'inki gibiydi, yani bu kişiler kuşun avlanmasını iğrenç bulmaya iğrenç buluyor, beri yandan altın dukalara kavuşmaya da can atıyorlardı. Ne var ki, böyle bir ikilemi tüm boyutları ve karmaşıklığıyla içte taşıyabilmek herkesin harcı değildi. İşi hepsinden az önemseyenler köyün delikanlılarıydı; girişimcilik ruhları, ahlaksal ya da

çevresel endişeler diye bir şey tanımıyordu. Onlara kalırsa, ökseyle hemen işe koyulmak gerekmekteydi; bakarsın şans yüze güler, kuş yakalanırdı; gerçi fazla bir umut yoktu bu konuda, çünkü kuşu tuzağa düşürmek için nasıl bir yem kullanılacağı bilinmiyordu. Kuşu görecek kişinin yapacağı şey, hiç beklemeden tüfeğini doğrultup üzerine ateş etmekti, ne de olsa cepteki yüz duka hayaldeki bin dukadan daha iyiydi. Oradakiler seslerini yükselterek gençlere hak veriyordu; yapacakları işin şimdiden tadını çıkarıyor, kuşun avlanmasına ilişkin ayrıntılar üzerinde tartışıyorlardı. Derken içlerinden biri, kendisine iyi bir tüfek verilsin yeter ki, yarım duka gibi bir de peşin ödeme yapılsın, hiç durmayıp yola düşmeye ve bütün pazarı bu uğurda gözden çıkarmaya hazır olduğunu bağırarak açığa vurdu. Ne var ki, hemen bütün yaşlıların yer aldığı karşıt görüştekiler söylenenleri pek çirkin buldular, yüksek sesle ya da mırıldanarak bilgelik taşan açıklamalara koyulup artık hiçbir şeye kutsal gözüyle bakmayan, dürüstlük denen şeyi elden çıkarmış köy halkına lanetler yağdırdılar. Gençlerse güldüler, bu işte dürüstlüğün değil, attığını vurabilmenin önemli olduğu, erdem ve bilgeliğin de zaten hep yarı körleşmiş gözleriyle kuşlara doğru dürüst nişan alamayan, gutlu parmakları bir tüfeği tutacak gücü yitirmiş kimselerde rastlandığı yanıtını verdiler. Böylece harıl harıl karşılıklı bir konuşma sürüp gitti; ilan tahtası önünde toplananlar karşılarına çıkan bu yeni sorun üzerinde zekâ egzersizleri yaptılar, az kalsın öğle olduğunu, yemek saatinin geldiğini unutuyorlardı. Kuşla uzak ya da yakın bir ilişki içinde, coşkuyla ve akıcı bir dille ailelerinin başarı ve başarısızlıklarından söz ettiler, karşısındakilere ısrarla o cennet-mekân büyükbaba Nathanael'i, yaşlı Sehuster'i, Doğu Yolcuları'nın köylerinden o efsanevi geçişlerini anımsattılar, ilahi kitabından kimi şiirler, operalardan kimi güzel aryalar okudular, çekilmez buldular birbirlerini, öyleyken birbirlerinden bir türlü ayrılamadılar, atalarının sloganlarına ve deneyim kokan sözlerine el attılar,

geçmiş zamanlara, bu dünyadan göçüp gitmiş piskoposa, çekilmiş hastalıklara ilişkin monologlara başvurdular. Örneğin, ağır hasta yaşlı bir köylü, yatakta yatarken pencereden bir ara bakmış ve kuşu görmüştü; bir an için görmüştü yalnız; ama hemen düzelip sağlığına kavuşmuştu. Herkes kendi kendine, kendi içindeki yüzlere dalarak mırıldanıyor, kısmen köy halkına dönüp, karşısındakilerin gönlünü kazanmaya çalışarak ya da karşısındakilere suçlamalar yönelterek, karşısındakilere hak vererek ya da onlarla alay ederek konuşup duruyordu; birlik ve beraberlikte olduğu gibi kavgada da bir aradalıklarının gücüne, yaşlarına ve öteden beri varoluşlarına ilişkin rahatlatıcı bir duygu yaşıyordu içlerinde. Kendilerine yaşlı ve zeki, genç ve akıllı gözüyle bakıyor, birbirlerine takılıyor, kendilerini yerden göğe haklı görerek babalarının güzel gelenek ve göreneklerini içtenlikle savunuyor, yine içtenlikle ve kendilerini yerden göğe haklı görerek babalarının güzel gelenek ve göreneklerini kuşkuyla karşılıyorlar, atalarına güven duyuyor, atalarına gülüp geçiyor, kendi yaşlılık ve deneyimlerinden bahsediyor, kendi gençlik ve taşkınlıklarından övgüyle söz açıyorlar, az kalsın dövüşecek oluyor, kükrüyor, gülüyor, toplu halde bulunmalarının tadını çıkarıyorlar, haklı olduklarına ve karşısındakilere bunu gereği gibi söylediklerine bütün kalpleriyle inanarak oracıkta bekleşiyorlardı.

Ne var ki, bu konuşma egzersizlerinin ve kamplaşmaların ortasında, doksan yaşındaki Nina’nın diller dökerek atalarını düşünüp din ve imanla bağdaşmayan acımasız, üstelik tehlikeli kuş avına çıkanlara katılmamaları için sarışın torununu kandırmaya çalıştığı, gençlerin yaşlı Nina’nın huzurunda saygısızca davranarak ava ilişkin bir sözsüz oyun sergilediği, yanaklarına dayadıkları hayalî tüfeklerle gözlerini kısarak nişan alıp sonra da çat pat sesler çıkardığı bir sıra, öylesine beklenmedik bir şey oldu ki, genç ihtiyar herkesin lafı ağzında kaldı, herkes sustu birden, taş kesilmiş

gibi oracıkta dikilmeye başladı. Yaşlı Balmelli'nin bağırması üzerine gözler onun kolu ve parmağının uzandığı yöne çevrildi, ansızın baş gösteren derin sessizlik ortasında, üzerinde harıl harıl konuşulan kuş belediye binasının çatısından süzülüp indi aşağı, ilan tahtasının bir köşesine gelip kondu, yuvarlak ve küçük başını kanatlarına sürtüp gagasını biledi, cıvıl cıvıl küçük bir ezgiyi söylemeye koyuldu, o tez canlı kuyrukçuğunu aşağı yukarı oynatarak şakıdı, sorgucunu havaya kaldırdı dimdik, köy sakinlerinden bazısının kulaktan işittiği gibi epey bir zaman herkesin gözü önünde süslenip püslenerek arzı endam etti, sonra ilan tahtasındaki duyuruyu okuyup başına kaç duka konduğunu öğrenmek istercesine kafasını merakla yere eğdi. Belki topu topu birkaç saniye kalmıştı ilan tahtasında; ama oradakilerin hepsi bunu görkemli bir ziyaret ve bir meydan okuyuş olarak değerlendirdi, kimse artık çat pat gibi sesler çıkarmadı; herkes büyülenmişçesine oracıkta dikilip hayran hayran bu pervasız konuğa bakakalmıştı; uçup yanlarına gelen bu beklenmedik ziyaretçinin söz konusu yeri ve söz konusu anı seçmesinin nedeni belki kendileriyle alay etmekti. Hayretle, neye uğradıklarını şaşırarak, faltaşı gibi açılıp yuvalarından fırlamış gözlerle, kendilerine bu sürpriz ziyareti yapan kuşa bakıyorlardı; gözlerim dikmiş, mutluluk ve sevecenlikle, o ufak tefek, yakışıklı delikanlıya bakıyorlar, üzerinde harıl harıl söyleştikleri, yörelerini üne kavuşturmuş, bir zaman Habil'in ölümüne tanık olan, daha önce Hohenstaufe ya da bir prens ya da bir büyücü yaşamını sürdürüp Yılan Tepesi'ndeki kırmızı bir evde, hâlâ pek çok yılanın barındığı o yerde yaşamış ona bakıyor, yabancı ülkelerdeki bilginlerin ve büyük devletlerin merakını ve açgözlülüğünü uyandırmış ona, kendisini yakalayıp getirene bin dukalık ödül verilecek ona bakıyorlardı. Hepsi de ona hayranlık duyuyor, onu canı gibi seviyordu; bir saniye sonra kızıp köpürerek sövüp sayacak, av tüfeklerinin yanlarında olmadığına hayıflanarak ayaklarıyla yeri

dövecekler bile başka türlü davranmıyordu; onu seviyor, onunla gurur duyuyorlardı; kendilerine aitti o, kendilerinin şan ve şöhreti, kendilerinin onuruydu; kuyruğunu sallayarak, sorgucunu havaya dikmiş, başlarının üstünde, ilan tahtasının bir köşesinde prensleri ya da köylerinin arması gibi dikiliyordu. Ancak birden gözden kaybolup herkesin baktığı yerin boş kalması üzerinedir ki, oradakiler kapıldıkları büyüden yavaş yavaş sıyrılıp çıktılar, birbirlerine bakıp güldüler, bravo diye yükselttiler seslerini, kuşu öve öve göklere çıkardılar, sağa sola bağırıp tüfek istediler, kuşun hangi yönde uçup gittiğini sordular birbirlerine, onun hasta köylünün bir zaman iyileşip ayağa kalkmasını sağlayan, doksan yaşındaki Nina'nın dedesinin bile tanıdığı kuş olduğunu anımsadılar; tuhaf bir duygu uyandı içlerinde, mutluluk gibi, gülme arzusu gibi bir duyguydu bu, beri yandan bir sır gibi, bir büyü, tüylerin diken diken oluşu gibi bir duyguydu. Ve ansızın dağıldı kalabalık, köyün tüm ruhsal güçlerinin galeyana geldiği ve besbelli kuşun bir kral gibi hazır bulunduğu halk meclisi tatil edildi, herkes kahvaltı çorbalarını içmek üzere evine koştu. Belediye binasının önü sessizleşti, kısa bir süre sonra, öğle vaktini bildiren çan sesleri duyuldu, belediye binasının önündeki meydanda in cin top oynamaya başladı, ilan tahtasındaki duyurunun güneş vurmuş beyaz kâğıdı yavaş yavaş karardı, ilan tahtasının az önce kuşun gelip konduğu çerçevesinin gölgesi düştü üzerine.

Bu sırada Schalaster, düşüncelere dalmış, evinin arkasındaki bahçede dolanıp duruyor, tırmıkların, orakların, tavşan kulübesinin ve keçi ağılının önünden bir gidip bir geliyordu. Adımları giderek sakinleşip düzgün bir hal aldı, kafasındaki dinsel ve ahlaksal düşünceler yavaş yavaş bir denge durumuna kavuşup sesi çıkmaz oldu. Öğle vaktini haber veren çan sesi dalgınlığından uyandırmıştı kendisini, hafifçe irkilip ayılarak içinde yaşadığı ana döndü, çan seslerinin anlamını kavradı, karısının çok geçmeden kendisini yemeğe çağıracağını biliyordu, zihninden geçirdiği

acayip düşüncelerden ötürü utanır gibi oldu biraz, çizmeleriyle yere daha bir sert basarak yürümeye koyuldu. Köydeki çanı doğrulamak ister gibi tam karısının sesi duyulmuştu ki, ansızın gözleri pır pır etmeye başladı. Vız diye bir ses hemen yanı başından ıslık çalarak geçip gitti, ardından kısa süreli bir hava akımı oldu: Kuş, kiraz ağacına gidip konmuştu. Dalda bir çiçek gibi hafifçecik tünüyor, sorgucunu oyun oynar gibi indirip kaldırıyor, küçük başçağızını sağa sola döndürüp usulcacık öterek Schalaster'in gözlerinin içine bakıyordu. Bir kuşun nasıl baktığını çocukluk yıllarından beri biliyordu Schalaster. Schalaster kalbinin atışının hızlanmasını doğru dürüst hissetmeye kalmadan kuş yine havalanmış, dalların arasından uçup giderek gözden kaybolmuştu.

Pazar günü bu öğle saatinde Schalaster'in kiraz ağacına gelip konmasından sonra kuşu sadece bir tek kişi gördü, bu kişi de yine belediye başkanının kuzeni Schalaster idi. Schalaster, kuşu ele geçirip altın dukaları cebe indirmeyi kafasına koymuştu. Kuşu iyi tanıdığı için biliyordu ki, onu yakalamak üstesinden gelinecek gibi değildi; dolayısıyla, eski bir av tüfeğini onarıp hazırlamış, bir yerden de serçe saçması denen çok küçük taneli bir yığın saçma bulmuştu. Düşüncesine göre, bu saçmayla ateş etti mi, belki kuş ölmeyecek, parça parça olup yere düşmeyecekti; minik saçmalardan biri hayvanı hafifçe yaralayıp uğradığı korkuyla sersemleyecek, böylece kuşu canlı olarak ele geçirebilecekti. Temkinli davranan Schalaster niyetini gerçekleştirmesine yarayacak her şeyi hazırlamış, kuşu yakaladığında içerisine koymak üzere bir de küçük kafes sağlamış, bundan böyle her zaman dolu bulundurduğu tüfekten asla pek uzaklaşmamak için akla gelen her türlü çabayı göstermeye başlamıştı. Gittiği yere götürebilirse tüfeği de yanına alıyordu, örneğin kiliseye giderken olduğu gibi tüfeği yanına alamadığı zamanlar bundan üzüntü duyuyordu.

Ama yine de kuşla yeniden karşılaştığında —o yılın güz mevsimindeydi— yanında değildi tüfeği. Schalaster evinin pek yakınında bulunuyordu, kuş her zamanki gibi sessizce ortaya çıkıvermiş, ancak ağaca konduktan sonra Schalaster'i o aşina şakıyışıyla selamlamıştı. Schalaster'in her zaman dallar kesip meyve ağaçlarının bağlanmasında kullandığı yaşlı söğüt ağacının budaklı bir dalında keyifli keyifli ötüyordu. On adım bile uzakta sayılmazdı; dalda tünüyor, cıvıldıyor, boşboğazlık ediyordu. Düşmanı Schalaster'in yüreğinde mutluluk duygusu bir kez daha boy göstermişti (Schalaster kendini hem mutlu hissediyor, hem acı duyuyordu, adeta yaşama gücüne sahip olmadığı bir yaşam anımsatılıp duruyordu kendisine); beri yandan bir an önce nasıl edip de tüfeği alıp gelebilirim endişesi ve tasasıyla ensesinden aşağı terler akmaya başlamıştı; kuşun ağaçta uzun süre kalmayacağını biliyordu. Seğirtip evden içeri girdi, tüfeği alıp döndü. Kuş hâlâ ağaçta tünüyordu; sessiz adımlarla usulcacık yaklaştı, kuşun hiçbir kötülük sezdiği yoktu, Schalaster'in, bir noktaya dikilmiş gözleriyle, sinmiş devinimleriyle ve tedirgin vicdanıyla bu heyecan içindeki adamın, saf bir kişi rolünü oynamak için besbelli hayli zahmet çeken bu insanın ne tüfeği, ne de acayip davranışı kendisini endişelendirmekteydi. Schalaster'in yanına yaklaşmasına ses çıkarmadı; aşina gözlerle onu süzüp duruyor, tüfeğinin namlusunu nasıl yukarı kaldırdığını, nasıl bir gözünü yumup uzun uzun nişan aldığını muzip biri gibi izliyordu. Sonunda patladı tüfek; duman bulutçuğu daha namludan çıkıp yola koyulmadan, Schalaster söğüdün altında çoktan diz çöküp yerde kuşu aramaya başlamıştı; söğütten bahçe çitine kadar, söğütten arı kovanlarına, söğütten fasulye tarhına kadar otları araya ara ya gidip döndü; her karış yeri iki, üç kez, bir saat, iki saat boyunca aradı durdu, ertesi sabah yeniden koyuldu aramaya. Ne var ki, kuşu bulamadı, tek bir tüyünü bile ele geçiremedi. Kuş kaçıp gitmişti, fazla kaba saba bulmuştu burasını, pat küt sesleriyle fazla gürültülü bulmuştu. Kuş

özgürlüğü seviyordu, ormanları seviyor, sessizliği seviyordu, buralardan soğumuştu artık. Çekip gitmiş, Schalaster bu kez de onun hangi yönde uçup gittiğini görememişti. Kim bilir, belki de Yılanlı Tepe'deki eve dönmüştü; belki mavi—yeşil kertenkeleler kapıda kendisini karşılamış, saygıyla önünde eğilmişlerdi. Belki de kuş geçmişin çok daha gerilerindeki uzam ve zamanlara kaçıp sığınmıştı, Hohenstaufe'lerin, Habil ve Kabil'in yanına, cennete belki de.

O gün bu gün kuşu gören çıkmadı. Ama daha pek çok zaman söz edildi kendisinden, olayın üzerinden geçen pek çok yıldan sonra bugün bile konuşmalar sona ermiş değildi. Bu arada Doğugotlar'ın bir üniversite kentinde de kuş üzerine bir kitap yayınlanmış bulunuyor. Eskiden hakkında türlü söylenceler anlatılıp durmuş, ortadan kaybolduktan sonra ise kendisi bir söylenceye dönüşmüştü; çok geçmeden hiç kimse kalmayacaktır ki, kuşun bir zaman gerçekten yaşadığını, yaşadığı yerin koruyucu meleği olduğunu, bir zaman başına yüksek ödüller konup üzerine ateş edildiğini yeminle doğrulayabilsin. İleride yine bir bilgin çıkıp söylenceyi incelediğinde, bütün bunların belki de halkın hayal gücünün bir ürünü sayılacağını kanıtlayacak, mit oluşumunun yasalarına dayanarak bütün bunları bir bir açıklayacaktır. Çünkü yadsınacak gibi değildir kuşkusuz: Her yerde, her zaman öyle kimseler vardır ki, başkaları kendilerine özel, şirin ve albenili insanlar gözüyle bakar; bazıları tarafından da, yaşanandan daha güzel, daha özgür ve daha şen bir hayatı anımsattıklarından koruyucu melekler olarak kendilerine saygı gösterilir ve her yerde de benzer olayla karşılaşılır: Torunlar dedelerinin koruyucu meleklerini alaya alır, o şirin ve albenili yaratıklar günün birinde kovulur, canlarından edilir, başlarına ya da postlarına ödüller konur, kısa süre sonra da yaşamları bir söylence olup çıkar ve söylence kuş kanatlarında uzaklara taşınır.

Günün birinde kuşa ilişkin söylencelerin daha hangi kılıklara bürüneceğini şimdiden kimse kestiremez. Schalaster’in bu yakında korkunç bir kazaya uğradığını, çok büyük bir olasılıkla canına kıydığını da, her ne kadar bu masala açıklamalar eklemekten kaçınmak istesek de, düzenin bozulmaması için burada belirtmeden duramayacağız.

Hasır Sepetin Masalı

Genç biri tavan arasındaki yalnız odasında oturuyordu. Amacı ressam olmaktı, ama bunun için pek güç bazı engelleri aşması gerekiyor, o da şimdilik tavan arasındaki odasında rahat rahat oturuyordu. Zaman geçip gitmiş, biraz yaşlanıp kocamıştı. Saatlerce küçük aynanın karşısına geçip bir deneme olarak kendi portresini yapmaya alışmıştı. Şimdiden bir albümü baştanbaşa bu tür resimlerle doldurmuş, içlerinden birkaçını da pek beğenmemişti.

"Bu konuda hiç öğrenim görmediğim düşünülürse", dedi bir ara kendi kendine, "bu resim aslında hiç de fena sayılmaz. Burnun yanındaki kırışıklıklar da ne ilginç doğrusu! Öyle anlaşılıyor ki, düşünür kimliğinden bir şeyler var bende ya da işte ona benzer bir şey. Yalnızca ağız köşelerini birazcık aşağıya çekeyim, o zaman tamamen kendine özgü bir anlatım gücüne kavuşur resim, doğrudan doğruya melankolik bir anlatım."

Ne var ki, bir süre sonra yeniden gözden geçirdiğinde, çokluk asla beğenmiyordu yaptığı resimleri. Hoş bir durum değildi hani; ama o bundan ilerlemeler kaydettiği, giderek kendisinden daha başarılı çalışmalar beklediği gibi bir sonuç çıkarıyordu.

Tavan arasındaki odasıyla ve odadaki eşyalarıyla hiç de pek hoş ve sıcak bir ilişki içinde yaşadığı söylenemezdi, ama kötü de sayılmazdı bu ilişki. Onlara insanların büyük çoğunluğundan ne daha fazla, ne daha az haksızlık ediyordu; pek gözü görmüyor onları, gereği gibi tanımıyordu.

Bir portresini yapmaya çalışıp da pek üstesinden gelemedi mi, oturup kitap okuyordu bazen; kitaplardan öğrendiğine göre, başkaları da kendisi gibi alçakgönüllü, hiç tanınmamış genç insanlar olarak işe başlamış, daha

sonra da çok ünlü kişiler olup çıkmışlardı. Böyle kitaplara bayılıyor, bu kitaplarda kendi geleceğini okuyordu.

Yine günlerden bir gün biraz keyifsiz, canı sıkılarak evde oturmuş, Hollandalı pek ünlü bir ressamın yaşam öyküsüne göz gezdiriyordu. Okuduğuna göre, iyi bir ressam olma özlemi gerçek bir tutku halinde, hatta cinnet derecesinde ruhuna yerleşmişti adamın, iyi bir ressam olmak dürtüsü tek başına adamın varlığını sultası altına almıştı. Genç adam Hollandalı ressamla kendisi arasında kimi benzerlikler bulunduğunu keşfetti. Diğer pek çok şey arasında, Hollandalı ressamın, hava kötü olup dışarıda çalışamadı mı, hiç yılmadan, büyük bir coşkuyla evde gözüne ne çarparsa hepsini, hatta en sudan şeyleri bile resme geçirdiğini okumuştu. Örneğin, bir defasında bir çift takunyanın, bir başka sefer eski, çarpık bir sandalyenin, hasırdan örülmüş, yırtık pırtık oturulacak yeriyle bayağı tahtadan yapılıp köylülerin mutfakta kullandığı kaba saba, hantal bir sandalyenin resmini yapmıştı. Ne var ki, normalde kimsenin yüzüne bakmayacağı bu sandalyeyi öylesine bir sevgi ve sadakatle, öylesine bir coşku ve özveriyle resme geçirmişti ki, ortaya çıkan eser güzel resimlerinden biri olmuştu. Kitabın yazarı, bu hasır sandalyenin resmiyle ilgili olarak insanı bayağı duygulandıran pek hoş şeyler söylüyordu.

Kitabın burasında genç adam durup düşünmeye başladı. Denemeden duramayacağı yeni bir şey çıkmıştı ortaya. Anında karar verdi —çok çabuk kararlar verebilen biriydi çünkü— bu büyük üstadı kendine örnek alacak, bir defa da büyüklüğe bu yoldan ulaşmaya çalışacaktı.

Tavan arasındaki odasında sağına soluna göz gezdirdi ve anladı ki, aralarına yaşadığı eşyaların yüzüne şimdiye kadar doğrusu pek seyrek dönüp bakmıştı. Hasırdan örülü oturulacak yeriyle bir tarafa kaykılmış sandalyeyi hiçbir tarafta göremedi, takunya falan da yoktu ortada; bunun üzerine bir an gönlü kararır gibi oldu, morali bozuldu, büyük adamların

yaşam öykülerini okurken sık sık kapıldığı yılgınlıklardan nerdeyse bir yenisi gelip çullandı üzerine: O büyük kişilerin yaşamında öylesine seçkin bir rol oynayan özellikle küçük şeylerin, yol gösterici işaretlerin ve şaşılası tecellilerin kendi yaşamında yer almadığı ve bunları boşuna beklediği sonucuna vardı. Ama çok geçmeden toparladı kendini, özellikle böyle durumlarda yapılacak şeyin şan ve şöhrete götürecek çetin yolu inatla yürümek olduğunu sezdi. Küçük odasındaki tüm eşyaları gözden geçirdi tek tek, derken hasır bir koltuk keşfetti, bunu pekâlâ model olarak kullanabilirdi.

Koltuğu ayağıyla çekip biraz kendisine yaklaştırdı. Sanatçı kurşunkalemini sivriltti, eskiz defterini dizlerinin üzerine yatırıp başladı hasır koltuğun resmini yapmaya. Usulcacık çekilen ilk birkaç çizgiyle koltuğun şeklini yeterince belirtilmiş buldu; birkaç çizgi sonrasında koltuğun silueti açık seçik çıktı ortaya. Koltuğun bir köşesindeki üçgen biçimli koyu bir gölgenin büyüsüne kapılıp iyice öne çıkmasını sağladı. Böyle çalışıp duruyordu ki, ansızın bir şeyden rahatsızlık duymaya başladı.

Bir süre daha uğraştıktan sonra defteri kendisinden biraz uzakta tutarak testten geçirir gibi resme baktı. Hasır koltuğun hayli kötü çizilmiş olduğunu gördü.

Hışımla yeni bir çizgi çekti, ardından sinirli sinirli gözlerini koltuğa dikti. Olmamıştı. Kızıp içerledi.

"Seni iblis hasır koltuk seni!" diye yükseltti sesini çileden çıkarak. "Senin gibi kaprisli bir hayvanı ömrümde görmedim."

Koltuk biraz gıcırdadı ve hiç istifini bozmayarak şöyle karşılık verdi: "Hey, sen bir baksana bana! Neysem oyum ben! Bundan böyle de değişeceğim yok!"

Genç adam koltuğu ayağının ucuyla itti. Koltuk geriye çekti kendini. Öncekinden bambaşka bir görünüm kazanmıştı şimdi.

"Senin gibi salak koltuk olursa!" diye sesini yükseltti yeniden. "Çarpık, eğri büğrü olmayan bir yerin yok ki!”

Hasır koltuk gülümsedi biraz ve yumuşak bir sesle şöyle dedi:

"Perspektif delikanlı, perspektif!"

Genç adam fırlayıp ayağa kalktı. "Perspektif ha!" diye bağırdı ateş püskürerek. "Şimdi de koltuk olacak bu köftehor kalkmış bana ders veriyor! Perspektif benim işim, senin değil, anladın mı! Yaz bunu kafana!"

Koltuk bir şey söylemedi artık. Genç ressam birkaç kez sert adımlarla odanın içinde gidip geldi. Derken sopayla odanın zeminine vuruldu. Yaşlı bir adam, gürültüye katlanamayan bir bilgin kalıyordu aşağıda.

Genç ressam oturdu, son yaptığı portresini karşısına aldı. Ama hoşuna gitmedi portre. Gerçekte kendisinin portredekinden daha sevimli ve ilginç bir görünümü vardı, bu da yalan değildi.

Yeniden kitabı eline alıp okumak istedi. Hollandalı ressamın sandalyesine ilişkin daha pek çok şey söylenmekteydi kitapta, bu onu sinirlendirdi. Doğrusu sandalye konusunda fazla yaygaraya başvuruluyordu zaten...

Genç adam sanatçı şapkasını arandı, biraz dışarı çıkacaktı. Uzunca bir zaman önce ressamlığın doyuruculuktan uzaklığı bir ara dikkatini çekmişti, anımsadı bunu. Ressamlıkta eza ve cefayla düş kırıklıklarından başka bir şey geçmiyordu insanın eline ve dünyanın en iyi ressamının bile nesnelerin yalnızca üst yüzeyini resme geçirmekten başka bir şeyin üstesinden geldiği yoktu. Derinliği seven birine göre değildi bu meslek. Daha önce pek çok kez olduğu gibi yine bütün ciddiliğiyle bir düşüncede karar kıldı: İçindeki eski bir eğilimin gereğini yerine getirecek, en iyisi yazar olacaktı. Tavan arasındaki odada tek başına kalan hasır koltuk, genç efendisinin evden çıkıp gitmesine üzüldü. Aralarında nihayet doğru dürüst bir ilişki kurulacağını ummuştu oysa. Arada kendisi de bir söz konuşsun, doğrusu pek isterdi ve

kuşkusuz biliyordu ki, genç birine öğretebileceği bazı değerli bilgiler vardı. Ama ne yazık, olmamıştı işte.

Özyaşam Öyküsü

Yeniçağ'ın sonlarına doğru, Ortaçağ'ın hortlamasından kısa süre önce Jüpiter'in sevecen ışınlarının aydınlattığı yay burcunda doğdum. Temmuz ayının sıcak bir günüydü, akşamın erken bir saatinde dünyaya açtım gözlerimi, doğumumun gerçekleştiği bu saatteki ısı derecesini yaşam boyu farkına varmadan sevdim, aradım hep, bulamadığım zamanlar içim kararıp suratım asıldı. Soğuk ülkelerde barınamadım asla, hayatımda zevk için çıktığım bütün gezilerde güneyi seçtim. Dindar bir ailenin çocuğuydum, anne ve babamı yürekten sevdim, beni On Buyruk'tan dördüncüsüyle vakitsiz tanıştırmayalardı, belki daha bir yürekten sevecektim kendilerini. Gelin görün ki, ne kadar doğru, ne kadar iyi niyetli olsalar da, buyruklar her vakit kötü bir etki yaptı üzerimde. Yaradılıştan uysal, kuzu gibi istenilen yöne yöneltilecek biri olan ben, her türlü buyruğa karşı hele çocukluk yıllarında baş kaldırdım. "Mecbursun" sözünü işitmeye göreyim, çileden çıkıyor, yapmam istenilen şeyi yapmamakta diretiyordum. Bu özelliğimin de okul yaşamımı hayli olumsuz yönde etkilediğini bilmem söylememe gerek var mı. Gerçi dünya tarihi denen o eğlenceli derste öğretmenlerimizin söylediklerine bakılırsa, her zaman dünyayı, geçmişten aktarılagelen yasalarla bağlarını koparıp kendi içlerindeki yasalara uygun davranan insanlar yönetip değiştirmişti ve bu insanların önünde saygıyla eğilmek gerekiyordu. Ancak, derste anlatılan öbür şeyler gibi bu da yalandan başka şey değildi; çünkü biz çocukların arasından biri çıkıp da ister iyi, ister kötü niyetle gözünü karartarak verilen bir buyruğa ya da sadece aptalca bir alışkanlığa yahut moda bir davranışa karşı başkaldırayım dese, ne kimse saygıyla önünde eğiliyor, ne de böyle biri başkalarına örnek diye

gösteriliyordu; cezalandırılıp alay konusu yapılıyor yalnızca ve öğretmenlerin ödleklik taşan o üstün güçleri altında ezilip çiğneniyordu.

Allahtan ki yaşam için değerine paha biçilmez hu önemli dersi henüz okula haşlamadan öğrenmiştim. Uyanık, keskin ve ince duyularla donatılmıştım; bu duyulara bel bağlayabiliyor, onlar sayesinde haz dolu pek çok saat yaşayabiliyordum; sonradan her ne kadar metafizik ayartılara bir daha yakamı kurtaramayacak gibi kendimi kaptırmış, hatta duyularımı bazen perhize çekmiş, gereken ilgiyi kendilerinden esirgemişsem de, özellikle görme ve işitme bakımından ince bir duyarlık hep sadakatle eşlik etti bana, soyut bir görünüm taşıdığı zamanlar bile düşünce dünyam üzerinde etkin rol oynadı. Dolayısıyla, yaşam için belli bir donanımı, dediğim gibi henüz okula başlamadan çok önce edinmiştim. Doğup büyüdüğüm baba kentini avucumun içi gibi biliyordum; tavuk çiftlikleri, ormanlar, meyve bahçeleri, işyerleri ve atölyeler hiç yabancım değildi; ağaçları, kuşları, kelebekleri tanıyordum; şarkılar söyleyebiliyor, dişlerimin arasından ıslıklar öttürebiliyor, yaşam için değerli daha pek çok şeyin üstesinden gelebiliyordum. İşte bunlara da okulda edindiğim bilgiler gelip eklenmişti sonradan; okulda öğretilenleri öğrenmek bana hiç de güç gelmiyor, beni eğlendiriyordu, hele Latince dersine bayılıyordum. Erken yaşta Almanca şiirler yazmaya başlamıştım, bir yandan da Latince şiirler kaleme alıyordum. Yalancılık marifetini ve diplomasi hünerini okul yaşamımın ikinci yılında belledim, bir öğretmenle yardımcısı bu becerileri edinmemi sağladı, daha önce o çocuksu açık yürekliliğim ve saflığımdan başıma gelmedik kalmamıştı doğrusu. Sözünü ettiğim iki öğretmen, dürüstlük ve gerçek sevgisi denen şeyin öğrencilerde boşuna aranacağı konusunda beni başarıyla aydınlattılar. Sınıfta yapılan ve benim hiç suçum olmayan incir çekirdeğini doldurmaz bir yaramazlığı benden bildiler, bana yaramazlığı ben yaptım dedirtemeyince de önemsiz olayı büyüttüler iyice,

işkence ve dayakla umdukları itirafı benden koparıp alamadılar ama, öğretmenlere karşı beslediğim güvenin canına okudular. Tanrıya şükürler olsun, zamanla saygıdeğer, seçkin öğretmenler tanıdımsa da yaşadığım tatsız olay beni bir kez olumsuz yönde etkilemiş, yalnızca öğretmenlere değil, otoritenin her türlüsüne karşı ilişkimi bir çarpıklık, bir buruklukla donatmıştı. Genel olarak okul yaşamımın yedi ya da sekiz yıllık döneminde sınıfın hep birincileri arasında yer aldım. Ancak, kişiliğini kazanmakta olan birini ister istemez bekleyen savaşımlar başlar başlamaz, okulla aram açıldı giderek. Söz konusu savaşımların anlamını ancak yirmi yıl sonra kavrayabilmiştim; ama o zamanlar hazırlıksız yüz yüze gelmiştim bunlarla, ben istemeden korkunç bir bela gibi gelip üzerime çullanıvermişlerdi. Nasıl mı, anlatayım: On üç yaşımı bitirir bitirmez bir konu açıklık kazanmıştı: Ya bir şair olacaktım, ya hiçbir şey. Ne var ki, bunun yanı sıra bir başka tatsız gerçek daha belirip ortaya çıkmıştı. Öğretmen olabilirdi insan, rahip, hekim, sanatçı, ressam, mimar olabilirdi, dünyadaki bütün mesleklere insanı ulaştıracak bir yol vardı, her meslek için aranan kimi önkoşullar, her meslek için, bu mesleği seçen acemilerin eğitim göreceği bir okul vardı. Bir tek şairlik bunun dışında kalıyordu. Şairlik açıktı herkese, hatta onurlandırıcı bir şeydi, yeter ki başarılı ve ünlü bir şair olsundu insan; ama ne yazık ki başarı ve üne kavuşmadan çokluk ölüm gelip insanın yakasına yapışıyordu. Şairlik serbestti ama, şair olmak imkansızdı; şair olmayı istemek, çok geçmeden öğrendiğime göre bir soytarılık, bir yüz karasıydı. Bu durumda öğrenilecek şeyi çarçabuk öğrenmiştim: Şairlik yapılabilir, ama şair olunamazdı. Kaldı ki, şiir sanatına duyulacak ilgi ve insandaki şairlik yeteneği okuldaki öğretmenleri huylandırıp kuşkuları üzerine çekiyor ya da alay konusu yapılıyordu. Şairlere de tıpkı kahramanlar gibi davranılmaktaydı; bütün o güçlü ya da yakışıklı, geleceğe güvenle bakan üstün kişi ve üstün çabalar karşısında yakınılan tavrın aynısı şairler için de

söz konusuydu: Geçmişe karışmışlarsa baş tacı ediliyor, okul kitapları onların övgüsüyle dolup taşıyordu; ama henüz yaşıyor, henüz halde yaşamlarını sürdürüyorlarsa kin ve nefretle karşılanıyorlardı. Belki de öğretmenlerin başta gelen görevi, öğretmen olarak eğitilmelerinin başlıca amacı seçkin ve özgür insanların yetişmelerini, büyük ve görkemli eylemlerin gerçekleştirilmesini ellerinden geldiğince önlemekti.

Böylece kendimle varmayı amaçladığım uzaktaki hedefim arasında tek algıladığım şey, uçurumların varlığıydı; her şey bir belirsizlik içindeydi, her şey değersiz kılınıyordu benim için; değerini koruyan tek şey varsa, ister kolay, ister zor, ister gülünç, ister şerefli olsun, şairliğe özenmemdi. Bu kararım, daha doğrusu üzerime çullanan bu bela şu sonuçlara yol açmıştı:

On üç yaşıma gelip de böyle bir çatışma içine sürüklenir sürüklenmez, gerek evde, gerek okuldaki davranışım istenilen düzeyin düpedüz altına düştü, bu yüzden de adeta sürgün edilip bir başka kentteki Latince okuluna yollandım. Bir yıl sonra da bir manastır okulunun öğrencisi oldum, İbranice alfabeyi öğrendim; tam Dagesch forte implicitum'un anlamını kavramak üzereydim ki, içimde bir fırtınadır koptu, beni manastır okulundan kaçmaya zorlayıp ağır bir cezayla cezalandırılmama yol açtı, sonunda da ister istemez okuldan uzaklaştırıldım.

Bunun üzerine bir süre lisede öğrenimimi sürdürmeye çalıştım, ama orada da ağır bir cezaya çarptırılıp çaresiz uzaklaştırıldım okuldan. Bir işyerine çırak girdim, üç gün sonra mağazadan ayrıldım yine, birkaç gün ortadan kayboldum, anne ve babamı bir hayli tasalandırdım. Altı ay kadar babamın yanında kalfalık yaptım derken, bir buçuk yıl kadar da bir torna atölyesinde ve kule saatleri yapan bir fabrikada çalıştım.

Sözün kısası, ailemin dört yıl boyu beni yönlendirmek için harcadığı tüm emekler boşa gitti; hiçbir okul beni sinesinde fazla barındırmak istemiyor, hiçbir yerde de ben çıraklığa fazla katlanamıyordum. Beni adam

etmeye yönelik girişimler hep başarısız kalmış, yüzkarası ve rezaletle, okuldan kaçmalar ya da kovulmalarla sonuçlanmıştı. Ama yine de herkes benim yetenekli biri olduğumu, hatta bir ölçüde dürüst ve iyi niyetli sayılacağımı teslim ediyordu. Sonra, iyi kötü çalışkanlığı da elden bırakmıyordum hiç; avareliğin o yüce erdemine hep hayranlık duymuşumdur; ne var ki, bu erdemde işi asla ustalık aşamasına ulaştırabilmiş değildim. On beş yaşımda, okulda dikiş tutturamadığımı görerek bilinçli şekilde harıl harıl çalışıp kendimi yetiştirmeye koyuldum, evimizde dedeminki gibi görkemli bir kitaplığın varlığı benim için bir şans eseri ve bir haz kaynağıydı; bütün bir salon baştan başa kitap doluydu, kitaplar arasında on sekizinci yüzyıl Alman edebiyatı ve felsefesine ilişkin hemen bütün eserler bulunmaktaydı. On altı ve yirmi yaş arasında ilk yazarlık denemelerine girişip bir sürü kağıt karalamakla, dünya edebiyatına ait kitapların nerdeyse yarısını devirmekle kalmamış, çeşitli dilleri öğrenmeye, sanat tarihi ve felsefeyle uğraşmaya kendimi öylesine inat ve sabırla vermiştim ki, gösterdiğim çabanın yarısı bile normal bir yüksek öğrenim için yeter de artardı.

Sonunda, kendi ekmeğimi kendim kazanmak isteyerek bir kitabevinde iş bulup çalışmaya başladım. Ne de olsa kitaplarla aram iyiydi, bir çırak olarak hayli eziyetli zor günler geçirdiğim tornacı atölyesinde mengene başında dikilip demir döküm dişlileri ve çarklarla cebelleşmeye benzemiyordu. İlk zamanlar yeni, en yeni edebiyat yapıtları içinde yüzmekten, hatta bu yapıtların seline kapılıp sürüklenmekten adeta esrikliğe benzer bir haz duydum. Ancak, çok geçmeden şunu kesinlikle anladım ki, halde yeni'nin içinde sürdürülecek bir yaşam entelektüel açıdan katlanılacak gibi değildi ve saçmaydı, entelektüel bir yaşam için geçmişle, tarihle, eski ve çok eskiyle sürekli ilişki içinde bulunmak bir kez şarttı. Bu yüzden, kitabevinde çalışmak zamanla haz vermez oldu bana, yeninin

selinden kendimi çekip alarak eskiye dönme gereksinimini duydum, kitabevinden ayrılıp bir sahafın yanında işe başladım. Ama bu meslekte de yaşamımı sürdürmek için gereken bir süre sadakatle çalıştım ancak. Yirmi altı yaşında, yazdığım ilk kitabın başarısı üzerine bu yeni işimi de bıraktım. Onca fırtınalar ve özverilerden sonra amacıma ulaşmış, imkânsız görünmesine karşın yine de bir yazar olup çıkmıştım ve öyle anlaşılıyordu ki, dünyayla dişimi tırnağıma takarak sürdürdüğüm savaşı kazanmıştım sonunda. Beni çokluk uçurumun kenarına kadar getirip bırakan okul ve çocukluk yıllarımın acılığı ve burukluğu artık gerilerde kalmış, gülümsemeyle anımsanır olmuştu. O zamana kadar benden umudu kesmiş olan evdekiler, ayrıca ahbap ve tanıdıklar da şimdi bana güler yüz göstermeye başlamıştı. Savaştan zaferle çıkmıştım, bundan böyle ne kadar aptalca, ne kadar değersiz bir iş yaparsam yapayım, yaptığım iş yine de hayranlıkla karşılanıyordu; beri yandan, ben kendim de kendime hayranlıkla bakıyordum. Yıllar yılı ne müthiş bir yalnızlık, ne müthiş bir yoksunluk ve tehlike içinde yaşamış olduğumun ancak şimdi ayrımına varmıştım, hüsnü kabul görüp takdir edilmenin o serinletici havası iyi gelmiş, beni rahatlatmıştı. Halimden memnunluk duymaya başlamıştım.

Dıştan bakınca yaşamım epey zaman huzur içinde geçti, tatlı bir seyir izledi. Bir karım, çocuklarım, evim ve bahçem vardı artık. Kitaplar yazıyor, herkes tarafından sevimli bir yazar gözüyle bakılıyor, dünyayla barışık yaşayıp gidiyordum. 1905 yılında II. Wilhelm'in keyfi yönetimine karşı cephe alan bir derginin çıkarılmasına katkıda bulundum, oysa böylesi politik amaçları pek ciddiye aldığım yoktu. Güzel güzel gezilere çıkıyor, İsviçre'yi, Almanya'yı, Avusturya'yı, Hindistan'ı dolaşıyordum. Görünüşe bakılırsa, her şey yolundaydı.

Derken 1914 yazı çıkageldi, ansızın içte ve dışta her şeyi tümüyle değiştirdi. O zamana kadar ki rahat yaşamaların pek sağlam bir zemine

oturmadığı görüldü; kötü günler, o büyük terbiye dönemi başlamıştı. O büyük çağ çıkıp gelmişti sonunda; bu çağın beni başkalarından daha hazırlıklı, daha vakur ve iyi durumda yakaladığını söyleyemem doğrusu. Beni o zamanlar ötekilerden ayıran bir şey varsa, başka pek çok kişide rastlanan o büyük avuntunun, yani o büyük coşkunun bende bulunmayışıydı. Dolayısıyla, yeniden toparlanıp kendime geldim, çevreme ters düştüm, bir kez daha bana okulun yolu göründü, bir kez daha kendimden ve çevremden duyduğum hoşnutluğu unuttum ister istemez; ancak böyle bir deneyimle gizlerinin eşiğini aşıp yaşamdan içeri ayak attım.

Savaşın ilk yılında başımdan geçen küçük bir olayı hiç unutmamışımdır. Büyük bir sahra hastanesine gitmiştim, çevremdeki değişen dünyaya bir gönüllü olarak anlamlı bir şekilde ayak uydurmanın yolunu arıyor, böyle bir şeyi o zamanlar henüz mümkün görmüyordum. Yaralıların tedavi edildiği hastanede yaşlı bir matmazelle tanıştım, varlıklı biri olduğundan daha önce hiçbir işte çalışmamıştı, şimdi ise hastanede hastabakıcılık yapıyordu. Bana, bu büyük günleri görebildiği için ne kadar sevinip gururlandığını dokunaklı bir coşkuyla anlattı. Kendisine hak verdim içimden, evlenmemiş geçkin bir matmazel olarak sürdürdüğü miskin ve bencil yaşamdan kendisini çekip alarak etkinlik dolu daha değerli bir yaşamın kucağına atmak için böyle bir savaşın kopması gerekmişti. Ne var ki, kurşun yaralarından delik deşik vücutları sargılar içindeki askerlerden geçilmeyen koridorlarda, kiminin kolları, kiminin bacakları kesilmiş, kimi can çekişen askerlerin doldurduğu salonlar arasında mutluluğunu açıklayan sözlerini işitince, yüreğim sızladı. Her ne kadar bu hanım teyzenin coşkusunu anlıyorsam da, kendisiyle bu coşkuyu paylaşmak, bu coşkuyu onaylamak elimde değildi. Böyle bir coşku için on askerin yaralanması gerekiyorsa, söz konusu hanımların mutluluğu biraz tuzluya mal oluyor demekti.

Hayır, büyük çağdan duydukları sevinci başkalarıyla paylaşmam olacak şey değildi; dolayısıyla, başından başlayarak savaş yılları boyunca fena halde acı çektim, görünürde dışardan gelip günlük güneşlik bir havada çakan bir şimşek gibi tepemize binen felakete karşı yıllar yılı umutsuzca direndim; oysa çevremdeki herkes bu felaketten ötürü coşup bayram yapıyordu. Çeşitli yazarların gazetelerde çıkıp savaşın mutluluğunu dile getiren yazılarım, profesörlerin çağrılarını, ünlü şairlerin çalışma odalarında düzdükleri savaş şiirlerini okudukça daha da fena oluyordum.

1915 yılıydı, bir gün dayanamayarak kaleme aldığım bir yazıda korkunç bir felaketin yaşanmakta olduğu görüşünü dile getirdim, aydın geçinen kişilerin kin ve nefretin sözcülüğünü yapmalarından, yalanlar atıp büyük felakete övgüler döşenmelerinden duyduğum üzüntüyü belirten bir iki laf ettim. Hayli ihtiyatla açığa vurduğum bu yakınmam da, kendi ülkemin basınında adımın bir vatan hainine çıkmasına yol açtı. Benim için doğrusu yeni bir yaşantıydı bu; çünkü basınla o zamana kadar pek çok ilişkim olmuş, ama çoğunluk tarafından dışlanıp yüzüme tükürülen bir kimse durumuna asla düşmemiştim.

Şikayet yollu kaleme alınmış yazım, yirmi kadar ayrı gazetede yeniden basıldı; basında varolduğunu sandığım pek çok dostumdan ancak ikisi bana arka çıktı. Eski dostlarımdan, koyunlarında bilmeden yılan beslediklerini, yüreklerinin bundan böyle benim gibi soysuzlaşmış biri için değil, imparator ve rayh için çarptığını açıklayan mektuplar aldım. Bilmediğim, tanımadığım kimselerden bir sürü hakaret mektubu geldi. Kitabevleri, benim gibi böyle rezilce görüşleri savunan birinin kendileri için artık yok sayılacağını açıkladı. Yollanan mektuplardan pek çoğunun üzerinde o zamana kadar hiç bilmediğim bir mücevher parçası gibi "Tanrı İngiltere'yi cezalandırsın!" yazısı okunuyordu.

Böyle bir yanlış anlamadan dolayı kahkahalarımı tutamadığımı düşünenler olabilir, ama elimden gelmedi böyle yapmak. Başımdan geçen aslında bu pek önemsiz olay, yaşamımda ikinci büyük değişikliğe yol açtı.

Anımsanacaktır sanırım, ilk değişiklik yazar olmaya bilinçli olarak karar verdiğim zaman gerçekleşmişti. Daha önce okulda örnek bir öğrenci sayılan Hesse, böyle bir karardan sonra kötü bir öğrenciye dönüşmüş, cezalara çarptırılıp okuldan kapı dışarı edilmişti; hiçbir yerde dikiş tutturamamış, hem kendisini, hem anne ve babasını üzüntüden üzüntüye sokmuş, bütün bunlar da, çevresinde gördüğü haliyle dünyayı ve kalbinden yükselen sesi bir yolunu bulup uzlaştıramamasından kaynaklanmıştı; aynı durum şimdi, savaş yıllarında yeniden tekrarlanıyordu. O zamana kadar barışık yaşadığım dünyayla bir kez daha aramın açıldığını görüyordum. Yine işler ters gitmeye başlamıştı, yine yalnızlığa gömülmüş, çaresizliğe düşmüştüm, sözlerim ve düşüncelerim yine başkaları tarafından düşmanca bir tutumla yanlış anlamalara konu yapılıyordu. Yine gerçekle benim arzu edilmeye değer, akla uygun ve iyi gözüyle baktığım şey arasında bir uçurumun varlığını duyumsamaya başlamıştım.

Ne var ki, bu kez kendi kendimi sigaya çekmekten yakayı kurtaramadım. Çok sürmedi, başıma gelenlerin suçunu kendi dışımda değil, içimde aramam gerektiği sonucuna vardım ister istemez. Çünkü şunu iyi görüyordum ki, bütün insanlığı aklını kaçırmış olmakla ve barbarlıkla suçlamaya kimsenin hakkı yoktu, hele benim asla. Dolayısıyla, dünyada olup bitenlerle aramda bir uyuşmazlık baş göstermişse, bu benim içimdeki bir düzensizlikten kaynaklanıyordu kuşkusuz. Ve gerçekten de, içimde böyle bir düzensizlik vardı. Bu düzensizliğin üzerine yürüyüp onu düzene dönüştürmek doğrusu zevkli bir iş değildi. Özellikle bir şey açığa vurmuştu kendini: Dünyayla içinde yaşadığım o güzelim barışıklık havasının karşılığını pahalıya ödemekle kalmamıştım, dış dünyadaki barış havası gibi

kendi içimdeki barış havası da fos çıkmıştı. Gençlik yıllarımdaki uzun sürmüş çetin savaşımlar sonucunda dünyadaki yerimi alnımın teriyle kazanıp yazarlık mevkiine oturduğuma inanmıştım. Ne var ki, aradan geçen zaman içinde başarı ve rahatlık üzerimdeki alışılmış etkisini göstermiş, beni halinden memnun, rahatına düşkün bir kimseye dönüştürmüştü. Daha bir dikkatle bakınca, yazar Hesse'nin, gazetelerdeki sohbet köşesi yazarlarından pek farkı kalmamıştı anlaşılan. Rahatlık tepmişti beni. Her zaman seçkin ve acımasız bir okul olan tepe taklak gidiş için elden gelenler fazlasıyla yapılmıştı. Bu durumda dünyanın gidişine seyirci kalmayı yavaş yavaş öğrenmiş, dünyadaki karışıklığa ve işlenen suça kendi katkım üzerinde düşünmeye başlamıştım. Bu yoldaki çabamı yazılarımdan çıkarmayı okuyuculara bırakacağım. Ve hâlâ içimde gizli bir umut taşıyor, zamanla benim ulusum da bütün olarak değil ama sorumluluk duygusu taşıyan uyanık pek çok bireyiyle benimkine benzer bir iç hesaplaşmayı kendi üzerinde uygulayacak ve lanet olası savaş, lanet olası düşmanlar ve lanet olası devrimle ilgili yakınma ve suçlamaların yerini binlerce yürekte şu sorunun alacağını düşünüyorum: Nasıl olup ben kendim de bu suça bulaştım? Nasıl yapıp edip de bu suçtan yine arınabilirim? Çünkü suça bulaşmış herkes yine suçundan yunup arıtabilir kendini, yeter ki olup bitenlerden hep başkalarını suçlu tutmasın, kendi suçunu da görsün ve uğranılan felaketin acısını sonuna kadar çeksin!

Yeni değişimin yazılarda ve yaşamımda kendini açığa vurduğunu gören dostlarımdan pek çoğu başını salladı. Pek çoğu selamı sabahı kesti benimle. Gerek bu durum, gerek evimi, ailemi ve sahip olduğum diğer şeyleri, huzur ve rahatımı kaybedişim, yaşamımın değişen manzarasının bir parçasını oluşturuyordu. Öyle bir zamandı ki, her Allahın günü pes edecek oluyor, her Allahın günü o günün acılarım da sineye çekebildiğimi, hâlâ yaşıyor

olduğumu, bana acılar, düş kırıklıkları ve kayıplardan başka şey getirmeyen bu acayip yaşamda hâlâ sevilecek bir taraf bulduğumu görerek şaşıyordum.

Hani şu unutmadan ekleyeyim ki, savaş yıllarında olumlu bir yıldız, koruyucu bir melek gibi bir şey bana el uzattı hep. Acılarımla kendimi koyu bir yalnızlık içinde duyumsadığım anlarda, söz konusu değişikliğe kadar götü gözüyle baktığım yazgıma her an lanet okuduğum günlerde çektiğim acılar, bu acılarla deli divaneye dönmem, dış dünyaya karşı beni koruyan bir zırh işlevi görmüştü. Çünkü politikanın, casusluklarün, rüşvet alıp vermelerin ve konjonktür cambazlıklarının o zamanlar dünyanın pek az yerinde rastlanacak bir yoğunlukla at koşturduğu Bern kentinde, tarafsız ve düşman ülkelerle Alman diplomasisinin ortasında savaş yıllarını geçirmiştim; göz açıp kapamadan çeşitli ülkelerin diplomatlarından, siyaset adamlarından, casuslarından, madrabazlarından ve vurguncularından geçilmez olmuştu kent. Diplomatlarla askerler arasında yaşayıp gidiyor, ayrıca düşman ülkeler de içinde olmak üzere pek çok ülkeden insanlarla görüşüp konuşuyordum; çevrem casusluk ve karşı casusluktan, jurnalcılıktan, entrikadan, politik ve kişisel alışverişlerden örülmüş bir ağla çevriliydi ve ben savaş yılları boyunca hiç farkına varmadım bütün bunların; bazen düşmanların, bazen tarafsızların, bazen de kendi ülkemin insanlarının kuşkularını üzerime çekmiş, ama hiç farkında olmamıştım; ancak çok sonradan bu konuda bazı şeyleri öğrenebilmiş, böyle bir ortamda nasıl hiç yara almadan ayakta kalıp yaşayabildiğime akıl erdirememiştim. Ama başarabilmiştim işte.

Savaşın bitmesiyle bendeki değişim sürecinin tamamlanıp sona ermesi ve çektiğim çilelerin doruk noktasına ulaşması aynı zamana denk gelmişti. Bu acı ve çilelerin savaşla, dünyanın başına gelen felaketle ilişkisi yoktu artık. Dış ülkede yaşayan bizler tarafından iki yıldır kesinlikle beklenen Almanya’nın yenilgiye uğraması da savaşın sonunda benim için korkunç bir

şey olmaktan çıkmıştı. Tamamen kendi içime gömülmüş, gözlerimi kendi yazgımın derinliklerine çevirmiştim; ancak bunu yaparken, bazen söz konusu olan kendi yazgım değil, genel olarak insanın yazgısıymış gibi bir duyguya kapılıyordum. Savaşı, dünyadaki öldürme hırsını, sersemce davranışları, ilkel zevk düşkünlüğünü ve ödlekliği olduğu gibi kendi içimde yeniden keşfetmiş, önce kendime karşı beslediğim saygıdan, sonra kendimi küçümsemelerden el çekmiş, gözlerimi ortadaki karmaşaya dikip enine boyuna gözden geçirmiştim; karmaşanın ötesinde yeniden doğayı, yeniden suçsuzluğu bulacağıma ilişkin çokluk bir umut ansızın içimde parlamış, bazen de umutsuzluğa kapılmıştım. Uyanıp gerçekten kendine gelen herkes bir kez ya da pek çok kez çöl içinden geçen bu daracık yolu izler ister istemez, başkalarına bunu anlatmaya kalkmak boşuna zahmettir.

Dostlarımın vefasızlığı karşısında bazen bir hüzne kapılıyor ama bundan asla hoşnutsuzluk duymuyor, söz konusu vefasızlıkların daha çok yürüdüğüm yolun doğruluğunu gösterdiğine inanıyordum. Bu eski dostlarım geçmişte pek sempatik bir insan ve yazar olduğumu, oysa şimdiki durumumun hiç de iç açıcı sayılamayacağını söylemekte yerden göğe haklıydı. O zamanlar beğeni ya da karakter sorunları benim için çoktan önemini yitirmişti, konuştuğum dili anlayacak kimse yoktu ortada. Yazılarımdaki güzellik ve ahenkten eser kalmadığı suçlamasını tarafıma yöneltmekte belki haklıydı dostlarım. Ancak, bu gibi sözcükler beni güldürmekten öteye geçmiyordu. Ölüme mahkûm edilip yıkılan duvarlar arasında hayatta kalma savaşı veren biri için güzelliğin ne anlamı, ahengin ne anlamı vardı? Kim bilir, yaşam boyu öyle sanmama karşın belki hiç de bir yazar değildim, estetik uğrundaki bütün uğraşıp didinmelerim bir yanılgıdan kaynaklanmıştı bakarsın? Neden olmasındı; ama bu da artık önem taşımıyordu benim için. Kendi iç dünyamda çıktığım cehennem yolculuğunda gördüğüm şeylerden çoğu bir yutturmacaydı, uydurma ve

önemsiz şeylerdi; dolayısıyla yazar olmak için doğduğum, yazarlık yeteneğine sahip olduğum kuruntusu da bunlar içindeydi belki. Böyle bir şeye ne kadar az önem veriyordum şimdi! Ayrıca, kendini beğenmişlik ve çocuksu bir kıvançla bir zaman yaşamdaki misyonum gözüyle baktığım şeyden de artık ortada eser kalmamıştı. Misyonumu, beni esenliğe çıkaracak yolu bundan böyle şiir ya da felsefede ya da buna benzer başka bir uzmanlık dalında değil, içimdeki az buçuk dirimselliği ve gücü korumaya çalışmakta, ruhumda henüz yaşadığını duyumsadığım şeye karşı ne olursa olsun sadık kalmakta görüyordum. Bu yaşamdı işte, bu Tanrı idi. —Yaşam için tehlikeli bu yüksek gerilim dönemleri geride kaldıktan sonra tümü şimdi tuhaf denecek kadar değişik görünüyor bana; çünkü bir zamanki içerikler ve bunların isimleri artık önem taşımamakta, dünkü kutsal nesneler şimdi insana nerdeyse komik geliyor. Savaşın benim için de sona erdiği 1919 baharında İsviçre'nin ücra bir köşesine çekilip münzevi bir hayat sürmeye başladım. Öteden beri (anne ve babamla dedelerimden devraldığım bir mirastı bu da) Hint ve Çin bilgeliğiyle haşır neşir oluşum ve yeni yaşantılarımı Doğu'nun simge diliyle açığa vuruşum, bana sık sık "budist" isminin yakıştırılmasına neden oldu, bense buna gülüp geçtim, çünkü benim doğrusu Budizm kadar kendime uzak gördüğüm bir başka din yoktu. Ama yine de doğru bir yanı vardı beni böyle nitelemelerinin, bir nebze de olsa gerçeği içeriyordu, ama bunu ancak biraz ilerde anladım. Mümkün olsa da bir insan özgür olarak kendine bir din seçebilseydi, ruhumun en derin köşesinde saklı yatan özleme uyarak diyelim Konfiçyüs, Brahmanizm ya da Katoliklik gibi tutucu bir din seçerdim. Ne var ki, bunu karşı kutba duyduğum özlemden yapar, söz konusu dinlere doğuştan yakınlık hissettiğim için böyle bir şeye kalkışmazdım; çünkü sadece bir rastlantı sonucu dindar Protestan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmekle kalmayıp mizaç ve yaradılış bakımından da bir Protestanım, şimdilerde var

olan Protestan mezheplerine karşı beslediğim şiddetli antipati hiç de benim Protestanlığımla çelişki oluşturmuyor. Karşı kutba duyduğum özlemin nedeni de şu: Gerçek anlamda bir Protestan hem kendi kilisesinin, hem başka kiliselerin karşısındadır her zaman, çünkü yaradılışı onun olmuşa değil, olmakta olanın yanında yer almaya zorlar. Bu bakımdan Buda'nın da bir Protestan sayılacağı söylenebilir kuşkusuz.

Diyeceğim yazarlığımın ve edebi çalışmalarımın değerine inancım, bendeki değişmeden sonra kökten yıkılıp gitmişti. Yazmak bana artık kıvanç vermiyordu. Oysa insanın kıvanç duyacağı bir şeyi olmalıydı her zaman; nihayet ben de bütün o sıkıntı dönemlerimde böyle bir şeyi arıyor, istiyordum. Yaşam ve dünyada adaletmiş, mantıkmış, anlammış, bütün bunlara senin olsun diyebilirim, bütün bu soyut nesneleri gereksinmeden de dünyanın pekâlâ yapabileceğini görmüştüm. Ama bu birazcık kıvançtan da el çekemezdim. Buna karşı duyduğum özlem, içimde yanan, henüz kendilerine inandığım ve kendilerinden yola koyularak dünyayı yeniden yaratmayı düşündüğüm o küçük alevlerden biriydi. Çokluk kıvancımı, düşümü, umutlarımı bir şişe şarapta bulmaya çalışıyordum ve pek çok zaman bu bir şişe şarap, eksik olmasın gerçekten imdadıma yetişti. Ve derken bir gün geldi, ufak bir kıvanç kaynağı buldum kendime. Kırk yaşında, durup dururken resim yapmaya başladım. Kendime ressam gözüyle baktığım ya da ressam olmak istediğim için değil hani. Resim yapmak şahane bir şey, insanı daha neşeli, daha sabırlı yapıyor. Yazı yazdıktan sonraki gibi parmaklarınız siyaha değil, kırmızı ve maviye boyanıyor. Ne var ki, resimle uğraşmam da dostlarımdan pek çoğunu kızdırıyor. Ne yapayım, böyle şeylerde pek şanslı biri değilim; benim için pek gerekli, bana mutluluk verecek şöyle hoşuma giden bir şey yapmaya kalkmayayım, herkes rahatsızlık duyuyor bundan, insanın olduğu gibi kalmasını, yüzünü değiştirmemesini istiyorlar. Ama benim yüzüm onların

isteğini yerine getirmeye yanaşmıyor, değişmeyi arzuluyor daha çok, buna gereksinim duyuyor.

Bana yöneltilen bir başka suçlama var ki, bunu kendim de yerinde buluyorum. Gerçeklik duygusu diye bir şeyden yoksunluğum ileri sürülüyor. Gerek yazdığım yazılar, düzdüğüm şiirler, gerek yaptığım resimler gerçeğe uygun düşmüyor. Bir yazı kaleme aldığım zaman, kültürlü okuyucuların eli yüzü düzgün bir kitapla ilgili beklentilerini göz önünde tutmayı unutuyorum çokluk, her şeyden önce gerçek karşısında doğrusu saygı duyduğum yok. Benim kendi düşünceme göre, gerçek hepsinden az umursanacak bir şey, çünkü insanın başını ağrıtacak kadar sık çıkıyor karşısına, hatta sürekli gözler önünde duruyor, oysa ondan çok daha güzel ve gerekli şeyler bizden dikkat ve ilgi beklemekte. Gerçek ne olursa olsun asla kendisinden hoşnut kalınmayacak, asla baş tacı edilip saygıyla önünde eğilinemeyecek bir şey, çünkü bir rastlantıdan, yaşamın çer çöpünden öte değeri yok. Ayrıca, insanı hep düş kırıklığına uğratan bu kuru ve pespaye gerçek bizim kendisini yoksamamızdan, kendisinden güçlü olduğumuzu göstermemizden gayrı hiçbir yoldan değiştirilecek gibi değil.

Yazılarımda gerçek karşısında normal olarak duyulan saygıya sıklıkla rastlanmaz; yaptığım resimlerde ise ağaçlar yüzlerle donanır, evler güler, dans eder ya da ağlar, ama bir ağaç armut ağacı mıdır, yoksa kestane ağacı mı, anlaşılmaz çokluk. Doğrusu söz konusu eleştiriyi kabullenmek zorundayım. Ne saklayayım, benim kendi yaşamım da bana pek sık olarak bana bir masal gibi geliyor; çokluk dış dünyayı kendi iç dünyamla majik diye nitelemekten kendimi alamayacağım bir ilişki, bir uyum içinde görüp duyumsuyorum.

Birkaç kez patavatsızca davrandığım oldu, örneğin bir defasında ünlü ozan Schiller’le ilgili olarak üzerinde pek durulmaya değmez bir söz çıktı ağzımdan; Güney Almanya’daki bütün bowling kulüpleri, o saat beni

vatanın kutsal değerine dil uzatan bir kimse ilan etti. Ama artık yıllar var ki, ağzımdan kutsal değerlere gölge düşürecek ve insanları kızdırıp çileden çıkaracak bir söz kaçırmamayı öğrendim. Bunu da bir ilerleme sayıyorum doğrusu.

Gerçek dedikleri şey benim yaşamımda pek büyük bir rol oynamadığından ve geçmişi çokluk şimdiki zaman gibi algıladığımdan, şimdiki zaman ise bana sonsuz bir uzaklıkta göründüğünden, başkalarının sıklıkla yaptığı gibi, geleceği de o kadar kesin çizgilerle geçmişten ayırdığım yok. Pek çok zamanımı gelecekte yaşayarak geçiriyorum; dolayısıyla, özyaşam öykümü ve bugünle sona erdirmem gerekmiyor, rahatlıkla geleceğe doğru uzatabilirim onu.

Yaşamımın nasıl bir yay çizip seyrini tamamladığını kısaca anlatayım. 1930'a kadar birkaç kitap daha yazdım, ardından da bu mesleğe kesinlikle sırt çevirdim. Ben de bir yazar olarak öbürleri arasında yer alabilir miyim, alamaz mıyım? Bu soru çalışkan gençler tarafından hazırlanan iki doktora tezinde irdelendiyse de cevaplandırılamadı. Yeni edebiyatın titizlikle incelenmesinden ortaya çıkan sonuca göre, bir sanatçıdan çevreye yayılan ışınlar günümüzde öylesine zayıflamıştı ki, sanatçı yazarlarla sıradan yazarlar birbirinden pek ayrılacak gibi değildi. Ne var ki, bu nesnel bulgulamadan yola koyulan doktora sahipleri birbirine karşıt sonuçlara varmışlardı. İki gençten daha sempatik olanının görüşüne göre, böylesine gülünç derecede cılız edebiyata edebiyat denemezdi artık; sıradan yazarlığın ise hayatta kalmayı hak edecek yanı olmadığı için, günümüzde kendisine sanat adını yakıştıran yazarlık rahatlıkla ölüme terk edilebilirdi. Ancak, doktora sahiplerinden ötekisi alabildiğine cılız biçimde de olsa bir sanat dalı olarak edebiyata hayranlık duyan biriydi; onun görüşüne göre, belki damarlarında gerçek Parnas kanından bir damla olsun taşıyan bir sanatçının da içlerinde bulunabileceği ve böyle birine haksızlık

yapılabileceği düşünülerek, sanatçı sayılmayacak yüzlerce yazara da ne olur ne olmaz değer vermek yerinde sayılacaktı.

En başta resim yaparak, ayrıca Çinlilerin büyü yöntemleri üzerinde çalışarak vaktimi geçiriyordum; ileriki yıllarda ise giderek müziğe verdim kendimi. Bir hırs belirdi içimde, bir opera yazacak, bir operada insanın yaşamı gerçekliği içinde pek ciddiye alınmayacak, hatta alay konusu yapılacak, buna karşılık bir simge, tanrının büründüğü geçici bir suret olarak taşıdığı edebî değer ışıl ışıl parıldayıp göz kamaştıracaktı. Yaşama büyüsel bir açıdan bakmayı kendime her zaman yakın hissetmiş, asla "çağdaş" bir insan olamamıştım, Hoffmann'ın Goldene Topf (Altın Kâse) ya da Heinrich von Ofterdingen'e bütün dünya ve doğa tarihlerinden daha değerli gözüyle bakmıştım hep, hatta dünya ve doğa tarihiyle ilgili kitaplarda bile her zaman büyüleyici anlatılar bulmuştum. Ama artık yaşamımda öyle bir dönem başlamıştı ki, gelişimimi tamamlayıp yeterince ayrımlaşmış bir kişiliği daha çok derinleştirmenin ve ayrımlaştırmanın hiçbir anlamı kalmamıştı, bunun yerine değerli ben'in dünya denizi içinde gömülüp gitmesine çalışarak ölümlülük karşısında ezeli ve ebedi düzenlere kendimi uydurmayı ödev bilmiştim. Bu düşünceleri ya da yaşamla ilgili bu duyumsamaları ancak masal aracılığıyla dile getirebileceğime inanmış, masalın en yüce biçimi olarak da operayı görmüştüm; belki bunun nedeni, kötü kullanımlara konu yapılmış can çekişen dilimizde sözün büyüsel bir etkiyi içerdiğine bundan böyle pek inanmayışımdı; oysa müziği bugün bile dallarında cennet elmaları yetişebilecek diri bir ağaç gibi görüyordum. Şiirlerimde, yazılarımda bir türlü başaramadığım şeyi gerçekleştirip insan yaşamım hayranlık uyandıracak yüce bir anlamla donatacaktım. Doğanın masumiyeti ve bitimsiz zenginliğine övgüler döşenecek, yürüyüp geldiği yolu öyle bir noktaya kadar izleyecektim ki, kaçınılmaz acı ve ıstırapların zorlaması karşısında us'a, uzaklardaki bu karşı kutba yönelecek, yaşamın

doğa ve us'tan oluşan bu iki kutup arasındaki salimim, gökyüzüne gerilmiş bir gökkuşağı gibi neşe saçarak, oyunsu bir hava içinde, bir mükemmelliği içererek sergilenecekti.

Ama ne yazık ki operayı sona erdiremedim bir türlü Yazarlık alanındaki çalışmalarımda yaşadığım bir durumla burada da karşılaşmıştım. Kaleme almayı önemli bulduğum şeylerin Goldene Topf ta ve Heinrich von Ofterdingen'de benim üstesinden gelebileceğimden bin kez daha saf ve temiz şekilde söylendiğini gördükten sonra yazmaktan el çekmiştim. Şimdi operada da aynı durumu yaşıyordum. Müzik alanında yıllar yılı ön çalışmalar yaptıktan ve birden çok metin taslakları hazırladıktan sonra yaratacağım eserin gerçek anlam ve içeriğini şöyle bir kez daha olanca dikkatle gözden geçirince birden şunu gördüm ki, benim operayla amaçladığım şey Sihirli Flüt'te çoktan harikulade biçimde gerçekleştirilmişti.

Bu yüzden opera çalışmasını bir kenara kaldırıp kendimi tümüyle büyünün pratik yönüne verdim. Sanatçılık düşün kuruntusuyla, gerek Goldene Topf, gerek Sihirli Flüt gibi bir eser yaratma yeteneğinden yoksunsam, o zaman bir büyücü olmak için doğduğum kuşkusuzdu. Lao Tse'nin ve I Ging'in Doğu yolunda yürüyüp çoktan öyle bir yere varmıştım ki, gerçek denen şeyin ne kadar rastlantıya bağlı, ne değişken bir şey olduğunu çok iyi öğrenmiştim. Ve şimdi bu gerçeği majik yoldan sıkıştırıp istediğim yönde etkilemeye çalışıyordum, doğrusu bu da pek haz veriyordu bana. Ancak, şunu itiraf edeyim ki, ak büyü denen o sevimli bahçeyle yetinmediğim zamanlar oluyor, içimdeki o küçük diri alev beni kimi vakit kara büyü tarafına da çekiyordu.

Yetmiş yaşını geçmiş, kısa bir süre önce iki üniversite tarafından fahri doktorluk ünvanıyla taltif edilmiştim ki, genç bir kızı büyü yoluyla baştan çıkarmaktan dava edildim. Tutukevinde resim yapmama izin verilmesini

istedim, izin verildi, eş dost da boya getirdi, gereken araç ve gereçleri sağladı. Kaldığım hücrenin bir duvarını küçük bir kır manzarasıyla donattım. Böylece yeniden sanata dönmüştüm; bir sanatçı kimliğiyle o zamana kadar yaşadığım tüm fiyaskolar, beni bir kez daha dünyanın en tatlı içkisiyle dolu bu bardağı boşaltmakta, bir kez daha oyun oynayan bir çocuk gibi kendime küçük ve şirin oyunsu bir dünya kurup gönlümün isteklerine doyum sağlamaktan, tüm bilgelikleri ve soyutlamaları üzerimden silkip atarak bir kez daha yaratıcılığın ilkel hazzına yönelmekten beni alıkoymamıştı. Yeniden resim yapmaya başlamıştım, boyaları karıp fırçayı içlerine daldırıyor, bütün o sonsuz büyüleri, zincifrenin şen şakrak, sarının dolgun saf, mavinin derin dokunaklı ahengini ve onların en uzak, en soluk griye kadar varan karışımlarındaki müziği bir kez daha hayranlıkla yudumluyordum. Yaratıcılık oyununu mutlu ve çocuksu bir hava içinde sürdürüyordum, dediğim gibi hücremin duvarına bir kır manzarası oturtmuştum. Bu manzara, yaşamımda bana haz veren ne varsa içeriyordu hepini; ırmakları ve dalları, denizleri ve bulutları, ekin biçen köylüleri ve bana zevk veren daha pek çok güzel şeyi kendisinde barındırıyordu. Resmin ortasından ise küçücük bir tren geçmekteydi. Bir dağa tırmanan trenin baş kısmı, bir elmanın içindeki kurt gibi dağın koynuna girmiş bulunuyordu. Lokomotif küçük bir tünelden içeri dalmıştı ve tünelin kara yuvarlak ağzından top top dumanlar çıkıyordu.

Oynadığım yaratıcılık oyunu beni hiç daha bu seferki kadar büyüleyip hayran bırakmamıştı. Sanata dönmem, bir tutuklu ve sanık olduğumu, yaşamımı bir tutukevinden başka yerde noktalama umudunun pek olmadığım bana unutturmakla kalmamış, büyü alanındaki çalışmalarımı da unutmamı sağlamıştı; elimdeki ince fırçayla minik bir ağacın, ışıl ışıl küçük bir bulutun resmini yapmam, yeteri kadar yaman bir büyücü olduğum duygusuyla doldurmuştu içimi.

Bu arada gerçekten tümüyle kendisine ters düştüğüm o gerçek, kotarmakta olduğum dünyamla alay ediyor, onu yıkıp atmak için elinden geleni geri koymuyordu. Hemen her gün gelip beni hücremden alıyorlar, gardiyanların gözetiminde alabildiğine sevimsiz odalardan içeri sokuyorlardı; bir sürü kâğıdın başında oturan sevimsiz yüzlü insanlar beni sorguluyor, söylediklerime bir türlü inanmaya yanaşmıyor, bana çıkışıyor, bazen üç yaşındaki bir çocuk, bazen de hin oğlu hin bir caniymişim gibi davranıyorlardı. Kalem odalarının, kâğıtların, dosyaların bu acayip ve gerçekten cehennemsi dünyasını tanımak için bir sanık olmaya gerek yok. Kalem odalarının cehennemi, insanların ne tuhafsa kendileri için yarattıkları cehennemlerin en korkuncu görünmüştür bana hep. Bir evden başka bir eve taşınmak istemen, evlenmeye kalkmam bir pasaporta ya da kimlik cüzdanı çıkarayım demen yeter, kendini o saat bu cehennemin göbeğinde buluverirsin, bu kâğıtlar dünyasının havasız mekânında buruk saatler geçirirsin artık; sıkılıp duran, öyleyken acele eden asık suratlı insanlar tarafından sorgulanır, paylanıp azarlanır, en basit ve en doğru sözlerine bile inanılmadığına tanık olur, bazen bir ilkokul öğrencisi, bazen bir cani davranışı görürsün. Evet, herkes bilir nihayet bunu, kağıtların bu cehenneminde çoktan boğulup gider, kuruyup solardım ya, neyse ki boyalarım avuttu beni, içimi şenlendirdi, benim resmim, benim o güzelim küçük kır manzaram bana yeniden soluyacağım havayı sağladı, hayatta tuttu beni.

Bir gün yaptığım resmin önünde dikiliyordum ki, gardiyanlar o sıkıcı davetiyeleriyle çıkıp geldiler yine, beni mutlu çalışmamdan koparıp almak istediler. Ansızın bir bezginlik çöktü üzerime; bütün bu olup bitenler, bütün bu zalim ve ruhsuz gerçek karşısında tiksintiye benzer bir duygu içimi kapladı. Bütün gün çektiğim eza ve cefaya bir son vermenin zamanı gelmiş gibi göründü bana. Madem o masum sanatçı oyunlarını oynamakta beni

rahat bırakmıyorlardı, ben de ister istemez yaşamımın pek çok yılını adadığım o ciddi sanatlara, hünerlere yönelecektim; büyü ve sihir olmadan bu dünyaya katlanılacak gibi değildi.

O Çin kuralını anımsayıp nefesimi bir dakika süreyle tutarak gerçek kuruntusundan kendimi koparıp aldım. Ardından gardiyana nazikçe rica edip bir dakika sabretmesini istedim, resimdeki trene binip aksayan bir yerine göz atacağımı söyledim. Gardiyanlar her zamanki gibi güldüler, çünkü bana kaçık gözüyle bakıyorlardı.

Bunun üzerine kendimi ufaltıp resimden içeri daldım, minik trene atlayıp küçük ve kara tünelde yol almaya başladım. Tünelin yuvarlak ağzından bir süre top top dumanlar çıktı, derken kesildi dumanların arkası; dumanlarla duvardaki resim silinip gitti, resimle de ben kayıplara karıştık. Gardiyanlar, büyük bir şaşkınlık içinde geride kala kaldılar.

Kardeş Antonio'nun Ölümü

Pek saygıdeğer hanımefendi ve İsa'da aziz kızkardeşim! Ricanıza uyarak hu mektubumda davranışımdan ötürü sonradan beni nedamet duygusuna sürüklemeyeceğine güvenerek benden işitmek istediklerinizi size aktaracağım. Çünkü bildiğiniz gibi sizi hiç tanımıyorum; ama cennetmekân bu kişiyi sizin eskiden tanıdığınıza inanmamam için neden yok, dolayısıyla bu mektubu kusurlarımı hoşgörüyle karşılayarak okuyup değerlendiriniz lütfen.

Cennetmekân Poverello'nun aziz kardeşimiz diye nitelediği ölüm, pek çok kişiyi kolay ve gönüllü bir av olarak gelip bulur. Aralarında gerek dini bütün kişiler, gerek yürekli insanlar olmak üzere bazıları da vardır ki, ancak çetin bir boğuşmadan sonra ve ne kadar kin besleseler gözlerine az görünen bir düşmana gönülsüz teslim olur gibi ölüme teslim olurlar. Benim saygıdeğer ahret kardeşim Antonio da söz konusu kişilerden biriydi; bu dünyadan göçüp gidişi yüreğimi öylesine derin dehşetle, öylesine derin bir şaşkınlıkla doldurdu ki, ne ağzından çıkan sözlerden bir tanesini, ne yüzündeki kırışıkları unuttum ne de ellerinin rasgele bir devinimi aklımdan çıkıp gitti.

Kuşkusuz hayata gözlerini yumduğunu görmüş değilim, ama ölümünden pek kısa süre öncesine kadar yatağının başındaydım. Bu konuda ne biliyorsam şevk ve gayretle not ederek size yollayacağım. Rahmetliye karşı duyduğum gerçek saygı böyle bir şeyi yapmama engel değil, çünkü pek çok düşünüp taşındıktan sonra şuna kesinlikle inandım ki, Antonio övülmeye değer bir ölümle göçtü bu dünyadan ve sadık kullarından biri olarak Tanrı'nın rahmetine kavuştu.

Soğuk bir sabahtı, dört ay öncesiydi; Antonio Kardeşin yanından bir haberci gelip bana şöyle seslendi:

"Durma kalk, hemen koş, Peder Antonio ölmek üzere, birkaç saatlik ömrü kaldı."

Bunu duyunca irkildim, gezi sopamı alıp adamın peşine takıldım, aceleyle tepeyi tırmanmaya koyulduk. Yol uzun, üstelik sarptı, güçlükle yürüyorduk. Ancak altı saat sonra bir mola verdik, ardından kalkıp iki saat daha yürüdük; üzüntü ve büyük telaş yüreklerimizi sıkıştırıyor, önemsiz birkaç sözden başka bir şey konuşma isteğini duymuyorduk. Beni alıp götürmek için yarı geceyi koşarak geçirmiş haberci öylesine bitkin düşmüştü ki, onu çaresiz yol kenarında bırakıp yalnız başıma ilerlemeye koyuldum. Sanki pek çok yıl gençleşmiştim, bir solukta tepeyi tırmanıp Antonio kardeşin kulübesine vardım. Yatakta yatıyordu kendisi. Sakin sakin yatıyor, güç bela nefes alıp veriyordu, yüzüne de ölümün gölgesi düşmüştü. Yatağın yanı başına oturup kendisini rahatsız etmemeye çalışarak dikkatle sağ elini tuttum. Gelgelelim, çok yaşlı biriydim, hayli uzun yolu yürümekten yorgun düştüğüm için bir ara dalmışım. Bir saat sonra gözlerimi açtığımda baktım ki ne göreyim, hastanın kendisi bu kez benim elimi tutmuş, gözlerini de bana dikmişti, ama ağzından bir söz çıktığı yoktu. Uyuduğum için utanmıştım, yüreğimi bir sıkıntı bastı.

"Antonio Kardeş," dedim. "Bak, ben geldim seninle vedalaşmak için. Ne mutlu sana, pek yakında Tanrı’nın huzuruna çıkacaksın."

Antonio susup sesini çıkarmadı, sözlerime inanmamış gibi her zamankinden değişik bir gülümsemeyle gülümsedi. Ben sandım ki, uyuduğum için benimle alay ediyor; yüzümü kızartıp affını diledim, ayrıca kendisine nasıl bir hizmette bulunabileceğimi sordum.

"Kapıyı ardına kadar aç!" dedi bunun üzerine. Ben de onun dilediği gibi yaptım. Baktım ki yeniden susuyor, benden ne gibi bir hizmet beklediğini

bir kez daha sordum.

"Çatıyı da aç!" dedi Antonio Kardeş, eliyle tavanı göstererek. Ben de kulübeden çıktım, tavandan iki kalası çıkarıp aldım yerinden, söz konusu isteğin ne anlama geldiğine akıl erdirememiştim. Yeniden kulübeye dönüp yatağına yaklaşınca, baktım Antonio Kardeş'in gözleri çatıdaki deliklerdeydi. Derken yine o acayip şekilde gülümsediğini gördüm.

"Altı gün var ki gökyüzünü görmedim," diye yükseltti sesini, tekrar yanı başına oturmamı istedi. Ben, hemen isteğini yerine getirdim; birden Antonio Kardeş bağıra bağıra, gür bir sesle konuşmaya başladı. Gözleri yanan mumlar gibi ışıl ışıl parıldıyor, elleri bir topluluk önünde konuşan bir adamın elleri gibi oynayıp duruyordu. Şu sözler çıktı ağzından:

"Ey hayat ve ölümden söz eden sizler, ne biliyorsunuz bu konuda? Hanginiz daha önce acı bir ölümle öldünüz ki, ölümü tanıyabilesiniz? Ama hayat konusunda da fazla bir şey bildiğiniz yok, gözleriniz bulanık görüyor çünkü, duyularınız da tembel, miskin. Oysa ben hayatın ne olduğunu biliyorum, çünkü gözlerim aydınlık içindeydi hep ve bugün de ölüm yatağımın baş ucunda dikiliyor. Yeryüzünün ne kadar büyük olduğunun, ne harikalarla dolup taştığının farkındayım, denizin büyüklüğünü ve acımasızlığını biliyorum. Ve Tanrı şahidimdir ki güneşin şu dar aralıktan kulübemin içine yolladığı bir lokma ışık, şimdiye kadar insanların bana verdiğinden daha çok hazla dolduruyor içimi.

Oh, canım tatlı güneş! Uzakların canım enginliği! Üzerlerinde dikildiğim canım dağlar, sularından içtiğim canım pınarlar! Uzaklardaki canım yurdum ve canım çocukluğum! Siz zavallı, siz mutsuz insanlar! Nasıl da hayatınız vaktinden önce kumlarda yitip giden bulanık bir su gibi zenginlikler ve hazlardan yoksun akıp gidiyor! Durmayın, açın şu gözlerinizi de yaşadığınız dünyanın ne harikulade, ne doyumsuz bir şey olduğunu görün! Tanrım, mehtabın aydınlattığı bir ovadaki yumuşaklığa,

gizemselliğe bakın bir; bağrından güneşin boy verip yüz gösterdiği denizin ışıl ışıl görkemine bakın!"

Bana bu konuşma doğrusu tuhaf gelmişti, Antonio Kardeş'in Tanrı'nın adını ağzına almaksızın gözlerini yumacağından tasa etmeye başlamıştım. Hafifçe dürttüm kendisini ve elimle işaret edip durumu anlatmaya çalıştım. Ama o kısa bir süre susup sesini çıkarmadı, ardından gülümsedi, sonra da çok alçak bir sesle şöyle dedi:

"Gennaro Kardeş, sen bugün tepesinden bakınca denizin ve yüce karlı dağların görülebildiği yamacı tırmanarak buraya geldin. Hani bir akçaağaç vardır tepede, sonra çilekeş Hazreti Meryem'in bir tasviri. Bildin mi?"

Ben evet deyince, konuşmasını sürdürdü Antoni Kardeş. "Güzel, bildin demek. Belki o tepeden kasırgaların denize doğru akın ettiğini gördün bazen, uzaklardaki beyazlara bürünmüş dağların üstünde mavi boşluğu ve aydınlık bulutları gördün. Akçaağacı gördün ayrıca ve yuvarlak gölgesinde uzanıp dinlendin. Yapraklarının kokusunu soludun, denizden gelen havayı soludun ve gözlerin senden önce yola koyulup o güzelim, ışıl ışıl çayır çimenlerden aşağılara uzandı."

"Evet," diye yanıtladım. "Her şey tıpkı bana söylediğin gibiydi, bütün bunları yaşadım sık sık."

"Güzel," dedi Antonio Kardeş. "İşte bunları bir daha göremeyeceğim ben, dağları da, akçaağacı da, denizi de, ışıl ışıl çayır çimenleri de göremeyeceğim."

"Öyle," diye yanıtladım. "Bir daha o tepeye gidemeyeceksin, Tanrı'nın meleklerinin arasına karışacaksın."

"Ve doğduğum kenti," diye ekledi Antonio Kardeş, "... ve bizim ırmağı, bütün bunları da göremeyeceğim artık".

"Evet, göremeyeceksin," diye yanıtladım ben yeniden, "Tanrı böyle istiyor çünkü."

Bunun üzerine, "Ah kardeşim," diye yükseltti sesini Antonio Kardeş birden. "O ırmağı, o mavi gökyüzünü ve yeryüzünün tadına doyulmayacak bütün o güzelim nesnelerini senden daha çok seviyorum, bütün insanlardan daha çok, Tanrı'nın bütün meleklerinden daha çok!"

Birden yüreğime öyle bir korku çöktü ki benzim sarardı, diz çöküp dua ettim. Sonra doğrulup hasta Antonio Kardeş'e şöyle dedim: "Söylediklerini işitemedim. Ama yalvarırım, Tanrı'yı bütün denizlerden, bu dünyanın tadına doyulmayacak bütün varlıklarından daha çok sevdiğini açıkla bana!"

Bunun üzerine Antonio Kardeş başını eğdi biraz; gördüm ki gözleri yaşlarla dolmuştu. Ve ağzını açıp şöyle dedi:

"Yüce Tanrım, hayatımdan daha çok seviyorum seni, ruhumdan rahmetini esirgeme!"

Ardından hiç konuşmadım, artık yanı başında oturuyordum, güneş kulübeden çekilip gidene kadar birlikte ağlaşıp sızlaştık. Derken onun bir kez daha yüksek sesle bağırdığını duydum. Ruhunu teslim etmek üzere olduğuna inanıp kendisini kutsadım. Büyük bir huşu içinde sustu bir süre, sonra can ve gönülden teşekkürde bulunarak benden kalkıp gitmemi istedi.

"Git şimdi, aziz kardeşim," dedi. "Geldiğin yerde seni arayacaklar. Bırak beni, yalnız başıma can vereyim; çünkü biliyorum, bundan sonra ateşten korkar gibi ölüm manzarasından korkacaksın. Gitmeden kutsayayım seni!"

Can ve yürekten kutsayıp öptü beni, bir babanın oğlunu öpmesi gibi tıpkı; oysa benden birazcık yaşlıydı, o kadar. Dileğini yerine getirip yalnız bıraktım kendisini, geldiğim yere dönmek için yolu tuttum. Ne var ki ruhum bir ürperti içindeydi, yüreğim parçalanıyor, içim kabarıyordu. Dua edip sızlanarak yürüyordum, tam o akçaağacın yanına varıp doğan ayın ışığıyla denizin nasıl parıldadığını görür görmez, içimdeki üzüntü iyice bastırdı üzerime, yere yıkıldım, öldürülmüş biri gibi uzun süre yatıp kaldım öyle.

Yeniden doğrulup ayağa kalktığımda yamacın gerek bu, gerek öbür başında engin ovaların beyaz bir ışık içinde yüzdüğünü gördüm, gökyüzü de yıldızlarla donanmıştı.

O zamandan beri aziz kardeşim Antonio hiç aklımdan çıkmadı, bütün konuşmalarını, yaşayışını, duygu ve düşüncelerini sık sık anımsadım. Antonio Kardeş'i cennetmekân bir bilgeye dönüştüren Tanrı'nın sevgisindeki bitip tükenmez gücü görüyordum. Çünkü daha önce Antonio Kardeş servet sahibi bir soylu ve sefahat hayatı süren biri değildi sadece, aynı zamanda bir şairdi, dünyevi bilimlerin tanınmış bir dostuydu. Yunanca biliyordu hatta, ruhumuzun gereksinim duymadığı diğer pek çok beceriye sahipti. Örneğin, soylu bir kadına günahkâr bir sevgiyle bağlanmış, Latince şiirlerle dolu koca bir kitabı kendisine adamıştı. Ayrıca, kendisini tanıdığım, dindarlığı ve bilgeliği dolayısıyla kendisine büyük saygı gösterdiğim zamanlarda da pek çok kez yazarlar, şairler gibi konuşmuştu; cezbeye kapılmış gibiydi adeta, sanki bir ruh, bir can sahibiymişler gibi dağlara ve rüzgârlara seslenmişti. Bir defasında bu yaptığının kutsallıkla bağdaşmayan, hatta putperestlikle ilgili bir davranış olduğunu söyleyerek alçakgönüllülükle eleştirecek oldum kendisini. Ama o pervasızca gülerek şöyle dedi: "Bilmiyor musun ki, bütün bu varlıkları Poverello, bizim kardeşlerimiz diye nitelemiştir, kuşları ve diğer hayvanları karşısına alıp onlara vaazda bulunmuştur? Tanrı hakkı için biliyorum ki, kırda bayırdaki her ot kutsaldır ve Tanrı için azizdir. Ve sesleri hiç çıkmayıp suyun içinde yaşayan balıklar da yine azizdir Tanrı için, adaşım olan o kutsal, o ermiş kişi de balıklara İncil'den vaazda bulunmuştur."

Böylece, bazen insanlara karşı hoyrat ve sert duygular taşıyan gönlü doğal ve şirin nesnelere kayıyordu daha çok; ayrıca bütün hayvanları, hatta en küçük sinekleri ve böcekleri kutsal diye niteleyip onlara büyük bir hoşgörü ve sevecenlikle yaklaşıyordu. Çünkü bir ara şöyle demişti: "Bir

insanın canını acıttın mı, senden intikamını alabilir bunun ya da seni bağışlayabilir. O masum bitki ve hayvanlara gelince, Tanrı onları insanların eline teslim etmiştir ki onları sevsin, kendilerinden güçsüz kardeşleriymiş gibi onlarla bir arada yaşasınlar. Bir insana sevgi gösterdin mi, teşekkürle, sevgiyle öder karşılığını. Oysa bir böceği, bir balığı, bir kuşu, bir bitkiyi ya da çalıyı koruyup gözetir, hele ona sevgi gösterirsen, Tanrı'nın kendisine göstermiş olursun bu sevgiyi. Günün birinde dini bütün bir Hristiyan ve bir vaiz olarak ölür de onun karşısına çıkarsan, belki sana sorar: Ne diye falan filan solucanı ayağının altında ezdin bakayım? Neden o çiçeği kopardın ve kaldırıp attın sonra? Neden bu dalı kırdın? Yaptıklarını onlara değil, bana karşı yaptın sen."

On yılı aşkın bir zaman önce Antonio Kardeş çok uzun ve güzel bir şiir yazdı arılar üzerine, onların toplu olarak nasıl bir arada yaşadıklarını, nasıl ilginç bir yöntemle ballarını hazırladıklarını anlattı. Bu şiiri kendisi okudu bana, şiirdeki sözlerin gerçeklik ve güzelliğine doğrusu bayıldım. Ancak, bir başka defa kendisine sorup da, madem Tanrı onu bir şair yapmış, ne diye Kurtarıcı İsa'nın çektiği çileleri ya da cennet—mekân kilise babalarının yaşamını dile getirmediğini anlamak isteyince, çok ciddi bir tavır takınarak beni tersledi.

"Nedeni mi, anlatayım," dedi. "Tanrı'ya ve onun kutsal adına dizelerde yer vermeyi nasıl göze alabilirim, çünkü onun eserlerinden en küçüğü bile o arılar gibi işte öylesine olağanüstüdür ve kolay kolay akıl erdirilecek gibi değildir."

Ama yeter bu konuda söylediklerim. Siz Antonio'nun bu dünyadan göçüp gitmesine ilişkin şeyler duymak istemiştiniz benden, dolayısıyla ben de size bu konuda sonradan kulağıma gelen az buçuk bir bilgiyi not edip yollayacağım.

İsteğini yerine getirip ölüm döşeğindeki Antonio’dan ayrılmamdan sonra, bir keçi çobanı ziyaret etmiş kendisini ve kardeşimizin ölümüne kadar da başında beklemiş. Antonio’yu pek güçsüz durumda bulmuş; ama Antonio Kardeş gözleri açık yatıyormuş, çoban kendisine ne gibi bir hizmette bulunabileceğini sorunca cılız bir sesle teşekkür etmiş, herhangi bir yardım isteğinde bulunmamış. Bir süre sonra çok yavaş bir sesle, ama tamamen kendinde, konuşmaya başlamış. Çobana sürüsüyle ilgili sorular sormuş, bunların sayıları, isimleri, yaşları ve cinsleri üzerinde bilgi edinmek istemiş, bir çobanın başka çobanlarla konuştuğu gibi konuşmuş tıpkı. Sonra da şu soruyu yöneltmiş çobana: "Sürünün içinde küçük oğlaklar da var mı?" Çoban var deyince, Antonio Kardeş çeşitli ot isimleri saymış, genç yavrular hastalanırsa bu otların onları iyi edeceğini söylemiş. Otlardan birkaçını çoban önceden biliyormuş, ama birkaçı yabancıymış kendisine, işte bunların nasıl şeyler olduğunu can çekişmekte olan Antonio Kardeş gayet açık seçik anlatmış.

"Unutma," demiş çobana. "Senin bütün bu oğlakçıklar sayıları pek fazla olmasa da Tanrı tarafından yaratılmıştır, onun ihsan ve inayetinin canlı mucizeleridir. İyilik yapmak istiyorsan, bana değil, onlara yapmalısın, çünkü ben kırık bir kadeh gibiyim, yaşamım artık kapatılmaz bir gedikten akıp gidiyor. Ne var ki, yaşadığın her gün beni düşünmekten geri kalma ki, yaşamaktan kıvanç duyabilesin. Çünkü gün gelip senin gücün kuvvetin de kalmayacak, sen de ölümü tadacaksın, düşüncelerle düşünülemeyecek kadar acı ölümü. Yaşamın ne kadar zor olursa olsun, dostum, ölüm ondan daha zor ve korkunçtur. Bunu bil ve yaşadıkça yeni güne sevinçle kucak aç."

Antonio Kardeş bunları söylemiş ve uzun bir süre dinlenmiş ardından, gücü kuvveti giderek kendisini terk etmeye başlamış. Ama ölmeden bir kez daha konuşmuş ve de şu tuhaf sözler çıkmış ağzından: "Kim bir kadın ister de kadının onu sonradan bir daha arzulayıp arzulamayacağını bilmezse acı

çeker o kimse, kendisini kötü günler bekler ve her erkeğin yüreğinde duyumsadığı şeydir bu. Ne var ki, kim bir kez Tanrı'yı arzular ve ona sevgiyle yaklaşırsa, onun çektiği acı daha da büyüktür ve bu acı sona ermez hiç, çünkü Tanrı'nın sevgisinden emin olup olamayacağını asla bilmez."

Bundan sonra hiç konuşmamış Antonio Kardeş. Ama çobanın anlattığına göre, giderek aydınlanıp parıldayan gözleriyle çevresine bakınmış; bu arada kendi elini büyük bir dikkatle ve adeta hayrete kapılarak gözden geçirip incelemiş, ardından da pek çok kez başını sallamış. Derken anlatılmayacak kadar sevecen ve insanı hüzne boğan bir gülümsemeyle gülümsemiş, çok geçmeden teslim etmiş ruhunu. Huzur içinde yatsın!

İlgili konuda size aktaracağım daha fazla bir şey bilmiyorum. Bu birazcık bilgiyi kabul buyurunuz lütfen. Tanrı sizi kutsasın! Hizmetkârınız ve İsa'da kardeşiniz.

Fra Genarro

Büyücünün Çocukluğu

Yalnızca anne ve babamla öğretmenlerim eğitmedi beni, yüce, gizli ve gizemsel güçler de eğitimimde rol oynadı. Bu güçler arasında Tanrı Pan da bulunuyordu, kendisini dans edip duran küçük bir Hint putu olarak dedemin camlı dolabında görürdüm hep. Gerek bu tanrı, gerek daha başkaları çocukluk yıllarımda beni yalnız bırakmadı, daha ben okuyup yazmasını öğrenmeden çok önce Doğu'nun alabildiğine eskilere uzanan imge ve düşünceleriyle ruhumu öylesine doldurdular ki, sonradan Hint ve Çin bilgeleriyle tanıştığımda bunu eski bir tanışıklığın yinelenmesi gibi duyumsadım, bir yuvaya dönüş olarak algıladım. Ama yine de Avrupalı sayılırım, üstelik aktif yay burcunda dünyaya açtım gözlerimi ve yaşam boyu Batı dünyasının hırçınlık, açgözlülük ve dindirilmez merak gibi erdemlerine uygun davranmaya çalıştım. Tanrıya şükür, çocuklardan pek çoğu gibi yaşam için zorunlu ve alabildiğine değerli bilgileri henüz okula başlamadan edindim, öğretmenlerim elma ağaçları oldu, yağmur ve güneş, ırmak ve ormanlar, arılar ve böcekler oldu bu konuda. Pan oldu ayrıca, dedemin hazine dairesindeki bu dans edip duran put oldu. Dünya yabancım değildi, hayvanlarla hiç korkup çekinmeden düşüp kalkabiliyor, yıldızlarla rahatçacık ahbaplık edebiliyordum; meyve bahçeleriymiş, akan sularmış, balıklarmış, hepsinin anlıyordum dilinden, bir sürü de ezgi biliyor ve söylüyordum. Büyücülük ve sihirbazlıktan da anlıyordum, ama ne yazık ki sonradan pek çabuk unuttum bu hüneri, ama ilerlemiş yaşımda yeniden öğrenmeden duramadım. Çocukluğun akıllara durgunluk veren bütün bilgeliğiyle donatılmıştım.

Daha sonra okulda öğrendiklerim gelip eklendi bu bilgilere. Okulda öğretilenleri bellemek benim için işten değildi ve bana zevk veriyordu. Okuldakiler akıllıca davranıp yaşam için zorunlu o asık suratlı becerileri bize kazandırmaya pek uğraşmıyor, bizimle çokluk benim hoşlandığım oyunsu ve tatlı söyleşiler yapıyor, bazısı ömür boyu belleğimden silinip gitmeyen bilgileri bize aktarmaya bakıyorlardı, bugün bile o zamanlar öğrendiğim pek çok güzel ve esprili Latince sözü, şiir ve özdeyişi, ayrıca dünyanın çeşitli kıtalarındaki pek çok kentin nüfusunu, kuşkusuz bugünkü değil, seksenli yıllardaki nüfusunu hâlâ unutmuş değilim.

On üç yaşına gelinceye kadar ilerde ne olacağım, hangi mesleği seçeceğim konusunu ciddi olarak düşünmedim. Bütün oğlan çocukları gibi ben de meslekler içinden kimilerini seviyor ve bu meslekte çalışanlara imreniyordum. Avcılar bunlar arasındaydı örneğin, salcılar, sürücüler, ip cambazları, kuzey kutbuna gidip gelen gemiciler bunlar arasındaydı. Ama hepsinden çok büyücülükteydi gözüm. Ruhumdaki dürtü ve eğilimlerin hepsinden daha güçlü, hepsinden daha içtenlikli algıladığım doğrultusuydu bu: "gerçek" diye nitelenen ve bazen bana büyüklerin kendi aralarında saptadıkları bir saçmalık gibi görünen şeye karşı hoşnutsuzluk duyuyordum. Daha erken yaşta bu gerçeği bazen korkup çekinerek, bazen alayla yadsımaya başlamıştım; onu afsunlayıp büyülemek, onu büyüyle değiştirmek ve yüce bir aşamaya çıkarmak özlemiyle yanıp tutuşuyordu içim. Bu büyüleme arzusu, küçüklüğümde dış dünyadaki çocuksu hedeflere yöneldi; örneğin, ah bir kışın elma ağaçlarında elmalar oldursam da hokus pokus cebimdeki para cüzdanımı altın ve gümüşle doldursam deyip duruyor, düşmanlarımı ilkin büyüleyip oldukları yere çivilediğimi, ardından büyüklük gösterip eski hallerine döndürerek onları utandırdığımı, savaştan zaferle çıkıp kendimi kral ilan ettirdiğimi düşlüyordum; toprak altındaki defineleri çıkarmak, ölüleri diriltmek, kendimi görünmez duruma sokmak

istiyordum hep. Özellikle kimsenin beni göremeyeceği bir kılığa girmek, çok önemsediğim ve elde etmek için can attığım bir hünerdi. Bütün sihirli güçler gibi bu hüneri de ele geçirmek için duyduğum arzu, yaşam boyu değişik kılıklara girerek eşlik etti bana. Örneğin, ilerde büyüyüp de yazarlık mesleğine atıldığımda ikide bir, kaleme aldığım yapıtların arkasına gizlenip kimsenin beni görmemesine çalıştım, adımı değiştirip anlamlı ve oyunsu isimlerin arkasına gizlendim. Bu davranışım ne tuhafsa meslektaşlarım tarafından sık sık eleştirildi, yanlış yorum ve değerlendirmelere konu edildi. Geriye baktığım zaman şunu söyleyebilirim ki, bütün yaşamım bu sihirli güce kavuşma özleminin damgasını üzerinde taşıdı. Büyülü isteklerimin kendisini hedef aldığı nesneler zamanla nasıl değişti, insanları bir an gelip dış dünyadan nasıl kopararak kendi içime aktardım, nasıl yavaş yavaş dışımdaki nesneleri değil, kendimi değiştirme amacına yöneldim, nasıl sihirli şapkanın altındaki o yavan görünmezliği atarak yerine bilen birinin, bilip tanıyan, ama kendisi hep bilinip tanınmadan kalan birinin görünmezliğini geçirmeye uğraştım, işte size yaşam öykümün içeriği.

Yerinde duramayan mutlu bir çocuktum; o renkli güzelim dünyayla oynayan, hiçbir yerde yabancılık çekmeyen, hayal ve düşlerin balta girmemiş ormanlarında olduğu kadar hayvanlar ve bitkiler dünyasında da elini kolunu sallayarak dolaşan, güç ve yeteneklerinin kıvancını yüreğinde duyan, yakıp kavurucu isteklerin kendisine üzüntü değil, mutluluk bağışladığı bir çocuk. O vakitler kimi tılsım ve büyülerin, kendim pek farkına varmadan, ileriki yıllarda hiç başaramayacağım kadar mükemmel üstesinden geliyordum. Başkalarının sevgisini kolaycacık kazanıyor, başkalarını kolaycacık etkim altına alabiliyordum; arkadaşlarla oynanan oyunlarda çete reisi ve komutan gibi rollerin bana verilmesini kolaycacık sağlayabiliyor, çevresinde pervane gibi dönülen esrarengiz bir kişi rolünü kolaycacık üstlenebiliyordum. Benden küçük arkadaşlarımla hısım ve

akrabalarımı, yıllar yılı, gerçekten sihirli güçlerle donatıldığım, cinlere perilere söz geçirdiğim, gizli defineleri, toprak altına saklanmış altınları bulup çıkarabileceğim inancı içinde yaşatmış, bana saygı duymalarını sağlamıştım. Anne ve babamın beni erken yaşta o yılan kılığındaki şeytanla tanıştırmalarına karşın, ben yine de uzun süre cennette yaşamıştım. Çocukluk düşüm uzun sürmüştü, dünyayı benim bilmiştim hep, her şey elimin altındaydı, her şey çevremi sarmış, kendileriyle güzel güzel oynamam için hazır bekliyordu. İçimde bir hoşnutsuzluk mu belirdi, bir özlem mi duydum, neşeyle dolup taşan dünyanın üzerine gölgeler mi düştü, kendi dışımdaki bu dünyaya kuşkulu gözlerle bakmaya mı başladım, bir başka dünyanın, hayal ve düşlerin o daha özgür, daha uysal dünyasının kapısını aralayıp içeri girmekte çokluk hiç güçlük çekmiyor, hayaller, düşler dünyasından dönüp geldiğimde, dış dünyayı yine eskisi gibi sevecen ve sevimli karşımda buluyordum. Evet, uzun süre cennette yaşadım.

Evimizin bahçesinde latalardan çatılmış küçük bir bölme vardı; burada tavşan besliyor, ehlileştirdiğim bir karga besliyor, bölmeye kapanıp adeta bitimsiz saatler geçiriyordum, her biri bir çağ kadar uzun saatler, sıcacık bir hava içinde, bir şeylere sahip olmanın hazzını tadarak geçirilen saatler. Tavşanlar yaşam kokuyordu, ot ve süt kokuyor, kan ve çiftleşme kokuyordu. Karganın hoyrat bakışlı siyah gözlerinde ise ezeli ve ebedi yaşamın kandili sürekli yanıp durmaktaydı. Her zamankinden değişik sonsuz zamanlar geçiriyordum bölmede, akşamleyin bir parçacık mum ışığında, sıcacık ve uykulu hayvanların yanı başında, yalnız ya da bir arkadaşla beraber. Planlar yapıyor, toprak altından alabildiğine zengin defineler çıkarıyor, adem otları buluyor, şövalye olup düşmandan kurtarılması gereken ülkelere seferler düzenliyor, zaferi kazanıp haydutların boynunu vurdurtuyor, mutsuz halkı zorbalardan kurtarıyor, tutsakları salıyor, korsanların barındığı kaleleri yakıp yıkıyor, hainleri çarmıha

gerdiriyor, asi beylerin hayatlarını bağışlıyor, prenseslerin gönlünü fethediyor, hayvanların dilinden anlıyordum.

Dedemin kitaplığında devcileyin büyüklükte ağır bir kitap vardı, sık sık bu kitabın yapraklarını karıştırıp okumaya çalışıyordum. Dipsiz bir kuyuya benzeyen kitapta eski zamanlara ilişkin harikulade resimler bulunuyor, çokluk kitabı açar açmaz ışıl ışıl ve davetkâr karşısına çıkıyorlardı insanın, çoğu zaman da ara ara ele geçirilemiyor, kayıplara karışıyorlardı; sanki büyülenip ortadan kayboluyor, daha önce kitapta hiç yer almamışlar gibi göze gözükmüyorlardı. İşte bu kitapta bir öyküye rastlamıştım, güzel mi güzel, ama anlaşılmaz bir şeydi, dönüp dolaşıp okuyordum. Ama arandığında bulunamıyordu bazen; bulunması için, aramanın yıldızların parladığı bir saate denk düşmesi gerekiyordu. Çokluk düpedüz sır olup çıkıyor, kendisini gizliyor, adeta bir başka eve, bir başka semte taşınıyordu; bazen de okurken şaşılacak derecede insana dost davranıyor, nerdeyse anlaşılmazlığından tümüyle sıyrılıp çıkıyordu; bir başka zaman da hepten karanlığa gömülüyor, arkalarındaki loşlukta bazen kikirdeyen, bazen ah vah eden hayaletlerin seslerinin işitildiği tavan aralarının kapıları gibi insanın yüzüne kapıyordu kapısını. Her şey gerçekle, her şey büyüyle dolup taşıyor, bunların ikisi de yan yana ve içli dışlı yaşayıp gidiyordu, ikisi de bana aitti.

Ama dedemin hâzineyle dolu camlı dolabındaki o dans edip duran put her zaman aynı put değildi sanki; hep aynı yüzü taşımıyor, her vakit aynı dansı yapmıyordu. Bazen yabancı ve akıl ermez ülkelerde yabancı ve akıl ermez insanlar tarafından yontulup sonra kendisine tapınılan bir put, acayip ve biraz komik bir figürdü. Ama kimi zamanlar da büyülü bir nesneye dönüşüyor, önemli, hiç şakaya gelmeyen, kurbanlara susamış, hain, hoyrat, güvenilemeyecek, insanla eğlenen bir varlık olup çıkıyordu; beni kışkırtıyor, benim kendisiyle gülüp alay etmemi bekliyordu, sonra benden intikam alacaktı. Sarı metalden bir şeydi, öyleyken baktığı yönü

değiştirebiliyor, bazen yan gözle bana baktığı oluyordu. Öyle saatler de vardı ki, tümüyle bir simgeye dönüşüyordu; ne çirkin, ne güzeldi böyle saatlerde, ne iyi, ne kötüydü, ne gülünç, ne korkutucu; büyülü bir simge gibi yalın, eski ve tasarlanması zordu, kaya üzerindeki bir tutam yosun, çakıl taşı üzerindeki desen gibiydi; biçimi, yüzü ve dış görünüşünün ardında Tanrı vardı, sonsuzluk vardı; çocuk yaşımda bu sonsuzluğu ilerki yaşlarda tanıdığımdan daha az tanımıyor, ona daha az saygı göstermiyordum; henüz bir isim taşımıyordu benim için bu sonsuzluk, sonradan Şiva, Vişnu diyecektim bu sonsuzluğa, tanrı, yaşam, Brahman, Atman, Tao ya da ezeli ve ebedi anne diyecektim. Babaydı, anneydi bu sonsuzluk, kadın ve erkek, güneş ve aydı.

Camlı dolapta putun yanı başında ve diğer dolaplarda daha pek çok varlık ve nesne ya bir yere asılmış, ya dik ya da yatar konumda duruyordu; tahta tanelerden yapılmış tespihe benzer kolyeler, üzerlerine eski Hint yazısıyla bir şeyler çiziktirilmiş palmiye yapraklarından ruleler, sabuntaşından yontulmuş kaplumbağalar, ağaçtan, camdan, kuvarstan, kilden küçük putlar, işlemeli ipekten ve patiskadan örtüler, pirinç kupa ve çanaklar, hepsi de Hindistan’dan geliyordu bunların; Seylan’dan, palmiyelerle bezenmiş sahilleri, eğreltiotları, yumuşak başlı ve ceylan gözlü Sri Lankalılarıyla bu cennet adadan geliyor, ayrıca Siyam ve Burma’dan geliyordu. Hepsi de deniz ve baharat kokuyor, uzakların kokusunu kendilerinde taşıyor, tarçın ve sandal ağacı kokuyordu; hepsinde de esmer ve sarı ellerin dokunuşu vardı, tropikal yağmurların ve Ganj Nehri’nin ıslaklığını içeriyordu hepsi; ekvator güneşinde kurumuşlar, üzerlerine balta girmemiş ormanların gölgeleri düşmüştü. Bütün bu nesneler dedemindi; dedem, bu yaşlı ve saygın, bu heybetli, bu beyaz ve gür sakallı, her konuda bilgi sahibi, anne ve babamdan daha kudretli bu kişi ayrıca pek çok şeyin ve gücün sahibiydi, yalnızca Hindistan’dan gelmiş putlar ve oyuncak nesneler

değil, bütün o oyma eserler, tablolar, büyü ve sihirle kutsanmış eşyalar, Hindistan cevizi kabuğundan kupalar, sandal ağacından sandıklar, salon, kitaplık hepsi dedemindi. Beri yandan bir büyücüydü dedem, bilen biri, bilge biriydi; dünya yüzünde konuşulan ne çok dil varsa hepsini biliyordu, otuzdan fazlaydı bildiği dil, tanrıların dilini de biliyordu belki, yıldızların dilini de; Pali ve Sanskrit dillerini konuşup yazabiliyor, Kanaraca, Bengalce, Urduca, Sri Lankaca şarkılar söyleyebiliyor, kendisi Hıristiyan olmasına ve üçlü birliğe inanmasına karşın, Müslümanların ve Budistlerin nasıl ibadet ettiklerini biliyordu; yıllar ve yıllarca Doğu'nun sıcak ve korkulu ülkelerinde bulunmuş, kayıklar ve öküz arabalarıyla seyahat etmiş, atlar ve katırlar üzerinde yolculuk yapmıştı; kentimizin ve ülkemizin, yeryüzünün topu topu ufak bir parçasını oluşturduğunu dedem kadar iyi bilen yoktu. Ve yine dedemin herkesten iyi bildiğine göre, dünyada bir milyar insan bizimkinden ayrı bir dine mensuptu; âdetleri, dilleri, renkleri bizimkinden değişikti, başka tanrıları vardı bizimkinden; başka erdemlere değer veriyor, başka kötülükler işliyorlardı. Dedemi sevip sayıyor, aynı zamanda ondan çekiniyordum, elinden gelmeyecek bir şey yoktu çünkü, kendisinden her şey beklenebilirdi. Gerek dedemden, gerek onun kılık değiştirip put suretine bürünmüş Tanrı Panı'ndan habire yeni şeyler öğreniyordum. Nasıl yüzü ak sakallardan bir ormanla sarılmışsa, annemin babası olan bu adamın kendisinin de gizlerden bir ormanla kuşatılmıştı çevresi. Gözlerinde yaşama kanıksamışlık ve şen bir bilgelik, çehresinde ise bazen yalnızlıklar içinde bilen bir ifade ya da tanrısal bir kaynaktan fışkıran bir muziplik okunuyordu.

Pek çok ülkeden pek çok insan dedemi tanıyor, adeta taparcasına ona saygı gösteriyor, onu ziyarete geliyor, dedemle İngilizce, Fransızca, Hintçe, İtalyanca, Malezyaca konuşuyor, uzun söyleşilerden sonra geldikleri gibi sessiz sedasız kalkıp gidiyorlardı; belki dostlarıydılar dedemin, belki

elçileri; ama belki de dedemin hizmetinde çalışan, dedemin kendilerine verdiği görevi yerine getiren adamlardı. Çok iyi biliyordum ki, annemin çevresini saran o giz de, o esrarengiz, o çok eski hava da yine dedemden, bu akıl sır ermeyen adamdan kaynaklanmaktaydı; annem de hayli zaman dedemle Hindistan'da kalmıştı, annem de Malezya ve Kanara'daki insanların diliyle konuşup şarkılar söyleyebiliyor, pek yaşlı babasıyla o büyülü ülkelerin lisanlarını konuşarak sohbet edebiliyordu. Dedem gibi annem de bazen egzotik bir gülümsemeyle gülümsüyor, bilgeliğin sisli ve dumanlı gülümsemesi yüzünde geziniyordu.

Babam daha değişik biriydi. Yalnızdı bir kez. Ne Tanrı Pan'ın, ne dedemin dünyasında yer alıyor, ne de kentin günlük yaşamına karışıyor, bir kenarda günlerini geçiriyordu; acı çeken ve arayan biri, âlim ve iyi kalpli, dürüst, gerçek ve doğruya kendini şevkle adamış bir insandı. Dedemle annemdeki gülümseme yabancıydı kendisine, soylu ve ince bir adamdı, ama tüm gizlerin uzağında yaşayan aydınlık biriydi. İyi kalpliliği asla elden bırakmaz, hep akıllıca davranmaya çalışırdı, ama dedemdeki o büyülü bulutların içine dalıp kaybolduğu da görülmezdi hiç, yüzü asla dedemdeki çocuksuluk ve tanrısallık yüklü bir hava içinde yitip gitmez, yüzünde sıklıkla hüznü, ince bir alayı, kendi içine gömülmüş suskun bir Tanrı maskını andıran bir ifade okunurdu. Babam annemle Hint dilleriyle değil, İngilizceyle, bazen de hafiften baltık şivesine kaçan temiz, aydınlık, güzel bir Almancayla konuşurdu. Konuştuğu Almancayla da beni kendisine çeker, sevgiyle kendisine bağlar, bana öğretmenlik yapardı; zaman zaman içim hayranlık ve şevkle dolup taşarak babam gibi olmaya özenir, bu konuda aşırı bir çaba harcardım; oysa bilirdim ki, köklerim anne toprağında, siyah gözlülüğün ve gizemselliğin ülkesinde daha bir derinlere inmektedir. Annem müzikle doluydu, babamsa uzağında yaşıyordu müziğin, şarkı söylemesini hiç beceremezdi.

Ben evde yalnız değildim, kardeşlerim de vardı, benden büyük iki ağabeyim, iki büyük ağabey, kıskanılıp imrenilen ve kendilerine saygı duyulan ağabeyler. Evimizin çevresini küçük kent kuşatıyordu, eski ve kambur bir kent; kentin çevresinde de ormanlık dağlar yükseliyordu, hoyrat ve biraz asık suratlı; ortalarından da güzelim bir ırmak akmaktaydı kıvrıla kıvrıla, duraksayarak. Ve ben bütün bunları sevgiyle kucaklıyordum, benim yurdum, vatanımdı hepsi, ormanda olsun, ırmakta olsun, ne çok bitki varsa tanıyordum; taş, toprak, mağara, kuş, sincap, tilki ve balık, avucumun içi gibi biliyordum hepsini. Hepsi bana aitti, benimdi hepsi, benim yurdum, benim vatanımdı. Ama bunların dışında camlı dolap ve kitaplık da vardı, dedemin her şeyi bilen yüzündeki o babacan alaylı ifade, annemin koyu renk gözlerinin sıcacık bakışı, kaplumbağalar, putlar, Hintçe şarkılar, özdeyişler, hikmetli sözler de vardı, daha geniş ve uzak bir dünyadan, daha büyük bir yurt ve vatan toprağından, daha eski kök ve kökenlerden, daha geniş bir ilişkiler topluluğundan söz açıyorlardı bana. Yukarda bir yerde asılı yüksek tel kafeste de gri kırmızı bir papağanımız vardı, yaşlı ve zeki, âlim yüzlü ve sivri gagalı; oda uzak ülkelerden, yabancı diyarlardan geliyor, o da söylediği şarkılar, konuştuğu sözlerle buralardan bana haber iletiyordu; cangılların diliyle ötüyor, ekvator kokularıyla kokuyordu. Bize doğru kollarını uzatıp ışınlarını yollayan pek çok dünya, yeryüzündeki pek çok ülke bizim evde birbirleriyle kucaklaşmaktaydı. Evimiz geniş ve eskiydi, kimisi boş duran pek çok odası, bodrumu, çın çın öten kocaman koridorları vardı, burcu burcu taş ve serinlik kokardı; adeta sonu gelmeyecek gibi uzayıp giden, içleri tahta parçaları ve meyvelerle dolu, karanlık bir loşluğun kol gezdiği esintili tavan araları vardı ayrıca. Pek çok dünyanın ışığı bizim evde bir biriyle kavuşup kesişirdi. Bizim evde tanrıya yakarılıp dua edilir, İncil okunur, bilimsel inceleme ve araştırmalarda bulunulur, Hint filolojisi üzerinde çalışılırdı; bizim evde müzik yapılır, Buda ve Lao Tse bilinir,

değişik pek çok ülkeden gelen konuklar ağırlanırdı; giysilerindeki egzotik diyarların soluğuyla, ellerinde kenevir lifinden örülmüş ya da acayip bavullarla yabancı dillerin ahengini yanlarında taşıyıp getiren konuklar. Bizim evde yoksullar doyurulur, şenlikler düzenlenirdi. Bilim ve masal dünyaları kucak kucağa yaşardı bizim evde. Bir de büyükanne vardı; biraz korkar çekinir, ama pek tanımazdık kendisini, Almanca konuşmazdı çünkü, İncil'i de Fransızcasından okurdu. Evimizdeki yaşam çok yönlüydü ve kimi parçalarına akıl erdirilecek gibi değildi; ışık pek çok renklere bürünerek bizim evde oynaşır, yaşam bir zenginlik ve çokseslilik içinde yankılanıp dururdu. Her şey güzeldi bu evde, hoşuma giderdi, ama ben düşlerimin dünyasını daha güzel bulurdum, hayallerimin ve hülyalarımın oyunu daha büyük bir zenginliği içerirdi. Gerçeği asla yeterli görmez, büyüselliklere gereksinim duyardım hep.

Bizim ve benim kendi yaşamım büyüselliklerin at oynattığı yerdi. Dedeminkilerden başka annemin de dolapları vardı, Asya dokumaları, giysileri ve tülleriyle doluydu içleri. O putun yan gözle bakışında da büyülü bir hava eser, kimi eski odalar ve merdiven köşeleri de büyülü bir koku saçardı. Ayrıca, benim kendi içimde pek çok şey vardı ki, dış dünyadaki duruma uygun düşmekteydi. Öyle nesneler ve öyle ilişkiler bulunuyordu ki, yalnızca benim içimde, yalnızca benim için vardı. Hiçbir şey bunlar kadar gizemsel, bunlar kadar dile gelmez, bunlar kadar günlük gerçeğin ötesinde değildi, ama yine de hiçbir şey bunlardan daha gerçek sayılamazdı. Bir kez o kocaman kitaptaki resimlerin ve öykülerin akıllarına estikçe görünüp akıllarına estikçe kaybolmalarında böyle, çevremdeki nesnelerin yüzlerinde her saat tanık olduğum değişimlerde de yine böyleydi durum. Ev ve bahçe kapısının, ayrıca yolun pazar akşamlarındaki görünümüyle pazartesi sabahındaki görünümü ne kadar değişikti birbirinden! Salondaki duvar saatiyle İsa'nın resmi sanki dedemin ruhuymuşlar gibi bazen nasıl da

düpedüz değişik bir yüz takınıyor, oysa yabancı bir ruhun odadaki nesnelere damgasını vurmadığı, yalnızca benim ruhumun, benim kendi ruhumun odadaki nesnelerle oynayıp onları yeni isim ve anlamlarla donattığı saatlerde nasıl da her şey yeniden değişip bambaşka kılığa bürünüyordu! Örneğin, hiç yabancısı olmadığımız bir sandalye ya da bir tabure, sobanın yanı başındaki bir gölge, bir gazetenin manşeti bazen güzel, bazen çirkin ve sinsi, bazen boş, bazen özlem uyandırıcı, bazen ürkütücü, bazen gülünç, bazen mahzun bir yüz takınıyordu. Sağlam, dayanıklı, kalıcı ne kadar az şey vardı! Nasıl da her şey yaşıyor, değişimlere uğruyor, başka kılıklara girmeye can atıyor, çözülüp dağılmaları ve yeniden dirilmeleri dört gözle bekliyordu! Ne var ki, bütün büyüsel görüntülerin en önemlisi ve en görkemlisi "bücür adam" idi. Onu ilk kez ne zaman gördüm, bilmiyorum; sanırım hep vardı, benimle dünyaya açmıştı gözlerim. Bücür adam minicik bir yaratıktı, gri ve gölgemsi bir yaratık, bacaksız bir şey, bir peri ya da bir cindi, bir melek ya da bir şeytandı. Bazen yanı başımda bitiveriyor, düşte olsun, uyanıkken olsun, tin tin önümde yürüyor, ben de çaresiz peşinden gidiyordum; annemin, babamın, aklımın, mantığımın, hatta korkularımın peşinden bile öyle kuzu kuzu gittiğim yoktu. Bücür adam ortaya çıkar çıkmaz, gözüm kendisinden başka şey görmüyordu; o nereye gitse, ben de oraya yöneliyor, o ne yapsa, ben de onu yapıyordum. O da hep bir tehlike anında boy gösteriyordu. Diyelim azgın bir köpek peşime takıldı ya da benden büyük bir oğlan ateş püskürerek beni kovalamaya başladı da durumum iyice nazikleşti, bakıyordum o pek kritik anda bücür adam yetişiyor, önümden seğirtip bana izleyeceğim yolu gösteriyor, beni esenliğe çıkarıyordu. Bana bahçe çitinde bir latanın sökülüp de aralık kalmış yerini işaret ediyor, ben de son anda aralıktan kendimi dışarı atıp canımı kurtarıyordum; belli durumlarda nasıl davranmam gerekiyor, kendimi yere atıvermem mi, geriye dönmem mi, kaçıp gitmem mi, bağırıp çağırmam mı,

yoksa susmam mı, bir bir söylüyordu bana. Ben bir şey mi yemek istedim, hemen yiyeceği kapıyordu elimden; beni çekip yitirilmiş eşyaları bulabileceğim yerlere götürüyordu. Öyle zamanlar oluyordu ki, her Allahın günü görüyordum kendisini. Öyle zamanlar da vardı ki, günlerce ortaya çıkmıyordu. Onun kayıplara karıştığı günler hiç hoş değildi, her şey yavan, her şey silik soluktu; hiçbir şey ileri gitmiyor, her şey olduğu yerde duruyordu.

Günlerden bir gün bücür adam pazar meydanında önüm sıra seğirtiyor, ben de peşinden koşturuyordum. Meydanın göbeğinde adam boyu derinliğinde devcileyin bir çeşme vardı, mermer havuzundaki dört fıskiyesinden sular fışkırıyordu. Bücür adam çeşmeye geldi, mermer kenarından tırmanıp korkuluğa çıktı, ben de kendisini izledim. Onun sıçradığı gibi havuzun içine atladığını görünce, ben de durmayıp kendisi gibi yaptım, başka seçeneğim yoktu çünkü. Az kalsın boğuluyordum, ama boğulmadım, sudan çekilip alındım dışarı; beni sudan çıkaran da komşumuz olan genç ve sevimli bir kadındı, o zamana kadar pek tanıdığım yoktu kendisini, ama beni boğulmaktan kurtardıktan sonra kendisiyle dost olduk, sık sık şakalaşıp takıldık birbirimize; hayli zaman bu dostluğun mutluluğu içinde yaşadım.

Bir defasında babam bir kabahatim dolayısıyla sorguya çekti beni. Ben de kendimi savundum, yarı buçuk temize çıkardım. Büyüklere laf anlatmanın güçlüğünü bir kez daha tatmıştım. Birkaç damla gözyaşı ve hafif bir cezayla sıyrıldım işin içinden. Sonunda babam bu günü unutmamam için bana bir cep takvimi armağan etti. Biraz mahcup, bu işin böyle sonuçlanmasından memnun kalmamış, babamın yanından ayrıldım, evden çıkıp ırmak üzerindeki köprüye geldim; köprüden tam geçiyordum ki, baktım benim bücür önüm sıra seğirtiyor. Birden sıçrayıp köprünün

korkuluğunun üzerine çıktı, eliyle şu babanın armağanını ırmağa at diye işaret etti bana.

Ben de hemen dediği gibi yaptım; o yanımda olacaktı da ben bir şeyi yapmakta duraksayacaktım; tersine, bücür adam yanımda olmadı mı, ortalarda görünmeyip beni yüzüstü bıraktı mı, böyle bir şey söz konusuydu ancak. Anımsadığıma göre, bir gün anne ve babamla kentte dolaşıyorduk, birden benim bücür çıkıverdi ortaya. Baktım, yolun sol tarafında yürüyordu, ben de hemen o tarafa geçtim, babam çağırınca döndüm, ama sonra yine geçtim; bücür adam hiç yolun sağına gelmedi, inat edip sol tarafta kaldı hep, ben de her seferinde sağ tarafta pek durmayıp kendimi sol tarafa atmaya baktım. Babam bıktı sonunda, yolun solunda yürümeme ses çıkarmadı. Ama davranışıma içerlemişti; eve döndüğümde neden hiç söz dinlemediğimi, neden yolun sol tarafında yürümeden bir türlü rahat edemediğimi sordu. Böyle durumlarda apışıp ne diyeceğimi bilemiyor, işim gerçekten zorlaşıyordu, çünkü bir kimseye bücür adamdan bahsetmek kadar olmayacak şey yoktu. Onu ele vermekten, ondan başkalarına söz açmaktan daha yasak, daha kötü bir şey, daha büyük bir suç gösterilemezdi. Onu düşünmek, onu çağırmak ya da yanımda olmasını istemek bile yapamayacağım şeydi. O yanımda mıydı, sorun yoktu, peşine takılıyordum hemen. Yanımda değil miydi, hiç yanımda bulunmamış gibiydi adeta. Ama yanımda olacaktı da peşine takılmayacaktım, dünyada bunun kadar düşünülmeyecek bir şey yoktu. O nereye giderse, ben de arkasından gidiyordum; suya atsa kendini, ben de durmayıp suya atlayacak, ateşe atsa kendini, ben de kendimi ateşe atacaktım. Hani benden şöyle ya da böyle yapmamı istediği ya da öğütlediği söylenemezdi. Hayır, o sadece şunu ya da bunu yapıyor, ben de ona öykünüyordum. Nasıl ki gölgemin benim yaptıklarımı yapmaması tasarlanamayacak şeyse, benim de onun yaptıklarına öykünmemem olmayacak bir şeydi. Belki ben bu bücür adamın

gölgesi ya da bir aynaya yansıyan hayaliydim; ama belki de o benim gölgem ve hayalimdi. Belki ona öykünerek yaptığımı sandığım bir davranışı, ondan önce ya da onunla aynı zaman yapıyordum. Ne var ki, her zaman da yanımda değildi o, ne yazık ki değildi; o da yanımda olmadı mı, davranışlarım doğallığını yitiriyor, bir zorunluluğu içermiyordu; bütün yaptıklarım gözüme başka türlü de yapılabilir görünüyordu o zaman; diyelim attığım bir adım için onu atmak ya da atmamak, atmakta duraksamak, atmadan önce üzerinde düşünüp taşınmak gibi olasılıklar çıkıyordu ortaya. Gelgelelim, o günlerde attığım iyi, güzel, içimi şenlendiren, beni mutlu kılan adımların tümünü de önceden üzerlerinde düşünüp taşınmadan atmıştım. Özgürlükler ülkesi dediğimiz yer, belki bir yanılgılar ülkesidir aynı zamanda, kim bilir.

Beni çeşmenin havuzundan çekip çıkaran o şuh komşumuzla aramızdaki dostluk ne hoştu! Cıvıl cıvıl bir kadındı komşumuz, gencecik, sevimli ve aptal, hoşa giden, nerdeyse olağanüstü aptallıkta bir kadın. Bana haydut öyküleri, büyücü masalları anlattırıyor, anlattıklarıma bazen inanmayarak, bazen de pek büyük bir inançla kulak verip dinliyor, en azından bana Doğu’dan gelmiş bir bilge gözüyle bakıyordu, ki bu da canıma minnetti. Bana işte öylesine hayranlık duymaktaydı. Kendisine neşeli bir espri yapmaya göreyim, daha espriyi tümüyle kavramadan çok önce basıyordu kahkahayı, yürekten katıla katıla gülüyordu. Bir defasında bunu yüzüne vurarak dedim ki: "Bak Anna, bir espriyi daha sonuna kadar anlatmadan nasıl gülersin bilmem? Çok aptalca bir şey bu, ayrıca beni aşağıladığını gösteriyorsun böyle yapmakla. Ya esprilerimi anlar, sonra gülersin, ya da anlamazsın onları, o zaman da gülmez, anlamış gibi yapmazsın." Ne var ki, Anna gülmeye devam etti. "Şuna bak hele!" diye yükseltti sesini. "Vallahi, sen hayatımda gördüğüm en zeki oğlansın. İlerde bir profesör olursun mutlaka ya da bir bakan, bir doktor belki de. Gülmeme

alınman gereksiz, biliyor musun. Gülüyorsam, senden hoşlanıyorum, onun için. Dünyada senden daha şakacı, senden muzip biri sanmam ki olsun! Haydi şimdi şu anlattığın espriyi açıkla da duyayım.” Bunun üzerine ayrıntılı olarak açıkladım espriyi. Anna arada bir iki şey daha sordu. Sonunda espriyi gerçekten anlamıştı, gülmeye başladı, daha önceki o yürekten katıla katıla gülmesi şimdikinin yanında hiç kalırdı, deli gibi, karşındakini de coşturarak gülüyordu. Derken bana da geçti gülmesi. Birlikte ne çok güldük onunla, beni ne çok şımarttı, ne çok hayranlık duydu bana, gönlünde yer verdi! Bazen zor bir tekerleme söylüyor, bunu üç kez arka arkaya çabuk çabuk tekrarlamamı istiyordu. Örneğin: "Bir berber bir berbere demiş ki gel beraber..." Ya bana Kottbus posta arabasının öyküsünü anlatıyordu. Ben kendisinin de aynı tekerlemeyi söylemesin istiyor, söyletmeden de bırakmıyordum; ama o daha söze başlamadan gülmeye koyuluyordu, tekerlemenin üç sözcüğünü bile doğru dürüst çıkaramıyordu ağzından, çıkarmayı da hiç düşünmüyordu, hep yeniden başlıyor, her seferinde de iş yeni bir kahkahayla yarıda kesiliyordu. Hayatta Anna kadar şen şakrak birini görmedim. O çocuk aklımla aptalın teki diyordum kendisi için; yalan da değildi hani, ama mutlu bir insandı Anna. Bazen, aptal görünseler de mutlu insanlara kendilerini herkesten gizleyen bilge kişiler gözüyle bakasım geliyor. Akıllılıktan daha aptalca, inşam daha mutsuz kılan ne vardır?

Aradan yıllar geçti; Anna’yla ahbaplığım tavsamış, ben okula giden koca bir çocuk olmuş, akıllılığın ayartılarını, acılarını ve açmazlarını tatmaya başlamıştım ki, bir gün kendisini göresim geldi. Baktım yine o bücür adam bitiverdi yanımda, beni alıp Anna’ya götürdü. Bir süredir erkekle kadın arasındaki ayrımın ne olduğu, çocukların nereden, nasıl dünyaya geldiği sorusu kafamı kurcalıyor, işin içinden bir türlü çıkamıyordum. Soru beni giderek daha çok uğraştırıyor, bana rahatlık

vermiyordu. Bir gün beni öylesine sıkboğaz etti, öylesine keyfimi kaçırdı ki, bu nazik soruyu çözümlemezsem ölürüm daha iyi dedim kendi kendime. Kudurmuş gibi, içim içimi yiyerek, önüme baka baka okuldan eve dönüyor, pazar meydanından geçiyordum ki, ansızın benim bücürü yanımda buldum; epey zamandır beni görmeye seyrek geliyor, bana vefasızlık ediyordu ya da ben ona aynı şeyi yapıyordum. Baktım şimdi yine çıkıp gelmişti. O bacak kadar boyuyla tin tin önüm sıra seğirtmeye başladı. Hepsi bir an görebildim kendisini, göz açıp kapamadan Anna'nın oturduğu evden içeri süzülüp kayboldu, ama ben de hemen peşi sıra kapıdan içeri girdim, hemen anlamıştım onun neden bunu yaptığını. Benim apar topar odasından içeri daldığımı gören Anna bir çığlık koyverdi, çünkü o anda üstünü değiştiriyordu; ama ne yaptıysa beni odadan çıkaramadı; bilip öğrenmek için çırpınıp durduğum her şeyi bir solukta kendisinden öğrenivermiştim. Doğrusu bir aşk serüveni yaşamam işten değildi; gel gelelim bunun için henüz pek ufaktım.

Bu şen şakrak kadının diğer büyüklerden ayrıldığı bir nokta varsa, aptallığına karşın yapmacıklığa kaçmayarak doğal davranması, hep aklı başında oluşu, yalan dolana başvurmayışı, ne diyeceğini, ne yapacağını bilmeyip de güç durumlara hiç düşmeyişiydi. Büyüklerden pek çoğu onun gibi değildi. İstisnalar vardı elbet, annem vardı sözgelimi, bir dirimsellik, bilmecemsi bir etkinlik örneğiydi; babam vardı ayrıca, adaletin ve akıllılığın simgesiydi. Büyükbabam vardı, herkes gibi bir insan sayılmazdı artık, gizlilikler içinde, her konuda bilgi sahibi, gülümseyen biriydi, dipsiz bir kuyuya benzeyen bir adamdı. Ne var ki, büyüklerden pek çoğu, kendilerine ne kadar saygı duymanız, kendilerinden ne kadar korkmanız gerekse bile kilden, topraktan yapılmış putlar gibiydi adeta. Çocuklarla tiyatro oynarmış gibi konuşurlarken takındıkları o salakça artistik pozlarla ne kadar gülünçtüler! Hele seslerindeki o yapmacık ton,

gülümsemelerindeki o sahtelik! Ne de çok önemsiyorlardı kendilerim! İşlerini güçlerini, araç ve gereçlerini, çantalarını, kitaplarını koltuklarına sıkıştırmış, sokakta yürürlerken nasıl da kendilerine bir paye veriyor, başkaları tarafından tanınmaya, başkalarından saygı görmeye nasıl da can atıyorlardı! Kimi pazar günleri içlerinden bazıları çıkıp bizim eve geliyor, annem ve babamı "ziyaret" ediyordu; silindir şapkalarını güderi eldivenler geçirilmiş beceriksiz ellerinde tutan, önemli, vakur, o pek çok vâkardan ne yapacaklarını bilemeyen beyler, avukatlar, yargıçlar, rahipler, öğretmenler, müdürler ve müfettişler, yanlarında biraz ürkek çekingen, biraz boynu bükük hanımlarıyla baston yutmuş gibi sandalyelerde oturuyorlardı; ısrar edip zorlamasanız, kendiliklerinden hiçbir şey yapmıyor, bütün davranışlarında kendilerine yardımcı olmak gerekiyordu, paltolarım, mantolarını çıkarmalarında, salona girmelerinde, oturmalarında, soru sormalarında, sorulara yanıt vermelerinde, nihayet odadan çıkıp gitmelerinde, her şeyde. Bu küçük burjuva dünyasının beklentisine yan çizip onu ciddiye almamak benim için pek zor değildi, çünkü annem dışındaydı bu dünyanın ve onu komik buluyordu. Ama tiyatro oynamasalar, eldiven takıp bizi ziyarete gelmeseler bile, büyüklerden pek çoğu yine de benim gözüme hayli acayip ve gülünç görünüyordu. İşleri güçleri, araç ve gereçleri, makam ve mevkileriyle ne kadar da böbürleniyorlardı! Ne kadar yüce ve kutsal bir gözle bakıyorlardı kendilerine! Bir sürücünün diyelim, bir polisin ya da bir yol işçisinin yolu kapaması kutsal bir olaydı, bu durumda yapılacak şey bir kenara çekilmek, kalabalık etmemek ya da yardıma koşmaktı, doğaldı böyle yapmak. Gel gelelim, kendilerine özgü uğraşları ve oyunlarıyla çocuklara kim bakardı, bir kenara itilir, azarlanıp paylanırdı çocuklar. Onların yaptıkları büyüklerinkinden daha mı az doğru, daha mı az iyi, daha mı az önemliydi? Tersine! Ne var ki güçlüydü büyükler bir kez, onlar emrediyor, onlar yönetiyordu. Beri yandan, onların da tıpkı

biz çocuklar gibi oynadıkları kendi oyunları vardı, itfaiyecilik oynuyor, askercilik oynuyor, derneklere girip çıkıyor, gazinolarda vakit geçiriyorlardı; ama her şeyin yaptıkları gibi olması gerekiyormuş, yaptıkları geçerli şeylermiş de bunlardan daha güzel, daha kutsal şeyler yokmuş gibi çalımlı bir poz takınıyorlardı.

Aklı başında kişiler de vardı aralarında, ne yalan söylemeli; öğretmenler arasında da vardı böyle kişiler. Ama bir süre önce kendileri de çocuk olan bu "büyük" insanların arasında, bir çocuğun ne olduğunu, nasıl yaşadığı, çalıştığı, oynadığı, düşündüğünü, neden hoşlanıp neden haz etmediğini tümüyle unutmamış pek az kimseye rastlanması tuhaf değil miydi? İnsanda kuşku uyandırmıyor muydu? Çocuklarla ilgili olarak bu söylediklerimi henüz unutmamış çok az kişi vardı aralarında. Hani çocuklara karşı sinsi ve çirkin davranan, gördükleri yerde onları kovup uzaklaştıran, onlara kin dolu gözlerle ters ters bakan zorba ve hoyrat büyükler yoktu sadece; bazen öyle büyükler çıkıyordu ki, çocuklardan besbelli biraz korkup çekiniyorlardı. Ama ötekiler, çocuklara karşı kötü niyet beslemeyen, bazen tenezzül buyurup çocuklarla bir söyleşide bulunmaktan hoşlanan büyükler de sıklıkla bu işi yüzlerine gözlerine bulaştırıyor, çocuklarla ilgilenmek istediler mi, bin bir güçlükle ve bocalayarak onların düzeyine inmeye çalışıyorlardı, ama düzeyine indiği çocuklar gerçek çocuklar olmaktan çıkıyor, uyduruk ve salak çocuk bozuntularına dönüşüyorlardı.

Bütün bu büyüklerin hemen hepsi biz çocuklardan bir başka dünyada yaşıyor, bir başka havayı soluyordu. Çokluk bizden akıllı davrandıkları söylenemezdi, sahip oldukları gizemsel güç dışında bizden üstün tarafları bulunmadığını pek sık görüyorduk. Bizden daha kuvvetliydiler, evet; istediklerini güzellikle yapmadık mı, bunları bize zorla yaptırabiliyor, bizi dayaktan geçirebiliyorlardı. İyi ama, gerçek üstünlük sayılabilir miydi bu? Öyle ya, böyle biri de örneğin bir öküz, bir fille güç kuvvet bakımından boy

ölçüşemezdi. Ama işte onların borusu ötüyor hep, buyrukları onlar veriyordu; onların dünyası, onların modası geçerliydi. Öyleyken —bu da büyüklerde dikkatimi çeken en acayip şeylerden biriydi, hatta birkaç kez nerdeyse dehşetle irkilmeme yol açmıştı— öyleyken büyükler arasında pek çok kişi vardı ki, adeta bize imreniyordu, hatta saf saf, hiç saklamadan açığa vuruyorlardı bunu, örneğin göğüs geçirerek şöyle diyorlardı: "Oh ne güzel, siz çocuklar cennette yaşıyorsunuz henüz!" Dedikleri yalan değilse —yalan da değildi hani, böyle laflar ettiklerinde bazen seziyordum yalan olmadığını — o zaman büyükler, güç ve kudreti ellerinde bulunduranlar, o görkemli vakur kişiler, o emredenler, emirlerine uyup kendilerine saygı gösteren bizlerden hiç de mutlu sayılmazlardı. Ders kitabı olarak yararlandığım bir müzik albümünde gerçekten de bir şarkı vardı, şaşılacak bir nakaratı içeriyordu: "Oh ne mutluluk, oh ne mutluluk, bir çocuk olmak henüz!" Bir gizdi doğrusu. Bir şey vardı ki, biz çocuklar sahiptik ona ve büyükler o şeyin eksikliğini duyuyordu. Bizden büyük, bizden güçlüydüler ama, bir bakıma bizden yoksuldular. Bizim sık sık uzun boylarına, heybetli duruşlarına, görünürdeki özgürlüklerine, doğallıklarına, sakal ve bıyıklarına, ayrıca uzun pantolonlarına imrenerek baktığımız büyüklerin bazen bize imrendiklerine tanık oluyorduk, hatta şarkılara bile geçmişti bu!

Durum böyleydi ya, gene de zaman zaman kendimi mutlu hissediyordum. Dünyada, hele okulda pek çok şey vardı ki, başka türlü olsa pek sevinecektim, ama yine de mutluydum. Gerçi pek çok kişinin beni inandırmaya ve kafamın içine sokmaya çalıştığına göre, insan yalnızca gülüp eğlenmek için dünyaya gelmemişti; ancak bu dünyada sınanmış ve sınavı başarmış kişiler gerçek mutluluğu öbür dünyada tadacaktı; çokluk pek güzel ve duygulandırıcı bulup ezberlediğim bir sürü hikmetli söz ve şiirlerde de dile getiriliyordu bu. Ne var ki, babamı da pek uğraştıran söz konusu şeyler beni pek fazla ilgilendirmiyordu. Diyelim bir ara işler ters

gitti, hastalandım ya da istediğim şeyler yerine gelmedi bir türlü, diyelim inadım tuttu, anne ve babamla bozuştum, böylesi durumlarda Tanrı'ya seyrek sığınıyordum, beni yine aydınlığa çıkaracağını bildiğim gizli saklı yollar vardı, bu yollara sapıyordum hemen. Her zaman oynadığım oyunlar yetersiz kalıp oyuncak trenler, dükkanlar, masal kitapları bana bir şey veremez oldu da ruhumu sıkmaya mı başladı, eşsiz güzellikte yeni oyunlar icat ediyordum çokluk. Diyelim başka oyalanacak şey bulamadım da akşamleyin yatağa yatıp gözlerimi yumdum mu ve hemen önümde beliren renkli çemberlerin manzarasına daldım mı, mutluluk ve giz nasıl da yeniden çakıp parlıyor, dünya nasıl da ansızın sezgiler ve sözverilerle dolup taşmaya başlıyordu!

Okul yaşamımın ilk yılları bende pek değişikliğe yol açmadan geçip gitti. Bu arada güven ve açık yürekliliğin insana ne çok zarar verebileceğini kendi üzerimde yaşayarak anladım. İlgisiz bazı öğretmenler karşısında çaresiz söylenmesi gereken yalanlara başvurmayı, olduğum gibi görünmemeyi belledim, bu da başarıların yolunu açtı bana. Ne var ki, içimde tomurcuklanan çiçeklerden ilki de soldu böylelikle, ben de farkına varmadan yaşamın o yalancı şarkısını biraz biraz söylemeyi, "gerçek" karşısında, büyüklerin yasaları karşısında boyun eğmeyi "dünya nasılsa" onu öyle kabul edip uyum sağlamayı öğrendim. Neden büyüklerin şarkı kitaplarında: "Oh ne mutluluk, oh ne mutluluk, bir çocuk olmaz henüz!" gibi şiirlerin yer aldığını hanidir biliyordum artık, benim de henüz çocukluklarını yaşayan çocuklara sık sık imrendiğim anlar oluyordu.

On iki yaşımda Yunanca öğrenip öğrenmem sorunu evdekiler arasında konuşulurken, ben hiç duraksamadan öğrenmek istediğimi söyledim, çünkü zamanla babam gibi, hatta elimden gelse dedem gibi âlim biri olmayı kendim için zorunlu görüyordum. Benim yanıtım üzerine geleceğime

yönelik bir plan hazırlandı hemen; ya rahip, ya filolog olacaktım, çünkü bu dallarda okuyan öğrencilere devlet tarafından burslar verilmekteydi.

Görünürde nihayet kötü bir şey değildi bu. Ne var ki bir gelecek beni ilerde beklemeye başlamıştı ansızın, yolumda bir işaret levhası belirmişti, her geçen gün, her geçen ay beni bu levha üzerine yazılmış hedefe daha çok yaklaştırıyordu; her şey o hedefi gösteriyor, her şey şimdiye kadar anlamsız denemese de bir amaç ve bir gelecekten yoksun yaşayageldiğim günlerin oyunsuluğundan ve somutluğundan beni çekip alıyordu. Büyüklerin yaşamının ağına takılmıştım, ağ henüz saçımın bir perçeminden ya da bir parmağımdan yakalamıştı beni, ama çok geçmeden tümüyle çekip içine alacak ve kıskıvrak tutup bir daha bırakmayacaktı; belli hedeflere ve sayılara göre yaşamalar, belli düzenlerin, makamların, mesleklerin ve sınavların yaşamı başlayacak, gün gelip rahip olacak, profesör olacaktım; başımda silindir şapka, onu bunu ziyaret edecek, ellerime deri eldivenler geçirecek, bundan böyle çocukları anlamayacak, belki onlara imrenecektim. Oysa hiç de bunları özlediğim yoktu, o güzelim dünyamdan dışarı çıkmak istemiyordum. Ama yine de gelecek için gizli saklı bir hedefim vardı ve özlemle dolduruyordu içimi: Bir büyücü olmak.

Bu istek ve düş uzun zaman sadık kaldı bana, beni terk etmedi. Ama üzerimdeki o mutlak gücünü giderek yitirmeye başlamıştı; düşmanlar vardı artık karşısında, daha başka hedefler, gerçek, ciddi, yadsınamayacak hedefler düşmanca karşısına dikiliyordu, içimde açan çiçek yavaş yavaş sarardı soldu, sınırsız belirsizliklerin içinden yavaş yavaş sınırlı bir şey çıkıp bana doğru geldi: Gerçek dünya, büyüklerin dünyası. Hâlâ özlemle gönlümde yaşatmama karşın bir büyücü olmak isteği giderek değerini yitirdi, gözümde bir çocuk oyuncağına dönüştü. Artık bir büyük gibi davranmamı isteyen bir şey vardı ortada. Artık olasılıkların uçsuz bucaksız, rengârenk dünyası belli sınırlar içine alınmış, belli alanlara bölünmüş,

alanlar çitlerle birbirinden ayrılmıştı. Yaşayageldiğim günlerin balta girmemiş ormanı giderek değişik bir görünüm kazanıyor, çevremdeki cennet ülke giderek çölleşiyordu. Nasılsam öyle kalmıyor, sürekli değişiyordum; düşler ülkesindeki prens ve krallıktan el çekmiş, büyücü olamamıştım; Yunanca öğrenmiştim, iki yıl sonra İbranice öğrenecek, altı yıl sonra da üniversiteye gidecektim.

Farkına varmadan köşeye sıkıştırılmıştım, dört bir yanımdaki büyüsellik ben farkına varmadan uçup gitmişti. Dedemin kocaman kitabındaki o harikulade öykü hâlâ güzelliğini koruyor, ama öykünün hangi sayfada bulunduğunu artık biliyordum. Bugün aynı sayfada, ertesi gün aynı, hangi saatte olursa olsun aynı sayfadaydı. Mucize diye bir şeyden eser kalmamıştı. O dans eden Hint tanrısı vurdum duymaz gülümsüyordu ve bronzdandı, bundan böyle seyrek görüyordum kendisini, artık yan gözle bana bakmaz olmuştu. Ve en kötüsü, o gri, o bücür adam beni görmeye gittikçe daha seyrek gelmeye başlamıştı. Sağım solum yavaş yavaş büyüselliğinden soyunuyor, çevremdeki bir zaman alabildiğine genişlikteki pek çok şey daralıyor, bir zaman değerli pek çok şey yavaş yavaş yoksullaşıyordu.

Ama bütün bunları içten içe seziyordum henüz, el altından seziyordum. Neşem yerindeydi, henüz herkesi buyruğu altına almak isteyen bir çocuktum; yüzmesini, paten kaymasını öğreniyordum, görünürde her şey tıkır tıkır yürüyordu. Ne var ki, her şey eskisinden biraz daha soluk bir renge bürünmüştü, eskisinden biraz daha kof bir yankılanışı vardı her şeyin. Anna'ya gitmek artık beni sıkmaya başlamıştı; tüm yaşamımdan bir şeyler yavaşçacık yitip gidiyordu, farkına varmadığım bir şeyler, eksikliğini duymadığım bir şeyler; ama yitip gidiyor, yerleri boş kalıyordu. Kendimi bir yol formunda hissetmek istesem, eskiden çok daha güçlü uyaranların varlığı gerekiyordu, silkinip toparlanarak hız almak zorunda kalıyordum.

Hayli baharatlı yiyecekleri daha lezzetli bulmaya başlamıştım; kimse görmeden ikide bir mutfağa yollanıp bir şeyler atıştırıyordum, bazen evden birkaç kuruş aşırıp kendime bir ziyafet çektiğim oluyordu; böyle yapmadım mı hayat gözüme pek de cıvıl cıvıl, pek de güzel görünmüyordu. O bücür adamın bir kez daha yanı başımda belirlemesinden, beni bir kez daha çekip Anna'ya götürmesinden kısa süre sonra kızlarla ilgilenmeye başlamıştım.

Ermiş Franz von Assisi’nin Çocukluğundan

Annesi "Cesco!" diye bağırdı yukardan. Her şey sessiz ve sıcaktı. Uykulu bir İtalyan ikindisi. Bir kez daha ayartıcı ve oyunsu: "Cesco!"

On iki yaşındaki oğlan, merdivenin yanı başındaki gölgelikte, tozlu taşlar üzerinde oturuyor, adeta uyukluyordu. Küçük, cılız ellerini sivri dizlerinde kenetlemiş, kumral saç buklelerinden biri ince damarlarla bezenmiş aydınlık çocuksu alnına düşmüştü.

Ne tatlı yankılanıyordu ses! Annesinin yumuşak, hafif, bir kuş gibi kanatlı sesi, tümüyle annesi gibi iyi yürekli ve candan, kendine özgü ve soylu. İçi sevecenlik duygularıyla dolu Francesco, yankılanıp sönen çağrılar üzerinde düşündü. Ansızın bir devinim yalayıp geçti bacaklarını, fırlayıp kalkmak istedi, ama güçsüz devinim hemen yine eridi, güneşin koyu sessizliğinde annesinin uykulu ve tatlı sesinin hâlâ yankılandığını işiten Francesco’nun düşünceleri çok uzaklarda gezinmeye başladı.

Harikulade şeyler vardı yeryüzünde. Her erdemli insan onun gibi böyle pineklemez, evlerinin merdiveni önündeki gölge çukura böyle gömülmezdi, bir yanda babasının şımartmaları, öbür yanda annesinden gelen uyarmalar ve dört bir yanda komşu evler, çeşmeler, selviler, dağlar, hiç değişmeyen, hep aynı kalan bir görünüm. Adamlar vardı, at üzerinde bütün dünyayı dolaşıyordu; Fransa’yı, İngiltere’yi ve İspanya’yı dolaşıyor, tüm şatolardan, kentlerden geçiyordu. Ve nerde kötü bir iş işleniyor, nerde dini bütün iyi bir kişinin canına kıyılmak isteniyor, nerde zavallı güzel bir prenses büyülenmiş bulunuyorsa, oraya hemen yiğitler, şövalyeler, kurtarıcılar yetişiyor, kocaman kılıçlarını çektikleri gibi adaletin gereğini yerine getiriyordu. Kimi şövalyeler vardı sonra, tek başlarına bütün bir Mağribi

ordusunu önüne katıp yüz kızartıcı kaçışlara zorluyordu. Bu ulu kişiler gemilere atlayıp dünyanın ta bir ucuna doğru yol alıyor, önleri sıra esen rüzgâr ve fırtına cesur ve yüce isimleriyle yiğitliklerini ülkeler üzerinden uçurup götürüyordu. Örneğin, uşakları Piero, dün Cesco'ya Şövalye Orlando'dan söz açmamış mıydı?

Alnındaki buklenin altından, gözlerini kırpıştırarak bakıyordu Cesco; üzeri yosun bağlamış komşu evin çatısının yanı başındaki boşluktan, bir asmanın taş direkleri arasındaki ufak aralıktan bakışlarını uzaklara yolluyordu; aşağılardaki Umbro ovasına, beyaz çan kulesiyle küçük bir kentin üzerine yamanmışa benzeyen alabildiğine uzak karşı dağlara bakıyor, daha ötelerde ise mavi bir boşluk görüyor, yüreğinde dünyanın rengârenk bir önsezisini yaşatıyordu. Her şeyin daha arkalarda bulunduğunu, her şeyin, her şeyin, ırmakların, köprülerin, kentlerin, denizlerin, kralların oturduğu şatoların, ordugâhların, çalıp söyleyenleriyle küme küme süvarilerin, atlı yiğitlerin, güzel ve soylu kadınların, turnuvaların, telli çalgılardan dökülen nağmelerin, altın zırhların, çığıl çığıl ipekli giysilerin daha arkalarda yer aldığını bilmek ne hoş, öte yandan ne eza vericiydi! Hepsi hazırdı bu sayılanların, hepsi bekliyordu, hepsi kurulu bir sofra gibiydi ve uzaklardan çıkıp gelecek ve hiç çekinmeden başına çökecek kişiyi gözlüyordu.

Evet, cesaret gerekliydi. Atla gece vakti, tüm hortlak ve hayaletlerin kol gezdiği, düşmanların büyü ve sihriyle çevrenin tekin olmaktan çıktığı, inler ve mağaraların insan kemikleriyle dolup taştığı bir saatte bilinmedik ıssız bir yerden geçmek bile cesarete bakıyordu. Acaba Bernadenes'in oğlu Cesco, bunca yürekliliği gösterebilecek miydi? Ya tutsak edilip öfkeden gözü dönmüş bir Mağribi hükümdarının önüne çıkarılır da büyülü bir şatoya götürülüp kapatılırsa! Kolay değildi doğrusu. Tasarlanacak gibi değildi, akıl almaz ölçüde çetin bir işti ve bu işin üstesinden gelebilecek az

kişi vardı kuşkusuz. Belki babası böyle kişiler arasındaydı? Belki, kim bilir? Ama madem ki bunun üstesinden gelenler çıkmıştı, Orlando, Lanzelot ve benzeri şövalyeler kendi babayiğitliklerini göstermişti, bir delikanlı için onların yolunu izlemekten başka yapılacak ne vardı? Bu durumda bir delikanlı hâlâ nasıl fasulye ve kabak çekirdeğiyle oyalanabilir, nasıl bir sanatkâr ya da bir işadamı, bir rahip ya da başka bir şey olmak hevesine kapılabilirdi?

Ak alnı kırıştı Cesco'nun, çatılmış kaşlarının altında gözleri adeta kayboldu. Tanrım, karar vermek güçtü doğrusu! Şimdiye dek kaç kişi böyle bir şeye kalkışmış, ama daha işin başında ölüp gitmişti! Şövalye adayı kaç genç, kaç soylu şövalye yaşamını yitirmiş, ama hiçbir prensesin haberi olmamış kendilerinden, hiçbir şarkı kendileri için düzülüp söylenmemiş, hiçbir seyis kendilerini akşam anlatılarına konu yapmamıştı. Silinip gitmiş hepsi, kılıç altında can vermiş, zehirlenerek öldürülmüş, suda boğulmuş, kayalardan aşağı yuvarlanmış, canavarlara yem edilmiş, kapıları sonradan duvarla örülen mağaralara kapatılmıştı. Yollara düşmeleri hiçbir şey sağlamamış, onca yoksunluk ve eziyete katlanmaktan ellerine bir şey geçmemişti.

Francesco ürperdi. Güneş yanığı ellerine dikti gözlerini. Belki bu ellerini günün birinde Mağribiler kesip koparacak, belki tırnaklarına çiviler çakılıp bir haça gerilecek, belki atmacalara yem olacaktı. Korkunçtu doğrusu! Yeryüzünde nice iyi, nice güzel, nice hoş ve gönül okşayıcı şeylerin bulunduğunu insan düşünüyordu da! Oh, ne iyi şeyler vardı yeryüzünde! Güz mevsiminde ocakta yanan ateş, közlerde kızaran kestaneler, ilkbaharda soylu kızların beyazlar giyerek kutladığı çiçek bayramı. Ya da insanlara alışmış bir tay. On dört yaşına varsın, ona böyle bir tay alacaktı babası. Ama daha başka, çok daha sade şeyler de vardı yeryüzünde, yüzler ve binlerce şey, hepsi de güzel, hepsi de nefis. Örneğin

ayak uçlarında güneş, arkasını serin duvara yaslayıp, yan gölgede oturmak. Ya da akşam yatağa uzanmak, yorgunluğun tüysü yumuşak sıcaklığından ve ince loşluğundan başka şey hissetmemek. Ya da annesinin sesini işitmek, annesinin elini saçlarında duyumsamak. İşte bunun gibi binlerce şey vardı; bunun gibiydi her şey; uyanmak ve uyumak, akşam ve sabah bunun gibiydi, dört bir yanda pek çok güzel koku ve kulağa hoş gelen pek çok ses, pek çok renk, insana kıvanç verip gönül okşayan pek çok şey vardı.

Bütün bunları şimdi küçümsemek, bütün bunları gözden çıkarmak, bütün bunları tehlikeye atmak ille de gerekli miydi? Topu topu bir ejderhanın hakkından gelmek (ama onun tarafından yenilip yutulmak da vardı işin içinde) ya da bir kral eliyle düklük aşamasına yüceltilmek için yapılması doğru muydu bunun? Yapılmasa olmaz mıydı?

Yeryüzünde hiç kimsenin, ayrıca gerek annesi, gerek babasının kendisinden böyle bir şey beklemediğini, bunları anımsayanın, bunları düşleyenin, bunları tutkuyla özleyenin yalnızca kendi yüreği olduğunu aklından geçirmiyordu Franz.

Kendisine böyle bir istek yöneltilmiş gibi hissediyordu. Kendisi için bir ideal ortaya konmuş, kendisine bir çağrı yöneltilmiş, gönlünde bir ateş tutuşturulmuştu. Ama neden gözüne hepsinden güzel görünen şeyin, yani bu kahramanlık denen erdemin gereğini yerine getirmek o kadar güçtü? Neden bunun için bir seçimde bulunmak, bir şeyleri gözden çıkarmak, kesin kararlar vermek gerekiyordu? Hoşlandığı şeyi neden düpedüz tutup yapamıyordu insan? Evet ama, neydi insanın hoşlandığı şey? Her şeydi bu ve hiçbir şeydi; bir anlığına her şey, sürekli olarak hiçbir şey. Ah, bu susuzluk! Ah, bu inşam yiyip bitiren tutku. Üstelik çekilecek içerdiği onca eza cefa, onca gizli saklı korkular?

İçerlemiş, dizlerine vurdu başı. Pekâlâ, ille bir şey olması gerekiyorsa, en iyisi şövalyelikti. İster kılıç darbeleri altında can versin, ister bir kum

çölünde susuzluktan ölüp gitsin, bir şövalye olacaktı. Marietta ve Piero görsünlerdi nasılmış! Annesi de görsündü! Hele Latince öğretmeni, o sersem budala görsündü bakalım! Akçıl bir aygır üzerinde eve dönecekti sonunda; başında İspanya krallığının tüyleriyle donatılmış altın bir miğfer, alnında kocaman bir yara izi, eve dönecekti.

İçini çekerek geriye kaykıldı Francesco, asma çubukları arasından kırmızımsı kırmızımsı tüten uzaklara baktı; her mavi gölge bir düş, bir sözveriydi. Yakındaki mağazada top top kumaşlar arasında çalışan Piero'nun sesini işitti. Yanı başındaki gölge dilimi genişlemiş, kenarlarındaki keskin çizgiler güneşli yola doğru ilerlemişti. Uzak tepeler üstünde sıcak gökyüzü kadifemsi ve altınsı bir dönüşüm içindeydi.

Derken sokaktan bir küme çocuk çıkıp geldi, altı ya da sekiz kadar kız ve oğlan; ikişer ikişer dizilmiş yaklaşıyor, dinsel bir oyun oynuyorlardı. Tozlu boyunları ve giysicikleri, yapraklardan örülme çelenklerle süslenmişti. Ellerinde kırdan derledikleri çiçekler vardı; düğün çiçekleri, nergisler, ıtırlar, lavanta çiçekleri; umursamazlıkla koparılmış, kimi yarı kırılıp alınmış dalından, aralarında şimdiden sararıp solmuş ot saplarıyla çiçekler. Çocukların çıplak ayakları taştan kaldırım üzerinde yumuşak sesler çıkararak inip kalkıyor, büyücek bir oğlan nalınlarla tak tuk tempo tutarak kalabalığın yanı sıra yürüyordu. Hep bir ağızdan kimi yerleri çıkarılmış bir ezgiyi, anımsadıkları bir kilise ilahisini söylüyor, ilahide belli bir nakarat yineleniyordu:

Mille fiori, mille fiori
A te, Santa Maria...

Küçük topluluk aşağıdan doğru yaklaşıyor, ölü sokakta bir ses ve renk havasınıda önü sıra sürükleyip getiriyordu. En arkada yürüyen kız saçlarından bir örgü örüyor, diğer bir örgüyü çiçeklerle birlikte ağzında tutuyor, ama ilahi söylemekten ve mırıldanmaktan da kendini alamıyordu.

Ellerinden düşmüş birkaç çiçek serilip kalmıştı tozlu yolda, küçük grubun ardında.

Herkesçe çok iyi bilinen ilahinin melodisini Franz da mırıldanmaya başlamıştı hemen. O da aynı oyunu oynamış, yüzlerce kez oynamış, uzun süre en severek oynadığı oyun olmuştu bu. Ama artık büyük çocuklar arasına karışmış, onlarla çok vakit hoş görülmeyecek muzipliklere yeltenmiş, dolayısıyla çocukluğun ilk masumiyeti gibi bu oyun da kendisi için yabancılaşmıştı. Aşırı duygusal çocuklardan biriydi; öyle çocuklar ki, ilk değişimlere sahne olan ruhlarında sevinç ve hazların geçiciliğini bildiren şarkı, uyarıcı ve üzücü, yankılanmaktaydı. Bugün kahramanlığa karar vermişti Franz, çocuk oyununu önemsiz ve anlamsız buluyordu.

Önünden geçip giden çocuklara umursamaz bir gururla baktı Franz. Saçlarını ören kızın yanı sıra aşağı yukarı altı yaşında bir oğlan yürüyordu; bükülüp kırılmış bir çiçeği iki eliyle tutmuş, ileriye uzatıp havaya kaldırmıştı. Bir bayraktar gibi görkemli ve geniş adımlar atıyor, sanki kötü bir yolda bata çıka yürüyordu. İlahiyi her ne kadar falsolu söylüyorsa da, bir bayram havası ve inanç dolu bir teslimiyet ışıl ışıl parlıyordu yuvarlak gözlerinde.

Ateşli bir edayla, "Mille fiori,” diye yükseltiyordu sesini. "Mille fiori a te, Santa Maria!"

Oğlanı gören Franz’ın, bu maymun iştahlının içini, birden bu çiçek oyunundaki güzellik ve huşu havası ya da daha çok, bir zaman aynı oyunu oynarken duyduğu, ama şimdi solup gitmiş coşkuların ruhta çalkantılar uyandıran anısı sardı. Hemen tutkulu bir sıçrayışla kalkıp çocuklara katıldı, buyururcasına bir işaretle yanına çağırdı onları; kendi bulunduğu yerde, evlerinin önünde bir an durup beklemelerini söyledi.

Çocuklar da onun sözünü dinlediler, çünkü elebaşılık yapmaya alışmıştı Franz; ne de olsa varlıklı ve saygın bir babanın oğluydu. Çocuklar, ellerinde

çiçek kalıntıları, beklediler. Şarkı susmuştu.

Franz, annesinin küçük bahçeciğine koştu; evlerin duvarları arasındaki toprak zar zor kabartılıp oluşturulmuş üç-dört karışlık mini mini bir çiçeklikti burası. Şu sıra az çiçek vardı içinde. Nergisler solmuş, şebboylar çoktan tohuma kaçmıştı. Ama uzun boylarıyla iki küme mor zambak seçiliyordu. Annesinindi hepsi. Franz, yüreğinin burkulmasına aldırmayarak elini zambaklara uzattı, o kocaman ve güzelim çiçeklerin hemen tümünü koparıp aldı. Bol özsulu ve yağlı saplar avuçlarında çıtır çıtır ediyordu. Zambaklardan birini özenle gözden geçirdi, beyaz çanak kısmını yakından süzdü: Mor renk soluklaşıyor burada, polen taşıyan sarı tüyler kusursuz bir düzen içinde sıralanıyordu. Çiçeklere kötülük ettiği gibi bir duygu uyandı yüreğinde.

Derken çocukların yanına döndü. Her birinin eline bir zambak tutuşturdu. Bir zambak da kendisine ayırdı, sonra alayın başına geçerek önden yürüdü. İlk gelen sokağa saptı. Bahçeden koparılmış güzelim zambaklar ve herkesçe tanınan birinin elebaşılığı üstlenmesi, bir yığın yeni çocuğu da arkadan çekip getirmişti. Çiçekli ya da çiçeksiz, alaya katılıyorlardı. Bir ilerki sokakta ise daha başka çocuklarla büyüdü kalabalık. Sonunda ilahiler söyleyerek Katedral Alanı'na geldiklerinde ve altın bir gökyüzüne karşı akşamsı dağlar mor kırmızı yanıp tutuşmaya başladığında, alaya katılan çocukların sayısı hayli artmıştı. "Mille, mille fiori" diye yükseliyordu sesleri. Katedral önünde dans etmeye başladılar, coşkuyla dolup taşan Franz, yanakları alev alev, başı çekiyordu. Akşam gezintisine çıkanlar ve tarlalardaki işlerinden dönenler, katedral önünden geçerken durup çocuklara bakıyor, genç kızlar Franz'a övgüler döşeniyordu. Sonunda kızlardan biri çekinmeyi bırakıp bütün oradakilerin yapmayı dileyip de göze alamadığı bir şeyi yaptı: Yakışıklı Franz'a sokulup ona elini uzattı, onunla dansetmeye koyuldu. Gülmeler ve alkışlar işitildi; küçük kızların

dudaklarında bir çocuksu gülüş nasıl bazen bir genç kızsı gülüşe dönüşürse, çocukların bu oyunsu tapınışları da bir an çiçeklenip küçük bir eğlentiye dönüştü. Akşam kilisede tapınma vakti geldiğinde her şey sona ermiş, çocuklar dağılmıştı. Franz da eve yollandı; tere batmış ve heyecan içindeydi. Ancak evde, dinsel alaya ve katedral önündeki danslara yalınayak ve kasketsiz katıldığını anladı; oysa artık büyük çocuklar ve soyluların oğullarıyla daha çok düşüp kalkıyor, birkaç zamandır bu tür davranışlardan titizlikle kaçınıyordu.

Yemeğin ardından gidip yatması söylenmişti; Franz biraz gönülsüzlük gösterip diretmişse de sonunda denileni yapmış, daha önce şövalyelikte karar kılmakla üstlendiği o yüce erkeksi ödevler yatakta ansızın yine aklına gelmişti. Kendisini o gün nasıl böyle unutabildiğine kızdı, küçümseyerek baktı kendisine, rengi sarardı. Gözlerini kapayıp dudaklarını birbirine bastırdı, suçlamalar yöneltti kendine, kendini aşağıladı ve sık sık olduğu gibi en acımasız biçimde yaptı bunu. O ne de güzel bir kahraman, ne de babayiğit bir Orlando'ydu ki, annesinin bahçesindeki çiçekleri kopararak bir küme küçük çocukla dans edip oyunlar oynamaya gitmişti! Ne de güzel bir şövalyeydi ya! Maskaranın biri, soytarının, serserinin biriydi. Böyle biri, nasıl kendine doğru dürüst ve soylu bir meslek seçmeyi akıl etmişti, Tanrı bilir! Katedralin önünde dans ederlerken akşamın parıltısı ve o zarif altınsı uzaklar nasıl da gönlünden içeri ışıklarını serpmişti! Tıpkı bir habercinin çağrısı gibi yücelikle ve yanıp tutuşarak ona seslenip onu kendine çekmemiş, onu uyarmamış mıydı bu? Ama o dans edip eğlenmiş ve sonunda bir köylü kızına kendini öptürmüştü! Bir oyuncuydu, bir komikti, o kadar! Yumruğunu sıkıp tırnaklarını avuç içlerine bastırdı; onuru kırılmış, kendini suçlayarak iç geçirdi. Yaptığı her şey böyleydi zaten. Her şey böyleydi; hep iyi, hep göğüs kabartıcı, hep soylu bir başlangıç ve iyi niyet; ama sonra bakıyorsun bir yerden yeni bir heves, bir rüzgâr, bir koku, bir

ayartı esip geliyor ve soylu yiğit Franz yine her zamanki sokak çocuğuna ve bir soytarıya dönüşüyordu. Hayır, yüce düşler, kutsanmış kararlar ve coşkular ona göre değildi; bütün bunlar başkaları için, buna daha layık, daha soylu kimseler içindi. Ey Lanzelot! Ey Orlando! Ey, yiğitlerin ezgileri ve Trasimeno dağlarındaki o uzak, o kutsal yangı!

Loşlukta usulcacık açıldı odanın kapısı; annesi girmişti içeri. Babası şu sıra iş gezisine çıkmıştı ve annesi kendisiyle aynı odada yatıyordu; ayağındaki hafif terliklerle sessizce Franz'ın yatağına yaklaştı.

Yumuşak bir sesle: "Daha uyumadın mı, Cesco?" diye sordu.

Bir an kendini uyuyormuş gibi göstermek ayartısına kapıldı Cesco, ama göze alamadı. Soruya yanıt olarak eli annesinin eline uzandı, sımsıkı tuttu eli. Annesinin sesi gibi güzel ellerini de, tıpkı gönlünü kaptırmış birinin sevecenliğiyle seviyordu. Annesi sağ elini Cesco'ya bırakıp sol eliyle onun saçlarını sıvazlamaya koyuldu.

"Bir şey mi var yavrucuğum?"

Franz bir an sesini çıkarmadı, sonra yavaşçacık: "Kötü bir şey yaptım anne", dedi. "Fena bir şey mi, Cesco? Anlat bakayım!"

"Bahçede ne kadar çiçek varsa, hepsini kopardım bugün. Mor çiçekleri, hani şu uzun uzun açanları. Bir tane bile kalmadı, kopardım hepsini."

"Biliyorum. Gördüm. Demek sendin. Yapsa yapsa Filippo ya da Grafe yapar bu işi diye düşünmüştüm. Sen genellikle böyle hoyrat davranan bir çocuk değilsin."

"Sonradan ben de çok üzüldüm. Hepsini çocuklara dağıttım çiçeklerin."

"Hangi çocuklara?"

"Sokağın aşağısından bir ara çocuklar geldi. 'Mille fiori' oynadık!"

"Sen de mi? Sen de mi oynadın?"

"Evet. Ansızın ben de aralarına katılmadan duramadım. Ellerinde kırdan topladıkları solmuş çiçekler vardı, ben daha güzelleri olsun istedim."

"Katedrale mi gittiniz?"

"Evet, katedrale, eskiden olduğu gibi."

Annesi, elini Francesco'nun başına koydu.

"Ama kötü bir şey değil bu Cesco, yavrucuğum. Taşkınlığa kapılıp çiçekleri yağmalasaydın, o zaman başkaydı elbet. Ama senin yaptığın —yo, gerçekten kötü bir şey değil. Haydi sakin ol bakayım!"

Sessizce yatıyordu oğlu Cesco, annesi onu yatıştırdığına inanmıştı. Ama derken Franz usulcacık yeniden başladı konuşmaya:

"Çiçekleri düşünmüyorum ben anne."

"Ya? Neyi düşünüyorsun peki?"

"Söyleyemem."

"Hadi söyle, anlat bana! Seni rahatsız eden bir başka şey mi var?"

"Anne, ben bir şövalye olmak istiyorum."

"Bir şövalye mi? —Eh, çalış, olursun belki... Ama bunun şimdiki durumla ne ilgisi var?"

"Var. Hem de çok! Beni hiç anlayamazsın anne! Bak, ben bir şövalye olmak istiyorum, bir şövalye. Ama olamıyorum. Boyuna sersemce davranışlara kalkışıyorum. Bir şövalye olmak. Bu o kadar güç, o kadar çetin bir şey ki! Gerçek bir şövalye asla kötü bir iş, budalaca, soytarıca bir iş yapmaz. İşte ben de bir şövalye gibi davranmak, ben de bir şövalye gibi olmak istiyorum, ama olamıyorum işte. Bugün ansızın kalkıp çocuklarla gittim, onların önüne düşüp dans ettim, eğlendim, küçük bir çocuk gibi tıpkı!"

Annesi Franz'ı eliyle itip yatağa yatırdı yeniden.

"Bırak aptallığı, Franz! Dans etmek günah sayılmaz. Bazen bir şövalye de, neşelendiği ya da başkalarını neşelendirmek istediği zaman dans edebilir. Hani öyle şeyleri kendine dert ediyorsun ki, bunlar hiç de senin sandığın gibi değil. Kimse dilediğini yapamaz hemen. Şövalyeler de bir

vakit çocuktu, onlar da oynayıp dans etti ve senin bütün yaptıklarını onlar da yaptı. Ama söyler misin bakayım, neden şövalyeliğe özeniyorsun? Şövalyeler dinlerine pek bağlı ve gözüpek insanlar da onun için mi?"

"Evet, anne, onun için. Sonra —ne bileyim, bir prens ya da dük de olabilirim belki, o zaman herkes benden söz açar."

"Öyle mi! Yani ille herkes senden söz açsın mı istiyorsun?"

"Evet anneciğim, çok istiyorum bunu.”

"O zaman çalış, herkes iyi bir dille söz açsın senden! İnsanların diline başka türlü düşmek kötü bir şeydir çünkü."

Annesi bir süre daha Franz’ın yanında kaldı, onun elini tuttu. Oğlunun dilek ve kararlarındaki çocuksuluğu, bunların onun yüreğinde tutuşturduğu tutkuyla ve acılı heyecanla karşılaştırınca gönlünde hoş duygular belirdi. Bu küçük oğlan ilerde çok sevgiler yaşayacaktı. Kuşku yoktu buna; ama beri yandan çok, pek çok da düş kırıklığına uğrayacaktı. Bir şövalye olmayacaktı elbet; şövalyelik onun kafasında tasarladığı bir düştü. Ama olağanüstü bir kimse olması alnına yazılmıştı, iyiden ya da kötüden yana olağanüstü.

Annesi Franz’ın başının üzerinde eliyle istavroz çıkardı ve içinden Poverello diye seslendi ona. Bu ismi ilerde bizzat Franz alıp kendi adına ekledi: Poverello.

Doktor Faust’un Evinde Bir Akşam

Bir gün Doktor Faust, dostu Doktor Eisenbart’la, yani ilerde bu isimle büyük ün yapan tıp adamının dedesinin dedesiyle evde oturuyordu. Zengin akşam yemeği yenip sofra kaldırılmıştı; altın yaldızlı paha biçilmez kadehlerden yıllanmış Ren şarabının nefis kokusu yükseliyordu. Yemekte biri flüt, biri lavta çalan iki çalgıcı az önce gitmişti.

"Şimdi sana söz verdiğim denemeye geçebiliriz," diye konuşmaya başladı Doktor Faust ve yıllanmış şaraptan bir yudum alarak biraz yağ bağlamış gırtlağından aşağı yuvarladı. Genç değildi artık, ilerde kendisini bekleyen o korkunç akıbetten iki ya da üç yıl önceydi.

"Söylemiştim hani; yardımcım Mefisto bazen öyle eğlenceli aletler yapıyor ki, bizim çok uzağımızda olup biten ya da çoktan geçmişe karışmış bulunan ya da henüz gelecekte saklı yatan şu ya da bu nesneyi görüp işitebiliyorsun. Bugün seninle gelecekten başlayalım işe. Doğrusu, son olarak pek eğlenceli ve acayip bir alet keşfetti yardımcım. Bundan önce, eskiden yaşamış yiğitleri ve güzel kadınları sık sık büyülü aynalarda göstermişti bize; şimdi kulak için bir icatta bulundu, anlayacağın bir ses hunisi yaptı. Dilediğin yere yerleştiriyorsun huniyi ve çok uzak bir gelecekte o yerde yükselecek sesleri duyabiliyorsun."

"Sakın bu yardımcın senin biraz gözünü boyuyor olmasın, sevgili dostum?"

"Sanmam," dedi Faust. "Çünkü sihir ve büyüyle uğraşanlar geleceği okuyabilir pekâlâ. Biliyorsun, biz şimdiye kadar yeryüzünde istisnasız bütün olayların neden ve sonuç yasası uyarınca gerçekleştiği varsayımından yola koyulduk, çalışmalarımızı bu yönde sürdürdük hep. Nasıl geçmişteki

hiçbir şeyi değiştiremiyorsak, gelecek üzerinde de asla bir değişiklik yapamayacağımızı benimsedik. Geleceğin kendisi neden-sonuç yasasıyla saptanmış bulunmakta, yani şimdiden karşımızda durup durmaktadır. Nedir ki, bizler görüp algılayamıyoruz bu geleceği. Nasıl matematikçi ve astronomlar güneşin tutulacağı anı çok öncesinden hesaplayabiliyorlarsa, biz de gerekli yöntemi ele geçirebildik mi, geleceğin istenilen her parçasını görüp algılanabilir duruma sokabiliriz. İşte yardımcım Mefisto, kulak için ‘sihirbazın değneği’ diyebileceğimiz bir alet icat etti, birkaç yüzyıl sonra örneğin bu odada yükselecek sesleri zapt edebilecek bir kapan yaptı. Sık sık denedik aleti. Bazen hiçbir ses işitilmiyor; o vakit anlıyoruz ki, gelecekte ölü bir boşluğa, bulunduğumuz yerde herhangi bir konuşmanın geçmediği bir zaman kesitine toslamışız. Ama çok kez değişik sesler geldi kulağımıza. Bir defasında geleceğin uzak bir parçasında yaşayacak birkaç kişi, Doktor Faust’un yani bendenizin başarılarını dile getiren bir şiir üzerinde söyleşiyordu, onları dinledik. Ama bu kadar açıklama yeter, şimdi denemenin kendisine geçelim istersen."

Dr. Faust seslenir seslenmez, o bilinen keşiş cüppesiyle Mefisto göründü, bir ses hunisini içeren aleti getirip masanın üzerine yerleştirdi. Deney süresince ağızlarını açıp tek kelime konuşmamaları için beyleri sıkı sıkıya uyardı. Sonra bir kolu çevirdi; alet ince ve nazenin bir uğultu çıkararak çalışmaya başladı.

Uzun süre, iki doktorun merakla kulak kabarttığı bu ilginç uğultu dışında bir şey işitilmedi. Derken, o zamana kadar hiç duyulmadık tiz bir ses yükseldi huniden; belalı, azılı, iblisçe bir uluma; bir canavardan mı, yoksa gazaba gelmiş bir cinden mi çıktığı söylenecek gibi değildi. Sabırsız, uyarıcı, kızgın, hain ve buyurgan haykırıyordu ses; kaba ve güçlü darbelerle yineleniyor, sanki peşine düşülüp kovalanan bir canavar gibi keskin ıslıklarını odada öttürüp duruyordu. Dr. Eisenbart’ın beti benzi atmıştı;

insanın içine dehşet salan haykırışların yavaş yavaş uzaklara kayması, arada birkaç kez daha duyulup sonunda tümüyle silinip gitmesi üzerine rahat bir nefes aldı.

Ansızın bir suskunluk kaplamıştı odayı. Ama sonra yeniden bir ses duyuldu, bir erkek sesi; pek ötelerden geliyor, ısrarla bir vaazda bulunur gibi bir hava içeriyordu. Odadakiler, bir vaazı andıran bu konuşmanın ancak kimi bölümlerini anlayabiliyor, anladıklarını ellerinde hazır bekleyen yazı tahtacıklarına not ediyorlardı. Şöyle cümlelerdi örneğin:

"... ve böylece ışık saçan Amerika’yı kendine örnek almış ekonomik ideal, karşı durulmaz bir güçle, zaferlerle örülmüş bir mükemmelliğin yolunda ilerleyip her geçen gün biraz daha gerçeklik kazanmaktadır ... Bir yandan emekçi kardeşlerin yaşamlarındaki refah ve konfor şimdiye dek görülmedik bir düzeye ulaşmışken... ve böbürlenmeden şunu söyleyebiliriz ki, eski çağların cennete ilişkin çocuksu düşleri günümüzdeki üretim tekniğiyle... den daha çok..."

Yeniden bir suskunluk çöktü odaya. Derken yeniden duyulan bir ses, derinlerden gelen ağırbaşlı bir ses şöyle dedi: "Sayın Baylar ve Bayanlar! Şimdi sizlerden bir şiire kulak vermenizi rica edeceğim. Büyüt Üstat Nikolaus Unterschwang kimsenin başaramadığı bir şiirin üstesinden gelmiş, çağımızın tüm içselliğini dışlaştırarak varlığımızın anlam ve anlamsızlığını kuşkusuz herkesten daha bilgece görmüş biridir:

Bacayı tutuyor elleri
Yanaklarında yüzgeçler
Barometrede gözleri
Basamaksız merdivenler
Çıkıyor yükseklere
Paltosunun astarında bulutlar

Çek iniyor yaşamaktan
Yenilgin duraksamalar."

Dr. Faust şiirin yarısından çoğunu yazmayı başarmış, Eisenbart da harıl harıl notlar almıştı.

Ansızın aletten yaşlıca bir kadına ya da evlenmemiş yaşlı bir bakireye ait olduğu kesin bir ses yükselerek şöyle dedi: "Ay! Ne sıkıcı program! Sanki radyo denen meret, dinleyicilerin canını sıksın diye icat edilmiş. Oh, hele şükür müzik başladı!"

Gerçekten de aletten müzik sesleri dökülmeye başlamıştı: Başıboş, şehvet kokan, tok ritimli, bazen güm güm öten, bazen ince özlemli, tümüyle bilinmedik, yabancı ve yakışıksız, içten pazarlıklı bir müzik; uluyan, çığlıklar savuran, gıdıklayan nefesli sazların müziği; gong vuruşlarıyla sarsılan, sık sık yabancı bir şarkıyı yabancı dilde okuyan bir şantözün hançeresinden salgıladığı çığırtkan seslerle örülmüş bir müzik.

Beri yandan, düzenli aralarla öne çıkan gizemsel şu beyit:

Aman ne harikulade saçlarınız
Göğe kullanıyorum, siz de kullanınız.

İlk başta işitilmiş o belalı, kızıp köpüren, "sonra karışmam" diyen ses, eza ve öfke taşan o canavar uluması da zaman zaman yine aletten kopup gelmekteydi:

Mefisto, gülümseyerek makinesini durdurdu; iki bilgin, sanki ahlakla bağdaşmayan yasak bir sahneye istemeyerek tanık olmuşlar gibi, ne yapacağını bilememenin ve bir utancın tatsız duygusuyla tuhaf tuhaf birbirlerini süzdü: Aldıkları notları okuyup birbirlerine gösterdiler.

Sonunda Dr. Faust, "E, ne diyorsun bu işe bakayım?" diye sordu.

Dr. Eisanbart, kadehindeki şaraptan iri bir yudum aldı; gözlerini yere dikti, düşüncelere dalıp sustu ve hayli zaman öyle kaldı. Derken, dostu Dr. Faust’tan çok kendi kendisiyle konuşur gibi: "Tüyler ürpertici bir durum!"

dedi. "Az önce hayatlarına ilişkin bazı sahnelere tanık olduğumuz bu inanların hiç kuşkusuz kaçırmış hepsi. Böyle düşündürücü, içler acısı ve karmakarışık laflar eden, böyle dehşet uyandırıcı çığlıklar savurup anlaşılmaz budalaca şarkılar söyleyenler, ilerde bizim soydan gelecek, bizim evlatlarımızın evlatları, torunlarımızın torunları olacak, öyle mi? Versin anlayacağın, soyumuz, dostum Faust, bir cinnetle son bulacak!"

"Doğrusu ben senin kadar kesinlikle ileri sürmek istemem böyle bir şeyi," diye yanıtladı Faust. "Senin görüşün gerçekdışı değil, ama aşırı karamsar. Bizim şuracıkta, yeryüzünün bu bir tek sınırlı yerinde böylesine azgın, böylesine umutsuzluk ve hayasızlık taşan, kuşkusuz kaçıkça diyebileceğimiz sesler işitmemiz, insanlığın toptan cinnet geçirdiği anlamını taşımaz. Çünkü bakarsın şimdi bulunduğumuz yerde birkaç yüz yıl sonra bir akıl hastanesi yükselecektir de, biz oradaki delilerin kendi aralarındaki konuşmalarından kimi parçalar işitmişizdir. Ya da içkiyi fazla kaçırmış bir küme insan, bizim burada taşkınlık yapmıştır. Örneğin, bir karnavalda neşe içinde yüzen kalabalığın çıkardığı sesleri düşünelim; nihayet daha önceden aşinası olduklarımıza pek benzemeyen sesler değil demin işittiklerimiz. Seni bilmem ama, ne insanların ne de müzik aletlerinin çıkarabileceği türden çığlıklar duyduk ya, beni asıl onlar şaşırttı. Sanırım yüzde yüz şeytani bir yanları vardı. Bu tür çığlıklar, gelse gelse cinlerden, şeytanlardan gelebilir."

Sözün burasında Mefisto’ya dönen Dr. Faust, "Acaba sen bu konuda bir şey biliyor musun?" diye sordu. "Bize işittiğimiz seslerin içyüzüyle ilgili bir açıklamada bulunabilir misin?"

Mefisto, "Biz, az önce gerçekten şeytani sesler işittik," diye konuşmaya başladı gülümseyerek. "Daha şimdiden rahat yarısının şeytanın elinde bulunduğunu söyleyebileceğimiz yeryüzü, belli bir süre sonra bütünüyle onun egemenliği altına girecek ve cehennemin bir bölümünü, bir eyaletini

oluşturacak beyler! Siz az öne, bu yeryüzü cehenneminin sesleri ve sözleriyle ilgili biraz katı ve aşağılayıcı görüşler ileri sürdünüz. Ancak, cehennemde de müzik ve şiire yer verilişi, ne de olsa üzerinde durulmaya değer sevindirici bir noktadır. Söz konusu seksiyonu da iblis Belial yönetmekte. Bana sorarsanız, işinin pek güzel üstesinden gelen biridir Belial!"

Chagrin D’Amour

Valois kentinin surları önünde hanidir görkemli çadırlarını kuran beyler, her geçen gün turnuvayı sürdürüyordu. Birinciliği kazanan, Kraliçe Herzeloyde’yi, Kastis’ten dul kalan bu bakireyi, Gral Kralı Frimutel’in bu güzel kızını ödül olarak alacaktı. Turnuvaya katılan yüce beyler arasında İngiltere Kralı Pendragon ile Norveç kralı Lot bulunuyor, Aragon kralı, Brabant dükü ve ünlü kontlar yer alıyor, ayrıca Morholt ve Riwalin gibi şövalye ve yiğitler görülüyordu; Wolfram’ın Parzival’inde bir bir sayılıp dökülen ulu kişilerdi hepsi. Kimi için önemli olan, cengâverlikte kazanacağı ün, kimi için genç Herzoleyde’nin güzle mavi gözleri, kimi için de kraliçenin elindeki zengin ve verimli topraklar, kentler ve şatolardı.

Yüce kişiler ve ünlü yiğitler dışında adı duyulmamış şövalyelerden, serüven meraklılarından, yol vuruculardan ve ayak takımından hayli büyük bir kalabalık da turnuvaya katılmak üzere kalkıp gelmişti. Bir çadırı bile yoktu bazılarının; sağda solda konaklıyor, başlarını sokacak bir yer bulamayarak paltolarına sarınıp açıkta geçiriyorlardı geceyi. Atlarını dört bir yandaki çayırlara salıyor, yabancı sofralarda çağrılı çağrısız karınlarını doyuruyorlardı. İçlerinde yarışmaya katılmayı düşünenler şans ve rastlantıya bel bağlamaktaydı; karşılaşmalarda başarı olasılıkları çok azdı çünkü, doğru dürüst atları yoktu; külüstür hayvanlar üzerinde ise, en cesur yiğitlerin bile ellerinden bir şey gelmezdi. Zaten birçoğu turnuvaya katılmayı akıllarından geçirmiyor, yalnızca karşılaşmalarda hazır bulunmak, olabildiğince bu genel eğlentiden nasibini almak ya da kendine nasılsa bir çıkar sağlamak istiyordu. Hepsinin de keyfi yerindeydi. Bazen kraliçenin sarayında, bazen güçlü ve varlıklı beylerin otağlarında şölenler verilip

şenlikler düzenleniyordu. Sıradan kimi şövalyeler, yarışmanın uzayıp gitmesinden doğrusu kıvanç duymaktaydı; atlarına binip gezilere çıkıyor, avlanıyor, söyleşilere katılıyor, içkiler içip oyunlar oynuyor, karşılaşmaları izliyor, arada bir bizzat bir yarışmaya katılıyor, sakatlanan atlar oldu mu tımarlarını yapıyor, büyüklerin bolluk içinde görkemli yaşayışlarını izliyor, hiçbir şeyi kaçırmayıp günlerini gün etmeye bakıyorlardı.

Kendilerine ün yapamamış sıradan şövalyeler arasında, küçük bir baronun oğlu olup güneyden gelen Marcel adında biri de bulunmaktaydı; açlıktan kemikleri çıkmıştı adeta. Pek ahım şahım denemeyecek bir zırhı, Melissa adında çelimsiz ve yaşlı bir atı vardı. O da bütün ötekiler gibi merakını giderip şansını denemek, genel eğlenti ve bolluk sofrasında kendisi de biraz konuk olmak için kalkıp gelmişti. Gerçi dengi kişilerin ve kimi saygın yiğitlerin gözünde belli bir üne ulaşmış bir kişiydi Marcel; ama bu ünü şövalyeliğiyle değil, şarkıcı ve çalgıcılığıyla kazanmıştı. Çünkü şiirler düzüp besteleyerek bunları lavta eşliğinde söylemesini güzel beceriyordu. Büyük bir panayır gözüyle baktığı turnuvanın karmaşasında kendini rahat hissetmekteydi; tüm şenlendiriciliğiyle turnuvanın uzamasından daha çok istediği bir şey yoktu. Günün birinde kendisini himayesine alan Brabant dükü, kraliçenin seçkin şövalyeler için verdiği bir yemeğe Marcel'i de yanına alıp götürdü. Marcel dükle kente gidip saraya girdi; şölen salonu göz kamaştırıcı parlıyor, tabaklar ve kupalar nefis yiyecek ve içeceklerle dolup taşıyordu. Ancak, zavallı Marcel'in o gece saraydan kıvançla ayrıldığı söylenemezdi, Kraliçe Herzeloyde'yi görmüş, onun su gibi berrak sesini duymuş, tatlı bakışlarını içip gönlüne akıtmıştı. Bundan böyle yüreği genç bir kız gibi pek yumuşak ve alçakgönüllü, beri yandan pek yüce ve erişilmez Herzeloyde için çarpmaya başlamıştı.

Marcel de öbür şövalyeler gibi kraliçe uğruna yarışabilirdi kuşkusuz. Turnuvaya katılıp şansını denemekte özgürdü. Ama ne atı at, ne silahı silah

ne de zırhı zırhtı; üstelik, büyük bir cengâver gözüyle bakılabilecek biri de değildi. Hani korku nedir bildiği yoktu Marcel'in; pek sayın kraliçe uğruna yarışıp canını tehlikeye atmaya her an yürekten hazırdı. Gelgelelim, güç bakımından Marholt, Kral Lot, Riwalin ya da öbür yiğitlerle boy ölçüşemezdi; çok iyi biliyor bunu, ama yine de bir denemeden geri kalmak istemiyordu. Atı Melissa'yı sağdan soldan dilendiği ekmek kırıntıları ve otlarla besliyor, kendisi de düzenli yemek yiyip düzenli uyumaya çalışıyor, gösterişsiz zırhını ve silahlarını alabildiğine titizlikle ovup temizliyordu. Ve birkaç gün sonra bir sabah erkenden turnuva alanına giderek yarışmalara katılacağını açıkladı. Rakip olarak bir İspanyol şövalye çıktı karşısına. Uzun mızraklarla dolu dizgin birbirlerinin üzerine atıldılar. İspanyol şövalye, Marcel'i ve külüstür atını tepeleyip geçti. Marcel'in ağzından kanlar sızdı, bütün vücudu ağrı sızı içinde kaldı; ama yine de kimsenin yardımını gereksinmeyerek doğrulup kalktığı ayağa. Titreyip duran atını yarış alanından çekip götürdü, bir su başında elini yüzün yıkadı ve günün geri kalan bölümünü incinmiş onuruyla tek başına burada geçirdi.

Akşam konaklama yerine döndüğü zaman, sağda solda meşaleler yakılmıştı. Brabant dükünün Marcel diye kendisine seslendiğini işitti. Babacan bir edayla, "Eh, bugün şansını turnuvada denedin," dedi Dük. "Bir daha aynı şeyi yapmak hevesine kapılırsan benim atlarımdan birini al, sevgili dostum. Karşılaşmayı kazandın mı, atı sana armağan ederim. Ama bugün olanları unut da gel, keyfimize bakalım şimdi; şu akşam vakti bize güzel bir şarkı söyle."

Gerçekte küçük şövalyenin canı ne şarkı söylemek, ne eğlenmek istiyordu. Ama bundan sonraki karşılaşmayı kazandı mı, dükün kendisine armağan edeceğim söylediği atı düşünerek hayır diyemedi. Dükün çadırına girip bir kupa kırmızı şarabı dikti kafasına ve lavtayı eline aldı. Bir şarkı

söyledi, ardından bir şarkı daha. Çadırdakiler övdüler Marcel'i, şerefine kadeh kaldırdılar.

Dük neşeyle, "Tanrı ömrünü uzun eylesin, ey şarkıcı!" dedi, kendini tutamayarak. "Bırak turnuvada at oynatmayı da, benim sarayıma gel! Sana söz veriyorum, yanımda rahat günler geçireceksin!"

Marcel, "Siz iyi yürekli bir insansınız, düküm," diye yanıtladı alçak sesle. "Ama bana güzel bir yavuz at armağan edeceğinizi söylediniz. Başka işlere soyunmadan, bırakın bir kez daha cenk alanında boy göstereyim. Öbür şövalyeler ün ve minne (aşk, saygı) uğrunda cenk ederken, rahat günler yaşamak, şarkılar söylemek neyime benim."

Oradakilerden biri güldü: "Kraliçeyi mi ele geçirmeyi düşünüyorsun Marcel?"

Marcel ansızın kızdı: "Zavallı bir şövalye de olsam, ben de siz hepinizin istediği bir şeyi istiyorum. Kraliçeyi elde edemezsem de uğrunda dövüşebilir, uğrunda kanımı akıtabilir, yenilgi ve acılara katlanabilirim. Korkak davranıp Kraliçe Herzeloyde'siz yaşamaktansa, onun için ölmek daha çok kıvanç verir bana. Aranızda benimle alay etmek isteyenleri kılıcım bilenmiş hazır beklemektedir, Sayın Şövalyeler!"

Dük ortalığı yatıştırmaya çalıştı ve konuklar çok geçmeden yatmak üzere çadırlarına çekildi. Marcel tam gitmeye davranıyordu ki, biraz daha kalmasını işaret etti dük; gözlerinin içine bakarak babacan bir edayla Marcel'e şöyle söyledi: "Sen kanı kaynayan bir delikanlısın, evlat. Bir hayal uğruna kendine eziyet etmen, oranı buranı al kanlara bulayıp acılar içinde kıvranman ille de gerekli mi? Valois Krallığını ele geçiremeyeceğini, turnuvada Kraliçe Herzeloyde'yi kazanıp onu kendine sevgili yapamayacağını çok iyi biliyorsun sanırım. Mızrağınla sıradan bir şövalyeyi külüstür atından yere yuvarlamışsın, ne çıkar? Amacına ulaşabilmen için buradaki tüm kralları, Rivalin'i, beni ve bütün öbür yiğitleri haklamak

zorundasın. Dolayısıyla, sana şu kadar söyleyeceğim: Mutlaka yarışmaya katılmak mı istiyorsun, o zaman benimle başla işe. Baktın ki beni yenemedin, uzaklaştır kafandaki hayali, önerimi kabul et ve sarayıma gel."

Bu sözler üzerine kızarıp bozardı Marcel, ama uzun boylu düşünmeyerek, "Sağolun, Dük Hazretleri!" diye yanıtladı. "Yarın turnuvada sizinle karşılaşmak istiyorum." Sonra dükün çadırından çıkıp atının yanına koştu. Efendisinin geldiğini gören atı candan soluyarak onu karşıladı, elinden ekmek yedi, başını Marcel'in omuzlarına yasladı.

"Evet, Melissa," dedi Marcel alçak sesle; okşayan elini atının başında gezdirdi. "Beni seviyorsun, canım Melissa! Canım atçığım benim! Buraya gelmeden yolda, içinden geçtiğimiz ormanların birinde ölüp gitsem daha iyi olurdu belki. Haydi güzel güzel uyu şimdi, Melissa. Canım atçığım benim!"

Ertesi sabah çok erkenden kalkıp atına bindi Marcel; Kanvoleis kentine geldi. Sevgili atı Melissa'yı orada birine verip karşılığında kendine yeni bir miğfer, yeni çizmeler aldı. Efendisi giderken, at uzun boyuncağızını ona doğru uzattı. Ama Marcel yürüdü, dönüp bakmadı arkasına. Konaklama yerine varınca, dükün uşaklarından biri doru bir aygırı getirip Marcel'e verdi. Genç ve acar bir hayvandı aygır. Bir saat sonra da dükün kendisi turnuva alanında göründü, Marcel'in karşısında yerini aldı. Soylu bir bey olduğu için, yarışmayı izlemek üzere bir yığın seyirci gelmişti. İlk hamlede bir üstünlük sağlayamadı Brabant Dükü, çünkü Marcel'e kıyamıyordu. Ama derken bu sersem oğlana içerledi ve öylesine bir güçle üzerine atıldı ki, sırt üstü devrildi Marcel, ayakları üzengiye takıldı ve doru aygırın peşi sıra yerlerde sürüklenmeye başladı.

Serüven meraklısı Marcel, vücudu baştan aşağı yara bere içinde, dükün uşaklarının kaldığı çadırlardan birinde yatıp bakım ve tedavi görürken, kentte ve konaklama yerinde Gachmuret'in, dünyaca ünlü bu yiğidin turnuvaya katılmak üzere geldiği haberi duyuldu. Saltanat ve görkemle

yaklaştı Gachmuret; adı bir yıldız gibi parlayarak önü sıra ilerliyordu. Büyük şövalyelerin kaşları çatıldı, küçük şövalyeler ise sevinç haykırışlarıyla karşıladı Gachmuret'i; güzel Herzeloyde ise kızarıp bozararak gözleriyle uzaktan onu izledi. Ertesi gün Gachmuret atına bindi, acele etmeden turnuva alanına vardı, ona buna meydan okudu, onun bununla cenge tutuştu ve büyük şövalyeleri hayvanlarının eğerlerinden bir bir alıp yerlere çaldı. Artık dört bir yanda yalnız onun adı ediliyordu, şampiyonu oydu turnuvanın, kraliçeyi ve ülkesini o hak etmişti. Konaklama yerinde dolaşan haberler, hasta yatan Marcel'in kulağına gelmişti. Herzeloyde'yi yitirdiğini anlamış, Gachmuret'in övülüp göklere çıkarıldığını işitmişti. Suskun, yüzünü çadırın duvarına döndürerek dişlerini birbirine bastırdı, ölmeyi diledi. Ama Marcel'in kulağına gelenlerin hepsi bu kadarla kalmadı: Bir ara kendisini görmeye gelen dük, yanında getirdiği giysileri Marcel'e armağan edip turnuvanın şampiyonundan söz açtı; Kraliçe Herzeloyde'nin Gachmuret'e duyduğu sevgiyle yanıp tutuştuğunu söyledi. Gachmuret'in yalnızca Fransız Kraliçesi Anflise'nin şövalyelerinden olmayıp Mağribiler ülkesinde siyah bir Mağribi prensesle de evli bulunduğunu ve prensesi bırakarak buralara geldiğini de yine dükten öğrendi Marcel. Dük gidince, güç bela yataktan kalktı. Üzerine bir giysi geçirdi, acı ve sızılarına aldırmayarak turnuvanın şampiyonu Gachmuret'i görmek için kente yollandı. Ve gördü Gachmuret'i, bu yavuz ve esmer şövalyeyi, yaman kol ve bacaklarıyla bu güçlü devi gördü. Bir kasaba benzetti onu. Saraydan içeri sızarak kimseye sezdirmeden konuklar arasına karıştı ve Kraliçe Herzeloyde'yi gördü. Mutluluk ve utançla kızarıp bozaran kraliçe, o zarif genç kızsı dudaklarını yabancı şövalye Gachmuret'e buyur ediyordu. Şölenin sonuna doğru, Brabant Dükü, himayesine aldığı Mercel'i tanıyarak yanına çağırdı.

Kraliçeye, "İzin verirseniz, Sayın Kraliçem, bu genç şövalyeyi sizlere tanıtayım," dedi. "Adı Marcel'dir, şarkıcıdır kendisi, sanatıyla bize haz dolu çok anlar yaşatmıştır. İstek buyurursanız bir şarkı söylesin."

Herzeloyde evet der gibi düke ve Şövalye Marcel'e başını salladı, gülümsedi ve bir lavta getirtti. Genç Şövalye Marcel'in sararmıştı benzi; kraliçenin önünde yerlere kadar eğildi, getirilen lavtayı duraksayarak eline aldı. Ama birden parmaklarını hızlı hızlı teller üzerinde gezdirmeye koyuldu. Gözlerini kraliçeden ayırmayarak bir şarkı çalıp söyledi. Vaktiyle yurdunda düzüp bestelediği bir şarkıydı bu. Nakarat olarak her kıtadan sonra iki dize ekledi şarkıya; dizelerde Marcel'in yaralı kalbinden kopup gelen yaslı bir hava esiyordu. Ve o akşam ilk kez sarayda duyulan bu iki dize çok geçmeden pek uzak yerlere kadar yayıldı ve ağızlarda sık sık söylenmeye başlandı.

Plaisir, d'amour ne dure qu'un moment,
Chagrin d'amour dure toute la vie.

Sevinci aşkın bir an sürer,
Acısı ömür boyu.

Şarkıyı bitirir bitirmez Marcel saraydan ayrıldı. Salondaki ışıl ışıl şamdanların parıltısı pencerelerden sızarak akıp geldi ardından. Ama Marcel konaklama yerine dönmedi, bir başka yön tutturdu, kentten çıkıp gecenin karanlığına daldı. Şövalyeliği sona ermişti artık, bundan böyle lavtacı olarak yurtsuz yuvasız bir yaşam sürecekti.

Şölenler gerilerde kaldı, otağlar ve çadırlar eskiyip döküldü, Brabant Dükü, Şövalye Gaschmuret ve güzel Kraliçe Herzeloyde öleli yüzyıllar oldu; kimsenin Kanvoleis kentine ve Kraliçe Herzeloyde uğruna düzenlenmiş turnuvaya ilişkin bilgisi yok artık. Yüzyıllardan sonra bunların üzerimizde yabancı ve modası geçmiş bir izlenim uyandıran isimlerinden ve

genç Şövalye Marcel’in iki dizelik nakaratından başka bir şey kalmadı. Ama bu iki dize günümüzde de hâlâ söyleniyor.

Orman Adamı

İlk çağların başında, henüz körpe insanlığın yeryüzüne yayılmasından önce orman insanları vardı dünyada. Balta girmemiş tropikal ormanların loş ortamında sıkışık ve ürkek yaşıyor, akrabaları sayılan maymunlarla sürekli boğuşup duruyorlardı; bütün işleri güçleri, bütün tutum ve davranışları üzerinde tek bir tanrı, tek bir yasa egemendi: Orman. Orman yurttu kendileri için, sığınaktı, beşikti, yuva ve mezardı, orman dışında yaşam diye bir şey düşünülecek gibi değildi. Ormanın kıyı kenar bölgelerine sokulmaktan çekiniyor, av sırasında ya da bir tehlikeden kaçarken darda kalıp yolu istemeden buraya düşen biri, döndüğünde korkudan titreyerek ve telaş içinde orman dışındaki beyaz boşluktan söz açıyor, ölümcül güneş ateşinde dehşet verici bir hiçliğin ışıl ışıl parıldadığını anlatıyordu. Orman adamları arasında yaşlı biri vardı, pek çok yıl önce vahşi hayvanlar peşine düşmüş de o da kaçarken ormanın hemen kenarına kadar gelmiş ve buradan dışarı atmıştı kendini ve o saat gözleri görmez olmuştu. Şimdi bir çeşit rahip ve kutsal kişi olarak yaşamını sürdürmekteydi, adı da Mata Dalan (yani gönül gözlü adam) idi; büyük fırtınalarda söylenen o kutlu orman şarkısını bu adam düzmüştü, orman insanları onun sözünden asla çıkmıyordu. Ününü ve gizemselliğini güneşi gözleriyle görüp de ölmeyişine borçluydu.

Orman insanları ufak tefek ve esmerdi; kıldan geçilmiyordu vücutları, öne eğik yürüyor, yabansı gözlerinde hep bir ürkeklik seçiliyordu. Gerek insanlar, gerek maymunlar gibi hareket ediyor, yerde olduğu gibi ormandaki ağaçların yüksek dallarında da kendilerini güven içinde hissediyorlardı. Ev ve kulübe gibi nesneleri tanıdıkları yoktu henüz, ama bazı silahları, bazı

araç ve gereçlerle süs eşyalarını biliyorlardı. Sert tahtadan yay, ok, mızrak ve topuz , ağaç liflerinden ise kolye yapmasını beceriyor, kolyelere kurutulmuş meyveler ya da ceviz, fındık gibi şeyler asıyorlardı. Boyunlarında ya da saçlarında domuz dişi, kaplan pençesi, papağan tüyü, ırmak midyesi gibi değerli ziynet eşyaları taşıyorlardı ayrıca. Uçsuz bucaksız ormanın göbeğinde büyük bir ırmak akıyor, ama orman insanları ancak gece karanlığında ırmağın kıyısına ayak atmayı göze alabiliyorlardı ve pek çoğu ırmağın kıyısını henüz görebilmiş değildi. Aralarında biraz yürekli olup bazen gece vakti, ürkek ve tetikte, sık ağaçlar arasından çıkarak usulca ırmağa yaklaşanlar, onun soluk parıltısında yıkanan fillerle karşılaşıyor, ağaçların dorukları arasından yukarılara bakınca gözleri etrafa dal budak salmış mangrove ağaçlarının ördüğü ağlar içinden sarkan pırıl pırıl yıldızlara takılıyordu. Güneşi gördükleri yoktu hiç, yazın onun yansısını görmek bile zaten son derece tehlikeli sayılmaktaydı.

Delikanlı Kubu da kör Mata Dalam'ın yönetimindeki orman insanları ailesine mensuptu, gençlerin ve yönetimden hoşnut olmayanların önderi ve temsilcisiydi. Çünkü Mata Dalam'ın zamanla kocayıp astığı astık kestiği kestik birine dönüşmesinden bu yana kabile içinde bir hoşnutsuz grubu oluşmuştu. Şimdiye kadar kabile üyeleri tarafından yiyecek ve içeceğinin sağlanması kör Mata Dalam'a bir ayrıcalık olarak tanınmıştı; beri yandan, Mata Dalam kabilenin akıl hocalığını yapmış, düzdüğü orman şarkısı herkes tarafından söylenegelmişti; ne var ki, giderek yeni yeni ve can sıkıcı âdetler çıkarmıştı Mata Dalam ve ileri sürdüğüne göre kendisine orman tanrısının düşünde açıkladığı adetlerdi bunlar. Ancak, genç ve şüpheci bazı kimseler vardı ki, yaşlı Mata Dalam'ın bir sahtekâr olduğu, yalnızca kendi çıkarını gözettiği kanısındaydı.

Mata Dalam'ın son çıkardığı adet de yeni ay şenliğiydi; şenlik sırasında kabile üyeleri bir halka yapıyor, kendisi de bu halkanın oltasında oturup

sığır derisinden davulunu çalıyordu. Kabilenin diğer üyeleri de bu halka içinde ölesiye yorgun düşerek diz üstü yığılıp kalıncaya kadar dans edip golo elalı şarkısını söylüyorlardı. Şenliğin ardından da herkesin sol kulağını bir dikenle delmesi zorunlu tutulmuştu; genç kızlar, kadınlar ise Meta Dalam'ın karşısına çıkarılıyor, onların kulaklarını Mata Dalam'ın kendisi bir dikenle tek tek deliyordu.

Kubu yaşıtlarından birkaçıyla birlikte bu adete aykırı davranıyor, genç kızları ve kadınları da ona karşı koymak için kandırmaya uğraşıyordu. Bir ara zaferi kazanıp rahip Mata Dalam'ı başlarından uzaklaştırmak için ellerine bir fırsat geçer gibi oldu. Yaşlı Mata Dalam bir ara yine ay şenliği düzenletmiş, kadınların sol kulaklarını delmekteydi. Güçlü kuvvetli genç bir kadın korkunç çığlıklar atmaya başladı ansızın, karşı koymak istedi, kör Mata Dalam'ın elindeki diken de kadının gözüne saplandı ve kadının gözü aktı kör oldu. Alabildiğine umutsuzluğa kapılan kadının çığlıkları üzerine kabile üyeleri koşup geldi; olup biteni görünce, şaşkın ve kızgın sustu herkes. Derken gençlerin de bir zafer havası içinde işe karıştığını ve Kubu'nun kendisini omzundan yakalamaya kalktığını gören rahip Mata Dalam davulunun başından doğrulup kalktı, karga gibi alaylı sesiyle öylesine tüyler ürpertici bir lanet savurdu ki, herkes dehşete kapılarak geri geri kaçıştı. Kubu'nun ise yüreği dehşetten tas kesildi. Yaşlı rahip öyle şeyler söylemişti ki, kesin anlamını kimse çıkaramamış, ama söyleniş tarzı ve tonu, Tanrı'ya ibadette söylenen o korkunç ve kutsal sözcükleri çağrıştırmıştı. Derken yaşlı Mata Dalam delikanlı Kubu'nun gözlerini lanetleyip akbabalara yem olmasını, iç organlarını lanetleyip orman dışındaki güneşte pişip kızarmasını diledi. Daha sonra da o anda kendini her zamankinden güçlü hisseden Mata Dalam, genç kadını tekrar yanına çağırıp dikeni bu kez sağlam gözüne batırdı ve herkes de bunu dehşetle izledi, kimse korkusundan nefes almayı bile göze alamadı.

Yaşlı Mata Dalam: "Sen orman dışında can vereceksin!" diye ilenmişti delikanlı Kubu’ya. O gün bugün de kurda kuşa yem biri gözüyle bakılan Kubu’ dan herkes kaçmaya başlamıştı. "Dışarıda" — yani yurdun dışında, loş ormanın dışında! "Dışarıda” dehşet demekti, güneş yangını ve kor ateş gibi ölümcül boşluk demekti.

Dehşete kapılan Kubu kaçıp uzaklara gitti bunun üzerine, kimsenin yanına yaklaşmak istemediğini anlayınca bir ağaç kavuğuna girip saklandı, gözden kayboldu. Kovukta ölüm korkusuyla inat arasında yaşadı, kabilesinin adamlarının gelip kendisini öldürmeyeceklerinden ya da orman içine sızacak güneşin onu kuşatma altına alarak canından etmeyeceğinden emin olmaksızın pek çok gün ve gece geçirdi. Ama ne bir ok gelip buldu kendisini, ne bir mızrak, ne güneş ışığı, ne bir yıldırım; koyu bir dermansızlıktan başka bir şey hissetmedi Kubu, kükreyip duran sesinden başka bir şey duymadı.

"Mata Dalam’ın laneti buymuş", diye geçirdi içinden hayretle, kovuktan çıkıp yiyecek bir şeyler aradı, karnını doyurup yaşamın damarlarında yine dönüp dolaşmaya başladığını duyumsar duyumsamaz gurur ve kin yeniden ruhunda açtı gözlerini. Artık kabilesine dönmeyecekti. Bundan böyle yalnız biri, toplum dışına itilmiş biri, kendisinden nefret edilen, rahip Mata Dalam’ın, bu kör herifin ilenlemelerini üzerinden eksik etmeyeceği biri olarak yaşayacaktı. Tek başına olmak, tek başına yaşamak istiyordu, ama önce Mata Dalam’dan intikam alacaktı.

Bir yandan yürüyor, bir yandan düşünüyordu Kubu. İçinde kuşku uyandıran, gözüne yalan dolan olarak görünen ne varsa hepsinin üzerinde düşünüyor, ama özellikle rahip Mata Dalam’ın davulunu ve şenliklerini düşüncelerine konu yapıyordu. Ve ne çok düşünür, ne çok yalnız kalırsa, o kadar açık seçik görüyordu durumu: Evet, yalan dolandı, her şey yalan dolandan başka bir şey değildi. Böylesine ileri bir noktaya vardıktan sonra,

düşünceleriyle daha da ilerilere uzanıyor, içinde uyanmış kuşkuyu doğru ve kutsal olarak bilinen ne varsa tümünün üzerine yöneltiyordu. Örneğin, şu orman tanrısı ve şu kutsal orman şarkısı nasıl şeydi? Heyhat, bunların da boştu hepsi, bunlar da yalnız bir aldatmacaydı! Derken yüreğindeki gizli bir korkuyu yenerek orman şarkısını mırıldanmaya koyuldu aşağılayan bir sesle, alaya alarak, tüm sözcükleri tersine çevirerek. Bir ara üç kez de orman tanrısının adını ağzına aldı, oysa rahip Mata Dalam'dan başkasının bunu yapmasına izin yoktu, tersi bir davranış ölümle cezalandırılmaktaydı. Ne var ki, her şey sessizliğini korumuştu, ne bir fırtına çıkmış, ne bir şimşek çakmış ne de bir yıldırım düşmüştü!

Pek çok gün, pek çok hafta yalnızlık içinde sağda solda dolanıp durdu Kubu, gözlerinin üstünde kırışıklıklar, bakışlarında bir keskinlik. O zamana kadar kimsenin cesaret edemediği bir şeyi yaparak dolunayda ırmak kıyısına yaklaştı. İlkin ayın ırmaktaki yansısını seyretti, sonra başını kaldırıp tüm yıldızların gözlerinin içine baktı uzun uzun, pervasız. Ve hiçbir zararını da görmedi bunun. Ayın gökte parıldadığı her gece ırmak kıyısında oturdu, ayın insanı sarhoş eden ışıklarıyla mest oldu, kafasından yeni yeni düşünceler geçirdi. Atak ve korkunç pek çok plan ruhunda filizlenip boy verdi. Ay benim dostum, dedi kendi kendine, yıldız da dostum, ama kör Mata Dalam düşmanımdır. Dolayısıyla, "dışarısı" belki de "içeri"den daha iyidir, belki ormanın tüm kutsallığı bir söylentidir, o kadar! Ve pek çok kuşak ilerideki insanlardan biri gibi atak ve olağanüstü bir düşünce çaktı Kubu'nun kafasında, ağaç dallarını liflerle tutturup üzerine oturularak ırmaktan aşağı sürüklenilip gidilebileceğini akıl etti. Gözleri çakmak çakmaktı, yüreği güm güm atıyordu. Ama olmayacak bir şeydi düşündüğü, çünkü ırmak timsah kaynıyordu.

Bu durumda onu geleceğe taşıyacak tek yol kalıyordu, ormanın kenarına kadar gelip (bir kenarı varsa kuşkusuz) oradan dışarı çıkmak, o

yakıcı boşluğa, o hain "dışarı"ya kendini teslim etmekti. Güneş denilen o canavarın ele geçirilip yenilgiye uğratılması gerekiyordu. Çünkü —kim bilir?— bakarsın güneşin korkunçluğuna ilişkin o çok eski söylence de yalnızca bir uydurmacaydı!

Atak, hummalı, gemi azıya almış düşünce dizisi içindeki bu sonuncusu karşısında titredi Kubu. Tasarladığı işe bütün geçmiş çağlarda hiçbir orman insanı kalkışmış değildi, kendi gönül rızasıyla kimse ormandan çıkıp o korkunç güneşle yüz yüze gelmeyi göze alamamıştı. Günler günleri kovaladı, söz konusu düşünceyi kafasının içinde taşıyıp durdu Kubu. Sonunda ne olursa olsun deyip güpegündüz öğle üzeri korkudan titreye titreye usulcacık ırmağa yaklaştı, gözleri tetikte ışıl ışıl kıyıya sokuldu, ürkek bakışlarla güneşin yansısını suda aradı. Sudaki parıltıyla kamaşan gözlerinde şiddetli bir ağrı hissetti, çarçabuk yine yumdu onları, ama az sonra cesaret edip yeniden açtı, sonra yeniden denedi aynı şeyi; başarmıştı. Gözlerini açıp kapayarak bakabiliyor, acılara katlanabiliyordu; hatta bu onu keyiflendirmiş, moralini güçlendirmişti, güneşe karşı bir güven duygusu uyanmıştı içinde. Kendisini öldürecek olsa bile güneşi seviyor, rahiplerin ciyaklayıp durduğu, kendisi gibi genç ve cesur birinin aforozlanıp dışlandığı eski, karanlık ve miskin ormandan ise nefret ediyordu.

Artık verilen karar olgunlaşmıştı ve Kubu tatlı bir meyve gibi dalından koparıp aldı eylemi. Demir gibi sert tahtadan yeni ve güçlü bir tokmak yapıp çok ince ve hafif bir sapla donattı, ertesi sabah erkenden Mata Dalam’ı aramaya koyuldu, izini ele geçirdi derken, onu yakalayıp tokmağı başına indirdi, Mata Dalam’ın kıvrılıp büzüle ağzından ruhunun çıkıp gittiğini gördü. Tokmağı Mata Dalam’ın göğsünün üzerine bırakıp ihtiyar herifi kimin öldürdüğünü bilsinler istedi; ayrıca, tokmağın pürüzsüz, kaygan yüzüne bir midye kabuğuyla hayli uğraşıp didinerek bir resim oydu, birden çok düz ışınlarla bir daireyi gösteriyordu resim, güneşin resmiydi.

Ardından cesaretle uzaktaki "dışarı'ya yönelik yolculuğa koyuldu Kubu, sabahtan akşama kadar sağa sola sapmadan yürüdü, geceleyin ağaçların dalları arasında uyudu, sabah erkenden yine sürdürdü yolculuğu, pek çok gün yürüdü, çaylardan geçti, kara bataklıkları aştı, sonunda bayırlar, yosunlu sekiler çıktı karşısına, hepsi de daha önce hiç görmediği şeylerdi. Derken iyiden iyiye sarp bir durum aldı arazi; boğazlar, uçurumlar Kubu'yu biraz oyaladı. Bir ara dağlık bir bölgenin içinde buldu kendini, orman hâlâ önünde uçsuz bucaksız uzanıyordu, bocalar gibi oldu sonunda, üzerine bir mahzunluk çöktü: Belki de gerçekten bir tanrı ormandaki yaratıklara vatanların bırakıp gitmelerini yasaklamıştır diye içinden bir düşünce geçti.

Derken bir akşam, uzun süren tırmanışların ve giderek daha yükseklere, havası daha kuru ve daha hafif yörelere çıkmaların ardından ormanın sonuna ulaştı Kubu ve ormanla birlikte toprak ansızın sona erdi, sanki geldiği bu yerde dünya parçalanıp ikiye ayrılmış gibi orman bir boşluğa gelip dayanmıştı. Uzak ve zayıf bir kırmızılıktan başka görünürde bir şey yoktu, gökyüzünde birkaç yıldız ayrıca, çünkü gece olmuştu artık.

Kubu, dünyanın kenarına oturdu, aşağıdaki boşluğa düşmemek için kendini sarmal bitkilerle sımsıkı bağlamıştı. Dehşetle ve aşırı bir heyecan içinde büzülüp oturarak geceyi geçirdi, hiç kırpmadı gözünü, ortalık ağarmaya yüz tutar tutmaz daha çok sabredemeyerek fırlayıp ayağa kalktı, önündeki boşluğa doğru eğilip ortalığın aydınlanmasını bekledi.

Uzakta sarı sarı güzelim ışıktan yollar karanlıktan bir boşluktan parıltıyla başlarını çıkarıyordu; gökyüzü de o zamana kadar engin bir boşlukta günün doğuşunu hiç görmemiş Kubu gibi beklemenin ateşiyle titriyor, ışıktan demetler sarı sarı parıldayarak yüz gösteriyordu. Ve birden o devcileyin dünya uçurumunun karşı tarafında güneş, kocaman ve kırmızı, gökyüzünden içeri atıldı. Uçsuz bucaksız gri bir hiçlikten fırlayıp çıkmıştı ve çok geçmeden hiçlik mavi siyah bir renge büründü, denizdi bu.

Ve titreyip duran orman insanının önünde "dışarı" tüm giysilerinden soyunmuş durmaktaydı. Dağ, Kubu'nun ayaklarının dibinde seçilmeyen dumanlı derinliklerden içeri dalıyor, karşıda ise kayalık bir tepe bir mücevher gibi pembe pembe boy verip yükseliyordu; yan tarafta, uzakta ve kocaman, karanlık deniz duruyor, küçük uykulu ağaçlarla donanmış kıyısı beyaz ve köpüksü denizin çevresinde dolanıyordu. Ve bütün bunların, bütün bu binlerce yeni, yabancı ve olağanüstü görüntülerin üstünde güneş yükseliyor, ışıktan bir ırmağı dünyanın üzerine yuvarlıyor, dünyanın gülen renklerle yanıp tutuşmasına yol açıyordu.

Kubu güneşin yüzüne bakamıyor, ama ışığını rengârenk dalgalar halinde dağların, kayaların, sahillerin ve uzaktaki mavi adaların çevresinden aşağılara döküldüğünü görüyordu. Derken bu ışıklı dünyanın tanrıları önünde diz çöküp başını eğdi. Ah, kimdi o, bu Kubu kimdi? Küçük ve pis bir hayvandı, bütün o duyarsız ömrünü sık ormanın loş bataklığında geçirmişti. Ürkek ve kasvetli, o bayağı Tanrı bozuntularına boyun eğerek. Oysa burada dünya vardı ve bu dünyanın baş tanrısı güneşti. Kubu'nun ormandaki uzun yaşamının yüz kızartıcı düşü gerilerde kalmış, şimdiden ruhunda ölü rahip Mata Dalam'ın silik hayali gibi sönüp gitmeye başlamıştı. Ellerini, bazen de ayaklarını kullanarak sarp yamaçtan aşağı indi Kubu, ışığa ve ırmağa doğru yaklaştı, kaçamak bir mutluluk esrikliği halinde güneşin söz sahibi olduğu aydınlık bir dünyanın sezgisi gönlüne doğdu; öyle bir dünya ki ışıl ışıl özgür insanları barındırıyor, güneşten başka hiçbir varlığın egemenliğini tanımıyordu.

İçte ve Dışta

Vaktiyle Friedrich adında biri yaşar, düşünsel konularla uğraşırdı ve hayli de bilgiliydi. Ancak, bir bilgiye ötekisine baktığı gibi bakmaz, bir düşünceyi ötekisini gördüğü gibi görmezdi. Belli bir düşünce biçimini beğenip ötekilerini küçümser ve iğrenç bulurdu. Mantık denilen o pek üstün düşünü yöntemi, bir de kısaca "bilim" diye nitelediği şey, sevip el üstünde tuttuğu biricik nesnelerdi.

"İki kere iki dört eder,” sözünü hiç düşürmezdi ağzından, "inanıyorum ki bu öyledir bu ve usavurum sırasında bir kimsenin bu gerçekten yola koyulması gerekir", derdi hep.

Düşünme ve bilmenin başka türlerinin de varlığı, Bay Friedrich’in yabancısı değildi hani; ama bunlar "bilim" niteliği taşımaktan uzaktı, dolayısıyla onun gözünde bir hiçti. Tanrıtanımaz biriydi Bay Friedrich, ama dine karşı hoşgörüsüz de sayılmazdı. Bu da bilimsel nesnelerin tümünde rastlanan o suskun birbirine uyum özelliğinden kaynaklanıyordu. Bilim yüzyıllardır, nerdeyse yeryüzündeki bilinmeye değer her konu üzerine eğilmiş, yalnız bir konuyu inceleme alanı dışında tutmuştu ki, o da insan ruhuydu. İlgili konunun dine bırakılması ve dinin ruhla ilgili görüşleri ciddiye alınmasa da, bunların önünde durulmaması, zamanla bir geleneğe dönüşmüştü. Yani Friedrich de dine karşı hoşgörülü davranmaktaydı; ancak, batıl inanç diye baktığı her şeyden derin bir tiksinti duyuyor, iğreniyordu. Bir uygarlıktan yoksun gelişmemiş uluslar batıl inançla oyalanabilir, çok eski zamanlarda mistik ya da majik bir düşünü biçimini yaşamış olabilirlerdi. Değil mi ki bilim denen, mantık denen bir şey vardı artık, bu

modası geçmiş ve ne idüğü belirsiz nesnelerin ardından koşmanın anlamı yoktu.

İşte böyle konuşuyor ve böyle düşünüyordu Bay Friedrich. Çevresinde bir batıl inanç izine rastlamaya görsün, kızıp öfkeleniyor, sanki bir düşmanla karşılaşmış gibi bir duyguya kapılıyordu.

Ama onun en çok tutulduğu şey, kendi gibileri arasında, bilimsel düşüncenin ilkelerine aşina okumuş kişilerin çevresinde de bu tür batıl inanç kalıntılarıyla karşılaşmasıydı. Son zamanda pek çok aydının da ileri sürüp, üzerinde konuştuğu o kepaze görüş kadar Friedrich'i kahreden, bilimsel düşünün asla en yüce, zaman üstü, ezeli ve ebedi, sonradan yaratılmamış sarsılmaz bir düşünü biçimi değil, zamana bağlı, değişmezlik ve yıkılıp gitmezlik güvencesinden yoksun pek çok düşünü biçimlerinden biri niteliğini taşıyabileceği yolundaki saçma görüş kadar onu üzen, ona katlanılmaz gelen bir başka şey yoktu. Bu küstah, bu yıkıcı ve zehirleyici görüş kol geziyordu ortalıkta. Hani Friedrich de bunun varlığını yok sayamazdı; dünyada savaşın, devrimin, açlığın doğurduğu çaresizlikten kaynaklanan bir uyarı, çağrılmış ruhların ağzından çıkan bir söz gibi bu görüş, sağda solda sanki beyaz bir el tarafından beyaz bir duvara çiziktirilmiş duruyordu.

Söz konusu görüş kendisini üzüp tedirgin ettiği ölçüde, onun ve ona inandığından kuşkulandığı kişilerin karşısına amansızlıkla dikiliyordu Bay Friedrich. Çünkü şimdiye kadar gerçekten aydın kişilerden ancak pek azı bu öğretiye bağlılığını açıkça ve dolaysız dile getirmişti; öyle bir öğreti ki, yaygınlık kazanıp da güçlendi mi, yeryüzündeki tüm düşünsel değerleri yok etmesi ve peşinden bir bozuk düzeni sürükleyip getirmesi beklenebilirdi. Elbet, bu noktaya gelinmemişti henüz; sonra, bu görüşü saklayıp gizlemeden açıkça savunanlar fazla değildi; dolayısıyla, şimdilik böylelerine benzerlerine pek rastlanmayan ucube ve antika kişiler gözüyle

bakılabilirdi. Ama bu zehirin damlaları ve bu görüşün ışınlarıyla yer yer karşılaşılmaktaydı. Zaten halktan kimseler ve yarı okumuşlar arasında bir alay yeni öğretinin, gizli öğretinin, tarikatın ve mümin topluluğunun varlığı dikkati çekmekteydi, bunlarla doluydu dünya; nereye bakılsa, batıl inanç, mistisizm, ruhlara tapınmalar ve daha başka karanlık güçlere yönelişlerle karşılaşılıyordu. Gerçekte söz konusu eğilimlerle savaşmak gerekiyorsa da, bilim açığa vurmadığı bir güçsüzlük duygusuyla şimdilik bunlara göz yumuyordu.

Günlerden bir gün, dostlarından birini evinde görmeye gitti Friedrich; kendisiyle bir vakit çok sayıda ortak inceleme yapmıştı. Ama araya bir sürü engel girmiş, uzun süredir dostunu arayıp soramamıştı. Merdivenleri tırmanırken, son kez dostuyla ne vakit ve nerede buluştuklarını anımsamaya çalıştı. Ama normalde belleğinin gücüyle hayli övünmesine karşın, çıkaramadı bir türlü. Dolayısıyla biraz keyfi kaçtı, canı sıkıldı; merdivenleri tırmanıp kapı önüne geldiğinde, bu ruh durumundan zar zor kurtarabildi kendini.

Daha günaydın demeye kalmadan, dostu Erwin'in içtenlik dolu yüzünde eskiden bilmediği, adeta karşıdakini kollayıp gözeten bir gülümseme dikkatini çekti. Ve tüm sıcaklığına karşın her nasılsa alaylı ve düşmanca bulduğu gülümseme gözüne çarpar çarpmaz, demin belleğinde arayıp bir türlü çıkaramadığı şeyi, yani Erwin'le son buluşmalarını anımsadı: Epey öncesinde kalmıştı buluşma; kavga gürültü etmeden ama bir iç uyuşmazlığı ve bir hoşnutsuzluk duygusuyla birbirlerinden ayrılmışlardı. Buna da yol açan, aklında kaldığına göre, batıl inanç konusunda o zamanki eleştirilerini Erwin'in pek benimsememesiydi.

Tuhaf! Nasıl da unutabilmişti bütün bunları. Ve şimdi anlıyordu ki, dostunu hayli zaman arayıp sormayışının tek nedeni o vakitki içerlemesiydi. Dostunu ziyareti sürekli olarak ileri bir tarihe ertelemesini gerektiren bir

yığın nedeni her vakit kendi kendine sayıp dökmüştü; ama gerçek neden, söz konusu içerlemeydi kuşkusuz.

İşte şimdi dostuyla karşı karşıya dikiliyorlardı ve Friedrich'e öyle geliyordu ki, bir vakit aralarında baş gösteren o küçük uçurum ve uzaklık giderek alabildiğine büyümüştü. Erwin'le kendisinde bir zaman hep var olagelmiş bir şeyin eksikliği bir duygusu belirmişti içinde. Belki bir ortaklık ilişkisiydi bu, birbirini doğrudan anlama, hatta sevmeydi; oysa bunların yerini şimdi bir boşluk, bir uçurum, bir yabancılık almıştı. Selam ve sabahtan sonra havalar üzerinde konuşmuş, eş dosttan, onların ne durumda olduklarından söz açmışlar ve Allah bilir neden, ağzından çıkan her söz Friedrich'in ruhunda dostu Erwin'i pek anlamadığına, onun da kendisini pek tanımadığına ilişkin ürkütücü bir duygunun uyanmasına yol açmıştı. Söylediği sözlerin dostu Erwin'e çarparak kayıp yere düştüğünü, doğru dürüst bir söyleşinin sürdürülebilmesi için ortak bir zeminin bulunamadığını görür gibiydi. Üstelik başlangıçtaki candan gülümseme Erwin'in yüzünden bir türlü kaybolmak bilmiyordu. Hani bu da Friedrich'i nerdeyse tiksindirmeye başlamıştı.

Zar zor sürdürülen söyleşideki bir aradan yararlanan Friedrich, bakışlarını dostunun çok iyi bildiği çalışma odasında gezdirdi; duvarlardan birine toplu iğneyle şöylece tutturulmuş bir kağıda ilişti gözü. Kağıt, ruhunda hoş duyguların depreşmesine yol açtı; eski anıları canlandırdı belleğinde, çok gerilerde kalmış öğrencilik yıllarında Erwin'in zaman zaman bir düşünürün bir sözünü ya da bir ozanın bir şiirini bu yoldan gözü önünde bulundurmak ve belleğinde canlı tutmak alışkanlığı aklına gelmişti hemen. Kalkıp duvara yaklaştı ve yazıyı okudu. Erwin'in düzgün el yazısıyla şunlar yazılıydı kağıtta: "Hiçbir şey dışta değil, hiçbir şey içte değildir; çünkü dışta olan içtedir."

Friedrich'in rengi sarardı, bir an dikilip kaldı kâğıdın önünde. İşte yüz yüze gelmişti! İşte korktuğu şey karşısında duruyordu! Başka vakit bu kağıttaki yazıya bir şey demeyebilirdi; hoşgörüyle ona katlanabilir, ona kapris, nihayet herkesin rahatlıkla başvurabileceği masum bir eylem, belki kollanıp gözetilmeyi gerektiren küçük çapta bir duygusallık diye bakabilirdi. Bu sözleri, bir an şairliği tutmuş bir kimsenin kağıda çiziktirmediğini, Erwin'in bunca yıl sonra gençliğindeki bir alışkanlığa bir kapris sonucu gerisin geri dönmediğini seziyordu. Dostunu şimdilerde uğraştıran sorunun bir dışavurumu olarak kağıda geçirilmişti yazı ve mistik bir düşünce tarzını ele vermekteydi! Erwin döneklik etmişti.

Yavaş yavaş başını çevirip Erwin'e baktı Friedrich; başlangıçtaki gülümsemenin dostunun yüzünde yeniden alevlendiğini gördü.

"Bana bunun ne demek olduğunu açıklar mısın?" diye sordu Friedrich.

Erwin, nazik, başını salladı.

"Bu sözü hiç okumadın mı şimdiye kadar?"

"Okudum tabii", dedi Friedrich, "elbet yabancısı değilim bu sözün. Mistisizm, agnostisizm havası esen bir söz. Belki şiirsel bir dille kaleme alınmış ama... Evet, lütfen açıklar mısın anlamını! Sonra ne diye senin duvarda asılı duruyor, ha?"

"Hayhay", dedi Erwin, "bu söz, şu an beni meşgul eden ve bana pek mutluluk veren bir bilgi öğretisine giden yolda ilk adımı oluşturuyor."

Friedrich, öfkesini yenerek sordu:

"Yeni bir bilgi öğretisi mi? Var mı böyle bir şey? Varsa adı neymiş, söyler misin lütfen!"

"Şey", dedi Erwin, "yalnız benim için yeni bir şey; gerçekte çok eski ve saygın bir öğreti, adı da maji."

Söz çıkmıştı ağzından. Bu kadar açık yürekli bir itirafla enikonu şaşırıp irkilen Friedrich, dostunun şahsında ezeli düşmanıyla karşı karşıya, göz

göze geldiğini korkunç bir ürpertiyle hissetti. Sustu. Kızacağını mı, yoksa ağlayacağını mı bilemiyordu. Yeri doldurulmayacak bir şeyi yitirmenin duygusu tüm acılığıyla çöreklendi yüreğine. Uzun süre ağzını açmadı. Sonra sesinde yapmacık bir alayla şöyle dedi:

"Demek niyetin bir büyücü olmak?"

"Evet", dedi Erwin duraksamadan.

"Bir çeşit büyücü çıraklığı, öyle mi?"

"Öyle."

Yeniden sustu Friedrich. Bitişik odadan bir saatin tik taklarını işitti, salonu işte öylesine bir sessizlik kaplamıştı. Derken şu sözler döküldü ağzından:

"Söz konusu yola sapmakla gerçek bilimle arandaki tüm ilişkiyi gözden çıkardığını, dolayısıyla benimle de hiç alıp vereceğin kalmadığını biliyorsundur sanırım?"

"Ben bu kanıda değilim", diye yanıtladı Erwin. "Ama ille böyle olması gerekiyorsa, elimden ne gelir?"

Friedrich ansızın parladı:

"Elinden ne mi gelir? Bu oyunu, bu acınacak, bu aşağılık büyü inancını bırakmak, bir daha kendisine dönmemek üzere ondan yüz çevirmek! Sana karşı saygımı yitirmemi istemiyorsan, işte yapman gereken şey."

Artık önceki gibi neşeli görünmeyen Erwin, yine de gülümsedi biraz.

"Öyle konuşuyorsun ki," dedi alçak sesle. Sözler ağzından alabildiğine yavaş çıkıyor, o bu sözleri söylerken Friedrich'in hırçın sesi çınlamasını adeta sürdürüyordu. —"Hani öyle konuşuyorsun ki, sanki benim isteğime bağlı her şey; sanki elimde bir seçme özgürlüğü var. Büyüyü ve sihri seçen ben değilim gerçekte. Kendileri seçti beni."

Friedrich, derin bir göğüs geçirdi. "Madem öyle, hoşça kal!" diyerek doğrulup kalktı. Erwin'in elini sıkmaya yanaşmadı.

Bunun üzerine Erwin: "Ama hayır!" diye yükseltti sesini. "Hayır! Böyle ayrılıp gidemezsin benden. Tut ki, ikimizden biri ölmek üzeredir —şimdiki durum da başka türlü değil zaten!— birbirimize veda etmemiz gerekmez mi?"

"İyi güzel ama, içimizden ölmek üzere olan kimmiş?"

"Bugün benim kuşkusuz. Yeniden doğmak isteyenin, ölmeye hazırlıklı olması gerekir."

Friedrich, bir kez daha duvardaki kağıdın önüne gelip durarak iç ve dışla ilgili yazıyı okudu.

"Pekâlâ," dedi sonunda, "haklısın. Öfkeyle birbirimizden ayrılmamız ne sana, ne bana yarar sağlar. Dediğin gibi yapacak, içimizden birinin ölmek üzere bulunduğunu düşüneceğim. Ölmekte bulunan kişi rolünü de yine ben yüklenebilirim. Senden ayrılmadan, son ricamı dile getireceğim."

"Bak, hoşuma gitti bu," dedi Erwin. "Söyle, birbirimize veda ederken seni sevindirecek ne gibi bir hizmette bulunabilirim?"

"İlk baştaki sorumu tekrarlıyorum. Bu, aynı zamanda senden son ricam: Şu kağıttaki sözün anlamını bana elden geldiği kadar eksiksiz açıklar mısın?"

Erwin, kısa bir süre düşündükten sonra dedi ki:

"Hiçbir şey dışarda değil, hiçbir şey içerde değil. Bu sözün dinsel anlamı nedir, biliyorsun: Tanrı her yerdedir, us'tadır, doğa'dadır. Her şey Tanrısal'dır, çünkü Tanrı her şeydir. Biz eskiden panteizm derdik buna. Felsefi anlamına gelince: iç ve dış'ı birbirinden ayırmak düşüncemizin alışık olduğu bir şey; ama düşünmemiz için ille de zorunlu değil. Kendisi için belirlediğimiz sınırın gerisine çekilmek, yani öbür dünyaya sığınmak gibi bir olanak var usumuzun elinde. Dünyamızı oluşturan ikili karşıtlıkların ötesinde, alışılagelenlerden başka türlü yeni bilgiler yer alıyor. Ama sevgili dostum, sana şunu itiraf edeyim ki, düşüncem değiştiğinden

beri kesin sözcükler, kesin sözler diye bir şey tanımıyorum; tersine her sözcük on türlü, yüz türlü anlam taşıyor benim için. İşte seni korkutan şey ve işte majinin başlangıç noktası."

Kaşlarını çatan Friedrich, dostunun konuşmasını kesmek istedi; ama Erwin yatıştıran bir bakışla ona bakarak, eskisinden de duru bir sesle konuşmasını sürdürdü:

"Müsaade et, ayrılmadan önce sana bir örnek vereyim. Benim buradan bir şey al yanına giderken; rastgele bir şey; zaman zaman karşısına geçip bak; iç ve dış'la ilgili söz, kendisinde barındırdığı o bir sürü anlamdan birini çok geçmeden sana buyur edecektir."

Bunun üzerine çevresine bakındı Erwin; duvardaki bir rafa elini uzatıp, üzeri sırlanmış kilden küçük bir heykel alarak Friedrich'e uzattı:

"Bunu bir veda armağanı olarak kabul et. Eline tutuşturduğum bu nesnenin senin dışında bulunmaktan çıkıp içinde yer aldığını görünce, yine gel bana! Ama baktın ki, şimdi olduğu gibi ileride de bu nesne hep dışında kalıyor, beni bir daha görmemek üzere bana veda edip gitmiş ol!"

Friedrich'in çok şey söylemek geçti aklından, ama Erwin elini uzatmıştı; uzanan eli sıktı ve bundan böyle herhangi bir sözün konuşulmasını gereksiz kılan bir yüz ifadesiyle dostuna veda ederek ayrıldı.

Evden çıkıp merdivenleri inmeye koyuldu. Bu merdivenleri son kez çıktığından beri ne çok zaman geçmiştir aradan! Caddeleri, sokakları geride bırakıp evine geldi. Kilden küçük heykel elindeydi. Çaresizlik içinde, yüreğinde bir umutsuzluk, evin önünde durdu; heykeli kavrayan elini bir an öfkeyle sıktı, bu gülünç nesneyi fırlatıp atarak parça etmek geldi içinden. Ama kendini tuttu, dudaklarını ısırıp kapıdan girdi içeri. Hiç daha böylesine sinirlenmemiş, böyle çelişik duygular içinde kahrolmamıştı.

Dostunun armağanını koyacak bir yer aradı, sonunda onu bir etajerin üst gözüne yerleştirdi. Şimdilik burada kalacaktı heykel.

Kimi günler Friedrich heykeli gözden geçiriyor, heykel üzerinde, heykelin vatanı üzerinde düşüncelere dalıyor, bu saçma nesnenin kendisi için taşıyabileceği anlam üzerinde kafa yoruyordu. Belki küçük bir insanı, belki Tanrı'yı belki de bir putu canlandırıyordu heykel.

Roma Tanrısı Yanus gibi iki yüzü vardı; kilden hayli kaba biçimde yoğrulmuş, yer yer çatlakları içeren sırçayla üzeri kaplanmıştı. Pek değerli denemeyecek zevkiz bir şeydi; bir Romalı ya da bir Yunanlı sanatçının elinden çıkmadığı kuşkusuzdu; daha çok Afrika'da ya da bir Pasifik adasındaki ilkel bir halkın işçiliğinin damgasını taşıyordu. Birbirinin tıpkısı iki yüzde de duygusuz, miskin ve sırıtkan bir gülümseme seçilmekteydi. Küçük seramik heykelin aptalca gülümsemesini böyle harcayıp durması, insanda bayağı tiksinti uyandırıyordu.

Friedrich, heykele alışamamıştı bir türlü. Düpedüz iğrenç ve sevimsiz buluyordu onu; heykel yoluna duruyor, kendisini rahatsız ediyordu. Daha ertesi gün heykeli bulunduğu yerden alıp şöminenin üzerine koymuştu. Bir başka gün de tutup dolabın üzerine kaldırmıştı. Sanki heykel öne çıkmak için çaba harcıyor, ikide bir Friedrich'in bakışlarını üzerine çekiyor, soğuk ve alık, gülümsüyor, kendine bir paye verip önemsenmesini istiyordu. İki, üç hafta sonra Friedrich heykeli alıp hole götürdü, İtalya'da çekilmiş fotoğraflar ve sağda solda durup hiç yüzlerine bakmadığı hatıra eşyalar arasında bir yere yerleştirdi. Hiç değilse heykel putu şimdi yalnızca sokağa çıkarken ya da eve döndüğünde görüyor, hızla gelip geçiyor önünden, hiçbirinde de şöyle alıcı gözüyle ona bakmıyordu. Ne var ki, istediği kadar kendi kendine itiraftan kaçınsın, heykel yeni yerinde de onu rahatsız etmekten geri durmadı.

Bu seramik heykel, bu ikiyüzlü ucube, Friedrich'in yaşamına bir sıkıntı, bir hüzün havası getirmişti.

Aradan aylar geçti; günün birinde Friedrich kısa bir geziden eve döndü. Sanki bir şey kendisini rahat bırakmıyor, sağa sola sürüklüyormuş gibi zaman zaman bu tür gezilere çıkmaya başlamıştı. Eve girip holden geçti; hizmetçi tarafından karşılandı; kendisi yokken eve gelmiş mektupları okudu. Ama yapılması gereken önemli bir işi unutmuşçasına tedirgin ve dalgındı. Evdeki kitaplardan hiçbirini çekici bulmadı, koltuklarda rahat edemedi. Kendini yokladı, anımsamaya çalıştı. Şimdiki durum nasıl böyle ansızın baş göstermişti! Savsakladığı önemli bir şey mi vardı? Bir şeye mi sıkılmıştı canı? Sağlığa zararlı bir şey mi yemişti? Bu durumun nedenini kestirmeye çalıştı. İçindeki rahatsız edici duygunun evden içeri girdiği, hole ayak attığı zamanlar üzerine çullandığını saptadı. Gerisin geri hole seğirtti, elinde olmaksızın gözleriyle kilden heykeli aramaya koyuldu.

Heykelden putu ortalarda göremeyince tuhaf bir korku yalayıp geçti içini. Küçük heykel kayıplara karışmıştı; yerinde yeller esiyordu. O kilden cüce ayaklarıyla evden çıkıp gitmiş miydi? Kanatlanıp uçmuş muydu? Bir büyü, bir sihir geldiği yere geri mi çağırmıştı kendisini?

Friedrich toparlandı birden, gülümsedi, duyduğu tasadan ötürü kendini paylarcasına başını salladı. Sonra serinkanlılıkla etrafı aramaya koyuldu, bütün odayı kolaçan etti. Bir sonuç alamayınca, hizmetçiyi çağırdı. Şaşkın bir hali vardı hizmetçinin, evi derleyip toparlarken heykeli elinden düşürüp kırdığını hemen itiraf etti.

"Peki, nerde parçaları?"

Parçalarını saklamamıştı hizmetçi. Oysa bu küçük heykel ne sağlam görünmüştü gözüne! Çünkü ikide bir eline almıştı, elinde tutmuştu onu, ama işte bir ara yere düşünce tuzla buz olmuş, onarılacak yanı kalmamıştı. Parçaları alıp camcıya göstermiş, ama camcı gülmüş, hizmetçi de bunları kaldırıp atmıştı.

Friedrich, hizmetçiye gitmesini söyledi. Gülümsedi. Heykel kırılmışsa kırılmıştı. Allah için üzüldüğü yoktu. Bu hilkat garibesini başından atmıştı, bundan böyle iç rahatlığına kavuşabilirdi. Keşke o vakit, keşke onu alıp eve getirdiği ilk gün kırıp atsaydı! O zamandan beri ne çok acı çekmişti. Bu put nasıl da öyle miskin, öyle yabancı, öyle sinsi, öyle hain, öyle iblisçe gülümseyerek bakıp durmuştu kendisine. Eh, artık heykel burada olmadığına göre, saklamadan açığa vurabilirdi: Doğrusu korkmuştu, gerçekten ve içtenlikle korkmuştu bu toprak tanrıdan! Onun, yani Friedrich'in tiksinç ve katlanılmaz bildiği, öteden beri zararlı, düşmanca ve savaşılması gerekli gözüyle baktığı ne varsa, hepsinin, tüm batıl inançların, tüm karanlıkların, tüm vicdani ve ruhsal zorlamaların simgesi değil miydi bu heykel? Bazen yeraltında ortalığı birbirine kattığı sezilen tehlikeli gücü dile getirmiyor, o uzak yer sarsıntısını, uygarlığın yakın gelecekteki çöküşünü, insanlığı tehdit eden o karmaşayı canlandırmıyor muydu? Bu kepaze heykel, en iyi dostunu elinden almamış mıydı? Evet, artık bu toprak heykelden kurtulmuştu. Heykel ortadan kalkmış, kırılıp parçalanmış, defteri dürülmüştü.

Ve iyi ki böyle olmuştu; iyi ki heykeli kendisi değil, hizmetçi kırmıştı. İşte Friedrich bu gibi düşünceleri geçirdi kafasından ya da kendi kendine böyle mırıldandı. Sonra da kalkıp işi gücüyle uğraşmaya koyuldu.

Ama sanki bir lanettir çullanmıştı üzerine. Çünkü gülünç heykelin varlığına bir ölçüde alıştığı, holdeki görünümüne yavaş yavaş aşinalık kazanıp bunu umursamazlıkla karşıladığı şu sıra, onu artık evde bulamamaktan hayli üzüntü duymaya başlamıştı. Evet, heykeli arıyor, ama holden geçerken onun eski yerinde artık bir boşluktan başka bir şey seçemiyor, heykelin eski yerinden bir boşluk kalkarak bütün odayı bir yabancılık ve soğuklukla donatıyordu.

Kötü günler ve ondan da kötü geceler yaşamaya başlamıştı Friedrich. Bundan böyle o iki yüzlü toprak putu düşünmeden, onun eksikliğini duymadan, düşüncelerini ona bağımlı hissetmeden holden geçemiyordu. Ve giderek durum kahredici bir saplantıya dönüştü. Saplantı, yalnız holden geçerken üzerine çullanmaktan hanidir çıkmıştı artık. Oh, hayır, masadaki sahipsiz yerden şimdi nasıl boşluk ve ıssızlığa benzer bir şey çevreye yayılıyorsa, bu düşünsel saplantı da onun içinde dört bir yana yayılıyor, tüm öbür nesneleri kaldırıp bir kenara itiyor, çevresini oya oya ilerliyor, vardığı her yeri düpedüz yabacılık ve boşlukla dolduruyordu.

İkide bir heykeli bütün açık seçikliğiyle gözlerinin önünde canlandırıyor, onu yitirmesinde ötürü bu kadar üzülmesinin saçmalığını kendi kendisine açıklamak istiyor, bütün o budalaca iğrençlik ve barbarlığı, o boş ya da sinsi denebilecek çirkinliği, o iki yüzlü heykeli kafasında tasarlıyordu. Hatta bazen öyle oluyordu ki, sanki içten gelen bir zorlamanın etkisiyle ağzını büzüyor, bir tiksinti duygusuyla heykelin gülümsemesine öykünmeye uğraşıyordu. Her iki yüzün tümüyle birbirinin eşi sayılıp sayılmayacağı sorusu bir türlü bırakmıyordu yakasını. Acaba ufak bir kabalık ya da sırçasındaki bir çatlaklık, yüzlerden birini ötekisinden ayrı bir anlatımla donatmamış mıydı? Soran bir anlatım? Sfenksi bir anlatım? Ayrıca sırçanın kendisi ne dehşet verici, ne acayip bir renkteydi. Yeşil vardı bu renkte, mavi vardı, gri vardı, ama kırmızı da eksik değildi. Öyle bir sırça ki, ona şimdi çokluk başka nesnelerde de rastlıyor, üzerine güneş vurmuş bir pencerenin parıltısında, nemli bir kaldırımın yansıyan yüzeyinde aynı sırçayla yüz yüze geliyordu.

Bu sırça Friedrich’in zihnini bir hayli kurcaladı, geceleyin düşüncelere saldı onu. Ne tuhaf, yabancı, akustiği çirkin, aşina sayılamayacak, nerdeyse hain bir nitelik taşıyordu bu "sırça" sözcüğü! Sözcüğü öğelerine ayırdı, kin ve nefretle parçalayıp böldü onu, hatta birinde ters yüz etti, sonunda "çasır"

sözcüğü çıktı ortaya. Bu çasır sözcüğündeki akustik nereden kaynaklanıyordu şeytan bilir! Ama çasır sözcüğünü biliyordu, kuşkusuz biliyordu bu sözcüğü, biliyordu ve bildiği kadarıyla da düşmanca, hain bir sözcüktü, rahatsız edici ve çirkin anlamlar taşıyan bir sözcüktü. Uzun süre sözcük rahat vermedi kendisine; ama sonunda bulup çıkardı: Yıllar önce bir gezide alıp okuduğu, içine dehşet salan, onu acılar içinde kıvrandıran, ama beri yandan kendisine cezbeden "Prenses Russalka" adında bir kitabı anımsatıyordu. Bir lanet gibi bir şeydi bu; heykelle, sırçayla, maviyle, yeşille, gülümsemeyle ilgili her şeyden bir düşmanlık taşıyor, onu iğneliyor, onu yiyip bitiriyor, zehirler, ağular içeriyordu. Putu bir vakit eline tutuşturan dostu Erwin, nasıl alabildiğine acayip bir gülümsemeyle gülümsemişti. Alabildiğine acayip, alabildiğine anlamlı, alabildiğine hain!

Kafasındaki bu saplantılara mertçe karşı koydu Friedrich; hatta kimi günler başarılı oldu. Kendisini bekleyen tehlikeyi açık seçik sezmekteydi, aklını kaçırmaya niyeti yoktu! Hayır, aklını kaçırmaktansa ölürdü daha iyi! Kendisine us ve mantık gerekliydi, yaşam değil. Birden aklına geldi: Belki de maji denen şey, Erwin'in bir yolunu bulup onu bu heykel yardımıyla büyülemesi, söz konusu karanlık güçlere karşı us ve bilimi savunan kendinin bu işte kurban gidişiydi. Ama gerçekten böyleyse, böyle bir şeyi kafasında canlandırabiliyorsa, o zaman maji vardı demek, o zaman büyü vardı! Hayır, böyle bir şeye inanmaktansa ölürdü daha iyi!

Fredrich, bir hekime göründü sonunda; hekim gezilere çıkmasını, banyolar yapmasını salık verdi. Kimi akşamlar Friedrich bir gazinoya gidip oyalanmaya çalışıyordu. Ancak, bütün bunlardan bir yarar göremedi. Erwin'e lanetler savurdu.

Söz konusu günlerde sık sık olduğu gibi, bir gece erkenden sıkıntıyla uyandı, sonra da gözüne bir daha uyku girmedi. Alabildiğine bir keyifsizlik ve tedirginlik içindeydi. Düşünüp taşınmak, bir yerde bir avuntu ele

geçirmek, kendi kendine bazı cümleler fısıldamak, güzel cümleler, moral güçlendirici bir rahatlığı ve duruluğu içeren cümleler bulup kendi kendine mırıldanmak istedi. Ama aklına bir şey gelmedi; yarı şaşkın, birtakım sesler döküldü ağzından, kendi kendine birtakım heceler kekeledi, giderek dudaklarında kimi sözcükler oluştu, nasılsa içinde beliren küçük bir cümleyi anlamını sezmeksizin pek çok kez yineledi. Peltek peltek söyleyip durdu cümleyi; cümleyle kendi kendini uyuşturmaya, cümleyi korkuluk gibi kullanıp adeta bir uçurum kenarındaki daracık bir yolda el yordamıyla ilerlemeye ve yitik uykusuna gerisin geri dönmeye çalıştı.

Ne var ki, yüksek sesle konuşurken ağzından peltek peltek çıkan sözler, ansızın bir yol bulup bilincinden sızdı içeri. Bu sözleri tanıdı; şöyleydi: "Evet, şimdi benim içimdesin!" Derken bir şimşek gibi çaktı kafasında; bu sözlerin ne anlama geldiğini, kilden heykelle ilgili olduklarını ve gecenin bu bozbulanık saatinde Erwin’in o kahrolası gündeki geleceğe ilişkin kehanetinin tıpatıp ve harfi harfine gerçekleştiğini, bir vakit parmakları arasında tiksintiyle tuttuğu heykelin bundan böyle onun dışında değil, içinde yer aldığını kavradı! "Çünkü dışta olan şey içtedir."

Sıçrayarak doğrulup oturdu yatakta. Bir buz ve ateş dalgası içinde sağa sola sürükleniyordu. Çevresinde dünya fırdolayı dönüyor, gezegenler gözlerini dikmiş kendisine bakıyordu. Çarçabuk giysilerine uzandı eli, ışığı yakıp yataktan çıktı, kendini sokağa atıp gece yarısı Erwin’in evine doğru seğirtmeye koyuldu; eve vardığında çalışma odasının penceresinde ışık yandığını gördü. Kapı açıktı, her şey kendisini bekler gibiydi. Bir koşu, merdivenleri çıktı. Erwin’in odasından telaşla içeri daldı; titreyen ellerini masanın üzerine dayadı. Erwin, yanı başındaki lambanın yumuşak ışığında oturmuş, gülümsüyordu.

Dostça doğrulup kalktı: "Geldin demek! Bak bu iyi!" dedi.

"Beni bekliyor muydun?" yanıtladı Friedrich, fısıltıyla.

"Hani senin de bildiğin gibi, benim küçük armağanı alıp gittiğinden bu yana hep bekledim seni. O zaman sana söylediğim şey gerçekleşti mi?"

Friedrich alçak sesle:

"Gerçekleşti", diye yanıtladı. "Heykelden put şimdi içimde bulunuyor. Artık katlanamayacağım."

"Sana yardım edebilir miyim?" diye sordu Erwin.

"Bilmiyorum. Nasıl istersen öyle yap. Maji konusunda daha çok bilgi ver bana. Şu putu içimden nasıl çıkarabileceğimi söyle."

Erwin, elini dostunun omzuna koydu. Bir koltuğa götürüp oturttu onu.

Sonra candan, gülümseyerek ve nerdeyse bir annenin sevecen sesiyle şöyle dedi:

"Put senin içinden yine çıkacak dışarı. Güven bana! Kendine güven! Puta inanmasını öğrendin, şimdi de onu sevmeyi öğren. Put şimdi içinde, ama henüz ölü, henüz bir hayaletten başka şey değil. Uyanmasını sağla, konuş onunla, kendisine sor! Çünkü o sensin. Bundan böyle tiksinme, korkma ondan, ona işkence etme. Nasıl zavallı puta bu kadar acı çektirebildin! Çünkü senden başkası değildi o. Nasıl kendi kendine eza ve cefada bulunabildin!"

"Maji'ye giden yol bu mu?" diye sordu Friedrich. Koltuğa iyice gömülmüştü. Kocayıp yaşlanmıştı sanki, sesinde yumuşak bir ton vardı.

Erwin şöyle yanıt verdi:

"Evet, maji'ye giden yol budur. Belki bu yolda en çetin adımı atmış durumdasın. Yaşadın gördün: Dış, içe dönüşebilir. İkili karşıtlıkların ötesinde eğleştin. Sana bir cehennem gibi göründü ama bunun bir cennet sayılacağını öğrenmelisin. Çünkü cennet bekliyor seni. Bak, nedir maji: Dış yerine içi, iç yerine dışı geçirmek; ama senin gibi bir zorlamanın etkisi altında acıdan kıvranarak değil, özgür ve gönüllü yapmaktır bu işi. Geçmişi çağır, geleceği çağır: İkisi de sendedir bunların. Şimdiye kadar kendi içinin

bir kölesi gibi yaşadın. Artık kendi kendinin efendisi olmayı öğrenmelisin!. İşte budur maji!"

Ziegler Adında Biri

Bir zamanlar Brauer Sokağı'nda Ziegler adında biri oturuyordu. Her gün yolda kendilerine sık sık rastlayıp yüzlerini pek akılda tutamadığımız, çünkü birinin yüzü ötekisinin aynı olan, yani hepsi ortak bir yüzü taşıyan insanlardan biriydi Ziegler.

Bu gibi insanlar her vakit ne durumda bulunur, neler yaparsa, Ziegler de o durumda bulunuyor ve onların yaptıklarını yapıyordu. Yeteneksiz değildi, ama yetenekli de sayılmazdı. Parayı ve eğlenmeyi seviyor, şık giyinmekten hoşlanıyordu, inanların çoğu gibi o da korkaktı; yaşam ve davranışlarını içgüdüleri ve eğilimleri değil, yasaklar ve cezalandırılma korkusu yönetiyor, beri yandan karakteri kimi değerli özellikleri içeriyordu. Yani tümüyle bakıldı mı, şahsını sevilmeye pek layık ve önemli bulan memnunluk verici normallikte bir adamdı Ziegler. O da herkes gibi şahsına bir kişilik gözüyle bakmakta, kendini ve yazgısını dünyanın odak noktası saymaktaydı. Yüreğinde kuşku denen şeye yer yoktu Ziegler'in; dünya görüşüyle bağdaşmayan gerçekler karşısında onaylamaz bir tutumla gözlerini kapayıp geçiyordu.

Çağdaş bir insan olan Ziegler'in paradan başka saygı duyduğu bir ikinci güç vardı ki, o da bilimdi. Gerçekte bilim nedir deseler söyleyemezdi. Bilim derken, biraz istatistiği, biraz da bakteriyolojiyi düşünmekteydi ve devletin bilim uğrunda ne çok para harcadığının, bilimin onurunu ne büyük bir titizlikle korumaya çalıştığının pekiyi bilincindeydi. Özellikle kanser araştırmalarına saygı duymakta, babasının ölümünden sonra pek büyük gelişmeler gösteren bilimin, onun başına da aynı akıbetin gelmesine izin vermeyeceğine inanmaktaydı. Maddi olanaklarıyla bağdaşmayacak gibi

giyinip kuşanmak ve her vakit yılın modasına ayak uydurmaya çalışmakla dikkatleri üzerine çekmekteydi. Üç ya da altı ayda bir değişip maddi olanaklarını fazlasıyla zorlayan moda akımlarını izlemeyi ise kuşkusuz budalaca bir öykünme görüp küçümsüyordu. Karakter denilen şeye hayli önem veriyor, kendi gibi kimseler arasında ve sakınca görmediği yerlerde baştaki büyükleri ve hükümetleri eleştirmekten asla çekinmiyordu. Sanırım buraya kadar Ziegler'i tanıtma konusunda gereğinden çok oyalandım. Ama Ziegler de doğrusu pek cana yakın, pek şirin bir delikanlıydı; o acayip akıbet başına gelip de, daha erken yaşta aramızdan ayrılıp gitmesi bizleri gerçekten çok üzdü.

Kentimize gelip yerleştikten kısa bir süre sonra, bir ara şöyle eğlenceli bir pazar geçirmeye karar vermişti Ziegler. Henüz kent sakinleriyle doğru dürüst ilişki kuramamış, kararsız mizacından ötürü herhangi bir derneğe de üye olamamıştı. Kim bilir, belki de kendisini felakete sürükleyen bu nedenlerdi; insanın yalnız yaşaması iyi değildi çünkü.

Dolayısıyla Ziegler'e, kentte gezilip görülmeye değer nesnelerle ilgilenmekten başka yapacak şey kalmamış ve Ziegler bunların yerlerini titizlikle araştırıp öğrenmişti. Eğlenmeyi kafasına koyduğu pazar günü, gezip göreceği yerler üzerinde inceden inceye düşündü ve sonunda tarihi eserler müzesiyle hayvanat bahçesinde karar kıldı. Pazarlan öğleden önce müzeye bedava girilebiliyor, öğleden sonra ise hayvanat bahçesinde indirimli tarife uygulanıyordu.

Pazar günü, bez düğmeli o pek sevdiği yabanlık giysisini üzerine geçirip tarihi eserler müzesine doğru yola koyuldu. İnce ve zarif bastoncuğunu yanına almayı unutmamıştı. Dolayısıyla, kendisine vakur ve görkemli bir görünüm veren bu kırmızı cilalı ve dört köşeli bastonun müzeye girerken kapıcı tarafından alıkonulması, içinde bayağı bir hoşnutsuzluk uyandırdı.

Müzenin yüksek tavanlı salonlarını görülmeye değer bin bir nesne dolduruyordu. Dini bütün biri olan Ziegler, söz konusu nesnelerin sergilendiği vitrinler üzerindeki yazılardan çıkardığına göre yararlılık ve güvenilirliğini burada da açığa vuran o "her şeye gücü yeter" bilime içten içe övgüler döşendi. Paslanmış kapı anahtarları, bakır çalığı kolyeler, gerdanlıklar ve benzeri şeyler vitrinlere iliştirilmiş etiketlerdeki açıklamalarla şaşılası bir ilginçlik kazanıyordu. Şu bilim denen şey nelerle ilgileniyor, nasıl da her şey üzerinde egemenlik kuruyor ve tüm nesneleri birer isimle donatıyordu! Hayır, hayır, pek yakında bilimin kanser belasını ortadan kaldıracağı, hatta belki ölümü düpedüz kapı dışarı edeceği kuşkusuzdu.

Birinci salondan çıkıp ikincisine giren Ziegler, bir cam dolapla karşılaştı. Dolabın kapakları görüntüleri öylesine güzel yansıtıyordu ki, yanında yöresinde kimsenin bulunmadığı bir ânı kollayan Ziegler, giysisini, saç tuvaletini, yakalığını, pantolonun dikiş yerlerini ve boyunbağını titizlikle gözden geçirdi. Sonra memnun ve rahat bir nefes alarak yürüdü. Eski tahta oymacılığın ürünü birkaç sanat yapıtından ilgi ve dikkatini esirgemedi. İçinde güzel duygular, "şu eskiler hayli saf ama işinin eri kimselermiş", diye geçirdi aklından. Fildişi figürlerle donatılmış antika bir saati uzun uzun ve hayranlıkla seyretti; saatin her vuruşunda fildişi figürler hareket edip bir menüet dansı yapıyordu. Ama sonunda müzeyi dolaşmaktan sıkıldı Ziegler, ikide bir esnedi, ikide bir saatini çıkarıp baktı. Hani başkalarına rahatlıkla gösterebileceği bir saatti bu; altından ağır bir şeydi, babasından yadigâr kalmıştı.

Öğle yemeğine yazık ki daha çok zaman bulunuyordu. Dolayısıyla, bir başka salona geçti. Derken içinde yeniden bir merak uyandı; salonda Ortaçağ inancıyla ilgili nesneler, sihir ve büyü kitapları, muskalar, cadılar tarafından kullanılan öteberiler sergileniyor, bir köşede de demirci ocağı,

çeşitli hayvanlar, bombeli deney tüpleri, kurutulmuş domuz mesaneleri, körükler, benzeri araç ve gereçlerle dört başı mamur bir alşimi atölyesi yer alıyordu. Söz konusu köşe, yün bir sicimle salonun öbür bölümünde ayrılmıştı ve bir tabelada buradaki eşyaya dokunmanın yasak olduğu belirtilmekteydi. Gelgelelim, bu gibi tabelalar ziyaretçiler tarafından asla pek dikkatle okunmayıp salonda da kendisinden başka kimse görülmediği için, Ziegler kolunu ipin üzerinden rahatçacık uzattı ve elini oradaki antika nesnelerden birkaçına değdirdi. Ortaçağ ve Ortaçağ'daki o gülünç batıl inançlar konusunda şimdiye kadar sağdan soldan kimi şeyler duyup işitmiş, kendisi de yine aynı konuda bazı şeyler okumuştu. Bir vakitler insanların nasıl böyle çocuksu uğraşlar peşinde koştuğuna, bütün bu göz boyayıcı cadılığın, bütün bu işlerin nasıl olup kökten yasaklanmadığına akıl erdiremiyordu. Cadılıkla karşılaştırıldı mı, alşimi ne de olsa bağışlanabilirdi; pek değerli kimya bilimi zamanla alşimiden gelişip çıkmıştı çünkü. Bütün o potalarda altın yapmaya yönelik çabaların, büyü ve sihirle o sersemce uğraşmaların belki bir bakıma gerektiğini, çünkü bunlarız şimdi elimizde ne aspirin, ne gaz bombası diye bir şey bulunacağını düşünüyor da şaşmadan yapamıyordu insan.

Ziegler, ilaç haplarını andıran koyu renkte küçük ve yuvarlak bir nesneyi dalgınlıkla eline aldı. Ağırlıktan adeta yoksun, kurumuş bir şeydi bu; parmaklarının arasında evirip çevirdi ve tam yine eski yerine koymak isterken ayak sesleri işitti. Başını çevirip baktı; salona bir ziyaretçi girmişti. Küçük ve yuvarlak nesneyi elinde bulundurduğu için utanır gibi oldu, çünkü yasak tabelasını okumuştu kuşkusuz. Avucunu kapayıp elini cebine soktu ve salondan çıktı. Ancak sokakta yeniden aklına geldi yuvarlak nesne. Cebinden çıkardı; kaldırıp bir tarafa atmayı düşündü, ama yine de ilkin burnuna götürüp koklamadan edemedi. Reçinemsi hafif bir koku; koku hoşuna gitti Ziegler'in ve söz konusu nesneyi gerisin geri cebine soktu.

Sonra bir lokantaya girerek yemek söyledi garsona; gazetelerden birkaçının orasına burasına bir göz attı; parmaklarını boyunbağında gezdirdi; kılık kıyafetlerine bakarak salondaki müşterilerden kimine saygı, kimine küçümseme dolu bakışlar yöneltti. Ancak yemeğin gelmesi gecikince, dalgınlıkla müzeden alıp mülkiyetine geçirdiği hapı cebinden çıkararak yeniden kokladı. İşaret parmağının tırnağıyla biraz kazıdı üzerini; derken çocuksu bir hevese kapılarak yuvarlak nesneyi saf bir edayla ağzına götürdü. Söz konusu nesne ağzında hoş bir tat bırakarak eridi hemen. Ziegler, önündeki biradan bir yudum alarak hapı midesine yolladı. Az sonra da yemeği getirdi garson.

Saat iki olmuştu ki Ziegler tramvaydan inerek hayvanat bahçesinin kapısına geldi ve gişeden indirimli bir pazar bileti aldı.

Dudaklarında ince bir gülümsemeyle maymunlar pavyonunun kapısından girdi ilkin, büyük bir şempanzenin kafesinin önüne gelip dikildi. Şempanze gözlerini kırparak Ziegler’e baktı, dost bir edayla ona başını salladı ve pes bir sesle şöyle dedi:

"Nasılsın bakalım, benim güzel kardeşim?"

İçinde bir tiksinti ve tuhaf bir korkuyla hemen geri döndü Ziegler. Oradan uzaklaşırken arkasından şempanzenin veriştirdiğini işitti:

"Kibirine de bak şunun! Düztaban, budala herif seni!"

Ziegler, hızlı hızlı yürüyerek uzun kuyruklu maymunların bulunduğu pavyona geldi. Uzun kuyruklu maymunlar, taşkınlıkla oynayıp sıçrayarak Ziegler’e şöyle seslendiler:

"Şeker versene bize arkadaş! Şeker versene bize arkadaş!"

Ama yanında şeker getirmediğini anlayınca Ziegler’e içerlediler, ona öykünmeye başladılar, "aç gezenin aç kalfası" lakabını yakıştırdılar kendisine, dudaklarını aralayıp ona dişlerini gösterdiler. Bütün bunlara daha çok katlanamayan Ziegler, şaşırıp afallayarak dışarda aldı soluğu; kendisine

daha sevimli davranacaklarını umduğu geyiklerle karacaların pavyonuna yöneldi.

Kafesin hemen gerisinde dikilen kocaman, şahane bir geyik kendisini ziyarete gelen Ziegler'i süzmeye başladı. Birden iliklerine kadar irkildiğini duydu Ziegler; çünkü eskilerden kalmış afsunlu hapı yuttuğundan beri hayvanların dilini anlamaya başlamıştı.

Ve geyik de, o ela renkli iri gözleriyle konuşmaya başlamıştı hemen. Suskun bakışlarında bir yücelik, bir teslimiyet ve hüzün okunuyor, ziyaretçi Ziegler'e karşı üstünlük havası taşıyan vakur bir küçümsemeyi açığa vuruyordu. Bu suskun ve yüce bakışlar, adeta şapkası ve bastonu, saati ve yabanlık giysisiyle bir baldırı çıplaktan, gülünç ve iğrenç bir hayvandan başka bir şey olmadığını Ziegler'e söylüyordu.

Geyiğin yanından kaçan Ziegler, dağ keçilerini, oradan gazelleri, lamaları, antilopları, dişi yaban domuzlarını ve ayıları dolaştı. Her ne kadar bunlardan horlayıcı bir söz işitmediyse de hepsi bir aşağılamayla karşıladı kendisini. Aralarındaki konuşmalar kulak kabartan Ziegler, onların insanlar üstüne ne düşündüklerini öğrendi. Korkunç şeylerdi hani. Ama hayvanları hepsinden çok şaşırtan bir şey vardı ki, o da insan denen bu suratsız, bu pis kokan, bu bir ağırbaşlılıktan yoksun iki bacaklıların züppece kıyafetlerle, ellerini kollarını sallayıp ortalarda dolaşmasıydı.

Ziegler, bir pumanın yavrularıyla konuşmasına kulak misafiri oldu; insanlar arasında seyrek işitilen bu vakur konuşmadan öznellikten uzak bir bilgelik taşıyordu. Derken bir panterin, pazar ziyaretçilerinin oluşturduğu ayaktakımıyla ilgili konuşmasına kulak kabarttı; aristokratik deyimlere yer veren ölçülü sözlerdi hepsi. Sonra sarı yeleli bir aslanın gözlerinin içine baktı Ziegler; ne bir kafese, ne insanlara rastlanan vahşi çöl ve ormanların alabildiğine geniş ve harikulade yerler olduğunu öğrendi. Ölü bir dal üzerinde kasvet ve gururla tüneyen bir atmacaya ilişti gözü; atmaca, donuk

bir melankoliye gömülmüştü. Ardından, kestane kargalarının kafes içindeki tutsak yaşamlarına efendice, omuz silkerek ve mizahla katlandıklarına tanık oldu.

Serseme dönmüş ve şimdiye kadarki düşünme alışkanlıklarından koparılıp alınmış Ziegler, umutsuzlukla yeniden insanlara yaklaşmak istedi. Çaresizliğini ve korkusunu anlayacak bir göz arandı çevresinde. Kendisini avutup rahatlatacak doğru dürüst bir şeyler işitebilmek için sağında ve solundaki konuşmaları dinledi. Hayvanat bahçesini dolaşmaya gelmiş bir sürü ziyaretçinin davranışlarına dikkat ederek, onlarda da bir ağırbaşlılık, bir soyluluk ve suskun bir yücelik aradı.

Ne var ki, düş kırıklığına uğramıştı. Ses ve sözleri işitebiliyor, hareketleri, tavırları, bakışları algılıyor, ama artık her şeye hayvan gözüyle baktığından, çevresinde sanki bütün hayvan türlerinin züppece bir karışımı denecek hayvansı bir kalabalıktan başka bir şey seçemiyordu; soysuzlaşmış, olduğundan başka türlü görünmeye çalışan, yalan söyleyen iğrenç bir kalabalık vardı çevresinde.

Bir süre umutsuzluk içinde, serseri serseri dolanıp durdu Ziegler; kendi kendisinden işte öylesine utanıyordu. O güzelim dört köşe bastonunu çoktan bir çalılığa fırlatmış, sonra aynı şeyi eldivenleri için yapmıştı. Derken, şapkasını kaldırıp attı bir yana; ardından çizmelerini çıkardı; boyunbağını çekip aldı boynundan; geyiğin bulunduğu kafesin parmaklığına yaslandı ve hıçkırarak ağlamaya koyuldu. Bunun üzerine, görevliler, çevredeki ziyaretçilerin heyecan ve merak dolu bakışları arasında alıp götürdüler Ziegler’i ve bir akıl hastanesine kapadılar.

Çok Kitaplı Adam

Bir adam vardı, daha ilk gençlik yıllarında yaşamın içine korku salan gürültü patırtısından kaçıp kitapların dünyasına sığınmıştı. Odaları kitaptan geçilmeyen evinde yaşayıp gitmekteydi; kitapları dışında düşüp kalktığı, haşırneşir olduğu bir başka şey pek yoktu. Ruhu gerçek ve güzel tutkusuyla dolup taştığı için rastlantılarla ve rastlantıların karşısına çıkaracağı insanlarla yüz yüze gelmektense, insanlığın alabildiğine soylu dahileriyle sıkı bir ilişki içinde bulunmayı çok daha doğru bulmaktaydı.

Kitaplarının tümü eski zamanlardan kalmaydı, Yunanlı ve Romalı bilge kişiler ve yazarlar tarafından kaleme alınmıştı. Bunların dillerini seviyor, bunların dünyalarını öylesine aydınlık, öylesine uyumlu görüyordu ki, neden insanlığın sapa yollar izleyerek çok zaman önce bu yüce yolları elden çıkardığına bir türlü akıl erdiremiyordu. O eski adamlar bilimin ve sanatın tüm alanlarında yapılacak en iyi şeyi yapmış, onların yaptıklarına sonradan pek fazla bir şey ekleyen çıkmamıştı. Goethe söz konusu kişilerden biriydi örneğin. İnsanlığın bu arada kaydettiği gelişmelere gelince, kendisini ilgilendirmeyen, olmasa da olur gözüyle baktığı ve yüzeysel bulduğu alanlarda gerçekleşmişti hepsi, makine inşasında örneğin, savaş silahlarının yapımında, canlı nesnelerin ölü nesnelere dönüştürülmesinde, doğanın sayılara ve paraya çevrilmesinde ya da.

Aydınlık, sessiz, düzenli bir yaşam sürüyordu adam. Dudaklarında Theokrit'in dizeleri, küçük bahçeciğinde geziniyor, eskilerin hikmetli sözlerini derleyip Platon'unkiler başta olmak üzere eskilerin düşüncelerinin güzelim yollarında onlarla birlikte dolaşıyor, sonradan da olsa bu gezintilerin hazzına varmaya çalışıyordu. Kimi zaman yaşamında belli bir

yoksulluğun ve kısıtlanmanın varlığını hissediyorsa da, insanın mutluluğunun çokluğa bağlı olmadığını, kafası çalışan bir kimsenin dürüstlükten şaşmayıp az şeyle yetinerek esenliğe kavuşabileceğini eski bilgelerden öğrenmişti.

Günün birinde komşu ülkenin kitaplığını görmek için çıktığı bir gezide bir akşam tiyatroya gitmesi, adamın dupduru akıp giden yaşamında bir kesintiye yol açtı. Tiyatroda Shakespeare'den bir oyun sergilenmekteydi, oyunu okul döneminden tanıyordu kuşkusuz, ama işte okulda ne kadar öğretilirse o kadarcıktı bildiği. Yüksek tavanlı loş salonda biraz sıkılarak, biraz tedirgin oturdu, kalabalıklardan hoşlanmıyordu çünkü ama çok geçmeden oyunun ruhundan kopup gelen bir çağrıya karşı koyamadı, oyun kapıp sürükledi kendisini. Oyuncuların rollerini öyle üstün bir başarıyla oynadıkları söylenemezdi, zaten tiyatroyla arası pek iyi değildi adamın, ama bütün bu engellerin üzerinden atlayıp geçen bir parıltının, bir gücün, daha önce hiç yaşamadığı bir güzelliğin gelip kendisini bulduğunu duyumsadı. Oyundan sonra sersemlemiş halde tiyatrodan çıktı, görev bildiği gezisini sürdürdü, geziden İngiliz yazarın tüm yapıtlarıyla eve döndü. Getirdiği yapıtları okumaya koyuldu, sersemlemiş oturup okudu Kral Lear'i, Othello'yu, Romeo'yu, bütün, bütün oyunları okudu tek tek. Bir tutku, şeytani bir güç ve fantastik bir yaşam fırtınası üzerine çullandı. Mest olmuş bir halde okuyarak günlerini geçirdi, içinde bir mutluluk duygusuyla dünyanın yeni bir parçasının kapısının önünde aralandığını duyumsadı, uzun süre evde ve bahçede bu akıl almaz yazarın yarattığı kişilerle çevresi kuşatılmış durumda yaşadı; öyle bir yazar ki, Yunanlıların saptadığı her şeyi başaşağı ediyor, yine de haksız olduğu söylenemiyor, tüm itirazlara göğüs geriyordu.

İlk kez adamın dünyasında bir gedik açılmış, o klasik huzuru içerisine dışarıdan bir esinti gelip sızmıştı ya da belki adamın kendi içinde bir şey

vardı da uyanmış ve kanatlarını tedirginlikle çırpmaya başlamıştı? Ne ilginç bir şeydi bu, ne yeni bir şeydi! Öleli hayli zaman olmuş bu yazar öyle görülüyordu ki ideal diye bir şeyden habersizdi ya da eskilerinkinden çok değişik ideallere sahipti. Shakespeare denen bu yazar için anlaşılan insanlık, düşüncelerden kurulmuş bir tapınak değil, fırtınaların kol gezdiği, üzerinde çırpınan insanların boynu büküklüklerinde mutlu, yazgılarıyla sarhoş, sürüklenip gittiği bir denizdi. Söz konusu insanlar yıldızlar gibi deviniyor, her biri önceden belirlenmiş bir hız, gücü hiç azalmayan bir atılım, bitimsiz bir dürtüyle kendi yörüngesinde ilerliyor, bu yörünge uçurumda, bir yok oluşta son bulsa bile hiç yolundan şaşmıyordu.

Sonunda adam bir içki aleminin ardından uyanıp kendine gelen ve düşüncelerini daha öncesine yönelten biri gibi yeniden Latin ve Yunan yazarlarına döndüğünde, onlarda artık eski tadı bulamadı, hepsi de biraz yavan geldi kendisine, biraz eskimiş, biraz yabancı. Dolayısıyla, bugünkü yazarların bazı kitaplarına el attı. Ama hoşlanmadı hiçbirinden, tümü de küçük ve önemsiz konular etrafında dönüp duruyordu adeta, sonra hepsinde yarı ciddi bir hava eser gibiydi.

Ne var ki, büyük ve yeni uyarı ve heyecanlara duyduğu açlık bundan böyle adamın yakasını bir türlü koyvermiyordu. Arayan bulur. Ve adamın bulduğu ilk şey, Hamsun adında Norveçli bir yazarın bir kitabıydı. Bu insan, yaşamı boyunca —söylendiğine göre henüz hayattaydı— tek başına ve atılgan, dünyayı gezip dolaşmıştı, bir amaç, bir inançtan yoksun, yarı şımartılmış, yarı sefil ve perişan, sürekli bir duygunun arayışı içinde; yüreğinin kendini çevreleyen dünyayla uyum içinde olduğu kimi zamanlar bir an için söz konusu duyguyu bulur gibi olmuştu. Norveçli yazar Shakespeare gibi bir insan dünyası yaratmıyor, çokluk kendisinden söz açıyordu. Ama kitabın pek çok yerinde adam derin bir duygulanmışlık ve çokluk koyu bir hüzün içine sürüklenmişti. Bazen ansızın gülmeden

duramıyordu ve her zamankinden değişikti gülüşü. Nasıl bir çocuktu bu Norveçli yazar, nasıl inatçı bir çocuktu! Ama harikaydı doğrusu, onu okuyan biri gökyüzünden yıldızların kaydığını hisseder, uzak denizlerde çatlayan dalgaların gümbürtüsünü işitirdi.

Derken adamın eline "Anna Karenina" adında kalın bir kitap geçti, sonra da Richard Dehmel’in şiirleri. Aradan çok geçmeden de Dostoyevski’nin kitaplarıyla tanıştı. Shakespeare’i okuduktan sonra kitaplar onun peşinden koşmaya başlamıştı sanki; içinde zaman zaman bir boşluk hisseder hissetmez özellikle kendisine hitap edecek, onu önüne katıp götürecek yapıt sanki hokus pokus karşısına çıkıveriyordu. Bu Rus yazarının kitapları onu ağlatıyor, ona uykusuz geceler geçirtiyordu. Horaz’ı kaldırıp bir kenara atmış, bir yığın eski kitabı sağa sola dağıtmıştı. Bu arada eski kitaplarından biri geçti eline, önceden pek değer vermediği Latince bir kitaptı bu, onu bir kenara ayırıp okudu çok geçmeden. Kitapta Augustinus’un itirafları yer alıyordu. Sonra yine Dostoyevski’ye döndü.

Bir gün akşama doğruydu —okuya okuya yorgun düşmüş gözleri ağrımaya başlamıştı, ne de olsa genç değildi— düşüncelere daldı. Yüksek kitap raflarından birinin üst başında altın yaldızlı bir yazıyla "Kendini tanıt!" anlamına gelen o Yunanca söz iliştirilmişti. Bu söz kafasını kurcalamaya başladı. Kendini tanımıyordu çünkü hanidir kendi üzerinde bir bilgi sahibi olmaktan çıkmıştı. İçinde ele geçirebildiği tek tek izleri geriye doğru izledi; Horaz’ın bir dizesinin kendisini büyülediği Pindar’ın bir şarkısının kendisini mutluluğa boğduğu zamanları yanıp tutuşarak aramaya koyuldu. Eski kitapları okuduğu zamanlar içinde insanlık denen bir şeyin varlığını duyum samıştı; eski yazarlar bir kahraman yapmış onu, bir hükümdar yapmış, bilge bir kişi yapmıştı; eski yazarlarla yasalar koymuş, eski yazarlarla yasaların sözünden çıkmamıştı Görkemli bir vakarla bir insan olarak ruhsuz doğanın karmaşasından çıkıp pırıl pırıl ışığa doğru

yönelmişti. Oysa şimdi bütün bunlar yok olmuş, eriyip gitmişti. Adam yalnızca haydut ve aşk öykülerini zevkle okumakla kalmamış, hayır, okuduğu anlatılarda sevenlerle sevmiş, öldürenlerle öldürmüş, ağlayanlarla ağlamış, günah işleyenlerle günah işlemiş, gülenlerle gülmüştü; suç ve cinayetlerin, sefaletin, yoldan çıkmış, daldan dala konan içgüdü ve heveslerin uçurumlarında soluğu almıştı, çırpınmalar, korkular ve hazlarla iğrençliğin ve yasaklanmışlığın batağında yuvarlanıp durmuştu.

Adamın düşünüp taşınmaları bir semere vermedi. Çok geçmeden yine yanıp tutuşarak acayip kitapların üzerine atıldı. Oscar Wilde'ın heyecanlı anlatılarının rezil havasını derin derin soludu, Flaubert'in melankolik şüpheci arayışlarının yollarında gezinip durdu; düzen içindeki her şeyi, tüm Yunan ve Klasik yazarların yapıtlarını can düşmanı bilen, ayaklanmaların ve anarşinin vaizliğini yapan, alabildiğine çirkinlikleri yücelten, alabildiğine korkunçlukları gülümsemeyle karşılayan genç kuşak sanatçılarının, hatta en genç yazarların şiir ve oyunlarını okudu. Şu sonuca vardı ki, onlar da şöyle ya da böyle haklıydı, onların söyledikleri de vardı insanın içinde, onların söylediklerinin de olması gerekiyordu. Bunu gizlemek yalana başvurmaktı. Yaşamın bütün o kanlı karmaşasını yok saymak yalandan başka bir şey değildi.

Sonunda bir gevşeme, bir yorgunluktur adamın üzerine çöktü. Kendisine kucak açan, içindeki yeni şeylerle, güçlü şeylerle kendine seslenen kitaplar geçmişe karışmıştı artık. Adam hastaydı, yaşlanmıştı, kendini aldatılmış hissediyordu. Bir düş gördü, düş ne durumda olduğunu gösterdi ona. Düşte salt kitaplardan yüksek bir duvar örmeye çalışıyordu. Duvar yükseldikçe yükseliyor, adamın gözü duvardan başka şey görmüyor, dünyada ne kadar kitap varsa üst üste yığıp kocaman bir yapı oluşturmayı üzerine düşen bir görev biliyordu. Derken binanın bir bölümü sallandı ansızın, kitaplar kayıp düştü, dipsiz bir kuyudan içeri patır patır yuvarlandı,

duvardaki aralıklardan acayip bir ışık sızıp geldi ve adam kitaplardan örülmüş duvarın arkasında korkunç bir şey gördü, ışık ve sis içinde devcileyin bir karmaşa algıladı, kişi ve oluşumlardan, insanlardan ve topraklardan, can çekişenlerden ve doğum yapanlardan, çocuklardan ve hayvanlardan, yılanlardan ve askerlerden, yanan kentlerden ve batan gemilerden, çığlıklardan ve vahşi sevinç haykırışlarından bir yumak kopup geliyordu duvarın arkasından; kan fışkırıyor, şarap akıyor, meşaleler göz kamaştırıcı ve arsız bir parıltıyla yanıyordu. Birden uyanan adam fırlayıp kalktı ayağa, kalbinin üzerinde ağır bir basınçla kahrolarak ay ışığında sessiz odada şaşkın şaşkın dikildi; pencerenin arkasında ağaçları ve komodinin üzerindeki kitabı görünce, birden anladı her şeyi:

Aldatılmıştı, aldatılmış, nesi varsa alınmıştı elinden! Kitaplar okumuş, sayfalar çevirmiş, kağıt koklamıştı, ah, oysa arkada, o kitaplardan rezil duvarın arkasında yaşam sürüp gitmiş, yürekler yanıp tutuşmuş, tutkular ortalığı kasıp kavurmuş, kan ve şarap akmış, sevgiler filizlenmiş ve cinayetler işlenmişti. Ve bütün bunlardan hiçbirine sahip olamamıştı kendisi; hiçbiri kendisinin olamamış, kitaplardaki incecik, gölgelerden ve kâğıttan başka hiçbir şeyi elinde tutamamıştı.

Adam yeniden yatağına yatmak istemedi. Şöylece giyinip kente seğirtti, fenerlerin ışığında belki yüz caddeden geçti, belki bin tane kör ve karanlık pencereden içeri baktı, belki kapalı yüz kapıya kulak verip dinledi. Derken sabah oldu, caddeler sokaklar uyandı; adam sokakta kalan en son sarhoş gibi sabahın soluk ışığında serseri serseri dolanıp durdu, nerdeyse yığılıp kalmak üzereydi. Solgun yüzlü bir kız çıktı karşısına, cılız ve hastalıklı görünen kızın önünde yere yığıldı, kız da onu alıp evine götürdü.

Kızın odasında, kırık dökük yatağının üzerinde oturuyordu adam; yatağın yukarısına toz ve örümcekten geçilmeyen bir Japon yelpazesi açık durumda iliştirilmişti. Adam oturuyor, kızın paralarıyla oynadığını

görüyordu. Yeniden kızın eline sarılıp "Beni yalnız bırakma, olur mu?" dedi. "Bana yardım et! Yaşlı bir insanım, senden başka kimsem yok. Yanımda kal! Bundan böyle hastalık ve ölüm dışında hayatın bana vereceği bir şey yok belki. Ama hiç değilse bunların tadını çıkarmak, hiç değilse kendim olarak acı çekmek ve ölmek isterim, kendi kanım, kendi kalbimle ölmek. Ne kadar da güzelsin! Sana dokununca canını acıtıyor muyum? Hayır mı? Oh, ne kadar iyisin! Düşün bir, yaşamım boyu gömülü yaşadım, sırf kağıtlar içinde gömülü! Biliyor musun, nasıl bir şeydir bu? Hayır mı? İyi ki bilmiyorsun! Oh, yaşayalım daha, ölmeyelim. Güneş doğdu mu? İlk defadır ki güneşi göreceğim."

Kız gülümsedi, tedirgin ellerini okşadı adamın, söylediklerine kulak verip dinledi. Adamın ne dediğini anlamıyor, gri sabah ışığında çökmüş ve sefil görünüyordu, kız da bütün gece sokaklarda dolaşmıştı. Gülümseyerek "Evet, evet," dedi, "sana yardım edeceğim. Sakin ol, yardım edeceğim sana."

Cüce Filippo

Yaşlı masalcı baba Cecco bir akşam rıhtımda başladı anlatmaya:

Bir itirazınız yoksa beyler ve hanımlar, sizlere bugün çok eski bir masal anlatacağım, dilber bir hanımefendinin, bir cücenin ve bir sevi içitinin masalını, sadakatin ve hıyanetin, sevginin ve ölümün masalını; zaten eski yeni bütün serüvenlerin, bütün olayların konusu da bu değil mi?

Soylu Battista Cadorin'in kızı Margherita Cadorin, Venedik'in güzel kadın ve kızları arasında en güzeliydi; onun için yazılmış şiirlerin, onun için düzülmüş şarkıların sayısı, büyük kanal kıyısındaki sarayların kemerli pencerelerinin ve bahar akşamları Ponte del Vin ile Doğana arasında yüzen gondolların sayısından daha çoktu. Hiçbir gece yoktu ki Venedik'teki, Murano'daki, ayrıca Padua'daki genç yaşlı yüzlerce soylu gözlerini yumup uyusun da düşünde onu görmesin; hiçbir sabah yoktu ki uyansın da onun yüzünü görmek özlemiyle yanıp tutuşmasın. Beri yandan, bütün kentteki genç soylu hanımefendiler arasında Margherita Cadorin'e karşı hiç kıskançlık duymamış pek az kişi vardı. Onun nasıl biri olduğunu anlatmak benim ne haddime; ben yalnızca şu kadarını söyleyeceğim: Sarışındı Margherita, körpe bir fidan gibi uzun boylu, ince belliydi; saçlarını rüzgâr, ayaklarını bastığı toprak okşardı anlatıldığına göre, Margherita'yı gördükten sonra Tizian bütün yıl başka resme el sürmeyip yalnızca onun resmini yapmak istediğini söylemişti.

Giysilerden, dantellerden, Bizans kemhalarından, mücevherlerden ve ziynet eşyasından yana bir sıkıntısı yoktu güzel kızın, sarayında bir zenginlik, bir görkemdir başını almış giderdi; ayakları Anadolu'nun kalın dokunmuş renk renk halılarına basar, dolaplar gümüş eşyayla dolup taşar,

masalar Şam'dan gelmiş ince ipek örtüler ve şahane porselenlerle parıldayıp durur, salonların döşemelerini çiçek gibi mozaikler süsler, tavan ve duvarların bir bölümünü brokar ve ipek üzerine goblen halılar, bir bölümünü sevimli, iç açıcı resimler örterdi. Uşak ve hizmetçilerden de geçilmezdi saray ve yeterince gondol, gondollarda yeterince kürek çekenler vardı.

Bütün bu nefis ve gönüllere şenlik nesneler başka evlerde de eksik değildi elbet; Margherita'nın sarayından daha büyük, daha zengin saraylar, saraylarda içi daha tıka basa dolu dolaplar, daha cici öteberiler, halılar ve mücevherler bulunuyordu. Venedik bolluk bereket içinde yüzüyordu o zamanlar. Ancak, genç Margherita'da öyle bir mücevher vardı ki, bir tek kendisi sahipti buna ve pek çok varlıklı kişiyi kıskandıran mücevher de Filippo adında bir cüceydi, boyu üç arşın bile gelmiyor ve sırtında iki kambur taşıyordu, dünyada bir eşine daha rastlanmayacak bir bücürdü. Filippo Kıbrıs'ta doğmuştu, Bay Vittoria Battista çıktığı gezilerin birinden onu alıp eve getirdiğinde yalnızca Yunanca ve Arami diliyle konuşuyordu; ama zamanla o kadar temiz bir Venedikçe konuşmaya başlamıştı ki, sanki Riva'da ya da San Giobbe bölgesinde dünyaya gelmişti. Hanımı ne kadar alımlı, ne kadar narinse, cüce de o kadar çirkindi; cücesinin bodur, çarpık vücudunun yanında Margaherita göze bir kat daha yüce, bir kat daha görkemli görünüyordu, bir adadaki sıradan bir balıkçı barınağının yanı başında yükselen bir kilisenin kulesi gibiydi adeta. Cücenin elleri buruş buruş ve esmerdi, eklem yerleri eğri büğrüydü; yürüyüşü anlatılmayacak kadar gülünç, burnu fazlasıyla büyük, ayakları içe doğru kıvrıktı. Ama baştan aşağı ipekler ve altın sim işlemeli giysiler içinde prenslere özgü bir eda vardı yürüyüşünde.

Bir kez dış görünümü cüceyi bir inci tanesi yapıp çıkıyordu; belki yalnız Venedik'te değil, Milano da dahil bütün İtalya'da ondan acayip, ondan

komik bir kişi gösterilemezdi; bazı majesteler, ulu kişiler ya da ekselanslar satılık olsa ağırlığınca altın ödeyip bu bücür adamı almaya dünden hazırdı kuşkusuz.

Hani kimi saraylarda ya da zengin kentlerde bücürlük ve çirkinlik konusunda Filippo'yla boy ölçüşebilecek belki birkaç cüce çıksa bile, zeka ve yetenek bakımından hiçbiri Filippo'nun eline su dökemezdi. Tek başına akıllılık elverse, bizim cüce On'ların Meclisi'nde yer alabilir ya da bir elçiliği rahat rahat yönetebilirdi. Üç dil konuşabilmesi bir yana, tarih biliminde, akıl hocalığı ve icat alanında da kuşkusuz deneyimli biriydi, eski masallar anlatabildiği gibi yenilerini de kafasından uydurup söyleyebiliyordu; yararlı öğütler gibi şeytanlıklara da akıl erdirebiliyor, yeter ki istesin, çevresindekileri kolaylıkla güldürebildiği gibi dünyayı insanın başına zindan edebiliyordu.

Margherita, harikulade saçlarını zamanın modasına uyarak güneşte sarartmak için ne vakit balkona çıkıp otursa, iki oda hizmetçisi, Afrika'dan getirtilmiş papağanı ve cücesi Filippo kendisine arkadaşlık etmekteydi. Hizmetçiler hanımlarının ıslatıp taradıkları uzun saçlarını kocaman güneş şapkasının üzerine açıp yayıyor, gülsuyu ve Yunanistan'dan gelmiş kokular serpiyor, beri yandan kentte olup biten ve olup bitmesi beklenen olayları, ölümleri, törenleri, evlenmeleri, doğumları, hırsızlıkları ve komik şeyleri kendisine anlatıyorlardı. O güzelim renkli kanatlarını çırpan papağan üç marifetinden üçünü de sergileyerek ilkin bir şarkı söylüyor, sonra bir keçi gibi meliyor, ardından "iyi geceler" diliyordu. Güneşte yere çömüp sessiz sedasız oturan cüce, eski kitaplara ve parşömen rulelere göz gezdiriyor, hizmetçi kızların gevezeliğine pek aldırmadığı gibi çevresinde uçuşan sinekleri de umursamıyordu. Balkona her çıkışta öyle oluyordu ki, bir süre sonra renkli kanatlarıyla papağan başını önüne eğip esneyerek uyuklamaya başlıyor, hizmetçiler ilkin seslerini biraz alçaltıp boşboğazlıklarını

sürdürüyor, derken büsbütün susup hanımlarının hizmetini yorgun tavırlarla sessiz sedasız görmeye koyuluyorlardı; çünkü bir Venedik sarayının çatısının terasındaki kadar öğle güneşinin yakıp kavurduğu ve insanın uykusunu getirdiği bir başka yer var mıdır? Saçlarını fazla kuru bıraktıklarını ya da saçlarına beceriksizce el sürdüklerini fark eder etmez Margherita'nın keyfi kaçıp hizmetçilerini şiddetle paylıyordu. Ve böyle zamanlar hep şöyle bağırıyordu onlara:

"Alın şu kitabı cücenin elinden!"

Hizmetçiler de kitabı Filippo'nun dizlerinden çıkıp alıyorlardı; cüce içerleyerek başını kaldırıp bakıyor, ama hemen tutuyor kendini ve hanımının ne arzu ettiğini soruyordu.

"Bir masal anlat bana!" diye buyuruyordu hanımı Margherita.

Bunun üzerine şöyle yanıtlıyordu cüce:

"Bir düşüneyim de."

Ve düşünüyordu.

Bazen Margherita işi ağırdan aldığı sanısına kapılarak cüceye sesleniyor, ona çıkışıyordu. Ama cüce boyu posu için fazlasıyla büyük başını sakin sakin sallıyor, istifini bozmayarak şöyle diyordu hanımına: "Biraz daha sabretmelisiniz hanımım. İyi masallar soylu av hayvanları gibidir, kendilerini saklayıp gizlerler, onları ele geçirmek için çokluk uzun süre dar geçitlerin ağızlarında ve ormanların girişlerinde pusuya yatıp beklemek gerekir. İzin verin de düşüneyim biraz!"

Ama bir kez de cüce düşüneceği kadar düşünüp anlatmaya koyuldu mu, artık masal sona erinceye kadar durmak bilmez, dağlardan tepelerden gelen bir ırmak gibi akıp giderdi; bir ırmak ki, dünyada ne varsa, küçük otlardan gökyüzünün mavi kubbesine kadar dünyada ne bulunuyorsa yansırdı içinde. Papağan uyur, düşünde arada bir kıvrık gagasıyla takur tukur sesler çıkarır, süt liman kanaletlerde evlerin görüntüleri gerçek evlerden farksız

kımıldamadan durur, güneş düz çatıyı yakıp kavurur ve uyku basan kızlar uyuklamamak için umutsuzca çaba harcardı. Ne var ki, cüce uyuklama diye bir şey bilmez, hünerini sergilemeye başlar başlamaz bir büyücü kesilir, bir kral olup çıkardı. Güneşin yangınını söndürür, sessizce kulak vermiş kendisini dinleyen hanımını bazen tüyler ürpertici karanlık ormanlardan geçirir, bazen denizlerin mavi ve soğuk diplerine indirir, bazen de efsanevi yabancı kentlerin cadde ve sokaklarında gezdirirdi, çünkü öyküleme sanatını Doğu'da, masalcıların el üstünde tutulduğu, bunların sihirbaz kişiler olup çocukların topla oynaması gibi kendilerini dinleyenlerin ruhlarıyla oynadığı Doğu ülkelerinde öğrenmişti.

Anlattığı masallar hemen hiç yabancı diyarlarda başlamaz, çünkü Filippo dinleyicinin ruhunun kendi gücüyle buralara kolay uçup gidemeyeceğini bilirdi. Her zaman gözle görülebilir somut bir nesneden, örneğin altın bir bilezikten ya da ipek bir mendilden yola koyulurdu; her zaman yakında bulunan, o sırada var olan bir şeyden çıkar yola, diyelim bir mücevherin eski sahiplerinden ya da onları yapan ustalardan, onları satan kişilerden anlatmaya başlayarak hanımının hayal gücünü kendisi farkına varmaksızın dilediği yöne yöneltirdi; masal su gibi bir doğallık ve yavaşlıkla akıp gider, sarayın terasından söz konusu mücevheri satın alanın kayığına, oradan limana, limandan bir gemiye atlayıp dünyanın alabildiğine uzak bir köşesine adeta bir beşikte sallanarak yol alırdı. Kulak verip masalı dinleyen, yolculuğu adeta kendisi yapıyormuş sanır, rahat rahat Venedik'te otururken gönlü çoktan gülüp oynayarak ya da korkup titreyerek uzak denizlerde ve efsanevi beldelerde dolanıp dururdu. İşte böyle anlatırdı masalları Filippo.

Bu gibi çokluk Doğu'ya özgü harikulade masallar dışında, Filippo, eski ve yeni zamanlarda geçmiş serüvenleri ve olayları da hikaye eder, örneğin Kral Âneas'ın yolculuklarından ve yollarda çektiği sıkıntılardan, Kıbrıs

ülkesinden, Kral Johannes’ten, büyücü Virgilius’tan ve Amerigo Vespucci’nin o müthiş gezilerinden söz açardı. Ayrıca, kendisi de kafasından son derece ilginç öyküler, masallar uydurup çevresindekilere sunmasını bilirdi. Günlerden bir gün hanımı uyuklayan papağanı göstererek Filippo’ya sordu:

"Söyle bakayım Filippo, benim her şeyi bilen aklı evvel cücem, benim kuşum şimdi düşünde neler görüyor?"

Sadece kısa bir süre düşünen cüce, hemen uzun bir düşü anlatmaya koyuldu; öyle anlatıyordu ki, sanki düşü gören kendisiydi. Anlatması tam bitmişti ki papağan uyandı, bir keçi gibi meleyip kanatlarını çırptı. Bir başka zaman da hanımı küçük bir taş alıp terasın korkuluğu üzerinden kanalın suyuna bıraktı, taşın cump diye suya düşmesi üzerine sordu cücesine:

"E, Filippo, söyler misin bakayım, benim küçük taşım nerelerde şimdi?”

Cüce de hemen başladı anlatmaya; taşın suyun içinde denizanalarına, karideslere, istiridyelere uğrayıp oradan suda boğulmuş denizcilere ve su perilerine, cinlere ve denizkızlarına doğru yol aldığını söyledi; yaşamlarını ve serüvenlerini avcunun içi gibi bildiği bu yaratıklardan uzun uzadıya söz edip durdu.

Her ne kadar Margherita zengin ve güzel pek çok kız gibi burnu havada ve katı yürekli biriyse de, cücesine karşı hayli yakınlık gösteriyor, herkesin ona iyi ve dürüst davranmasına dikkat ediyordu. Yalnızca kendisi zaman zaman cücesini üzüp hırpalamaktan zevk duymaktaydı; öyle ya, onun kendi malıydı cüce. Bazen kitaplarını çekip alıyor cücesinin elinden, bazen onu papağanının kafesine kapatıyor, bazen de parke döşeli salonların birinde onu çelmeleyip tökezletiyordu. Ne var ki, bütün bunları kötü niyetle yaptığı söylenemezdi; zaten cüce Filippo'nun da bu yüzden yakındığı yoktu, ama hiçbir şeyi de unutmuyor, zaman zaman öykülerinde, masallarında küçük

imalara, dolaylı sözlere ve iğnelemelere yer veriyor, bütün bunları da hanımı hiç ses çıkarmadan sineye çekiyordu. Margherita cücesini pek de fazla kızdırmaktan çekiniyordu kuşkusuz; çünkü herkes öyle inanıyordu ki, cüce Filippo gizli bilimlere ve yasak birtakım büyülere aşinaydı. Ama kesinlikle bilinen şey, Filippo'nun pek çok hayvanın dilinden anlaması, ileride havanın nasıl olacağını, bir fırtına çıkıp çıkmayacağını önceden şaşmaz bir doğrulukla söyleyebilmesiydi.

Ne var ki, bir kimse bu tür sorularla üzerine gelince çokluk susup konuşmuyordu. Böyle zamanlar çarpık omuzlarını oynatıp ağır ve kaskatı başını sallamaya çalışıyor, soru soranlar da gülmekten kırılarak asıl niyetlerini unutuyorlardı.

Nasıl her insan bir canlı yaratığa gönül vermek ve ona sevgiyle kucak açmak gereksinimim duyarsa, Filippo'nun da kitapları dışında dostlukla bağlı olduğu acayip bir yaratık vardı ve siyah bir köpekçikti bu. Filippo'nundu köpek, hatta Filippo'yla aynı odada yatıyordu. Margherita'yla evlenmek isteyip isteği geri çevrilmiş birinin hediyesiydi ve hanımı tarafından özel birtakım koşullar nedeniyle Filippo'ya bırakılmıştı; daha köpeğin Margherita'ya armağan edilişinin ertesi günü hayvan kazaya uğramış, kapatılan bir mahzen kapağının arasında sıkışmıştı. Bir ayağı kırıldığı için öldürülmek istenen hayvanın kendisine bağışlanması için Filippo yalvarıp yakarmış, köpek de ona hediye edilmişti. Hayvan Filippo'nun bakımı sayesinde iyileşmiş, hayatını kurtaran yeni efendisine büyük bir minnet duygusuyla bağlanmıştı. Ne var ki, iyileşen ayağı düzelmeyerek eğri kaldığından topallaya topallaya yürüyordu; bu haliyle de çarpık vücutlu efendisine daha yaraşır bir görünüm kazanmış, hatta Filippo'ya bu yüzden şaka yollu takılanlar olmuştu.

Her ne kadar Filippo'yla köpeği arasındaki sevgi insanların gözüne gülünç görünse de, bu onu daha az içtenlikli, daha az yürekten bir sevgi

yapmamıştı; doğrusu benim kanımca varlıklı soylular arasında öyleleri vardı ki, en iyi dostları tarafından bile Filippo'nun köpeğini sevdiği kadar sevilmiyordu. Filippo, Filippina adını vermişti köpeğine, Filippina da zamanla okşayıcı bir isim olan Fino'ya dönüşmüştü. Filippo, köpeğine bir çocuğa davranır gibi sevecenlikle davranıyor, onunla konuşuyor, ona nefis yiyecekler getirip veriyor, onu kendi küçük yatağında yatırıyor, sık sık uzun bir süre onunla oynuyor, sözün kısası bir vatandan yoksun zavallı yaşamının tüm sevgisini zeki hayvana ayırıyor, onun yüzünden hizmetçilerle hanımının hayli alayına konu oluyordu. Ama Filippo'nun köpeğe karşı duyduğu muhabbetin ne kadar az gülünecek bir şey olduğunu biraz sonra göreceksiniz; çünkü söz konusu muhabbet yalnız köpekle cücenin değil, bütün evin başına belaların en büyüğünü davet edecektir. Dolayısıyla, küçük ve topal bir fino hakkında bu kadar çok söz sarfetmemi hoş görünüz lütfen, çünkü çok daha önemsiz nedenlerin büyük ve ciddi felaketlere yol açtığına ilişkin örnekler seyrek değildir.

Zengin ve yakışıklı pek çok soylu erkeğin Margherita'ya göz koymalarına ve onun hayalini gönüllerinde taşımalarına karşın, gururundan ve soğukluğundan bir türlü vazgeçmeyen Margherita, sanki dünya yüzünde erkek diye bir şey yokmuş gibi davranıyordu. Anlayacağınız, yalnızca annesinin ölümüne kadar Giustiniani soyuna mensup Maria isminde bir hanımefendi tarafından pek sıkı şekilde eğitilmekle kalmayıp mizaç bakımından da burnu havada, sevgi denen şeye yüz vermeyen biriydi, haklı olarak ismi Venedik'in en zalim güzeline çıkmıştı. Ona duyduğu aşk yüzünden Padua'lı genç bir soylu, Milanolu bir subayla yaptığı düelloda yaşamını yitirmişti; haber kendisine iletilip de ölen soylunun onun için ağzından çıkan son sözler açıklandığında, Margherita'nın beyaz alnı üzerine en küçük bir gölgenin düştüğü görülmemişti. Kendisi için kaleme alınan sonelerle eğlenmiş hep, kentin saygın ailelerinden iki erkek aynı zamanda

gelerek desti izdivacına talip olduğunda, babasının bütün çırpınmalarına ve ikna çabalarına aldırmamış, babasını zorlayıp her ikisini de kapı dışarı ettirmiş, bu da aile içinde sürüp giden bir anlaşmazlığa yol açmıştı.

Ne var ki, o küçük, o kanatlı aşk Tanrısı şeytana külahını ters giydiren biridir, gözüne kestirdiği avı elinden kaçırmaktan hoşlanmaz pek, hele av Margherita kadar albenili olursa. Nasıl pek sert geçen bir kışı genel olarak ılık ve güler yüzlü bir bahar izlerse, yanına varılmayan mağrur kadınların herkesten çabuk ve ateşli bir sevgiyle gönüllerini bir erkeğe kaptırdıkları yeterince sık görülmüştür. Günlerden bir gün Margherita da, Murano'nun bağ ve bahçelerindeki bir şenlik sırasında, kısa süre önce Levante'den dönen genç bir şövalye denizciye sevdalandı. Adamın ismi Baldassare Morosini idi ve kendisine gönül koyan hanımefendiden ne soyluluk ne de boy bos bakımından geri kalır yanı vardı. Margherita'da her şey parlak ve hafif, onda ise esmer ve güçlüydü; uzun süre denizlerde dolaşıp yabancı ülkelerde vakit geçirdiği ve maceraperest biri olduğu yüzüne bakılınca anlaşılıyordu; esmerleşmiş alın üzerinde düşünceler çakan şimşekler gibi geziniyor, pervasız ve kıvrık bir burnun üstünde koyu gözler ateşli ve keskin yanıp duruyordu.

Zaten başka türlü olamayacağı gibi, şövalye de Margherita'yı fark etmekte gecikmemiş, ismini araştırıp öğrenir öğrenmez hemen babasıyla ve kendisiyle tanışmanın yolunu aramaya koyulmuş, bu tanışmada da pek çok nezaket ve iltifat sözcükleri söylenmişti. Nerdeyse gece yarısına kadar süren şenliğin sonuna kadar şövalye, görgü kurallarının izin verdiği ölçüde Margherita'nın yanı başından ayrılmamaya çalışmış, Margherita da şövalyenin ağzından çıkan her söze, isterse bu söz başkaları için söylensin, öylesine canla başla kulak kabartıp dinlemişti ki, sanki İncil'deki sözlerden daha değerliydi bunlar. Tahmin edileceği üzere Sayın Baldassare yaptığı gezilerden, gördüğü işlerden, geçirdiği tehlikelerden sık sık söz etmeye

zorlanmış, o da bunu öylesine centilmenlikle ve bir neşe havası içinde yapmıştı ki, herkes seve seve kendisini dinlemişti. Ama gerçekte bütün söyledikleri bir tek dinleyiciye yönelikti ve bu kişi bir tanesini bile kaçırmadan onun ağzından çıkan bütün sözlere kulak kabartmıştı. Sayın Baldassare başından geçmiş o pek seyrek karşılaşılan serüvenlerden öylesine önemsemez bir edayla bahsetmişti ki, sanki herkesin yaşamış olması gereken şeylerdi bunlar. Normalde denizcilerin, hele genç olanlarının yaptığı gibi kendi şahsını fazla öne çıkarmamıştı. Yalnız bir defasında, Afrikalı korsanlarla yaptığı bir savaşı anlatırken savaşta ağır bir yara aldığını belirtmiş, yaranın sol omzunda yanlamasına uzanan bir iz bıraktığını söylemişti ve Margherita da soluk soluğa onu dinlemişti hayranlıkla, aynı zamanda dehşete kapılarak.

Şenliğin sonunda Sayın Baldassare, Margherita ile babasını gondollarına kadar geçirmiş, onları uğurladıktan sonra da uzunca bir süre olduğu yerde dikilerek karanlık kanalın suyunda kayıp giden gondolun ışıl ışıl yanan meşalesinin ardından bakmıştı. Ancak gondolun iyice gözden kaybolmasından sonradır ki bir kameriyede eğleşen dostlarının yanına dönmüş, burada genç soylular, aralarında birkaç da sevimli kız, sarı Yunan şarabı ve kırmızı tatlı alkermes içerek sıcak gecede biraz daha oyalanıp vakit geçirmişlerdi. Soylular arasında hayatın tadını çıkarmasını bilen Venedik'in en varlıklı kişilerinden Giambattista Gentarini adında biri de vardı. Bu kişi karşıdan Beldassare'ye yaklaşarak koluna dokunmuş ve gülerek şöyle demişti.

"Bu gece bize gezilerinde yaşadığın aşk serüvenlerini anlatırsın diye ne çok umutla beklemiştim. Ama bakıyorum boşuna bir umutmuş bu, çünkü o güzel kadın senin gönlünü fethetti. Peki ama, biliyor musun Battista Cadorin'in bu güzel kızının taş kalpli biri olduğunu, ruh diye bir şeyin kendisinde bulunmadığını? Giorgione'nin bir resmi adeta ve Giorgione'nin

kadın resimlerine bulunacak tek kusur, bildiğin gibi, onların etten ve kandan yoksunlukları ve yalnızca bizim gözlerimiz için var oluşlarıdır. Şaka bir yana, sana tavsiyem, uzak dur bu kızdan, yoksa bir üçüncü talip olarak geriye çevrilmek, Cadorin'in evindeki hizmetçilerin alay konusu mu olmak istiyorsun?"

Baldassare güldü sadece, kendini savunma gereğini duymadı. Zeytinyağı rengindeki tatlı Kıbrıs şarabından bir kadeh yuvarladıktan sonra oradakilerden daha erken kalkıp evin yolunu tuttu.

Daha ertesi gün uygun bir saatte yaşlı Bay Cadorin'i küçük ve şirin sarayında ziyaret etti, onun gözüne girmek, gönlünü kazanmak için her yolu denedi. Akşamleyin pek çok şarkıcı ve çalgıcıyla gelerek genç ve güzel bayan Margherita için bir serenat düzenletti ve serenat etkili oldu: Donna Margherita pencerede dikilip seranatı dinledi, hatta kısa bir süre için balkona çıktı. Kuşkusuz bütün kent bu olayı diline dolamakta gecikmedi; işsiz güçsüz takımı ve dedikodu meraklısı kadınlar, daha denizci şövalyenin Donna Margherita'nın babasına gidip kızının desti izdivacına talip olmak üzere sırtına görkemli giysisini geçirmesini beklemeden nişandan ve düğünün olası tarihinden söz etmeye başlamışlardı; diyeceğim, Baldassare o zamanki geleneği bir kenara bırakmış, kızı babasından istemek için dostlarından biri ya da ikisini göndermek yerine bizzat gitmeyi uygun bulmuştu. Ne var ki, o her şeyi bilen laf ebeleri, kehanetlerinin doğrulandığını görmenin hazzını tatmışlardı sonunda.

Bay Baldassare'nin Donna Margherita'nın babasına damadı olmak istediğini açıklaması, adamı hayli zor durumda bırakmıştı.

"Çok değerli genç dostum!" diye söze başladı Bay Cadorin, sesinde yakaran bir tonla. "Tanrı hakkı için, böyle bir istekte bulunmakla evimi ne çok onurlandırdığınızı anlamıyor değilim. Ama yine de niyetinizden vazgeçmenizi sizden ısrarla rica edeceğim. Böyle davranmanız gerek sizi,

gerek beni pek çok üzüntü ve sıkıntıdan kurtaracaktır. Uzun süre gezilerde bulunduğunuz ve Venedik'ten uzak kaldığınız için, bu uğursuz kızın daha önce yapılan şerefli iki evlenme talebini hiçbir neden yokken geri çevirmekle beni ne güç duruma soktuğunu bilmiyorsunuz. Sevgi ve erkek konusunda hiçbir şey duymak, bilmek istemiyor. Hani ne yalan söyleyeyim, ben de kendisini biraz şımartmamış değilim; şimdi ise sertlikle davranıp onu dikbaşlılığından el çektirecek kadar güçlü sayılmam."

Baldassare kibar kibar dinledi, ama evlenme talebini geri almayarak ürkek ve yaşlı Bay Cadorin'i cesaretlendirip var gücüyle karamsarlığından vazgeçirmeye çalıştı. Sonunda kızıyla durumu konuşacağı sözünü aldı Bay Cadorin'den.

Donna Margherita'nın ne yanıt verdiğini düşünebiliriz. Kibir ve gururundan vazgeçmez görünmek için fazla önem taşımayan bir iki itirazda bulunup özellikle babasının karşısında bir hanımefendi rolü oynamaya özen gösterdiyse de daha kendisine sorulmadan evet demişti yüreği. Onun yanıtını alır almaz Bay Baldassare nazlı ve değerli bir armağanla sarayın yolunu tuttu, Margherita'nın parmağına altın bir nişan yüzüğü taktı, ilk kez onu güzel ve mağrur ağzından öptü.

Eh, Venedik sakinleri için seyredilecek, boşboğazlık ve imrenme konusu yapılacak bir şey çıkmıştı. Hiç kimse o zamana kadar böyle görkemli bir çift gördüğünü anımsamıyordu. Gerek kız, gerek erkek boylu posluydu; kız erkekten bir milim bile daha küçük değildi. Kız sarışındı, erkek esmer; her ikisi de başlarını gövdelerinin üzerinde dik ve özgür taşıyorlardı; çünkü gerek soyluluk, gerek gurur bakımından asla birinin ötekinden geri kalır yanı yoktu.

O görkemli Margherita'nın hoşuna gitmeyen tek şey varsa, nişanlısının çok geçmeden bir kez daha Kıbrıs'a gidip yarıda kalmış önemli işlerini sona erdirmek istemesiydi. Ancak nişanlısı Kıbrıs'tan döndükten sonra, bütün

kentin şimdiden herkese açık bir şenlik gibi sevinçle beklediği düğün yapılacaktı. Nişanlılar şimdilik hiç sekteye uğratmadan mutluluklarının tadını çıkarıyordu; Baldassare türlü türlü eğlenceler düzenliyor, armağanları, serenatları ve sürprizleri hiç eksik etmiyor, fırsat buldukça da Margherita'yla bir araya geliyordu. Beri yandan, katı geleneklere yan çizerek iki sevgili kapalı gondollarla bazen gizli saklı gezintiler yapmaktan geri kalmıyordu.

Margherita, şımarık büyütülmüş genç bir soylu kızda hayretle karşılanmayacağı gibi burnu havada ve biraz acımasız biri olmasına karşın, büyüklük taslayan ve başkalarını düşünmeye pek alışık olmayan nişanlısı Baldasare'yi de denizci yaşamı ve genç yaştaki başarıları daha yumuşak başlı, daha hoşgörülü biri yapmaya yetmemişti. Margherita'yla evlenmeye talip bir kişi olarak sevimli ve efendi bir kişi rolünü ne kadar canla başla oynamışsa, amacına ulaştıktan sonra mizacının eğilimlerine ve içgüdülerine kendini o kadar daha çok kaptıran birine dönüşmüştü. Soyca hırçın ve zorba biriydi, dolayısıyla bir denizci ve varlıklı bir ticaret adamı olarak gönlünce yaşayıp başkalarını umursamaya alışık değildi pek. Daha baştan beri nişanlısının çevresindeki bazı şeylerden, en çok da papağandan, köpekçik Fino'dan ve cüce Filippo'dan hoşlanmaması tuhaftı doğrusu. Bunları gördükçe kızıp içerliyor, kendilerine eziyet etmek ya da onları hanımlarının gözünden düşürmek için elinden geleni geri koymuyordu. O evden içeri ne zaman ayak atıp gür sesi döner merdivende yankılansa, köpekçik Fino bir iniltiyle kaçıp saklanıyor, papağan ise bağırıp kanatlarını çırpıyor, Filippo ise dudağını büzüp inatla susuyordu. Hakkını yememek üzere şunu da belirteyim ki, Margherita en azından Filippo'yu nişanlısına karşı zaman zaman savunmaya çalışıyordu. Elbet sevgilisini kırmayı da göze alamıyor, onun bazı ufak tefek eziyetlerini ve acımasızlıklarını önleyemiyor ya da önlemek istemiyordu.

Papağanın sonu çabuk gelmişti. Bir gün Bay Morosini yine ona eziyet eder, bir değnekle onu dürtükleyip dururken, tepesi atan kuş güçlü ve keskin gagasıyla saldırdığı gibi bir parmağını ısırıp kanatmış, Bay Morosini de hayvanın kafasını koparttırmıştı hemen. Daha sonra papağan evin arka tarafındaki dar kanalın karanlık sularını boylamış, kimse de çıkıp yasını tutmamıştı.

Aradan çok geçmemiş, köpekçik Fino'nun başına gelen de bundan iyi olmamıştı. Bir gün hanımının nişanlısı yine eve geldiğinde, merdivenin karanlık bir köşesine kaçıp saklanmıştı Fino. Bu adamın yaklaştığını fark eder etmez, ortada görünmemeye alışmıştı. Ne var ki, belki gondolunda uşaklarına emanet edemeyeceği bir şey unutmuş olan Bay Baldassare merdivenden yine ansızın inmeye başlamıştı. Böyle bir şeyi beklemediği için korkuya kapılan Fino da yüksek sesle havlayarak öylesine telaş ve sakarlıkla yerinden fırlamıştı ki, az kalsın Baldassare'nin düşmesine neden olacaktı. Tökezleyen Baldassare köpekle birlikte paldır küldür holü boylamış, hayvancağız da korkudan durmayıp kapıya kadar seğirtmişti. Buradan birkaç geniş taş basamakla kanala iniliyordu. Bay Baldessare fena halde sövüp sayarak hayvancağıza öyle bir tekme savurmuştu ki, havada uçan Fino kanalın hayli ilerisinde suda bulmuştu kendini.

Fino'nun havlayıp inlemesini işiten cüce o anda kapıya çıkıp gelerek Baldassare'nin yanı başına dikilmişti. Baldassare ise yarı kötürüm hayvanın nasıl can korkusuyla suda yüzmeye çalıştığını kahkaha atarak izlemeye koyulmuştu. Derken gürültü üzerine sarayın ilk katının balkonunda Margherita görünmüştü.

Filippo nefes nefese, "Tanrı aşkına, gondolü yolla!" diye seslendi hanımına. "Gondolü yolla, alıp getirsinler onu, hanımcığım, hemen alıp getirsinler! Boğulacak yoksa! Ah Fino'cuğum, ah Fino'cuğum!"

Ama Bay Baldassar güldü, o anda gondolun ipini çözmeye koşan kürekçiyi verdiği bir emirle durdurdu. Filippo bir kez daha yalvarıp yakarmak için hanımına dönmüştü ki, hanımı Donna Margherita tek bir söz söylemeden balkondan ayrılıp gitti. Bunun üzerine Filippo celladı Bay Baldassare'nin önünde dize geldi, köpeğinin hayatını bağışlaması için yalvarıp yakarmaya koyuldu. Ama Bay Baldassare hırsla başını çevirdi, sert bir şekilde evden içeri girmesini söyledi cüceye, kendisi ise sesli sesli soluyan Fino sulara gömülüp gidene kadar gondol merdivenindeki yerinden ayrılmadı.

Doğruca tavan arasına yollanan Filippo bir köşede oturup kocaman başını avuçlarına dayadı, gözlerini dikip önüne bakmaya koyuldu. Derken oda hizmetçilerinden biri gelerek kendisini hanımına götürmek istedi. Sonra da bir uşak görünüp yapmak istedi aynı şeyi. Ama Filippo yerinden kımıldamadı. Gece geç vakit onun hâlâ aşağı inmediğini gören hanımı, elinde bir lambayla bizzat çıkıp yanına geldi cücesinin. Karşısında dikilip bir süre ona baktı.

"Ne diye kalkıp gelmiyorsun?" diye sordu.

Filippo hiç yanıt vermedi.

"Ne diye kalkıp gelmiyorsun?" diye sordu hanımı yeniden.

Bunun üzerine Filippo çarpık vücuduyla hanımına baktı ve usulcacık şöyle dedi:

"Niçin köpeğimi öldürdünüz?"

"Öldüren ben değilim," diye kendini savunmaya çalıştı hanımı.

"Ama isteseydiniz kurtarabilirdiniz, ölmesine göz yumdunuz," diye yakındı Filippo. "Ah, canım benim! Ah Fino'cuğum! Ah, Fino'cuğum!"

Hanımı Margherita sinirlendi birden, cücesini paylayıp azarladı, ayağa kalkmasını ve gidip yatmasını söyledi. Filippo hiçbir itirazda bulunmayarak

hanımının isteğini yerine getirdi, üç gün bir ölü gibi susup durdu, çevresinde olup bitenlerle, çevresinde konuşulanlarla hiç ilgilenmedi.

O günlerde genç hanımının gönlüne büyük bir huzursuzluktur çöktü. Nişanlısı hakkında çeşitli ağızlardan öyle şeyler işitmişti ki, bunlar kendisini tasaya boğmuştu. Bir söylentiye göre, nişanlısı Bay Baldassare yaptığı gezilerde kadınların, kızların peşinden koşturup duran azılı biriydi. Kıbrıs'ta ve daha başka bazı yerlerde pek çok yavuklusu vardı. Hani yalan da değildi bütün bunlar. Margherita'nın içini kuşku ve korku kapladı, nişanlısının özellikle yakında çıkacağı yolculuğu acı acı sızlanıp yakınmadan düşünemiyordu. Sonunda daha fazla dayanamadı, bir sabah nişanlısı yine sarayına geldiğinde her şeyi anlattı ona, kendisini korkutan şeylerden hiçbirini saklayıp gizlemeye gerek görmedi.

Nişanlısı gülümsedi.

"Sen dünya tatlısına, sen dünya güzeline söylenenlerin bir bölümü uydurma olabilir, ama çoğu gerçek. Sevgi bir dalgaya benzer, dalga gelir, kaldırır bizi, sürükleyip götürür, buna karşı durmak gelmez elimizden. Ama ben yine de nişanlıma ve bu denli soylu bir ailenin kızına karşı sorumluluğumun çok iyi bilincindeyim, rahat olsun için. Sağda solda kimi güzel kadınlar gördüm görmeye, bazılarına gönlümü de kaptırdım, ama hiçbiri senin eline su dökemez."

Bay Baldassare'nin gücünden ve pervasızlığından bir büyü, bir sihir kopup geldiğinden sustu Margherita, gülümseyerek nişanlısının sert ve esmer elini okşadı. Ne var ki, nişanlısı ayrılıp gider gitmez, korkuları yeniden dönüp geldi, çullandı üzerine, ona rahat yüzü göstermedi; sonunda işte öylesine mağrur Margherita sevgi ve kıskançlığın o gizli, o onur kırıcı acısını tattı, ipek yastık yorganlarda yarı geceleri gözlerini kırpmadan uykusuz geçirmeye başladı.

Bu sıkıntılı durumunda yeniden cücesine yöneldi. Bu arada cücesi yine eski halini almış, sanki köpekçiği Fino'nun o alçakça öldürülüşünü unutmuştu. Hanımı saçlarını güneşte sarartırken, terasta yine eskisi gibi oturup kitap okuyor ya da hanımına masallar, öyküler anlatıyordu. Yalnızca bir kez söz konusu olayı anımsamıştı Margherita. Bir defasında öyle derin derin ne düşündüğünü sorunca, tuhaf bir sesle şöyle demişti cücesi:

"Tanrı bu eve hayırlar ihsan etsin, saygıdeğer hanımım! Ölü ya da sağ olarak çok geçmeden bu evi terk edeceğim."

"Neden peki?" diye sordu hanımı.

Cüce Filippo, kendine özgü o komik tarzda omuzlarını silkti:

"Bunu sezer gibiyim hanımım. Papağan öldü, köpek öldü, cücenin daha ne işi var burada?"

O zaman hanımı bir daha onun böyle şeyler söylemesini şiddetle yasakladı, cüce de uydu yasağa. Cücesinin kafasında artık bu gibi düşüncelere yer vermediğini sanan hanımı, onu kendine tastamam bir sır ortağı yapmıştı. Ne var ki, hanımı tasa ve kaygılarından söz açtıkça, Filippo Bay Baldassare'yi savunuyor, ona hâlâ kin beslediğini sezdirmemeye çalışıyordu. Böylece hanımının sevgisini pek büyük ölçüde yeniden kazanmıştı.

Denizden doğru biraz serin bir rüzgarın estiği bir yaz akşamı cücesi Filippo'yu yanına alıp gondoluna bindi Donna Margherita. Açık denize yönelen gondol Murano'ya yaklaştı derken, uzakta Murano kenti, koyun çarşaf gibi ışıl ışıl sularında yüzüp duruyordu. Birden hanımı bir masal anlatmasını istedi Filippo'dan; hanımı siyah yastığın üzerine uzanmış, cücesi de karşısında yere çömelmişti, sırtı gondolun yüksek burnuna dönüktü. Güneş, pembe buğudan pek seçilmeyen uzak dağların sırtlarında asılmış duruyordu; derken Murano'da çalan çanların sesi işitildi. Gondolcu, sıcaktan sersemlemiş, uzun küreğini tembel tembel ve yarı uyuklayarak

hareket ettiriyor, beli bükük vücudu gondola birlikte yosun kaplı suda yansıyordu. Arada bir yakından bir yük gemisi ya da Latin yelkeniyle bir balıkçı teknesi geçiyor, yelkenin dar açılı üçgeni kentin uzak kulelerinin bir an için önünü kapıyordu.

"Bana bir masal anlat!" dedi hanımı Donna Margherita. Filippo da ağır başını eğip ipek ceketinin altın simden püskülleriyle oynamaya koyuldu, bir süre düşündükten sonra başladı anlatmaya:

"Babamın bir ara -o zamanlar İstanbul'da yaşıyormuş kendisi ve ben hayatta yokmuşum- ilginç ve alışılmamış bir olay geçmiş başından. Babam o tarihte hekimlik yapıyor, içinden çıkamadıkları durumlarda ona buna akıl veriyor, yol gösteriyormuş; gerek hekimliği, gerek büyücülük sanatını İzmir'de yaşayan bir Acemden öğrenmiş, her iki alanda da kapsamlı bilgiler edinmiş. Babam dürüst bir adammış, ne kendisine başvuranları aldatır ne de yaltaklanıp onların yüzlerine güler, yalnızca mesleğinin gereğini yerine getirirmiş; bu yüzden de bazı sahtekâr ve şarlatan hekimlerden çekmediği kalmamış, bir fırsatını bulsam da vatanıma dönsem diye özler dururmuş. Ne var ki, gurbette kendine hiç değilse küçük bir servet edinmeden de bunu yapmak istemiyormuş, evdekilerin yoksulluk içinde aç ve susuz yaşadıklarını biliyormuş çünkü. İstanbul'da talihinin yüzüne bir türlü gülmediğini, oysa kimi sahtekâr ve elinden iş gelmez kişilerin hiç zahmet çekmeden zengin olup çıktıklarını gördükçe gönlü kararmış babamın, şarlatanlığa sapmaksızın sıkıntıdan yakasını kurtaramayacağını görerek ilerdeyse beli bükülüp umutsuzluğa düşmüş. Hani yeterince hasta gelmiyor değilmiş kendisine, alabildiğine zor durumlardaki yüzlerce insanın yardımına koşmaya koşuyormuş, gelin görün ki çokluk yoksul ve sıradan kişilermiş bunlar, hizmetine karşılık kendilerinden birkaç kuruştan fazla bir para istemeye babamın yüzü tutmuyormuş.

Böyle sıkıntılı durumda daha çok beklemeyip kararını vermiş babam, kentten beş parasız, yayan yapıldak çıkıp gidecek ya da bir gemide iş bulup çalışacakmış. Ama haydi bir ay daha bekleyeyim demiş, çünkü yıldız ilminin kurallarına göre bu süre içinde başına bir devlet kuşu konacağı olasılığı varmış. Ne var ki, bu bir aylık zaman da hiçbir şey olmadan geçip gitmiş. Ayın son günü babam mahzun bir halde birkaç parça eşyasını toplamış, ertesi sabah yolu tutup gidecekmiş.

Son günün akşamı kent dışına çıkmış, sahilde dolaşıyormuş, tahmin edileceği üzere kafasından pek kasvetli düşünceler geçiriyormuş. Epey olmuşmuş güneş batalı ve yıldızlar beyaz ışıklarını durgun denizin üzerine serpmeye başlamışlarmış.

Birden babam hemen burnunun ucunda birinin yüksek sesle sızlanıp yakındığını işitmiş. Sağına bakmış, soluna bakmış, kimseyi göremeyince fena halde korkmuş, çünkü bunu yapacağı yolculuk için hayra yormamış. Ne var ki yakınmalar ve sızlanmalar öncekinden daha sesli yinelenince, ne olursa olsun deyip bağırmış: ‘Kim var orada?’ Hemen kıyıdan kulağına bir su şıpırtısı gelmiş; babam da başını o yana çevirince, yıldızların soluk ışığında yatan parlak bir vücut görmüş. Bunun bir kazazede ya da denizde yıkanan biri olduğunu sanmış, yardım etmek için koşup gitmiş hemen; bir de bakmış ki ne görsün, dünya güzeli, boylu boslu ve kar beyazı bir su perisi vücudunun yarısı denizin içinde, yarısı dışarda oracıkta duruyor. Su perisi babama dönüp yakaran bir sesle: ‘Sen Sarı Sokak’ta oturan Yunanlı büyücü değil misin?’ diye sorunca babamın uğradığı şaşkınlığı siz düşünün artık.

Babam, ‘Evet, benim,’ demiş alabildiğine tatlı bir dille. ‘Benden ne istiyorsun?’

Bunun üzerine su perisi yeniden ah vah etmeye, elini kolunu oynatmaya başlamış. Pek çok iç çekip göğüs geçirdikten sonra gönlündeki özleme

acıyıp kendisi için güçlü bir aşk iksiri hazırlamasını istemiş babamdan, sevgilisinin hasretini çekip ona kavuşamamaktan yanıp kül olduğunu söylemiş. Bu arada o güzel gözleriyle öylesine yalvararak, öylesine mahzun bakmış ki, babamın yüreği dayanamamış. Hemen su perisinin yardımına koşmaya karar vermiş; ama önce sormuş su perisine, karşılığında bana ne vereceksin demiş. Su perisi de kolye diye yanıtlamış; kolye de öyle uzun olacakmış ki, bir kadın onu sekiz defa boynuna dolayabilecekmiş. ‘Ama,’ diye eklemiş su perisi, ‘büyünün etkisini görmeden kolyeyi sana veremem’.

Bu konuda babamın hiç endişesi yokmuş, sanatına güveniyormuş çünkü. Bir solukta kente dönmüş, güzel güzel hazırladığı dengi açıp büyü yapmakta kullandığı araç ve gereçleri çıkarmış içinden, istenilen iksiri bir solukta hazırlayıp gece yarısından az sonra, su perisinin kendisini beklediği kıyıya seğirtmiş. İçinde paha biçilmez iksirle minik bir şişeyi su perisinin eline tutuşturmuş, teşekkür üstüne teşekkür eden su perisi de babamdan ertesi gece yine aynı yere gelmesini ve söz verdiği o zengin ödülü kendisinden almasını istemiş. Babam da ayrılmış oradan, bütün gece ve gündüz sabırsızlıktan yerinde duramamış; hazırladığı iksirin gücünden ve etkisinden her ne kadar kuşku duymuyorsa da, su perisinin sözüne ne kadar güvenileceğini bilmiyormuş. Kafasında böyle düşüncelerle ertesi gece ortalık kararır kararmaz yine aynı yere koşmuş, fazla beklemeden su perisi de hemen karşısında dalgaların içinden boy göstermiş.

Hazırladığı iksirle nasıl bir felakete yol açtığını görünce, yüreği ağzına gelmiş babamın! Çünkü gülümseyerek yaklaşıp sağ elinde o değerli kolyeyi kendisine uzatan perinin kolunda dünya güzeli bir delikanlının ölüsünü görmüş ve delikanlının üzerindeki giysiden bunun Yunanlı bir gemici olduğunu anlamış. Gemicinin yüzü ölü gibi sarıymış, saç bukleleri dalgaların üzerinde yüzüyormuş; su perisi de delikanlıyı sevecenlikle bağrına basıyor, bir bebek gibi onu kollarında sallıyormuş.

Babam bu manzara karşısında bir çığlık atmış, kendisine de sanatına da lanetler okumuş; bunun üzerine su perisi ölü sevgilisiyle suların derinliğine dalıp kaybolmuş gözden. Ama inci kolye sahildeki kumların üzerinde duruyormuş, babam da olanlar oldu artık diyerek kolyeyi eğilip almış yerden, paltosunun altına gizleyerek eve götürmüş, evde kolyeyi dağıtmış, incileri tek tek satmak istiyormuş çünkü. Ele geçen parayla Kıbrıs'a kalkan bir gemiye binmiş, artık ömür boyu sıkıntı yüzü görmeyeceğine inanıyormuş. Ne var ki, masum birinin paraya bulaşmış kanı bir felaketten bir felakete sürüklemiş babamı; sonunda fırtınalar bir yandan, korsanlar bir yandan, neyi var neyi yok hepsi elinden gitmiş; ancak iki yıl gibi bir zaman sonra kazazede bir dilenci olarak vatanına kavuşmuş."

Cücenin bütün bu anlattıklarını, yastıklara serilip uzanmış hanımı can kulağıyla dinlemişti. Cücesi sözünü bitirip susunca, o da sesini çıkarmayıp tek kelime konuşmadı, derin derin düşünceye daldı bir süre; gondolcunun durup eve dönmek için emir beklediğini görünce kendine geldi, bir düşten uyanır gibi irkildi ansızın, gondolcuya eliyle işaret edip eve dönmesini bildirdi, önündeki perdeleri çekip kapadı. Gondolcu acele çevirdi gondolun yüzünü, gondol kara bir kuş gibi uçarak kente doğru yol almaya başladı. Çömeldiği yerde tek başına kalakalmış cüce sakin ve vakur bakışlarını giderek karanlığa gömülen koyun üzerinde gezdirdi, sanki kafasında yeni bir öykü düşünüp kotarmaya çalışıyordu. Çok geçmeden kente vardılar, gondol Rio Panada'dan ve pek çok kanaletten hızla geçerek saraya geldi.

O gece Margherita dönüp durdu yatağında, gözüne uyku girmedi. Cüce Filippo'nun tahmin ettiği gibi, aşk iksirinin öyküsünü dinledikten sonra sevgilisinin gönlünü kesinlikle kendine bağlamak için aynı çareye başvurmak gibi bir düşünceye kapılmıştı. Ertesi gün cücesi Filippo'yla ilgili konuda konuştu, ama açıktan açığa değil de çekingenliğinden cücesine türlü sorular sorarak yaptı bunu. Böyle bir aşk iksirinin nasıl şey olduğunu,

bunun sırrını bilen birinin hâlâ yeryüzünde yaşayıp yaşamadığını, iksirin zehirli ve zararlı maddeler içerip içermediğini, tadı ve lezzetinin iksiri içende bir kuşku uyandırıp uyandırmayacağını merak edip öğrenmek istedi. Kurnaz Filippo bütün sorulara ilgisizlikle yanıt verdi, hanımının gizli isteğini hiç sezmemiş gibi yaptı, bu yüzden hanımı da giderek daha açık konuşmak gereğini duydu, sonunda Venedik'te söz konusu iksiri hazırlayabilecek birinin bulunup bulunamayacağını doğrudan sordu cücesine.

Bunun üzerine Filippo gülerek şöyle dedi sesini yükselterek: "Bana öyle geliyor ki, sahip olduğum becerilere pek güvenmiyorsunuz, hanımım. Yoksa çok büyük bilge kişi sayılan babamdan büyücülüğün bu alabildiğine basit temel bilgilerini öğrenmiş olacağımdan kuşku duymazdınız."

Sevincinden uçarak sesini yükselten hanımı, "Yani sen şimdi böyle bir iksiri hazırlayabilir misin?" diye sordu.

"Bundan kolay ne var hanımım!" diye yanıtladı Filippo. "Ama benim bu becerime ne diye gerek duyuyorsunuz, bilmem. Öyle ya, istekleriniz gerçekleşti, dünyanın en güzel, en varlıklı erkeklerinden biriyle nişanlı bulunuyorsunuz."

Ne var ki, güzel Margherita işin arkasını bırakmadı, diretti; cüce de sonunda sözde gönülsüz, iksiri hazırlamaya razı oldu. Gerekli baharatı ve o gizli nesneleri sağlamak üzere hanımından para aldı. Ayrıca hanımı, iksir hazırlanıp başarılı olursa, kendisine çok değerli bir armağan verecekti.

Aradan henüz iki gün geçmişti ki, Filippo iksiri hazırladı ve hanımının aynalı dolabından aldığı mavi bir şişeciğin içine koyup yanında taşımaya başladı. Bay Baldasare'nin Kıbrıs'a doğru yola çıkması an meselesiydi, acele etmek gerekiyordu. Sonraki günlerin birinde Baldassare nişanlısını sıcaktan kimsenin gondol gezisine çıkmaya yanaşmadığı bir ikindi üzeri baş

başa bir gondol sefası yapmaya davet edince, gerek Margherita, gerek cücesi Filippo bunu uygun bir fırsat bildi.

Belirtilen saatte Baldassare'nin gondolu evin arka kapısına gelip dayandığında Margherita çoktan hazırlanmıştı ve cücesi de yanındaydı. Filippo bir şişe şarapla bir sepetçik kaysı alıp gondola taşıdı, hanımıyla nişanlısının ardından kendisi de gondola bindi, arkaya gidip gondolcunun ayakları dibinde bir yere oturdu. Genç nişanlı Baldassare cücenin de kendileriyle gelmesinden hoşlanmamıştı, ama ağzını açıp bir şey söylemekten kaçındı, çünkü yola çıkmadan önceki son günlerinde sevgilisinin isteklerine her zamankinden çok boyun eğmeyi uygun görmekteydi.

Gondolcu gondolü hareket ettirdi. Baldassare perdeleri sımsıkı çekip kapayarak üstü kapalı gizli bölmede nişanlısıyla sevişmeye koyuldu. Cüce Filippo istifini bozmadan gondolun arka bölümünde oturuyor, gondolun içinden geçtiği Rio dei Barcoroli'nin eski, yüksek ve karanlık evlerine bakıyordu. Sonunda gondol eski Palazzo Guistiani'nin yanı başında, Canal Grande'nin sonunda koya ulaştı. O zamanlar Palazzo Guistiani'nin yanı başında küçük bir bahçe bulunuyordu. Bugün herkesin bildiği gibi söz konusu köşede güzelim Plazzo Barozzi yer alıyor.

Arada bir kapalı bölmeden kısık sesli bir gülüşme ya da bir öpücüğün hafif sesi ya da bir konuşmadan bir bölüm sızıp dışarı geliyor, ama Filippo'nun hiç ilgisini uyandırmıyordu.

Filippo, gözleri sularda, bazen güneşli Riva'ya, bazen San Giorgio'nun zarif kulesine, bazen de arkasına dönüp Piazetta'nın aslanlı sütununa bakıyor, zaman zaman harıl harıl çalışan gondolcuya göz kırpıyor, bazen gondolun zemininde bulduğu ince bir söğüt dalıyla suyu şıpırdatıyordu. Her zamanki gibi çirkin ve durgun yüzü gönlündeki düşüncelerden hiçbirini yansıtmıyordu. O anda suda boğulmuş köpekçiği Fino ve boğulup atılmış

papağanını anımsamıştı; felaket denen şeyin hayvan olsun, insan olsun nasıl her zaman tüm yaratıkların burnunun ucunda eğleştiğini, nasıl dünyada ölümden başka hiçbir şeyi önceden görüp bilemeyeceğimizi düşündü. Babasını, memleketini ve tüm yaşamını aklından geçirdi, dünyanın hemen dört bir yanında bilge kişilerin soytarıların hizmetinde bulunduğu, insanlardan büyük çoğunluğunun yaşamının kötü bir komediye benzediği aklından geçince, bir alay ifadesi uçup geçti yüzünden. Başını eğip üzerindeki zengin, ipek giysiye baktı ve gülümsedi.

Hâlâ sessiz oturuyor ve gülümsüyordu ki, bütün zaman beklediği şey gerçekleşti sonunda. Gondolun üstü kapalı bölmesinden ilkin Baldassare’nin, hemen ardından da hanımı Margherita’nın sesi geldi. "Nerede şarap? Nerede kadehler, Filippo?" Bay Buldassare susamıştı, şaraba iksiri katıp götürmenin tam zamanıydı.

Filippo, yanında taşıdığı mavi şişeciği açıp içindekini bir kadehe boşaltarak üstünü kırmızı şarapla doldurdu. Margherita perdeleri açmıştı, Filippo hanımına kaysıları verdi, hanımının nişanlısına ise kadehi sundu. Hanımı soran bakışlarla cücesine baktı, içi tedirginlikle dolup taşıyordu.

Bay Baldassare kadehi kaldırıp ağzına götürdü. O anda hâlâ önünde dikilen cüceye takıldı gözü, içine ansızın bir kuşku düştü.

"Dur," diye yükseltti sesini. "Senin gibi şeytan heriflere güven olmaz. Benden önce sen biraz iç bakayım şu kadehi."

Filippo hiç istifini bozmadı.

"Şarap iyidir, beyciğim," dedi nazik.

Ama Bay Baldassare’nin kuşkusu kaybolmamıştı.

"İçmeyi göze alamıyor musun, hınzır herif!" dedi tersleyerek.

"Bağışlayın bey," diye yanıtladı cüce. "Şarap içmeye alışık değilim de."

"Emrediyorum. Sen bu kadehten biraz içmezsen, bir damla bile ağzıma koymam.”

"Merak etmeyin," dedi Filippo gülümseyerek.

Baldassare’nin önünde eğildi, şarabı elinden alıp bir yudum içti, sonra kadehi geri uzattı. Baldassare cüceye baktı, ardından kadehte kalan şarabı kafasına dikti.

Hava sıcaktı, koy göz kamaştırarak ışıl ışıl parıldıyordu. İki sevgili yine perdelerin gölgesine sığınmıştı. Ama cüce yan tarafta, gondolun zemininde oturmuş, elini geniş alnında gezdiriyor, sanki acıyla çirkin ağzını büzüyordu.

Biliyordu ki, bir saat sonra artık yaşamayacaktı. İksir zehirden başka bir şey değildi çünkü. Ölümün kapısının eşiğinde dikilen ruhunu tuhaf bir bekleyiş sarmıştı. Başını çevirip kente baktı ve az önce kafasından geçirdiği düşünceleri anımsadı. Suskun, gözlerini ışıl ışıl su yüzüne dikti ve yaşamını baştan sona gönlünden geçirdi. Tekdüze ve yoksul bir yaşam sürmüştü — soytarıların hizmetinde bir bilge, tatsız bir komedi. Kalp atışlarının düzenini yitirdiğini ve alnını terlerin kapladığını hisseder hissetmez acı bir kahkaha savurdu.

Kahkahayı işiten olmamıştı. Gondolcu yarı uyuklayarak ayakta dikilmekteydi; perdelerin arkasında, bölmede ise korkuya kapılmış güzel Margherita birden rahatsızlanan Baldassare’yle ilgileniyordu, Baldassare kollarında can verdi derken, vücudunun sıcaklığı az sonra kayboldu. Bir çığlık atıp dışarı fırladı Margherita. Cücesi, üzerinde görkemli ipek giysiyle yerde yatıyordu, bir uykuya dalmıştı adeta.

Böylece köpeğinin ölümünün intikamını almıştı Filippo.

İçinde iki ölüyle uğursuz gondolun dönüp eve gelişi bütün Venedik’i dehşete boğdu.

Donna Margherita cinnet geçirdi, ama daha birkaç yıl hayatta kaldı. Arada bir balkona çıkıp korkuluğun arkasında oturuyor, sarayın önünden geçen her gondola, her tekneye sesleniyordu:

"Kurtarın onu! Kurtarın köpeği! Kurtarın küçük Fino’yu!"

Ne var ki, herkes kendisini tanıyor artık, bağırmalarını umursamıyordu.